

Bekeringsgeschiedenis van zeven mannen

DEEL 2

1. BASTIAAN BROERE

KORTE BESCHRIJVING

**van het leven en de wonderbare leidingen Gods
in Nederland en Amerika. Blz. 2**

2. GEDACHTENIS VAN DIRK VERHEIJ

EEN LAATSTE WOORD AAN MIJN FAMILIE EN BETREKKINGEN. Blz. 42

3. C. DOMINICICUS

**EENVOUDIG VERHAAL VAN MENSELIJKE ZWAKHEID EN VAN
GODDELIJKE WONDEREN. Blz. 102**

4. MARINUS VAN DE GIESEN

Ervaringen en voorvallen. Blz. 157

5. A. BONS OUD-ALBLAS

2 brieven. Blz 204

6. CORNELIS DE VROOMEN

Wonderlijk bewaard. Blz 208

7. JOHANNES VAN VUUREN

LEVENSGESCHIEDENIS. Blz. 215

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2018**

KORTE BESCHRIJVING

BASTIAAN BROERE

**van het leven en de wonderbare leidingen Gods
in Nederland en Amerika**

Amsterdam : J.A. Wormser, ca. 1888

met een inleiding van J.J.A. Ploos van Amstel

Boek-, Steen- en Offsetdrukkerij C. Verweij Jzn. - Mijdrecht

Uitgeverij Middelburg, met titel: De oestervisser van Yerseke

W. M. De HERTOG – UTRECHT, ca. 1935

STICHTING DE GIHONBRON

MIDDELBURG

2018

EEN WOORD VOORAF

Nadat het de almachtige God behaagd had mij, nietig sterveling, nu reeds bijna vijf en zestig jaren in het leven te sparen, en mij in zeer veel opzichten grotelijks te beweldadigen, zowel met tijdelijke als eeuwige zegeningen, werd de begeerte in mij levendig, om de reeds vroeger gemaakte aantekeningen van de leidingen Gods met mij, gans onwaardige, gehouden, met de later daarvan gemaakte bijeen te zamelen en tot een meer samenhangend geheel te brengen.

Overtuigd van het betamelijke, om de grote daden Gods niet te verbergen. Maar ze aan onze kinderen en kindskinderen bekend te maken, opdat ook zij hun hoop op de enigen en eeuwig levenden God stellen zouden die, hoewel Hij in het Hoge en Verhevene woont, toch in ontferming neerziet op het nietig en zondig kind van Adam, naar ziel en lichaam der zonde en ijdelheid onderworpen. Immers, hoe groot de werken Gods, zowel in de natuur als in de genade ook zijn mogen, de door zinnelijkheid en zonde verduisterde mens aanmerkt die niet. Uit de aarde aards, bedenkt hij dan ook slechts wat op aarde is, terwijl de eeuwige en hemelse schatten voor hem geen de minste aantrekkelijkheid bezitten.

O, dat het de almachtige en vrijmachtige God behage, deze geringe aantekeningen van de liefde, trouw en macht des Heeren, door mij persoonlijk ondervonden en opgemerkt, tot zegen te doen zijn voor mijn kinderen en kindskinderen, opdat zij, en velen, die deze bladen lezen, tot heilige jaloezie verwekt, leren zoeken en strijden om in te gaan in de eeuwige vreugde van de bruiloft des Lams, waar alle zonde, zorg en strijd, dood en hel zal te niet gedaan zijn, waar alle tranen zullen zijn afgewist, alle zuchtingen zijn weggevloden, en eeuwige vreugde op aller hoofden wezen zal.

B. BROERE.

Bastiaan Broere

Datum geboorte 16 april 1823

Geboorteplaats Yerseke, Reimerswaal, Zeeland,

Overlijden: 15 september 1907

Naaste familie: Zoon van Pieter Bastiaansz. Broere en [Willemina Marinusdr. Hoek](#)
Echtgenoot van [Geertruida Johanna \(Hattie\) de Groot](#), geb. 15 maart 1824; overl. 26 juni 1904.
Broer van [Cornelis](#), [Bastiana](#), [Johannes](#) Broere en anderen.

Kinderen

Wilhelmina (1851-1941) Gertrude (1841-1904) Betsy (1857-1938)
John (1860-1936) Cornelis (1865-1913)

Het was in het jaar 1822¹, de 16 April, dat ik te Yerseke, een dorp op het eiland Goes, provincie Zeeland geboren werd. Van de twaalf kinderen was ik de jongste; mijn ouders, hoewel hun dagelijks brood hebbende, gevoelden maar al te wel wat zware zorg voor zulk een talrijk gezin hun op de schouders drukte; maar in welk een toestand mijn lieve moeder verkeerde, toen mijn waardige en vrome vader haar door de dood ontnomen werd, terwijl ik de leeftijd van acht jaren nog niet bereikt had, zal ik niet wagen te schetsen.

En toch, hoe jong ook, ik was niet geheel zonder besef, dat ik door de dood van mijn vader veel verloren had; - maar dat ik na zijn dood nog de vruchten van zijn bekering en leven in de dienst des Heeren plukken zou, daaraan dacht ik niet, en kon ik ook niet denken, omdat ik nog in duisternis en vervreemding van God zorgeloos daarheen leefde tot op de tijd dat het de Heere behaagde, mij van de dood tot het leven, van de duisternis tot het licht, van de rampzaligen dienst des satans tot de zaligen dienst van God over te brengen.

O, hoe springt mijn ziel op van blijdschap, als ik terugdenk aan die eeuwig onvergetelijke tijden, toen de Barmhartige aan mij, geestelijk doodde, een nieuw leven schonk, zodat mijn verstand verlicht, mijn ogen geopend, mijn wil gebogen, in één woord, ik een gans ander mens werd. Want hoewel nog in kindse jaren toch begonnen de zaden van zonde en boosheid zich reeds sterk in mij te ontwikkelen.

Levendig herinner ik mij de dag, toen ik met een andere knaap besloot vruchten te gaan stelen. Bij de boomgaard gekomen nam ik een steen, en die in een der hoornen werpende, vielen er enige appelen af, welke door die jongen werden opgeraapt, die tegen mijn verwachting en bedoeling er mede wegliep. Daarover ontstak mijn toorn, en een verschikkelijke vloek braakte ik uit. Zodra was die vloek niet over mijn lippen gegaan, of ik gevoelde op datzelfde ogenblik een hevige pijn, alsof mij een scherpe dolk werd in de zijde gedrongen; en d wonder! toen ik daar als ineenkromp van pijn, werd ik eensklaps overweldigd door een gevoel van schuld, zoals ik nimmer tevoren gekend had.

Voor het eerst gevoelde ik de pijn van een bij aanvang ontwaakt en beschuldigend geweten, vergezeld van een levendig bewustzijn, dat ik niets ter van mijn verontschuldiging kon inbrengen; want hoe onkundig ook, met mijn verstand wist ik zeer wel dat er een God was, van wie ik mijn aanzijn ontvangen had, en tegen die God had ik met boos opzet gezondigd, gestolen! gevloekt! Wat moest ik doen? Wat stond mij te wachten als de dood kwam, die toch ook mij zowel als alle andere mensen uit deze wereld zou wegnemen? De heiligheid Gods, die niet anders in zijn hemel dulden kan dan wat zonder zonde en heilig is, verschrikte mij. Ik was zo onheilig, en kon dus niet anders verwachten dan voor eeuwig van God verstoten en tot de hel gedoemd te worden.

Dat alles deed mij sidderen en beven, want niet alleen gevoelde ik. Maar ziende op mijn daden, zag ik ook, hoe ik met mijn ganse hart en leven van God verwijderd was. Daar stond ik, verbijsterd, verlegen, zonder raad, zonder hulp, zonder kennis, want ach, van mijn opvoeding was na de dood van mijn lieve vader weinig of niets gekomen. Mijn moeder zowel als al mijn 7 broeders en zusters waren in de wereld; ik bedoel, zij kenden geen zorg over hun zielestaat voor de eeuwigheid, zodat niemand zich bijzonder aan mij liet gelegen liggen. Maar de Heere, de grote Ontfermer dacht aan en over mij gedachten des vredes, en als de getrouwe Verbondsgod van al zijn arme volk had Hij de stille verzuchtingen verstaan en de gebeden van mijn aardse vader verhoring geschonken, gelijk Hij eenmaal Jacobs bede om Jozef te mogen

¹ Volgens Zeeuws archief: 1823

wederzien verhoorde.

Doch om tot mijn geschiedenis terug te keren: ik gevoelde mij in een hachelijke toestand. Vroeger leefde ik, hoewel onbewust, buiten en zonder God, onbekommerd, dwalende zonder te weten waarheen; maar nu zag ik dit klaar en met bewustheid. Maar wist in mijn diepe onkunde niet wat te beginnen of welken weg in te slaan. Na lange tijd van beraad kwam ik tot het besluit om mijn leven te beteren, door te doen wat ik wist dat God gebood en na te laten wat Hij verbood. Maar rust voor mijn ziel kon ik in 't eerst maar niet vinden. Immer zag ik in God een vertoornd Rechter, terwijl de vrees des doods mij steeds op de hielen zat. Dit spoorde mij aan de geboden des Heeren meer nauwgezet te betrachten; met ingespannen ijver legde ik mij daarop toe, zo zelfs, dat toen ik op zekere dag voor een boer bezig was met dorsen en een graankorrel mij in de mond sprong, ik die uit vrees van mij te bezondigen terstond weer uitspuwde.

Deze wijze van leven beviel mij, want naarmate ik in deugd en plichtsbetrachting toenam, keerde ook mijn gemoedsrust allengs weder, en vleide ik mij reeds zo voortgaande zeker in de hemel te zullen komen. Terecht zegt Salomo: "Daar is een weg, die de mens recht schijnt. Maar het einde van die zijn wegen des doods." Maar wondere liefde Gods! de Heere. Die door zijn machtwoord: "Daar zij licht!" de nachtelijke duisternis uit mijn ziel verdreven had, wilde ook dat het heldere licht des Evangelies daarin zou doorbreken.

Nadat ik ongeveer vijf of zes jaren in die toestand van werkheiligheid geleefd had, sloeg geheel onverwacht een hevige storm tegen het gebouw van mijn hoop, zodat het neerstortte, omdat het op een zandgrond gebouwd was. De woorden uit Rom. 2 vs. 20: "Uit de werken der wet zal geen vlees gerechtvaardigd worden", werden mij als lood in de ziel geworpen. Opeens zag ik mij van alle bedekselen, waarmee ik mijn arme en schuldige ziel had willen bedekken, beroofd. Weg was al mijn valse gerustheid; verdwenen al mijn hoop op behoudenis. Veroordeeld door mijn consciëntie - vervloekt door Gods geschonden wet en beschuldigd door satan, wist ik niet waar ik mij keren of wenden zou. Ik was als een waanzinnige. O, hoe vreselijk was de toestand van mijn ziel! nu als voor Gods vierschaar geroepen, waar ik mijn doemvonnissen als rechtvaardig moest ondertekenen, bleef mij niets anders over dan mijn Rechter om genade te bidden; en, hoewel toen ter tijd door mij niet opgemerkt, toch verleende de Heere zoveel genade, dat ik niet tot volslagen wanhoop verviel, en een einde aan mijn leven maakte, waartoe de duivel, die menschenmoeder van de beginne, mij telkens trachtte over te halen, mij dag en nacht vervolgende, dreigende mij te zullen verslinden; wat ik daaronder als kind van omstreeks veertien jaren had te verduren kan ik niet beschrijven.

In die tijd bleef ik altijd des nachts aan boord van het vaartuig met mijn oudsten broeder; maar deze, de wereld dienende, kwam altijd laat aan boord; zodra, dan de duisternis begon te vallen, overviel mij een onbeschrijfelijke angst, zodat ik na eerst mijn kooi of nachtleger in orde te hebben gemaakt, het schip verliet en zolang aan wal vertoefde, tot ik mijn broeder in de verte hoorde aankomen, die immer fluitende huis- of liever schipwaarts keerde.

Dan spoedde ik mij naar bed, en hield mij alsof ik sliep; maar meermalen gebeurde het, dat mijn broeder wegbleef, en dan had ik bange nachten; nauwelijks had ik mijn ogen geloken, of akelige schrikbeelden kwelden mij onophoudelijk. Het is mij ontgaan hoe menigmaal ik soms in één nacht op mijn blote knieën voor God gekropen heb, daar ik gedurig vreesde door die helse Saul te zullen omkomen. Maar dit verhoedde de Heere, die met Zijn verborgen ondersteuning immer nabij was, zoals ik later mocht opmerken.

Nee, de getrouwe God verzoekt Zijn volk niet boven vermogen, en schonk ook mij in Zijn ondoorgrondelijke wijsheid in mijn geprangde toestand een weg van ontkoming.

Na ongeveer veertien dagen als een door onweder voortgedreven, troosteloos mijn weg vervolgd te hebben, was het alsof een stem mij toeriep: "Wend u naar Mij toe, o alle gij eindigen der aarde, en word behouden, want Ik ben God en niemand meer!"

In mijn eenvoudigheid en onbekendheid met de Heilige Schrift antwoordde ik en zei: "Wie zijt Gij?" En wederom hoorde ik: "Ik ben het Einde der wet een iegelijk, die gelooft." O, welk een grote genade werd mij toen geschonken, want met dat woord begon het licht des geloofs in mijn ziel op te gaan, en zag ik oneindig veel schoons en heerlijks in de Mensgeworden Zoon van God, die in de wereld kwam om de ganse raad Gods te dienen in de betrachtning en voldoening aan al de eisen der heilige wet, en door zijn gehoorzaamheid tot de dood een eeuwige gerechtigheid voor verloren zondaren verwierf; welke gerechtigheid, door het geloof aangenomen, de zondaar het recht ten eeuwigen leven schenkt, evenals had hijzelf in zijn eigen persoon voor al zijn zonden betaald.

In de bewonderende beschouwing en langdurige en aanbiddende overdenking van die heerlijke Weg van verlossing, waarin al de deugden van de Eeuwige tot hun volle recht komen, mocht ik veel blijdschap en vertroosting smaken, en meende nu dan ook de strijd te boven te zijn, en mij voorts in de Heere te mogen verlustigen. En werkelijk mocht ik een geruime tijd mij in het licht van Gods vriendelijk aanschijn verheugen.

Tot dusver had ik nog immer mijn weg alleen bewandeld. Maar nu begon een hartelijke toegenegenheid tot Gods volk zich in mij te openbaren, en met een wonderlijke kracht gevoelde ik mij tot hen getrokken. Een ongewone voortreffelijkheid zag ik in hen, zodat zij in mijn schatting boven al het geschapene uitmunten. Ik kon dan ook niet nalaten mij, al ware het dan ook sluipsgewijze, bij hen te voegen, en hen overal na te lopen als zij zich op weg begaven naar naburige plaatsen, om Ds. Budding, Van der Meulen, Klijn en meer andere leraars te horen prediken. Mij verder met hen in te laten of over mijn gemoedstoestand met hen te spreken, daartoe ontbrak mij de vrijmoedigheid, te meer omdat ik gevoelde hoe onbeduidend mijn kennis aangaande de Heilige Schrift was, waardoor ik mijn ervaringen of bevindingen niet met Gods Woord wist overeen te brengen.

Aldus aan mezelf overgelaten en zonder enige leiding van vrienden of leraars, brak ook weldra een nieuw onweder boven mij los. Met de verschrikkelijke aanklacht van tegen de Heiligen Geest gezondigd te hebben viel de duivel op mij aan, met de verzekering, dat ik nooit meer op vergeving of behoudenis te hopen had naar de eigen uitspraak van de Heere Jezus. Had ik vroeger onder de bestrijding van mijn ongelooft mijn toevlucht tot het gebed genomen, thans liet ik mij door satan ook daarvan beroven, zodat ik geheel terneergeslagen nergens rust of duur vinden kon. De inwendige angst was zó hevig, dat mijn gehele lichaam beefde; het was mij alsof een boze geest werkelijk op mij aanviel, om mij te verpletteren, omdat ik zijn begeerte om mij van het leven te beroven volstandig weerstand bood; maar niet ik, de Heere behoeftte mij. Midden in mijn angst komt mij het berijmde vers van Psalm 27: "Zo ik niet had geloofd dat in dit leven mijn ziel Gods gunst en hulp genieten zou," voor de aandacht.

Dat gaf mij nieuwe moed om de boze te weerstaan, zodat hij weer van mij week. Wat tranen ik gestort en hoeveel zuchten ik in die strijd geslaakt heb, is de Heere alleen bekend; maar het moest alles mij ten goede medewerken.

Tot dusver was ik, zoals ik vroeger reeds aanstipte, met Gods Woord onbekend; dat is te zeggen, ik kon niet lezen. Wel had ik van mijn vroegste kindsheid af veel uit de

Bijbel horen lezen en zeer veel prediciën aangehoord, en daar ik altijd een grote eerbied en hoogachting voor de Heilige Schrift gevoelde, was ik een goed toehoorder, en waren er tal van teksten diep in mijn geheugen geprent, waarvan de Heere zich tot mijn besturing op de dusver afgelegde weg had willen bedienen. Maar ik had meer nodig, om met David te kunnen bidden: "Maak in Uw Woord mijn gang en treden vast;" ik moest toch in staat zijn, dat Woord zelf te kunnen onderzoeken.

Toen ik nu weer enige verademing had, rees de twijfel bij mij of ik mij wel waarlijk tegen de Heilige Geest bezondigd had. Maar hoe kon ik zekerheid daaromtrent bekomen? Mensen durfde ik niet raadplegen, en de Bijbel kon ik niet lezen. Was ik zo gelukkig! Wat te doen?

Eindelijk kwam ik tot het besluit om heimelijk de Bijbel van mijn moeder weg te nemen; er om vragen durfde ik uit valse schaamte niet. Kan ik eenmaal de Bijbel lezen, dacht ik, dan behoeft niemand iets van mij te weten, en ben ik in staat mezelf te onderzoeken. Zo gezegd zo gedaan, ik bracht mijn Bijbel aan boord en de eersten avond de besten begon ik te leren lezen, of liever op die letters te kijken, want o, hoezeer had ik mij vergist. Hoe ik zou leren daaraan had ik doodeenvoudig niet gedacht, wel had ik, zover ik mij kan herinneren, twee winters op school gegaan en enige letters, die op een bord geschreven werden, geleerd. Maar mijn Bijbel was met een Hoogduitse letter gedrukt, en die was mij geheel onbekend.

Maar ik gaf de moed niet op; dat woord te kunnen lezen, o dat was mij toch zulk een begerige zaak; avond aan avond zat ik op die letters te turen, biddende en zuchtende of ik ze toch verstaan mocht, totdat ik eindelijk na lang tobben en veel inspanning bevattende van het lezen gekregen heb. Het hoe daarvan, ja, dat weet ik niet; maar dit weet ik, om met de blindgeborene te spreken: wat ik niet had is mij gegeven. O, hoe verheugd was ik en hoe gelukkig gevoelde ik mij deze moeilijke taak ondernomen te hebben.

Met onvermoeide ijver onderzocht ik nu Gods Woord, alsmede enige oude schrijvers, voor wie ik een bijzondere genegenheid had en nog heb; en mijn vlijt bleef niet onbeloond; spoedig werd ik gewaar hoe de vijand, terecht de leugenaar van de beginne genaamd, ook mij had voorgelogen, toen hij mij van de zonde tegen de Heiligen Geest beschuldigde. Nimmer vergeet ik de verruiming, die ik toen gevoelde; het was mij of een loodzware last mij van de schouders was getild, ja een leven uit de dood!

Weldra begon ik vrijmoediger te worden om met Gods volk te spreken, en vond spoedig gelegenheid om in de Heidelbergse Catechismus onderwezen te worden. Daarvan maakte ik een goed gebruik, zodat ik de getuigenis van een ijverig leerling te zijn, spoedig bekwam. Na een onderricht van twee jaren drong mijn onderwijzer er op aan, dat ik lidmaat worden zou. Dat voorstel behaagde mij, en ik dacht er ernstig over het op te volgen; maar, helaas, andermaal was ik het voorwerp van het boze opzet des duivels, die het, naar ik geloof, niet dulden kon dat ik de Heere Jezus openlijk als mijn Zaligmaker belijden zou. Om dit te verhinderen werpt hij twijfel over mijn kindschap Gods in mijn ziel. "Waart ge zeker van uw bekering, o ja; maar wellicht zijt ge nog onbekeerd, en dan het brood der kinderen te nemen, en bovendien zonder bruiloftskleed aan de tafel des Heeren te verschijnen, hoe gevaarlijk zou dat voor u zijn!" Met deze bedenkingen kwelde hij mijn arme ziel zodanig, dat ik moedeloos werd, en zei: "Welnu, dan zal ik het niet doen voordat ik de verzekering heb, een kind Gods te wezen."

Nu was het weer een bidden om genade, een vragen om licht van boven dag en nacht; het was mijn opstaan en neerliggen. Daarbij kwam, dat de duivel mij van het gebed wilde afhouden, en op zekere avond mij zo angstig maakte, dat ik uit vrees voor satan

mijn knieën niet durfde buigen; en toch, om zonder gebeden te hebben mij neer te leggen kon of mocht ik niet; dat belette mij de vrees Gods en de eerbied voor zijn hoogheid.

Alzo in de uiterste engte gebracht, kwamen mij de woorden van de koningin Esther te binnen: "Kom ik om, dan kom ik om!"

Dit gaf mij moed om in het gebed te gaan; maar nauwelijks verhef ik mijn stem tot God, daar hoor ik opeens een geweldig leven op het dek, het was alsof het gehele vaartuig afgebroken werd. Ik sloeg mijn handen op de borst, de schrik smoorde mijn stem, en uit de diepte mijns harten zuchtte ik: "O God! haast U, want de vijand zal mij verslinden!"

En de Heere verhoorde terstond; in een ogenblik was alles stil en alle vrees en gevaren verdwenen, en gevoelde ik mij weer in de ruimte, legde in vrede mij neer en genoot een verkwikkende slaap.

Na mijn ontwaken gevoelde ik mij onvoldaan; mijn innige wens toch om te weten of ik in waarheid des Heeren was, was niet bevredigd. Enige dagen daarna mij weer ter rust begevende, geraakte ik, hetgeen nogal veel malen mijn gewoonte was, in overdenking; al peinzende scheen het mij toe dat iemand tot mij kwam met een goede tijding.

Eerst gevoelde ik, wellicht door vermoeidheid van het lichaam, een onwillekeurige tegenzin. Maar geraakte in een zekere onbewustheid van mijn tijdelijk aanzijn. Maar voor het oog van mijn ziel werd mij de gehele weg, die de Heere tot dusver met mij gehouden had, klaar en duidelijk te zien gegeven, en mij tevens gevraagd, of ik na zoveel bliken van Gods opzoekende en bewarende liefde nog mocht twijfelen of Hij wel mijn God was; waarop ik met mijn ganse hart antwoordde: "Ja Heere, ik ben Uw kind!"

Maar wederom weerstond mij de satan, gelijk hij deed bij Jozua de Hogepriester (Zach. 3), door mij te verwijten dat bij mij alles slechts verbeelding was, door horen lezen of praten van andere mij in het hoofd gehaald.

"Welnu," zei ik, "dan zal ik niet geloven voordat de Heere mij een teken geeft." En waarlijk, de Heere gaf een teken: Zijn Geest getuigt met onze Geest dat wij kinderen Gods zijn (Rom. 8 vs. 16) kwam met zoveel nadruk tot mijn ziel, dat satan niets meer vermocht en van mij afliet. Daarna kwam ik weer tot mezelf, verblijd over hetgeen ik ondervonden had, en ten volle besloten mij als lidmaat aan de Gemeente des Heeren te verbinden.

Doch toen de volgende dag mijn opgewektheid en ijver weer verkoeld waren, rezen er nieuwe twijfelingen bij mij op. Wel dacht ik: ik moet de Heere weer vragen. Maar ik kreeg geen antwoord, en hoe meer ik vroeg hoe verwarder en duisterder het bij mij werd. Allengs verflauwde mijn ernst, zo zelfs dat een onverschilligheid over mij kwam, die aan verharding grensde, zodat ik mij schaam uit te drukken hoezeer ik mijn vijandschap tegen God voelde opwellen; en alleen zij, onder mijn lezers, die enige ervaring in de weg der Gods- en zelfkennis hebben, weten, welk een verdervende en verblindende macht satan op onze zielen vermag uit te oefenen, zo de Heere het niet verhoedt.

Doch in die akelige toestand bleef ik niet lang. De vrees van weldra te moeten sterven overviel mij weer in zulk een ontzettende mate, dat ik de moed niet had de nodige nachtrust te nemen, uit vrees dat de dood mij slapende kon verrassen. En toch, er was geen verbreking des harten, zodat ik mezelf een raadsel was, zo vaak ik tot ernstig nadenken kwam. Maar daarna heb ik verstaan dat de Heere zijn belofte: "Ik heb voor u gebeden dat uw geloof niet ophoude", ook aan mij wilde vervullen; want een overstelpende droefheid naar God overmeesterde mij, en maakte een einde aan mijn ijskoude ongevoeligheid.

Zoals ik was, wierp ik mij neer voor de Heere, met de uitroep: "Heere, richt mij op, en wat ik beloofd heb zal ik betalen", duidelijk ziende, dat ik door mijn ongeloof de goedheid en genade des Heeren weerstaan had. Wederom behaagde het de Heere, mij verhoring te schenken en mijn hart met zijn liefde en blijdschap te vervullen.

Nu wilde ik dan ook niet langer dralen, en in korte tijd werd ik, na belijdenis des geloofs te hebben afgelegd, door Ds. Gardener als lidmaat bij de Christelijk afgescheiden gemeente te Kruiningen aangenomen. Kennelijk mocht ik de goedkeuring Gods daarop ondervinden in de vrede, die ik smaken mocht, en in het genieten van de heilsweldaden, door de Heere aan Zijn Kerk geschonken.

Na twee jaren kalm en rustig te hebben doorgebracht, werd ik weer in moeilijkheid gewikkeld. Tot dusver was de afgescheiden gemeente in Nederland niet door de Staat als wettig erkend. Om recht van bestaan te hebben, moest die gemeente als één lichaam vrijheid van godsdienst bij de Koning of de Hoge Regering aanvragen, gelijk zij ook deed; maar met die daad kon ik mij niet verenigen, menende dat de Heere Jezus, Die door Zijnen Vader tot Koning gezalfd, alle macht in hemel en op aarde ontvangen had, daardoor grotelijks onteerd werd, zodat die handeling mijn liefde tot de opzieners en voorgangers zodanig verkoelde, dat zelfs mijn ijver voor de openbaren godsdienst verflauwde, en ik mij dan dikwijls daaraan onttrok.

Ik had altijd grote achting voor die mannen gekoesterd, die ik als vaders in Christus aanzag, met licht en wijsheid van God bedeeld, en getrouw waande in de vervulling van hun plichten. En nu kon ik maar niet overeenbrengen, dat zulke mannen zich zouden verlagen om aan een aards vorst vergunning te vragen, God naar hun geweten te mogen dienen. Van Ezra toch had ik gelezen, dat hij zich schaamde de hulp van de koning in te roepen, om Israëel veilig naar Jeruzalem te geleiden. Die lezing maakte zulk een diepen en blijvende indruk op mij, dat ik, hoewel voor de macht van tegenredenen moettende bukken, toch nimmer mijn overtuiging, dat in deze tot oneer van Christus gehandeld was, heb kunnen opgeven.

Hoogstwaarschijnlijk is het, dat juist deze omstandigheid een grote invloed op mijn hart en gedachten heeft uitgeoefend om, gelijk zoveel in die dagen, mijn oog op **Amerika te vestigen**. Daar toch, zo althans waren de geruchten, was volkomen vrijheid van godsdienst, en veel vrome mensen waren reeds daarheen gegaan; onder andere schreef Ds. Budding een brief uit Amerika, die van zo gunstige inhoud was, dat mijn hart er van openging, en ik mij verheugde over de bloeiende toestand, waarin de gemeente zich daar bevond, omdat Nederland, naar het mij toescheen, meer en meer van de Waarheid afvallig en God verlatende werd. Dit en dit alleen was de enige reden, dat ik genegenheid gevoelde mijn vaderland te verlaten; mijn tijdelijke belangen noopten mij volstrekt niet heen te gaan; integendeel met het oog daarop was ik zeer afkerig, omdat ik vreesde dat ik in Amerika met landbouw mijn brood zou moeten verdienen en dit haatte ik, aangezien ik van mijn kindsheid af op het water geweest was. Maar mijn begeerte om daar met Gods volk, dat ook mijn volk was, gemeenschap te hebben, overwon dat bezwaar.

In zoverre nu met de zaak verzoend zijnde, sprak ik er over met enige van mijn vertrouwde vrienden, die zich zeer verblijd betoonden, ja hun genegenheid tot mij strekte zich zóver uit, dat zij zich dadelijk bereid verklaarden, mijn reiskosten te betalen, omdat ik zelf de nodige middelen niet bezat. Nu dacht ik, waren alle bezwaren uit de weg geruimd; maar Nee! één zaak had ik in mijn voorbarige ijver voorbijgezien, en dat was de tedere band, die er tussen mij en mijn familie, inzonderheid mijn moeder, die ik' zeer liefhad, bestond. Bovendien, ik was de enige zoon, die nog bij haar

thuis was en het brood voor haar verdiende. O, de gedachte mijn beminde moeder, broeders, zusters en zoveel vrienden, aan wie ik mij door natuurlijke en geestelijke banden verbonden gevoelde, allen te verlaten - die gedachte lag loodzwaar op mijn hart.

Intussen verliep er enige tijd eer de dag van mijn afreis bekend was. Maar die bepaald zijnde, schroomde ik bijna mijn betrekkingen te ontmoeten. Met moeite kon ik mijn tranen verbergen, en de diepe droefheid van mijn moeder deed mijn kinderlijk gevoel zoveel geweld aan, dat ik bijna zou bezweken zijn, zodat ik wenste, dat bijaldien het Gods weg was dat ik gaan zou, Hij mij dan ook de nodige sterkte verlenen wilde. Dat ik tegen het ogenblik van scheiding zeer opzag, laat zich licht begrijpen. De smart van mijn moeder was dan ook zo pijnigend voor mijn gevoel, dat ik buiten mezelf van droefheid zei: "Moeder! laat ons Gods Woord opslaan en zien wat de wil des Heeren is." Onwillekeurig open ik de Bijbel en valt mijn oog op Jeremia 6 vs. 1. Daar, meende ik werd ik in mijn overtuiging, dat het Gods weg was, bevestigd.

"Nu moeder," zei ik, "ik moet gaan." In tranen badende riep zij uit: "Dat zal ik besterven!" En ik - ik! ach ik kon geen traan storten, ik gevoelde mij.... ja, ik weet niet hoe. Verhard of verbijsterd. Maar nu - na zoveel jaren - is de herinnering alleen aan het hartverscheurend toneel, dat toen volgde, mij nog zo smartelijk, dat ik het onder geen woorden brengen kan.

Want niet alleen mijn moeder, ook mijn zusters vielen mij snikkende om de hals en wilden mij niet laten gaan, terwijl mijn broeders van droefheid stom, sprakeloos om mij heen stonden, en mijn vrienden zich uitputten, om mij door schone. Maar welgemeende beloften van tijdelijke voordelen te bewegen, om van mijn voornemen af te zien. Maar ik bleef onbeweeglijk en volgde mijn overtuiging om naar Amerika te moeten gaan, dan ook op.²

² Vooral in het midden van de 19e eeuw zijn er tienduizenden naar Amerika geëmigreerd, in hoofdzaak vanwege de armoede in ons eigen land, maar ook omdat de kerk aan banden gelegd werd door de regering. Vooral uit Zeeland zijn er velen de oceaan overgestoken. Van heel wat Yersekenaren en Bruenaren is bekend dat ze zich vestigden in het plaatsje West **Sayville** op Long Island aan de oostkust. Ze begonnen er oesterkwekerijen. In 1910 telde de bevolking 1.200 inwoners.

Interessant is wat Jacobus Nieuwenhuis schreef in 1880 vanuit Oostburg (Wisconsin) het volgende gedichtje over de Zeeuwen in de Verenigde Staten:

*Onze buurman Westerbeek
Die komt ook uit Zeelands streek
Uit Walcheren bij u bekend,
Van Westkapelle 't uiterst end.
Zoo ook met Piet Verhage,
't Is een man al oud van dagen
Die komt ook uit 't zelfde land,
En woont aan de linker hand.
Dan is er nog een Vergouwe,
Die nooit lust had om te trouwe
En zijn zuster uit Cadzand,
Wonen op tien akkers land.*

"Onze buurman Westerbeek" is een van de zonen van **Joos Westerbeke**.

Pieter, geboren 21 dec 1854 in Westkapelle. Emigreerde met zijn broer **Jakob**, geboren 30 mrt 1859 in Westkapelle in 1887 naar Oostburg in de USA.

De eerste April 1849 verlieten we Nederland, en na een gelukkige reis van 24 dagen, arriveerden wij in welstand in de haven van New-York. Zo spoedig mogelijk vertrokken wij vandaar naar de staat Michigan; en terwijl de spoorwegen destijds in die richting nog niet waren aangelegd, moesten we de reis per stoomboot maken, en een grote omweg ons getroosten, zodat wij na bijna een maand gereisd te hebben, aankwamen bij Ds. van der Meulen, die als leraar bij de gescheiden gemeente te Zeeuwse dorp werkzaam was. Gul en vriendelijk werden we aldaar ontvangen en bejegend, en na een paar dagen rust genoten te hebben was de eerste zorg, de nieuw aangekomenen aan huisvesting en arbeid te helpen, de een hier, de andere daar, zodat ons gezelschap spoedig uiteen en verstrooid geraakte, hetgeen met de illusies, die ik mij gevormd had, niet bijzonder strookte.

Ook mij werd werk aangeboden. Maar het loon, dat ik daarvoor ontvangen zou, bestond in een goede hoeveelheid varkensvlees en tarwemeel. Ongehuwd en zonder een eigen thuis hebbende, sloeg ik dit voorstel van de hand, en daar er op die plaats geen uitzicht op geldelijke beloning bestond, was ik verplicht dit elders te zoeken, en begaf mij naar Grand Rapids, waar ik beter slaagde. Niet ver buiten die stad trad ik in dienst bij een boer, waar ik behalve kost en inwoning enig geld verdiende. Spoedig won ik de toegenegenheid van die mensen, omdat zij bemerkten, dat ik godsdienstig gezind was, daar ik als naar gewoonte voor en na mijn maaltijden altijd bad en dankte. Overigens wisten zij niets van mij, vermits ik geen Engels en zij geen Hollands verstonden en we elkaars mening enkel door aanwijzing of anderszins moesten te kennen geven, en dat was uiterst moeilijk en stemde mij verdrietig. Maar hoe schets ik de smart, die mij overmeesterde, toen ik na enigen tijd daar geweest te zijn, het gemis van landgenoten en vrienden begon te gevoelen.

De herinnering aan de gelukkige dagen, die ik in Nederland had beleefd, gevoegd bij mijn teleurgestelde verwachting, maakte mij zó ongelukkig, dat ik nacht en dag bittere tranen stortte. Nu leerde ik iets verstaan van de toestand in de 42ste Psalm, want het: "Waar is nu uw God?" pijnigde mij onophoudelijk, te meer, omdat ik mijn toevlucht tot de Heere nemende, van zijn vertroostende nabijheid niets gewaar werd, zodat het nacht voor mij was aan alle zijden en ik gedurig met Heman (Ps. 88) uitriep: "Heere! waarom verstoot Ge mijn ziel en verbergt uw aanschijn voor mij? Gij hebt vriend en metgezel verre van mij gedaan."

Is het wonder, dat ik waarlijk begon te geloven, dat ik mij bedrogen had? Hoeveel liefelijks had ik mij van Amerika voorgesteld; wat heilgenot meende ik daar te zullen smaken; en zie, nauwelijks was ik op de plaats van mijn begeerte aangekomen, of ik gevoelde mij van God en mensen verlaten en vond geen sterveling, bij wie ik mijn geprangde hart kon uitstorten. Dat ik in die toestand het niet lang kon uithouden werd ik gewaar door de verzwakking, die ik naar het lichaam ondervond; waarschijnlijk dat ik te weinig slaap genoot, die door de menigvuldige gedachten gedurig van mij week.

Nu begon ik er aan te denken om weer naar Holland terug te keren; maar daaraan waren bergen van zwaarigheden verbonden. Hoe kon ik geheel alleen die grote reis van Michigan naar New-York maken zonder de minste kennis der Engelse taal, en dan zonder enig geld.

En toch, blijven kon ik niet, zodat ik besloot naar Grandhaven te gaan, waar ik wist dat

Joos Westerbeke was een oom van **Janis Westerbeke** geboren 24 mei 1885 in Westkapelle; overleden 21 okt 1969 in Westkapelle; begraven in Westkapelle. Ouderling in de Gereformeerde Gemeente aldaar.

veel van mijn landgenoten waren heengetrokken. Daar gekomen sloot ik mij bij enige Hollanders aan, die naar Buffalo trokken, en op zestig mijlen afstand van die plaats toog ik mede aan het uitgraven van een nieuw aan te leggen kanaal. Ongetwijfeld zou ik daar een geruimen tijd werk hebben gehad. Maar de woeste hoop en het goddeloze getier en gevloek, dat ik daar dag aan dag moest horen, deed mij na twee weken bezig te zijn geweest, besluiten naar Buffalo terug te keren.

Mijn weinig verdiende geld niet willende verreizen, legde ik die zestig mijlen op mijn voeten af. Des nachts legde ik mij in een bos neer, en zodra de dag aanbrak zette ik mijn reis voort, totdat ik na drie dagen, het was Zaterdagavond ten elf ure, te Buffalo aankwam.

De volgende Maandag maakte ik akkoord met de kapitein van een kanaal- of vrachtboot tegen 11 cent per mijl. Voor mijn onderhoud zorgde ik zelf, daartoe had ik mij, eer ik aan boord ging, van enige broden voorzien, terwijl de rivier water genoeg aanbood om mijn dorst te lessen.

Na acht dagen gereisd te hebben, kwam ik te **Albanië**; daar stond ik weer in een voor mij geheel onbekende stad, met haar duizendenn inwoners. Maar waar ik niemand kende zodat ik rechtstreeks mijn schreden richtte naar de stoomboot, die op New-York voer; want mijn voornemen om naar Holland terug te keren was bij mijn laatste teleurstelling aan dat kanaal tot rijpheid gekomen. En hoewel ik zeer wel wist, dat ik het nodige geld voor de grote zeereis niet bezat, toch verlangde ik in New-York te zijn. Nu, ik kwam dan ook in New-York met geen andere kleding dan die, welke ik aan had en twee dollars op zak. Nimmer vergeet ik de verlegenheid, waarin ik mij toen bevond, toen ik daar in die verbazend grote stad was aangekomen, waar ik heg noch steg wist, en zo min met de taal als met de mensen bekend, wist ik werkelijk niet werwaarts ik mijn schreden richten zou. Werktuigelijk volgde ik de richting, welke de rivier, de Hudson, waarmede ik van Albanië gekomen was, om de stad neemt. Na ongeveer een paar uren gelopen te hebben kwam ik aan een plantsoen, de Batterij genaamd, alwaar voor de wandelaars banken geplaatst waren, om onder de schaduw der bomen voor de hitte der zon beveiligd te kunnen uitrusten.

Menige nacht heb ik die banken voor mijn nachtleger gebruikt, zodat in de morgen mijn klederen van de dauw des hemels doorweekt waren, en door de lieve zon werden gedroogd, als ik mijn loop door de stad weer hervatte, immer hopende een of andere gunstige ontmoeting te zullen hebben, alvorens ik mijn kleine bezitting zou hebben opgeteerd. Ik was dan ook uiterst spaarzaam, en vergenoegde mij met dagelijks een stuk brood of koek, dat op de straten uitgesteld was, te kopen, om daarmede mijn honger te stillen. Na alzo enige dagen de een straat in de andere uit doorgelopen, of liever geslenterd te hebben, kwam ik door een straat, genaamd Greenwich Street. Voortgaande zag ik een tamelijk groot uithangbord, waarop in de Hollandse taal duidelijk te lezen stond: "Mr. Spaan, Agent van de Hollandse scheepvaart."

Zeer verblijd over deze ontdekking aarzelde ik geen ogenblik. Maar trad dadelijk het kantoor binnen, en ontmoette Meester Spaan in eigen persoon. De ongewone vriendelijkheid, waarmede die man mij bejegende, en die ik aan toegenegenheid voor een landgenoot toeschreef, lokte mij uit hem vertrouwelijk mijn toestand mede te delen, zo ook mijn begeerte om naar mijn vaderland terug te keren, geen de minste gedachte hebbende, dat ik met een wolf in schaapskleren te doen had; want ach! ik had nog zo weinig ervaring opgedaan van de goddeloze en gewetenloze handelingen der mensen, die als echte satanskinderen zijn begeerte doen, zo zij maar enig geld, dat hun god is, hoe dan ook bekomen kunnen.

Met een tong, gladder dan boter, beantwoordde hij mij met zeer schoonklinkende

woorden en trad met mij in overleg, om op de voor mij meest aannemelijke voorwaarde, op een Hollands schip een plaats te krijgen, omdat ik met de scheepvaart goed bekend was, en zodoende spoedig weer tot mijn familie kon komen.

O, hoe listig wist die slang zijn venijn voor mij onder de schijn van menslievendheid te verbergen, want in plaats van mij bij een Hollandsen kapitein te engageren, verkocht hij mij zonder mijn weten aan een Engelsen kapitein, die binnen weinige dagen naar Californië onder zeil zou gaan, zichzelf en mij gelukwensende zo spoedig geslaagd te zijn.

Evenwel gevoelde ik mij niet gelukkig - en hoewel ik er mij geen rekenschap van kon geven, ik werd meer en meer onrustig; een onbeschrijfelijke angst en gejaagdheid overviel mij, als ware ik in de smeltkroes der ellende. De gedachte aan God verschrikte mij, en het vooruitzicht eerlang naar het lieve vaderland terug te keren, bracht mij geen de minste vertroosting aan.

Doch mijn weg was voor mijn God niet verborgen, zijn altijd wakend oog was zowel op mij ten goede, als op mijn vijand ten kwade gevestigd.

Wat gebeurt er! Op de bepaalde dag dat ik aan boord van dat naar Californië bestemde schip zou geleverd worden, begaf ik mij naar het kantoor van Mr. Spaan. Daar zijnde, komt een ander heer tot mij, zich noemende Mr. De Jong. Deze was, zoals ik later vernam, de compagnon van Mr. Spaan, van wie hij in stilte vernomen had wat mijn bestemming zou zijn; en hoewel niet beter dan zijn makker, wilde hij toch eerst met mij spreken, en vroeg op vriendelijke toon naar mijn omstandigheden. Even gul en openhartig als vroeger gaf ik ook hem van alles verslag; maar toen bezweek hij voor de stem in zijn binnenste. De indrukken, die hij van zijn godvrezende en nog in leven zijnde vader, die ik zelf later nog ontmoet heb, ontvangen had, waren nog niet geheel verdwenen. Na alles van mij gehoord te hebben, wendde hij zich tot Mr. Spaan, tegen wie hij hevig uitvoer. Maar in het Engels, zodat ik wel geen woorden. Maar uit zijn gebaren genoeg verstond, dat mijn zaak niet goed in orde was. Zeer verstoord verliet hij het kantoor, mij gebiedende hem te volgen, waaraan ik graag voldeed, niet weinig nieuwsgierig zijnde, hoe zich deze voor mij raadselachtige handeling zou oplossen.

Zodra ik met hem alleen was, deelde hij mij mee, welke strikken mij door Mr. Spaan gespannen waren, en die ik zeker niet zou ontkomen zijn, ware hij niet tussenbeide gekomen. Terecht mocht ik hem, later over die gebeurtenis nadenkende, bij de raaf vergelijken, door de Heere tot onderhoud van de profeet Elia gebruikt; want hoewel van de geldgod een gewillige slaaf, mocht hij toch mijn ziel niet verkopen om zich met de opbrengst daarvan te verrijken. Aan zijn woning gekomen werd ik vriendelijk ontvangen, en betoonde Mr. De Jong zich zeer bereid mij naar vermogen behulpzaam te zijn. Al spoedig maakte hij mij duidelijk, dat mijn plan om naar Holland terug te keren, onuitvoerbaar was, zolang ik het nodige reisgeld niet bijeen had, en met eigen handen dat te verdienen, was de enige weg, die ik kon inslaan.

Na twee weken vruchteloos naar werk te hebben uitgezien, gelukte het mij in dienst te komen bij een schipper, die met een kanaal- of vrachtboot op Philadelphia voer. Zeer verblijd met deze uitkomst, nam ik afscheid van Mr. De Jong, die voor de tijd dat hij mij gehuisvest had geen vergoeding eiste, hetwelk ik hem dan ook niet had kunnen geven, omdat de twee dollars, waarmede ik in New-York was aangekomen, tot op weinige stuivers na besteed waren.

Met mijn nieuwe patroon had ik het zeer gelukkig getroffen; ten eerste omdat hij geen Engels. Maar zeer plat Duits sprak, dat ik vrijwel verstaan kon, en ten andere, omdat hij een bijzonder zachtmoedig en eerlijk man was, die mijn werk naar behoren

beloonde, zodat ik na verloop van drie maanden genoeg geld bezat om naar Holland te reizen. Groot was de teleurstelling van mijn kapitein, toen ik hem om mijn ontslag vroeg, hoewel hij geen ogenblik weigerde met hetzelfde ook mijn volle afrekening te geven. Na een hartelijk afscheid verliet ik de goeden man, en spoedde mij met mijn zuinig bespaarde geld weer naar New-York, om nu toch eindelijk aan mijn lang gekoesterde wens gevolg te geven.

Mijn eerste schreden richtte ik naar de woning van mijn ouden vriend De Jong, die ik toen nog niet anders dan als mijn weldoener kende. Hartelijk verwelkomde hij mij, en verblijdde zich toen ik hem met het doel van mijn komen in New-York bekend maakte. Terstond deelde hij mij mede dat er de volgende Woensdag (het was nu Zaterdag), een schip naar Holland zou vertrekken. Zeer verheugd met dit nieuws zag ik met ongeduld de Maandagmorgen tegemoet, om dan met de kapitein een plaats als gewoon passagier te bespreken. In blijmoedige stemming begaf ik mij reeds vroegtijdig op weg naar dat vaartuig.

Niet lang duurde het, of ik kreeg het schip in het gezicht; nog maar weinige minuten, en ik zou mijn voet op een Hollandsen bodem zetten, toen ik eensklaps werd staande gehouden. Als met hoorbare stem klonk het in mijn binnenste: "Weet ge wat gij doet?" Als aan de grond genageld bleef ik staan, bevende van schrik en ontroering; het was mij alsof God tot mij gesproken had, en zo was het ook; want onmiddellijk daarop zag ik voor het oog mijns geestes als op een kaart mijn ganse levensweg afgetekend, en werd er als met de vinger op gewezen hoe ik met de Heere geraadpleegd had over mijn vertrek naar Amerika, en hoe ik in mijn gemoed vrijheid had ontvangen, ja zekerheid bekomen, dat het Zijn wil was dat ik gaan zou, en daarvan zelfs getuigenis aan andere gegeven had, omdat ik niet kon verdragen wellicht voor een wegloper of gelukzoeker te worden aangemerkt.

Waarlijk, daar in de nabijheid van dat schip, waarop ik mij reeds in mijn verbeelding naar Holland had zien terugvoeren, deed Gods hand krachtige daden. O, wat zijn toch de wegen Gods onnaspeurlijk. Wel mocht Asaf uitroepen: "Uw weg, o God, is in het heiligdom"; - en de profeet betuigen: "Ik weet, o Heere, dat bij de mens zijn weg niet is; het is niet bij de man, die wandelt, dat hij zijn gang richte." zo had ook ik mijn gang gericht naar het schip en naar Nederland, en ziedaar, de almachtige en onzichtbare hand Gods houdt mij tegen, en zegt: "Mijn raad zal bestaan en Ik zal al Mijn welbehagen doen."

Terwijl ik daar zo in de grootste verslagenheid stond, vervuld met diep ontzag voor de oppermacht des Heeren, werd van lieverlede mijn liefde voor en mijn genegenheid tot Nederland geheel omgezet in afkeer en tegenzin, zodat al had mij iemand al de schatten der aarde aangeboden, om naar Holland terug te keren, ik hem beslist had afgewezen; want tegen Gods hoogheid vermocht ik niets! Nog enigen tijd bleef ik in diepe en ernstige gedachten verzonken, totdat ik zonder enige tegenbedenking mij bij vernieuwing in de armen van mijn God wierp, mij aan Zijn altijd wijzen raad en bestiering overgevend.

Nu begaf ik mij weer naar de woning van Mr. De Jong, die natuurlijk zeer verbaasd opkeek, dat ik in zo korte tijd van gedachten veranderd was. Maar met hem kon ik niet spreken over hetgeen er in mijn ziel was omgegaan. "De natuurlijke mens," zegt de Apostel, "verstaat niet de dingen, die des Geestes zijn, ze zijn hem dwaasheid;" en daarom ik zweeg, en bleef bij hem logeren, afwachende wat de tijd naar Gods voorzienig bestel baren zou.

Vernomen hebbende dat er in de naburige Staat, **New-Yersey** genaamd, ruimschoots

werk te bekomen was, trok ik met enige andere personen derwaarts. Onder hen ontmoette ik een landgenoot, die zich reeds sinds enigen tijd te New-Wark, een stad in genoemden Staat, gevestigd had. Bij die man bleef ik een nacht over. Maar een nacht, die voor mijn volgend aardse leven van grote betekenis was, en daarom ook hier niet onopgemerkt mag worden voorbijgegaan.

Op behoorlijke tijd mij ter ruste gelegd en enige uren verkwikkend geslapen hebbende, ontwaakte ik, zonder enige van buiten aankomende stoornis. Nog maar kort wakker zijnde, kwam mij op eens een jonge vrouw voor de aandacht, die ik ten huize van Mr. De Jong wel tweemaal ontmoet had. Maar die door mij met de grootste onverschilligheid was bejegend, omdat ik geen de minste genegenheid voor haar gevoelde.

Nu echter was dit anders; nu ging het mij als Simson, toen hij zei: "Geef mij die vrouw, want zij is bevallig in mijn ogen" Nu achtte ik mij gelukkig, toch nog zoveel notitie van haar omstandigheden genomen te hebben, dat ik haar adres in mijn geheugen had, reeds de volgende dag een bezoek bij haar bracht en zonder veel omwegen haar een nadere kennismaking voorstelde. Na een kleine aarzeling nam zij mijn voorstel aan, en na afspraak van een geregelde briefwisseling te houden, begaf ik mij naar New-Yersey, alwaar ik die gehelen winter met het uitroeien van bossen bezig was.

Het duurde echter niet lang, of ik begon enige spijt te gevoelen over mijn aangeknoopte betrekking; niet dat mijn genegenheid voor haar verkoelde, volstrekt niet; maar ik vreesde geen goede keuze gedaan te hebben; altijd had ik mij, zo vaak ik aan een huwelijk dacht, voorgesteld dat een verbintenis tussen een bekeerde en onbekeerde ongeoorloofd was.

De reden daarvoor meende ik in Gen. 6 vs. 2-3; Mal. 2 vs. 11 en 2 Cor. 6 vs. 14 te vinden, en mijn diepe eerbied en ontzag voor Gods Heilig Woord maakte immer zulk een sterke indruk op mij, dat ik liever door een vuur had gelopen, dan een ongelovig meisje ten huwelijk gevraagd. Het was waarlijk een netelige positie, waarin ik mij bevond, en ik begreep in deze belangrijke zaak wat al te haastig geweest te zijn. Nu begon ik er op te zinnen op wat wijze ik gevoegelijk aan de bestaande betrekkingen een einde kon maken: haar brieven onbeantwoord te laten of heimelijk haar te verlaten. Deze gedachten verwierp ik even spoedig als zij bij mij opkwamen. Liever wenste ik haar van enige fouten te kunnen beschuldigen, en alzo een wettige reden te hebben tot verbreking onzer vriendschap; maar hoe scherp ik ook toezag, ik kon geen reden vinden, die mij recht gaf, van haar af te zien.

Niet minder dan vijf maanden hadden we omgang met elkaar gehad, hoewel we slechts eenmaal in de maand een persoonlijke ontmoeting hadden. Maar nimmer had ik een enkel woord tegen haar gerept over hetgeen mij gedurig bezig hield en veel inwendige strijd veroorzaakte, namelijk over het al of niet betamelijke om haar te huwen. Eindelijk die onzekere toestand moede en twijfelende of ik wel ooit op dat punt tot zekerheid geraken zou, achtte ik het mijn plicht aan de zaak een einde te maken, en er haar schriftelijk kennis van te geven. Maar zo ver mocht het niet komen. Als van Godswegen kwam met nadruk de uitspraak tot mij: „Wat God heeft samengevoegd, schelde de mens niet!" Had ik vooral in de laatste weken menigmaal gezegd: "Och Heere! zo het niet is in uw gunst en naar uw wil, Gij hebt duizend middelen en wegen in uw hand om deze zaak te verbreken," nu zei ik: "Heere, zo het dan uw wil is geef dan uit genade uw zegen over onze echtverbintenis."

En ik vond verhooring, want behalve dat Psalm 128 vs. 6 enz. Mij levendig werd herinnerd, ook alle bergen van zwarigheden, zo grote als kleine, vielen weg, en ik

genoot een volkomen vrede voor mijn hart.

Nu verlangde ik zeer mijn aanstaande te ontmoeten en haar al mijn gedachten en voorwaarden mede te delen, of zij namelijk zou kunnen vrede hebben met mij op zuiver godsdienstige wijze te leven zonder ons te mengen in al die wereldse vermaken en uitspanningen, die ik haar opnoemde. Tot mijn niet geringe blijdschap gaf zij haar volkomen toestemming.

Nu duurde het niet lang of we waren met alle nodige voorzorgen gereed, en traden wij, ***Bastiaan Broere en Geertruida Johanna de Groot, in het huwelijk op de eersten Juli 1850, ingezegend door Ds. W. Wust in de Hollands Gereformeerde kerk te New-York.***

Eer ik nu verder ga zij het mij vergund de lezer enigszins nader met mijn vrouw bekend te maken. Geboren te Varseveld, prov. Gelderland, verloor zij op achtjarigen leeftijd haar ouders, en werd toen door haar oom opgevoed tot haar veertiende jaar. Daarna trad zij in dienst bij een godvrezende vrouw. Op huwbare leeftijd gekomen geraakte zij in kennis met een onberispelijk jongmens, met wie zij terstond na hun huwelijk de reis naar Amerika ondernam, omdat er voor hem te Leerdam, zijn geboorteplaats, als kleermaker knecht vooruitzicht was een genoegzaam bestaan te vinden. Niet lang nadat het schip, dat hen met veel andere vrienden naar Amerika voeren zou, de Hollandse kust

verlaten had, werd haar jonge man door een ernstige ziekte, de rode loop genaamd, overvallen. Met de meest mogelijke zorg verpleegde zij haar patiënt, totdat zij na een reis van 42 dagen de haven van New-York binnenliepen. Op last van een Amerikaanse dokter, die als naar gewoonte aan boord kwam, werd de zieke naar een hospitaal op Staten-Island vervoerd, terwijl zijn vrouw met haar vrienden te New-York aan wal werden gebracht.

Nu was hun voornemen om gezamenlijk naar Pella te reizen; maar om zich zo ver van haar zieke man te verwijderen, was haar onmogelijk; zij liet dan ook al haar vrienden optrekken, zich vleierende na een spoedige herstelling van de zieke hen eerlang te kunnen volgen.

Daar zat de arme vrouw, van allen verlaten en onbekwaam zichzelf te helpen, omdat zij niemand had, die haar verstond. Na enige uren daar op een van de kisten, haar bagage uitmakende, gezeten te hebben, trok zij door haar toenemende droefheid. Maar zonder het zelve te bemerken, de nieuwsgierigheid van menig voorbijganger, waarvan sommigen haar aanspraken. Maar immer in de Engelse taal.

Eindelijk naderde haar iemand, die meende haar te kennen, en inderdaad, zij hem aanziende, herkende in hem een stadgenoot. "Zijt gij 't, De Jong? vroegde zij.

"Zoals ge ziet," antwoordde hij. Opeens verhelderde haar gelaat, nu toch kon zij haar overkropte hart lucht geven. In korte woorden deelde zij hem haar droevige omstandigheden mee, waarop hij haar voorstelde, hem naar zijn woning te vergezellen. Verheugd maakte zij van dat vriendelijk aanbod gebruik en nam haar intrek bij Mr. De Jong en zijn vrouw.

Maar in de hoop op een gelukkige herstelling van haar man werd zij bitter teleurgesteld. Om de andere dag was het haar vergund hem te komen bezoeken; maar reeds 14 dagen na zijn aankomst werd haar gezegd dat hij overleden was. Het enige wat haar in deze treurige omstandigheden te doen stond was, bij Mr. De Jong te blijven; daar toch was zij veilig en bij landgenoten, die zeer welwillend jegens haar toonden te zijn en er gelukkig in slaagden een betrekking voor haar te vinden te Bergen Hill, een klein plaatsje in N.-Yersey, bij een Hollandse familie.

Nadat zij vier maanden aldaar tot wederzijds genoegen was werkzaam geweest, kreeg zij een zeer pijnlijk ongemak aan de vinger, de feit namelijk. Onbekwaam voor haar dagelijks werk, besloot zij naar haar vrienden in New-York te gaan, totdat de vinger zou genezen zijn. Juist in diezelfde dagen, dat zij ter oorzaak van dat ongemak tijdelijk haar intrek bij de Jong genomen had, moest de ontmoeting plaats grijpen met mij, Mr. Spaan en diens compagnon, welke laatste mij uit de handen van Spaan gered hebbende, met zich nam naar zijn woning, alwaar ik, behalve zijn vrouw, ook de jonge vrouw aantrof, die ik later liefkreeg. Maar die mij toen weinig belang inboezemde. Voordat zij in staat was tot haar betrekking weer te keren, had ik Mr. De Jong reeds verlaten, en was bij die Duitse schipper in dienst gekomen, bij wie ik, gelijk reeds vroeger is vermeld, drie maanden diende, en toen met mijn bespaarde geld bij de Jong terugkomende, ontmoette ik haar ten tweeden male. Een vernieuwde ontsteking. Maar in een andere vinger, had haar andermaal genoodzaakt naar New-York te gaan. Ook deze ontmoeting maakte geen de minsten indruk op mij, althans zoverre ik mij bewust was.

Maar na al hetgeen later geschiedde, ben ik tot de onveranderlijke overtuiging gekomen, dat de band tussen mij en mijn vrouw door de Heere zelf gelegd was. Was het niet zijn hoog en aanbiddelijk bestuur, dat wij beiden in grote verlegenheid verkeerde, en dat in een stad van toen ter tijd wellicht reeds een miljoen mensen, juist door een en dezelfde persoon moesten gevonden en geholpen worden?

Altijd heb ik het betreurd, dat ik die man mijn achting en toegenegenheid niet heb kunnen wijden, daar zijn hebzucht er hem toe bracht, om de kleine geldelijke bezitting, door mijn vrouw en haar eersten man bijeengegaard, ten bedrage van f 200 â f 300, en ter goeder trouw in zijn bewaring gesteld, nooit te willen uitkeren.

Maar nu kan ik tot mijn of liever onze geschiedenis terugkeren.

Ik had nu een trouwe gezellin, die lief en leed met mij delen zou. Niet lang na ons huwelijk, ongeveer drie maanden, besloten wij ons te Sayville, een dorp op Long Island, te vestigen, omdat ik van sommige Hollanders vernomen had, dat aldaar in de Zuid Bay veel en **goede oesters** waren.³

Van mijn jeugd af met die zaken bekend, twijfelde ik niet daar een bestaan te vinden. Daar komende, zag ik mij dan ook niet teleurgesteld; ik vond er veel oesters. Maar wat ik er niet vond! vrienden, vrienden, waarmede ik spreken, zingen, bidden kon; aan dezulken had ik behoefte; tot hen ging de genegenheid mijns harten uit. Maar er was er niet één; wel waren er twee Hollandse gezinnen op slechts zeer kleinen afstand van mijn woning. Maar alras had ik uit hun woorden en luid uitspreken van de Naam des Heeren, en dat bij herhaling, alsof het een spreekwoord onder hen was, begrepen, dat ik met hen niet op vriendschappelijke voet verkeren mocht.

De waarschuwende woorden: "Zo wie een vriend der wereld wil zijn, wordt tot een vijand Gods gesteld", bleven mij immer levendig bij, en zo was het mijn besliste voornemen met die mensen geen gemeenschap aan te knopen. Maar dat ging zo gemakkelijk niet want nu moest ik zorg dragen, dat mijn naburen niet bemerkten, dat

³ Volgens C. de Jongste in Klacht en Jubel (uitgave 1983) schrijft hij dat hij in oude notulen had gelezen dat in Sayville-West op 18 december 1916 de Gereformeerde Gemeente haar 50-jarig bestaan herdacht en dat deze gemeente in 1951 is opgeheven. Bastiaan Broere gaf vanaf 1866 in zijn woning leiding aan enkele gezinnen, die toen nog geen aansluiting hadden bij een kerkverband. In andere notulen staat vermeld dat aldaar een kleine gemeente van de Gereformeerde Gemeente is geïnstitueerd op 18 juni 1912, in het huis van Jan Bolijn (uit Bruinisse afkomstig).

wij ook Hollanders waren; en met elkaar in een afgelegen, onbevolkte streek wonende, kon het niet anders of zij zouden ons spoedig met hun bezoek, of liever met hun onbetamelijke uitdrukkingen, lastig gevallen zijn; en om dit te vermijden moest ik mij steeds op een afstand houden.

Dat ik daarin goed gehandeld heb, wil ik thans na zoveel jaren niet meer beweren. Maar in die tijd begreep ik dat het mijn plicht was, hoewel ik ver van tevreden was met mijn zo geheel afgezonderd leven. Het gedurig gemis van de liefelijke gemeenschap met Gods volk was mij soms ondragelijk; hoe langer ik daar was, hoe ongelukkiger ik mij gevoelde, zodat de herinnering aan vorige dagen, toen ik onder stem en snaren feest hield met Gods blijde Scharen, mijn ziel van weemoed deed smelten, en menig nachtelijk uur slapeloos, onder het storten van tranen door mij werd doorgebracht.

Ten laatste overmeesterde mijn smartgevoel mij zo sterk, dat ik voor mijn dagelijkse arbeid mij niet in staat gevoelde, en dan lag ik in overdenkingen, mijn nood de Heere opdragende en biddende:

*"Zie op mij in gunst van boven,
wees mij toch genadig, Heer!
Eenzaam ben ik en verschoven,
ja de ellende drukt mij neér."*

Aan mijn goede vrouw, die van geestelijke dingen weinig kennis had, daaronder in stilte bitter leed, daaraan dacht ik in het eerst niet; maar zodra ik dit bemerkte, deelde ik haar de oorzaak van mijn droefheid mede.

Innig met mij begaan, omdat zij mij oprecht liefhad, raadde zij mij enige dagen naar **New-York** te gaan, omdat ik daar enige lieve vrienden had leren kennen, bij gelegenheid van mijn huwelijk in de Hollandse kerk en eerstvolgende weken. Dat voorstel verraste mij, en de opvolging er van gaf mij een grote verademing, zodat ik na enige dagen weer bemoedigd en opgewekt thuis kwam, in stilte hopende of mogelijk de Heere ons te eniger tijd een of meer van Zijn volk zenden zou.

Na ruim twee jaren werd die hoop verwezenlijkt, en kwam er een Hollands gezin, waarvan het hoofd een man was, die de vrees Gods was toegedaan. O, hoe verheugde ik mij een vriend en metgezel op de weg naar het hemels Kanaän gevonden te hebben. Spoedig kwamen wij overeen om op de dag des Heeren bijeen te komen, volgens de Apostolische vermaning: "Laat de onderlinge bijeenkomsten niet na."

Zeer aangenaam en zonder enige verstoring hadden wij zes jaren doorgebracht, toen de Heere een zware bezoeking over ons bracht. Een ongesteldheid, die vier maanden lang duurde, overviel mij, hoewel ik noch de aard, noch de oorzaak kende.

In korte tijd waren mijn krachten zodanig ondermijnd, dat ik mijn werk moest opgeven, terwijl van dag tot dag het vlees van mijn lichaam wegsmolt. Dit een en ander vervulde mijn ziel met de vrees voor de dood.

Ik kon niet ontkennen, dat de Heere veel, zelfs zeer veel aan mijn ziel gedaan, en mij soms een zoeten voorsmaak van het hemels leven had doen proeven, zodat ik wel eens dacht: ik zal niet wankelen in eeuwigheid; maar och, wat is de mens, wiens adem in zijn neusgaten is; want waarin is hij te achten?

O, als de Almachtige, die heilig jaloers is op Zijn eer, in Zijn kinderen de dwaze zelfverheffing of geestelijken hoogmoed niet tegenging, waartoe zouden zij niet komen? maar God is getrouw en komt op Zijn tijd Zijn volk met kastijdingen bezoeken, opdat zij meer aan zichzelf ontdekt, te beter leren verstaan de diepe betekenis van Jezus' woorden: "Zonder Mij kunt gij niets doen."

Zoals ik zei, ik werd door de gedachte om van de aarde te moeten scheiden zodanig in de engte en benauwdheid gebracht, dat ik dag en nacht tot de Heere met tranen riep om de redding van mijn ziel, totdat op zekere dag, - o ik zal het nooit vergeten - die Dinsdag, toen het in de natuur door aanhoudende regen zo somber scheen, toen was het mij alsof de Heere zei: "Deze ellendige riep en Ik verhoorde hem"; want een milde regen des Geestes. Daalde verkwikkend en vertroostend op mijn dorstige ziel neer, en met buitengewone geloofskracht greep ik de belofte aan, die tot mij kwam, Ps. 91 vs. 14: "Omdat hij Mij zeer bemint, spreekt God, zo zal Ik hem uithelpen."

En hoewel de dokters mijn toestand voor onherstelbaar verklaard hadden, de Heilige Geest gaf mij zoveel sterkte, dat ik in de blijdschap mijns harten uitriep: "Het getuigenis Gods is meer dan het getuigenis der mensen!"

Hoe zal ik de vreugde beschrijven, die huis en harten vervulde. Mijn lieve vrouw, die met angstige bezorgdheid mijn toenemende verzwakking nu reeds zoveel weken had aangezien, was hoogst verblijd, hoewel zij het nauwelijks kon geloven, omdat er voor het uitwendige geen de minste verandering in mijn toestand te bespeuren was; maar daar zij altijd eerbied had voor de dingen, die het koninkrijk Gods aangaan, geloofde zij hetgeen ik, om zo te zeggen, profeteerde.

Maar ik kreeg meer. Overstelpst van de goedheid des Heeren, was mijn ziel die avond immer in overdenking en in gemeenschap met mijn God, toen mij - het was reeds laat geworden - Openbaring 22 vs. 1 voor de geest kwam. Onbewust gerakende van hetgeen mij omringde, zag ik mij aan de oever geplaatst van die ontzaglijk brede en onpeilbaar diepen oceaan van Christus onbegrensde liefde en eeuwig geldende en genoegdoende gerechtigheid, wier kristallen zuiverheid mij zo klaar en duidelijk werd te zien gegeven, dat ik dacht, reeds tot de aanschouwing overgegaan te zijn. De zaligheid, die ik daaronder genoot, vermag mijn tong niet uit te spreken; maar onvergetelijk is en blijft mij die ure.

Intussen verliepen er twee dagen, waarin ik in kalme en blijmoedige verwachting de vervulling van 's Heeren belofte verbeidde. Daar kreeg ik weer bezoek van mijn twee dokters, welke nogmaals met de meeste nauwkeurigheid mij onderzochten. Maar na afloop daarvan tot geen bevredigend resultaat schenen gekomen te zijn. Althans zij deelden er noch mij, noch mijn vrouw iets van mede. Nu had ik, even vóór die geleerde heren waren gekomen, ook een bezoek gekregen van een jongen man, geboren Amerikaan en van beroep landman.

Deze had zijn oren gespitst, toen de dokters met mij bezig waren, en nauwelijks waren die heren vertrokken, of hij zei: "Ik weet wel wat je scheelt." maar toen ik hem daarop met een ongelooige, half spottende blik aanzag, hervatte hij: "Ja! ja! ik weet het en goed ook, en weet ook wat ge nodig hebt en wil het ook voor je klaar maken, als je me belooft het te gebruiken."

Dat kwam er alles zó beslist, gul en in één adem uit, dat ik geen verdere tegenbedenking maken wilde; want ik had reeds voorlang gehoord, dat veel Amerikanen, en vooral zij, die buiten de stad wonen, een vrij goede kennis van kruiden en planten bezitten, hetzij door eigen studie. Maar zeker meer door overlevering van ouders op kinderen.

Hoe 't zij, laat in de namiddag kwam de goede jongen terug en gaf mij een grote fles met kruiden, die hij zelf met zijn oude moeder geplukt en gekookt had. Nadat ik daarvan twee dagen gebruikt had, kreeg ik weer bezoek. Maar nu van één dokter. Na mij even aangezien te hebben zei hij: "Ge hebt een andere huid aangetrokken, nu zal je beter worden."

En waarlijk, in de tijd van een maand was ik volkomen hersteld, en de belofte: "Ik zal

hem uithelpen", letterlijk aan mij vervuld. Nog moet ik meedelen, dat ik van diezelfde boerenjongen meer andere medicijnen kreeg, zodat ik middellijk het behoud van mijn leven aan die knaap te danken had.

O, welk een blijde en rijke ervaring van de liefde en trouw des Heeren had ik nu weer verkregen, en wat genotvolle dagen en weken bracht ik toen met mijn vrouw, die mij als uit de dood had wedergekegen, door.

Maar het is hier het land der ruste niet; slechts weinige maanden daarna werd dezelve weer droevig gestoord. Een onzer **vier kinderen**, mijn oudste dochtertje, werd eerst door de kinderziekte aangetast.

Maar de Heere richtte haar weer op; en toen het gevaar geweken was, voer ik met mijn boot naar New-York, alwaar ik voor mijn zaken enige dagen moest vertoeven. Thuis komende vond ik tot mijn grote schrik niet alleen mijn lieve vrouw. Maar ook de drie jongere kinderen allen door die vreselijke ziekte aangetast. Welk een toestand! en dan, dat mijn lieve jongen, mijn enig zoontje daar lag, om wellicht nooit weer op te staan, o! dat zou ik niet kunnen dragen....

En toch! ik moest de lijdensschool nog verder doorgaan; mijn proeftijd was nog niet ten einde. De Heere nam dat lieve kind van mij, toen het de schone leeftijd van twee jaren en negen maanden bereikt had.

Wat er in mij omging? O, nimmer zag en ondervond ik de waarheid en schrikkelijke betekenis van Paulus woorden: "Het bedenken des vleses is vijandschap tegen God" meer dan toen.

Ik waag het niet uit te drukken, hoezeer ik mijn opstand tegen de Heere in mijn hart voelde oprijzen. Ik liep als een waanzinnige mijn huis uit de tuin in; daar zijnde brengt God de vraag voor mij: "Is er twisten met de Almachtige?" (Job 39 vs. 35.)

Dit sloeg mij neer; ik zag mijn volslagen nietigheid en zweeg stil. Maar nu kwam er weer bekommring over de toestand van mijn kind, of het wel behouden zou wezen. Ach, ik had het toch zo lief, en dan nu die pijnlijke onzekerheid; maar zie! o, hoe goed was de Heere, dat een regeltje uit de berijmden 47ste Psalm: "God vaart voor het oog met gejuich omhoog!" kwam mij voor, en vervulde mijn hart met zeer grote blijdschap. Het was alsof ik het zieltje door Gods engelen zag opvoeren naar de gewesten van eeuwig licht en zaligheid, zodat ik hem nu niet alleen kon overgeven. Maar hem zelfs niet meer terug begeerde.

Nu was er nog een onzer kinderen, een meisje van slechts negen maanden, Betsy genaamd, voor wier behoud wij zeer vreesden, te meer nu zij de moederlijke borst niet kon verkrijgen, naardien mijn vrouw, zoals ik reeds zei, zelve zeer ziek was, zodat ik weer zeer moeilijke en treurige dagen beleefde, die nog verzwaaard werden door de beschuldigingen, die de dokters tegen mij inbrachten, namelijk, dat ik zelf de oorzaak van haar dood was, door mij altijd tegen de vaccine of inenting verzet te hebben, omdat ik die zaak tussen God en mijn geweten nooit had kunnen vereffenen. Een paar dagen later, toen het kindje in even bedenkelijke toestand bleef, voer de dokter andermaal hevig tegen mij uit; maar de Heere, die wist dat ik in deze onschuldig was, nam het voor mij op, en gaf mij op dat ogenblik zoveel kracht des geloofs, dat ik tot de dokter met nadruk zei: "Al zegt gij nu dat zij sterven moet, ik zeg: zij zal leven, tot uw beschaming!"

En zo was het ook; mij geschiedde naar mijn geloof. Van diezelfde dag af begon zij te beteren, en weldra waren moeder en al de kinderen weer in het genot van een goede gezondheid, tot onzer aller blijdschap en dankzegging tot God. Die geschiedde in 1853.

Doch het was niet alleen in onze vensters, dat de dood was in geklommen, ook bij mijn vriend, met wie ik nu sinds enige jaren een geestelijken band had aangeknoopt, werden offers gevraagd. Zijn vrouw en zeven kinderen werden bijna gelijktijdig met de pokziekte bezocht; twee volwassen zonen stierven op één dag! En toen mijn vriend hun stoffelijk overschot had ten grave gebracht, bij welken zware gang ik hem vergezelde, begon ook hij zich onwel te gevoelen; een hevige jeuk in de hals, die zich oploste in een rode plek deed ons voor erger vrezen; hij begaf zich ter ruste en werd zwaar ziek. In de vroege morgen van de tweede dag werd ik bij hem geroepen, omdat naar men meende, zijn einde nabij was. Hoewel zelf ongesteld, spoedde ik mij naar zijn woning, die toen aan de mijn grensde. Op mijn vraag hoe hij zich gevoelde, antwoordde hij: "Ik ben erg ziek."

"Ge hebt toch hoop?" zei ik.

"O, als er geen hoop was!...." Nauwelijks heeft hij deze woorden geuit, daar zie ik opeens zijn ogen breken, zijn gelaat veranderen en hem buiten bewustzijn geraken. Mijn oor aan zijn mond brengende kon ik nog even deze woorden opvangen uit Ps. 130: "*Uit diepte van ellende..., roep ik....*" en zo ontsliep mijn waarde vriend Jacob de Waal. Zijn as ruste in vrede.

Zie Bijlage 1. De Waal

Na nog een poos bij het lijk van mijn vriend vertoefd te hebben, ging ik naar mijn woning terug, vervuld met weemoedige gedachten. Onder andere was ik zeer bezwaard over onze bijeenkomst op de dag des Heeren; wel waren er in die tijd meer Hollanders op Sayville gekomen. Maar er was geen gemeente of kerk; de Engelse kerken stonden mij tegen, behalve dat wij de taal niet genoegzaam verstonden; en daar mijn vriend enige gaven bezat om onze ***kleine vergadering te leiden*** had hij dit altijd bereidwillig op zich genomen; maar zie! nu was hij niet meer. Wat moest er nu van komen?

Onder deze overpeinzing kwam de vraag tot mij of ik dan die taak niet op mij zou willen nemen; en zonder enige verdere bedenkingen gaf ik mij over, om voortaan de godsdienst te leiden. Maar ach! wat zuchten heeft mij dat besluit menigwerf gekost! Eenmaal begonnen gevoelde ik eerst recht mijn onbekwaamheid tot dat werk. Menigmaal bracht ik mijn bezwaar voor de Heere als Mozes, toen hij zei: "Ik ben een man zwaar ter taal"; maar telkens bemoedigde de Heere mij, door er mij op te wijzen dat alle bekwaamheid van God is, en dat Hij wijsheid schenkt dien, die ze in ootmoed van Hem begeert.

In zwakheid en met veel beving ging het zo voort tot **1860**.

Gedurende de tijd van omtrent tien jaren dat ik nu te Sayville geweest was, hadden wij, wat de tijdelijke behoeften betreft, geen reden tot klagen gehad; de inkomsten konden altijd de uitgaven dekken; maar van lieverlede begon daarin enige hapering te komen. Mijn gezin werd groter, en mijn inkomen kleiner; zodat ik begreep dat het mijn plicht als vader was, om ware het mogelijk mijn uitwendige toestand te verbeteren. Na lang overleg scheen het mij toe goed te zijn een reis naar het zuiden van Amerika te maken, en te zien hoe de dingen daar geschapen stonden. Wel dacht ik onder deze overleggingen er aan, en gevoelde mij ook innerlijk gedrongen, om ook in deze weg de Heere te kennen, en de zekerheid te hebben dat hetgeen ik doen wilde, overeenkomstig Zijn wil was, wetende, dat dan alles goed zou uitkomen.

Maar het bleef mij te die aanzien duister; ik kreeg op mijn vragen geen antwoord, en in plaats van in onderworpenheid te wachten wat de Heere wilde dat ik doen zou, besloot

ik de reis te ondernemen, mij vleierende met een goede uitkomst.

Geheel alleen begaf ik mij naar de Staat Virginië, waar ik na weinige dagen behouden aankwam. Enige dagen besteed hebbende aan het onderzoek van een en ander, scheen het mij toe een zeer geschikte plaats te zijn, waar met vlijtige arbeid, onbekrompen in de dagelijkse nooddrift kon voorzien worden; zodat ik geen bezwaar maakte om in de stad Norfolk een woning te huren voor mij en mijn familie.

Ruim vier weken was ik van huis geweest, toen ik terugkwam, om mijn vrouw en kinderen te halen, die ik in goeden welstand aantrof. Nog weinig beschikkingen had ik te maken, behalve een vaarwel te zeggen aan mijn landgenoten en bekenden te Sayville, toen we goedsmoeds die plaats verlieten en in gewenste toestand te **Norfolk** aankwamen.

De eerste teleurstelling, die ik daar ondervond, was mijn kennismaking met enigen van mijn landgenoten. Zowel hun leer als hun leven en wandel was in lijnrechte tegenspraak met mijn dierbare gereformeerde belijdenis"zodat er aan gemeenschappelijke godsdienstoefening met hen niet te denken viel. Slechts zes personen kwamen des Zondags bij ons, als wij naar gewoonte godsdienst hielden door met elkaar te bidden, te lezen en te zingen.

Dit laatste gaf ergernis aan onze Hollandse burenen, die zóó gramstorig werden, dat zij dreigden te eniger tijd onze woning in brand te zullen steken. Maar de Heere, die over alles regeert, heeft ook hen immer bedwongen.

Nadat wij nu ruim vier maanden te Norfolk gewoond hadden, wachtte ons een tweede maar oneindig verschrikkelijker teleurstelling. Op zekere morgen in de maand April, de dag was nog niet geheel aangebroken, hoorden wij een buitengewone drukte op de straat. Niet wetende wat er gaande was, gingen wij naar buiten; maar o! welk een toneel.... De gehele stad was in rep en roer: mannen, vrouwen, kinderen, alles vloog met woest getier als krankzinnigen door de straten. In het eerst konden wij niet begrijpen noch te weten komen wat de reden of oorzaak van dat vreselijk tumult mocht zijn. Evenwel, na nauwkeuriger onderzoek vernamen wij, dat de ***Staat Virginië zich onafhankelijk verklaard en de band van vereniging met de Noordelijke Staten verbroken*** had, omdat deze de wet tot vrijmaking of emancipatie der slaven had aangenomen.

De oorlog tussen de Noordelijke en Zuidelijke Staten van Amerika was verklaard.

Vreselijk was de opgewondenheid van het volk, zij raasden als losgebroken duivels, en de verbittering tegen de Yankees, zo werd de Noorder bevolking genoemd, kende paal noch perk, zodat wij, die slechts weinige maanden geleden van het Noorden overgekomen waren, en alzo gerekend werden tot die partij te behoren, ons zo stil mogelijk hielden en in grote vrees waren, omdat er aan terugkeren geen denken was. Alle vaartuigen werden in beslag genomen, of liet men zinken; alle man werd geprest om aan verschansingen en vestingwerken behulpzaam te zijn.

Na kort beraad besloot ik, met nog een andere Hollander, met wie ik een scheepje had aangekocht, om van Norfolk te vluchten naar Leanhaven-Bay, een dorp twee-entwintig mijlen zuidelijk.

Korte tijd na onze aankomst op die plaats, kregen wij brieven van onze vrouwen, die met de kinderen tijdelijk moesten achterblijven. In die brieven meldten zij ons, dat het bestuur van Norfolk hun gelast had ons te melden, dat we ogenblikkelijk moesten terugkeren. Dat bericht viel ons als lood op het hart. Wat moesten wij doen? Onze vrouwen en kinderen waren daar in hun macht. Zo door de nood gedrongen waren wij

spoedig besloten tot de zo pas ontvluchte stad terug te keren; maar niet zonder grote tegenzin.

Na eerst ons vaartuig in veiligheid gebracht te hebben, begaven wij ons te voet op reis. Onze weg voerde ons langs een brede stroom, en dat deed mij denken aan de Israëlieten, toen zij weenden bij de rivieren van Babel.

Waarlijk, mijn toestand had zo uit- als inwendig veel overeenkomst met die arme Joodse ballingen. Tot mijn God zuchtende vervolgde ik mijn weg, toen ik tot mijn blijdschap werd bemoedigd en versterkt door krachtig herinnerd te worden aan Ps. 33: 10: "In de grootste smarten blijven onze harten in den Heer gerust", enz.

Reeds lang was de zon onder de kimmen, toen wij het doel van onze reis bereikt hadden. Begunstigd door de donkerheid van de nacht slopen wij steelsgewijze de stad binnen, en waren spoedig tot onze lieve panden genaderd, die wij in goeden welstand aantreffen, terwijl de kinderen reeds in diepe rust waren. Een blik op die kalme gezichtjes vervulde mij met weemoedige blijdschap. Wat zou de naaste toekomst ook voor hen baren? Hoeveel droevigs zou wellicht hun kinderlijke vreugde jammerlijk verstoren! Is het wonder dat, hoofd en hart met bange vooruitzichten vervuld, wij die ganse nacht bijna geen oog loken? Voor ons, beide mannen, bleef geen keuze over dan ons aan te melden, welke ook de gevolgen er van wezen mochten.

Met het aanbreken van de dag reeds brak ook de drukte op de straten aan. De nieuwsgierigheid was algemeen en hoog gespannen, zodat de nieuwsbladen vroeg in de morgen in handen van oud en jong, rijken en armen waren.

Ook mijn metgezel was er in geslaagd een courant te bekomen, waarin van regeringswege een proclamatie voorkwam, meldende dat ieder ingezetene naar eigen vrije keuze mocht handelen door zijn eigen zaken blijven uitrichten, óf zich ten dienste van de Staat stellen, zodat er geen geweld op enig burger of vreemdeling hoegenaamd mocht geoeffend worden.

Dat was goed nieuws, en gaf tenminste enige verademing. Nu maakten wij dadelijk aanstalten, om met onze gezinnen naar Leanhaven Bay te trekken; maar toen het op vertrekken aankwam, bleek het, dat wij die proclamatie in al te ruimen zin hadden opgenomen. Alleen de mannen mochten voor hun zaken de stad verlaten, vrouwen en kinderen moesten als gijzelaars binnen Norfolk blijven. Evenwel deze maatregel werd na drie weken ook ingetrokken, in welken tijd alle zeekusten behoorlijk bezet waren en alle gelegenheden om tot de Noordelijken over te gaan waren afgesneden.

Zonder aarzelen maakten wij van de verleende vrijheid gebruik, en trokken met vrouwen en kinderen naar Leanhaven-Bay, waar wij hoopten een weinig ruimer te kunnen ademen dan onder de woelige en onstuimige bevolking ener ons vijandige stad. In welstand op onze bestemming aangekomen, brachten wij, na eerst in huis de nodigste schikkingen te hebben gemaakt, ook ons vaartuig op het droge. Nu toch konden zij er ons bij nacht niet zo gemakkelijk van beroven als wanneer het te water was.

Dat er voor ons in deze vreemde en bovendien vijandige streken weinig te verdienen was, laat zich gemakkelijk begrijpen. Daarbij kwam, dat alle levensmiddelen hand over hand duurder werden niet alleen. Maar ook bitter schaars waren; evenzo stond het met onze kleding en die onzer kinderen. Aan alles was gebrek en met elke dag begon de nood te stijgen. Het ging zo ver, dat mijn vrouw drie bedden versneed, om er de nodigste klederen voor de kinderen van te maken. Brood konden wij niet bekomen, noch enig tarwe- of roggemeel, zodat wij ons met gemalen corn (Corn wordt in bijna alle staten van Amerika in grote hoeveelheid geteeld, en is gelijk aan de in Nederland welbekende Turkse tarwe.) moesten behelpen, die met water gemengd en gekneed, in

de vorm van brood gebakken werd. Maar daar wij ook zonder gist waren, een zeer zware spijs was voor onze kinderen; ook ons andere voedsel, namelijk bonen, werkte nadelig op hun gezondheid.

Niet lang na onze aankomst op Leanhaven-Bay werden wij gedwongen de wapenhandel te leren, omdat er, naar wij vernamen, eerlang een algemene wapenkreet werd tegemoet gezien, hetwelk ook geschiedde. Na verloop van zestien maanden na onze aankomst op deze plaats werden, behalve in de dagbladen, overal proclamaties aangeslagen, waarbij alle man van 18-46 jaar gelast werd de wapens op te nemen en zich voor de oorlog gereed te houden.

Niet zonder huivering denk ik aan die bange tijd terug; het was terecht van buiten strijd, van binnen vrees. Zag ik op mijn arme vrouw en vier kinderen, dan kromp mijn hart van deernis; te meer, daar ik zag, dat het schrale voedsel op de lange duur hen verzwakte. Vooral mijn dochttertje Geertruida kon dat stugge ongerezen cornbread noch de bonen langer verdragen. Gelukkig konden wij nog enige sweet potatoes, d.i. zoete aardappelen bekomen, waarvan mijn vrouw, na ze eerst gedroogd te hebben en gemalen, een soort koffie maakte; maar voor het zieke en verzwakte kind kon dat weinig baten, en vanwaar konden we iets versterkends voor haar bekomen?

O, hoezeer leed ons ouderhart bij het zien kwijnen van onze lieveling alleen door gebrek aan versterkend voedsel; en dan niet bij machte te zijn er in te voorzien, dit deed mij biddend opzien tot de Heere, die de jonge raven hoort als zij roepen en aan wiens macht ik niet twijfelde.

Op een zeer eenvoudige, maar voor mij zeer opmerkelijke wijze voorzag de Heere in deze nood. Sedert enige weken waren we op een of andere wijs in het bezit geraakt van een zeer goedaardige huiskat, hoewel zij niet zelden naar buiten ging en de dichtbij gelegen bosjes insloopt. Wij hadden dit niet eerder opgemerkt, dan toen zij op zekere dag met een konijn in de bek naar huis kwam. Welk een heerlijke traktatie en geschikt voedsel was dit voor ons lieve kind, en hoe duidelijk mocht ik er de goede hand des Heeren in opmerken. Want hoewel onze poes niet lang meester van haar buit bleef, toch ging zij telkens weer op nieuwen roof uit, en bracht die altijd trouw thuis, zodat ons kind, aanhoudend versterkend voedsel krijgende, onder Gods zegen spoedig begon te beteren. O, hoezeer werd ik weer gedrongen de bijzondere zorg van mijn getrouwen en almachtige God te roemen en te prijzen. Hoe betamelijk niet alleen. Maar hoe profijtelijk en versterkend voor het geloof van Gods kinderen is het, dat zij opmerkzaam zijn op de handelingen des Heeren met hen, en door die aan andere mede te delen hun God daarin verheerlijken en hun medereizigers bemoedigen.

Zo dacht ik ook meermalen aan die godzalige leraar in Engeland Huntington, die ook eens een tijd in diepe armoede verkeerde en met vrouw en kinderen gebrek leed, hoe hij op een buitenweg een levende paling vond, die een vogel uit de bek gevallen was, en op een andere keer een geschoten haas, die zich voor de jager had weten te verbergen. Zo wil de Heere gedurig betonen, dat Hij weet wat wij nodig hebben en er, op wat wijze dan ook, in voorziet.

Op treffende wijze bleek mij dit weer enige maande later. De winter was voorbij, en de behoeften waren veel en nijpende. Wij waren doodarm. Intussen had ik kennis gemaakt met een man, die op een afstand van twee à drie mijlen van ons woonde. Deze, waarschijnlijk met onze toestand begaan, bood mij een paar bushel of mudden zoete aardappelen aan, mits ik ze zelf bij hem kwam halen. Daar ik een kleine Lake of meer over moest, voorzag ik mij van een boot en voer over. Na de aardappelen in mijn boot geladen te hebben, stak ik van wal en voer huiswaarts; maar een poosje gevaren

hebbende, liet de Heere een hevige storm opkomen, zodat ik mijn boot niet meester kon blijven en op een zandbank onbeweeglijk vast raakte, terwijl de storm aanhield en het water rondom mij met een geweldige vaart wegzweept, zodat een zeer uitgestrekte zandbodem zichtbaar werd.

Onwillekeurig rondturende, ontdekte ik eensklaps een grote menigte oesters, die tot dusverre voor ieders oog verborgen waren gebleven. Maar nu door het weggeslagen water ontbloot waren. Met grote nauwkeurigheid nam ik poolshoogte, zoals de zeeman zegt, en van mijn jeugd af een oesterman geweest zijnde, was het voor mij geen bezwaar die plek later weer te vinden. Na twee of drie uren daar gelegen te hebben, deed de Heere de storm weer bedaren, de weggestuwde wateren keerden weer in hun plaats, de oesters werden weer bedekt, mijn boot raakte vlot, en in korte tijd had ik mijn woning bereikt.

De volgende dag reeds, want de nood was hoog, we hadden letterlijk aan alles gebrek, zowel aan kleding als aan voedsel, nam ik mijn boot en stuurde op mijn verborgen schat aan, die ik zonder moeite terugvond en bemachtigde. Teruggekeerd verzocht ik van een in de nabijheid wonende boer zijn kar en ezel, waarop ik mijn oesters laadde, en begaf mij op weg naar de stad Norfolk. Nauwelijks in het legerkamp, dat de zuidelijke troepen in de nabijheid der stad hadden opgeslagen, aangekomen, werd ik door een grote menigte omsingeld; ieder van die soldaten wilde oesters kopen, zodat in korte tijd mijn grote voorraad was uitverkocht, en ik een goede som gelds gemaakt had, waarvan ik dadelijk een groot deel besteedde tot het kopen van drie vaten tarwemeel, een grote hoeveelheid kruidenierswaren en kledingstukken. Schoenen en laarzen behoefde ik niet te kopen, die vond ik genoegzaam op de weg, welke door de soldaten wellicht als overbodige bagage waren weggeworpen.

Na al de inkoop op de kar geladen te hebben, reisde ik in hoogst gelukkige en dankbare stemming naar huis, waar mijn vrouw met verlangen mij wachtte, en met blijde verwondering staarde op de rijke opbrengst der oesters, die ik zo geheel voor niet, ja als uit Gods hand verkregen had. Wij aten en dronken die avond met verheuging en dankzegging des harten, en genoten een verademing, zoals wij in lange tijd niet gesmaakt hadden.

Maar helaas, het duurde niet lang; die jammerlijke, dood en verderf spreidende oorlog bleef steeds voortwoeden en hoewel zelf onbekwaam zijnde de berichten desaangaande te lezen, daar het alles in het Engels was, zo hoorde ik toch van tijd tot tijd hoe de zaken stonden, en dan was het meest altijd ongunstig voor het zuidelijke leger, zodat ik gedurig bevreesd was een oproepingsbiljet thuis te krijgen. Met elke dag scheen mijn angst te stijgen, totdat ik op zekere dag toch zoveel smart gevoelde over het lot, dat mijn arme vrouw en kinderen te wachten stond, dat mijn hart dreigde te breken van weedom niet alleen. Maar ook van zelfverwijt. O God! riep ik uit, daar ben ik de oorzaak van; het zijn mijn eigen zonden, die mij wonden; mijn schuld, mijn wanbedrijf bracht al die ellende over ons en over dit volk; ook om mijn overtreding bracht Gij deze oorlog over dit land, en ik ben mede schuldig aan het bloed van zoveel verslagenen.

Die ganse dag was ik in diepe verslagenheid en in hevige zielestrijd bracht ik de volgende nacht door. In die duistere ure viel ook satan op mij aan, verweet mij veel dwaze en verkeerde handelingen, inzonderheid dat ik maar een gelukzoeker was, en daarom mijn eigen weg gegaan was, eerst toen ik Holland en later toen ik Sayville verlaten had.

Op al deze beschuldigingen kon ik niets inbrengen; sinds lang reeds had mijn eigen

hart en geweten mij omtrent het *eigenwillig verlaten van Sayville* in het aangezicht gevlogen; maar toen de duivel mij om deze zonden aan mijn staat voor de eeuwigheid wilde doen twijfelen, stond ik hem tegen; daarvoor had ik te veel bewijzen van Gods genade en liefde ontvangen, en niet geheel onervaren in het gebruik van het schild des geloofs, om daarmede de vurige pijlen des satans uit te blussen, bleef ik hem weerstaan; maar hoe meer weerstand ik in de kracht mijns Gods hem bood, hoe woedender hij op mij aanviel.

Doch ik wil hierop niet verder ingaan, vreemde dat slechts weinigen mij verstaan zullen, evenals niet velen van Gods kinderen recht begrijpen wat het zegt als zij de bede, die de Heiland Zijn discipelen leerde, op hun lippen nemen: "Leid ons niet in verzoeking. Maar verlos ons van de boze."

Maar ik moet toch nog even op mijn ondervindingen van die nacht terugkomen.

Zoals ik gezegd heb, weerstond ik in de mogendheid des Heeren de gezworen vijand van God en al wat Godes is; maar hij liet niet af. Koning Jezus moest zelf komen; het was evenals toen de ongelovige Joden twistten met de discipelen, zodat de Heere Jezus zelf moest tussenbeide treden, en de vijanden de mond stoppen. En is nu niet Jezus Christus gisteren en heden en tot in eeuwigheid dezelfde? - Daarom, de Heere kwam ook mij te hulp. Hij gordde mij aan met kracht des geloofs, waardoor ik mij vastklemde aan Zijn Woord; en toen mij zijn dierbare, vroeger nooit in die mate gekende nabijheid schenkende, werd ik zo bekrachtigd, dat mijn vijand van mij afliet.

O, hoe onvergetelijk blijft mij die nacht! Voor meer dan 25 jaren had ik een gevoel alsof mij iets ontbrak tot de volle troost des Evangelies; maar ik kon het maar niet verstaan wat het was; er was immer een ledige plaats in mijn ziel, en in mijn toenadering tot God was het mij steeds, alsof ik tot mijn Rechter ging, immer met een bevend hart. Maar nu onder en na die strijd, zo-even vermeld, gevoelde ik in mijn ziel een liefdesbetrekking tot Jezus tot stand komen, die ik onmogelijk onder woorden zou kunnen brengen; de ledige plaats was vervuld en alle vrees verbannen, en het: *Vader! lieve Vader!* kon ik van mijn lippen niet weerhouden, zozeer was mijn ziel met de liefde en vrede Gods vervuld. Hemel, aarde, zee en afgrond, ja al het geschapene had ik wel willen samenroepen, om God groot te maken. Een geruimen tijd mocht ik mij in de levendige en zalige gemeenschap met mijn Drieëenige Verbondsgod verlustigen.

Doch het heerlijke licht van Thabor moet, zolang Gods kinderen op de reis door de woestijn dezes levens zijn, niet zelden plaatsmaken voor de donkeren schaduwen en verschrikkingen van Gethsémané. Dit althans was mijn ondervinding.

Terwijl ik ongeveer veertien dagen de liefelijke rust en vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, genoot, werd door het zuidelijk bestuur het besluit genomen en bekend gemaakt, dat alle man van 18-46 jaren, die niet vrijwillig de wapens had opgenomen, van nu aan daartoe zou gedwongen worden. De volgende dag, na de uitvaardiging van dat besluit, werd mij door de generaal op de exercitieplaats dag en plaats aangewezen, waar ik moest verschijnen, met bevel tevens een deken en voor twee dagen voedsel mee te brengen.

Dat was, hoewel niet geheel onverwacht, toch een nieuwe ontroering. Naar huis kerende, kwamen mij de volgende woorden voor de aandacht: "Indien zij u in de een stad vervolgen, vlief tot de andere." Binnen gekomen, deelde ik mijn vrouw de jobstijding mede. "O lieve Bastiaan," riep zij uit, "wat nu begonnen?"

Wij gingen samen raadplegen; ik begon met haar te zeggen, dat ik volkomen bereid was mij geheel aan haar raad en begeerte te onderwerpen, zij had slechts te spreken wat zij dacht het verkieselijkste te zijn in deze benarde toestand.

"Wel!" antwoordde zij, "indien ge in de oorlog gaat, misschien schieten ze je dood, of krijg je zware wonden, waaraan je sterft; misschien hoor of zie ik nooit meer iets van je.... hoor! mijn gedachten zijn dat als je een kans kon vinden om te deserteren, dit nog het beste wezen zou, dan heb ik nog hoop je weer te zien...."

"Maar," hervatte ik "hoe zal 't met u en de kinderen gaan, waar zult ge het voedsel vandaan halen? want we weten niet hoelang de oorlog duren zal en eer ik u dan nog wederzie...."

"Kom, kom," sprak zij, "ik zal mijn kinderen niet laten sterven van gebrek aan voedsel, als onze voorraad op is dan ga ik bedelen voor hen."

Nu die voorraad was zo gering niet, zeven maanden lang kon zij naar onze berekening met haar kindertjes daarvan leven. O, hoe zag ik toen weer bij vernieuwing terug op die trouwen en goeden God, die mij dat oesterbed had aangewezen, van welks opbrengst ik al die voorraad had kunnen inkopen.

Nu moest het op een afscheid nemen aankomen, een scheiding van man en vrouw, van vader en kinderen. Die toestand te schetsen, zullen mijn bescheiden lezers, naar ik vertrouw, wel niet van mij vergen, en hij onder hen, die door 's Heeren gunst een trouwe en liefhebbende gade verkreeg, kan genoegzaam verstaan hoe hard het ons viel elkaar zo te moeten verlaten.

Diep in de ziel geroerd, verliet ik tegen de namiddag mijn woning; maar ik moest mij vermannen, er moest nu gehandeld worden, en listig ook, om mijn vijanden te verschalken. Het plaatsje waar wij woonden, lag bij een baai, een water, dat in betrekking is met de Oceaan. Langs de kust was een bezetting van zestig man; die bezetting moest ik met een roeiboot, die ik in de nood zonder vragen in gebruik nam, passeren.

Nu hadden de soldaten, die daar sedert lange tijd geweest waren, mij meermalen gezien, zodat ik geen argwaan wekte, toen ik met mijn boot zo dicht mogelijk langs het strand roeide, en telkens stukken drijfhout oppikte, en dan weer op strand stapte, om gebroken vaten, oude plankjes, of gebroken pakkisten in mijn boot te vergaderen, van lieverlede mij tekens meer van hen verwijderende, totdat ik zo ver weg was, dat hun schot mij niet meer bereiken kon.

"Ik stak van wal en roeide met een inspanning, die mijn krachten bijna te boven ging. Ik hield koers op een loodsboot, die op een afstand van vier a vijf mijlen van de kust voor anker lag en te oordelen naar de vlag, in dienst was van de Noordelijke Staten. Dit scheen mij een uitmuntende gelegenheid te zijn om uit de voeten te komen. Opzij van dat schip gekomen, vroeg ik of zij mij aan boord wilden nemen. Het werd mij dadelijk welwillend toegestaan, en niet alleen mijn persoon, ook mijn roeiboot werd een plaatsje op het dek gegund.

Aan boord komende was ik doornat, zodanig had ik de riemen gerept om aan 's vijands handen te ontkomen. De kapitein zowel als de gehele equipage bejegende mij met een ongemene vriendelijkheid, zodat niet enig kwaad vermoeden bij mij opkwam; zij deelden mij mede dat zij van Baltimore waren uitgezonden, en vroegen mij een en ander, hetwelk ik openhartig beantwoordde, en waaruit het hun duidelijk was geworden dat ik Noordelijk gezind was. Op hun uitnodiging en ook zelf naar ziel en lichaam zeer uitgeput mij gevoelende, begaf ik mij naar de voor de loodsen bestemde kajuit en meende in een der aanwezige kooien wat rust te nemen.

Na ongeveer een half uur gelegen te hebben scheen het mij toe dat zij hun kaartspel hadden gestaakt en in gesprek met elkaar gekomen waren. Ofschoon geen Engels kunnende lezen, wel een weinig spreken. Maar nog beter verstaan, bemerkte ik ras dat ik het onderwerp van hun gesprek was. Zij menende dat ik sliep, beraadslaagden

samen op welke wijze zij die Yankee (zoals de Noordelijken genoemd weren) zouden "killen" dat wil zeggen vermoorden. Na enig over en weer praten besloten zij mij diezelfde nacht over boord te werpen, doch niet voor na middernacht, want, zeiden zij, die twee negers, die tot op dien tijd de wacht op dek hebben, zijn niet te vertrouwen. Zijn die afgelost dan zijn zij spoedig in slaap en dan nemen we hem waar. Daarmede braken zij hun gesprek af.

Hoe ik te moede was onder en na dit gesprek, laat zich beter gevoelen dan beschrijven; of ik zou Davids woorden tot de mijn moeten maken, toen hij voor Saul vluchtende van uit de spelonk riep: "O Heere! Ik stort mijn klacht uit voor Uw aangezicht; want zij hebben mij een strik verborgen op den weg, dien ik gaan zou. Ik zag uit ter rechterhand en er was niemand, die mij redde, en niemand zorgde voor mijn leven (Psalm 142)"

Ja, zo was het inderdaad. Nu zag ik in, waarom zij mijn boot niet op sleeptouw genomen hadden. Ware dit het geval geweest, dan had ik in stilte getracht een bijl te bemachtigen, de reep doorgehakt, was in de boot gesprongen en gevlucht. Doch die pas was mij nu afgesneden. Overboord springen, daarmede kon ik mijn leven niet redden, wijl ik geen zwemmer was.

Onder deze overdenkingen liep ik het dek op en neder, want zodra ik mijn doodvonnis gehoord had, kon ik het in die kooi en dat moordenaarshol niet uithouden.

Het was nu omstreeks negen uur in de avond.

Met sterk geloofsvertrouwen riep ik: "O Heere! Gij, ja Gij zijt toch mijn God." Nog maar ruim twee weken geleden had ik immers daarvan de zekerste overtuiging ontvangen, zodat ik ook nu met Paulus verzekerd was dat ook de dood mij van de liefde Gods in Jezus Christus niet scheiden kon. De vrees dus van weldra mijn leven te zullen verliezen, verschrikte mij minder dan wel de gedachte aan mijn lieve vrouw en kinderen.

Hun toestand lag mij loodzwaar op het hart bij de voorstelling dat zij mij nimmer zouden weerzien, nimmer iets van mij zouden te weten komen. O! dat deed mij de haren te bergen rijzen, en mijn hart breken van deernis over die weerloze schapen. Hoe! Zou ik ontkomen...? Ontkomen? O! dacht ik, dan moest er een wonder geschieden, dat mijn verstand oneindig te boven gaat. Dat mijn God machtig was zulk een wonder te doen, o ja, dat geloofde ik onbepaald; maar hoe? Dat ging mijn begrip te boven.

Intussen, de tijd stond niet stil, weder was er een uur verlopen en nog liep ik over het dek. Rondom mij heerste een plechtige stilte, de natuur was onbeschrijfelijk schoon; ik werd er door getroffen, zo zeldzaam helder en doorzichtig was het firmament, waar de miljoenen sterren blonken als juwelen, terwijl de vriendelijke volle maan haar liefelijk zacht licht op den vlakken waterspiegel vallen deed, waarop geen rimpel noch zuchtje te bespeuren was. Ik geloof niet ooit in mijn leven zulk een kalme avond op het water te hebben doorgebracht. Het was mij wonderlijk, die uitwendige kalmte, die schone en tot aanbidding stemnde natuur werkte meer weldadig op mijn gemoed, waarin het zeer stormde, dan ik toen opmerkte. Maar toch, mijn gebed tot God werd meer vertrouwend, meer kinderlijk. "O Heere! Indien Gij een storm liet opkomen, zodat niemand ter rust kon gaan, dat zou de raad van de vijanden verijdelen." Ik had hiermede het oog op die beide negers, voor wie zij bang waren; en mijn zuchten was voor God niet verborgen.

Onder het storten van tranen en uitziende naar de Heere, bleef ik immer boven. Het was over elf uur; daar zag ik een klein wolkje in het noordwesten, dat wolkje groeide aan en werd groter en groter, en opeens! Daar verspreidde het zich naar alle kanten, de hemel werd dik en donker, daarop volgde eerst een kleine koelte. De koelte werd wind

en weldra, binnen een halfuur barstte de storm zo geweldig los, dat de gehele bemanning met de grootste zorgvuldigheid moest te werk gaan om het schip te behouden...

In grote wateren

Niemand sliep die ganse nacht. O vrienden, heb ik ooit Gods almacht gezien, het is toen geweest; toen zag ik, Gods weg was in de zee en Zijn pad in de grote wateren.

Toen zag ik die God, Die met het heil des hemels en met de bewoners der aarde doet naar Zijn welbehagen; Die spreekt, en het is er. Die gebiedt en het staat er.

Toen tegen de morgen de storm wat bedaarde, gaf de kapitein bevel de ankers te lichten en de oceaan op te sturen. Ik vroeg bij mezelf: Wat nu te doen? Ik besloot kordaatweg, de kapitein te vragen mij met mijn boot over boord te zetten; want ik wilde veel liever de kans wagen, hoe hachelijk die ook was, om met mijn roeiboot op de oceaan te gaan, dan aan boord moorddadig mijn leven te verliezen. Met een gelaat, opgeblazen van trots en duivelse valsheid, antwoordde hij: "No, no, sir! We kill one yankee to day any how, " dat is: "Nee, nee, mijnheer! We maken een noordelijke van kant vandaag, hoe dan ook."

Twijfelmoedig, doch niet mismoedig, begaf ik mij toen naar de kajuit, waar de loodsen zich weder met kaartspelen vermaakten, en deed hun op vriendelijke toon dezelfde vraag: "Nee, nee!" was het antwoord, "we laten jou niet gaan, " dat "you" kwam er met veelzeggende nadruk uit. "O" sprak ik in mijn hart, "o God! Zal er dan niemand een woord voor Jozef spreken? " En God hoorde die verzuchting.

"Wat geef je er om, hij gaat toch immers zichzelf verzuipen? " roept er een die naar het kaartspelen zat te kijken. Op dat zeggen wierpen ze de kaarten neer en allen vlogen naar boven en zetten mijn boot over boord, waar ik in sprong.

Zodra ik afgestoken was, zag ik de kapitein het hoofd in den nek geworpen en schreeuwende gelijk de Baälpriesters op de Karmel tegen de hemel: "Waa nou! Waa nou!" Hij besloot zijn woede met enige vreselijke vervloekingen. Doch zijn boosheid kon mij niet meer treffen; ik was uit de handen dier duivelen in mensengedaanten verlost en gevoelde ook nu wat David zei: "Het is beter te vallen in de handen des Heeren dan in die der mensen"; want ofschoon in de morgen de storm bedaarde, de zee stond nog woest en onstuimig, doch de ondervindingen van de laatste nacht hadden mij zoveel ontzag voor de hoogheid Gods en de waarheid van Zijn Woord ingeboezemd, dat ik er van terugdeinsde als ik, ziende op de baren, twijfel in mijn hart voelde opkomen of ik wel behouden zou aanlanden. Neen, het stond vast bij mij, die God, Die mij uit zo grote nood en dood verlost had, zou mij ook verder verlossen en Hij Die op Genesarets meer de wind en de zee kon beteugelen, is en betoonde ook nu weder nog Dezelfde te zijn. Althans de zee werd, toen de loodsboot omstreeks een mijl afstand van mij verwijderd was, merkkelijk stiller en de golven liepen zo hoog niet meer, toen ik al spoedig nu en dan als mijn bootje door een golf opgeheven werd, een ander schip in het oog kreeg.

Dadelijk richtte ik koers op hetzelfde en had het geluk ook door hen opgemerkt te worden zodat zij op mij aanhielden. Opzij gekomen wierp ik een touw aan boord, en spoedig was ik op het dek.

Dit was een Noordelijk schip, geladen met fourage voor de cavallerie en bestemd naar het fort Monroe. Nu van mijn behoudenis zeker, had ik het wel willen uitgalmen van lof en dank aan Hem, die Zijn reddende en wonderdoende hand mij zo heerlijk betoond had. Mijn ziel vloede over; de een psalm voor, de andere na welke als zoveel stromen uit mijn van blijdschap overvolle hart.

Aan wal gekomen liet ik mij bij generaal Wool aandienen, die mij vriendelijk ontving en aanhoorde, en na hem mijn bewijs van burgerrecht getoond te hebben, voorzag hij

mij van een reispas naar Sayville. Door tussenkomst van een ouden bekende kreeg ik aan boord van een schoener vrije overvaart tot de stad New-York en ook daar vond ik een vaartuig, waarmede ik naar Sayville kon komen.

In mijn, helaas, ter kwader ure verlaten woonplaats terug zijnde, duurde het niet lang of ik begon weer zeer bekommerd te worden over mijn vrouw en kinderen. Geen bericht te kunnen zenden van mijn behouden aankomst, en geen tijding te kunnen ontvangen omtrent hun lot, was mij een kwellende en ondragelijke gedachte; bij dagen en bij nachten, ja van ogenblik tot ogenblik had ik mijn bedroefde vrouw en kinderen voor mij; nimmer stroomden mijn tranen williger dan in die tijd, en van bidden en pleiten op de beloften Gods kon ik niet afdaten, want, hoe zou ik kunnen? Vanwaar anders kon ik troost en redding verwachten dan van Hem, die het bruisen der zee en het rumoer der volken stilt?

Wat ik zo nu en dan van dat rumoer vernam, was meer geschikt mijn vrees en zorg over mijn lieve panden te vermeerderen dan te verminderen. Gedurig bleek het uit de nieuwsbladen, dat de Noordelijken avanceerde en de vijand moest terugtrekken. Dan vreesde ik dat die teruggedrongen vijanden op hun tocht de woningen zouden in brand steken, en wat al schrikbeelden zich aan mijn vaak ontstelden geest vertoonden; want ach, wij kinderen Gods zijn en blijven maar mensen; in ons is geen kracht; elk ogenblik zijn wij afhankelijk van de goddelijke invloeden des Heiligen Geestes; Hij en Hij alleen moet ons leven, licht en kracht schenken om op God te hopen; en die les moest ik in die dagen gedurig overzien, om wezenlijke troost te smaken uit dat woord: "Die in duisternis is gezeten dat hij wachte en steune op zijn God."

En waarlijk de weg, hoe en op wat wijze mijn dierbare panden zouden ontkomen, was voor mij even duister als die nacht, toen ik met het vonnis des doods in mij ook niet wist hoe de Heere mij verlossen zou.

Nadat ik in die bange toestand vijf weken had doorgebracht, naderde de heugelijke tijd, dat God mijn tranen drogen en mijn bede verhoring schenken zou. Het was op een lieve lentemorgen, lang voordat de zon boven de kimmten was, dat ik de kortste weg naar mijn vaartuig nemende, dwars door een stuk land ging, in stille overdenking mijn weg vervolgende. Daar komt mij op eens een woord te binnen, dat een grote verademing in mijn bezwaarde en benepen hart teweeg bracht. "De stad is geslagen!" werd mij als toegefluisterd; maar het duurde niet lang of mijn opgewektheid werd getemperd; de gezworen vijand van al Gods kinderen betwistte het mij en trachtte mij wijs te maken, dat die uitdrukking niet in de Heilige Schrift stond. Ik kon mij dan ook maar volstrekt niet herinneren waar het stond. Toch gaf ik het niet geheel op, en zonderling! de ganse dag lag dat woord: de stad is geslagen, in mijn hoofd te malen, en deed mij hopen misschien spoedig enige oplossing in mijn pijnlijke toestand van onzekerheid te zullen bekomen.

In de namiddag, na volbrachte arbeid naar huis kerende, ontmoette ik een buurman, die recht op mij aankwam, en met een verheugd gelaat mij toeriep: "Norfolk is ingenomen! trek nu maar gauw je laarzen aan en ga je vrouw halen!" Welk een tijding! Ik kon mij niet weerhouden mijn ogen ten hemel te slaan en te zeggen: "Is dat het, Heere, wat Gij mij deze morgen vroeg te zeggen had?!"

En hoe was ik beschaamd dat ik door mijn twijfelzucht de Heere onteerd en mij de gehelen dag van een grote blijdschap beroofd had; want nu de stad geslagen was, leed het geen twijfel of Leanhaven-Bay, dat slechts op zeven uren af stands lag, was mede door de Noordelijke troepen bezet, zodat ik nu mijn vrouw en kinderen zou kunnen bereiken. Maar bij nadere en bedaarde overdenking zag ik in, dat ik de zaak te licht

geacht had, en hoezeer ik ook verlangde mijn lieve betrekkingen weer te zien, toch zag ik er groot gevaar in, om in de omstreken van mijn woning, waar iedereen mij kende en wist dat ik gedeserteerd was, mij te vertonen, en de haat en verbittering, die ik voor mijn vlucht zo vaak gezien had, was na herhaalde nederlaag er zeker niet op verminderd.

Dit alles samen genomen, bracht mij zodanig in vrees, dat ik wel veertien dagen besluiteloos bleef wat ik doen of laten zou. Hevig was de tweestrijd in mijn binnenste; de onzekerheid omtrent de toestand van mijn lieve betrekkingen en het verlangen hen weer te zien aan de een kant, en aan de andere kant het grote gevaar, waaraan ik mij moest blootstellen zo ik tot hen ging, dreef mij gedurig tot de Heere, die alleen raad en wijsheid, bovenal geloofsmoed en vertrouwen op Zijn almachtige bescherming mij geven kon; en, ik mag er bijvoegen, ook wilde geven. De heerlijke en geruststellende belofte: "En Ik zal wezen als een vurigen muur rondom u", kwam zo levendig voor mijn geest, dat ik mij op dat ogenblik moedig en in staat gevoelde de reis te ondernemen.

Maar zie, andermaal word ik met vrees en twijfelmoedigheid overvallen, waaruit ik opmaakte, dat de grond van mijn vertrouwen te zwak was en mij wellicht spoedig geheel begeven zou. Het gevolg" was dat ik niet ging. Maar mij met toenemende drang der ziel tot de Heere wendde, Hem smekende mij te willen verzekeren, dat Hij mij als mijn Leidsman op deze zo gevaarvolle onderneming vergezellen wilde. Zonder die verzekering van de Heere ontvangen te hebben kon ik onmogelijk optrekken.

De herinnering hoe ik twee jaren geleden naar het Zuiden ging ter verbetering van mijn tijdelijke omstandigheden, zonder van de goedkeuring des Heeren daaromtrent mij bewust te zijn, was nog zóó levendig, dat ik er voor huiverde andermaal mij zelf ten raadsman en tot bemoediging te zijn.

O, hoe menigeeen, die aanvankelijk op de weg ten leven zich bevindt, dwaalt soms schrikkelijk af door niet nauwkeurig acht te geven op het antwoord, dat de Heere beloofd heeft te zullen geven op het gebed, uitgestort in de diepste afhankelijkheid en overgave van eigen zin en wil aan Zijn vrijmachtige en alwijze beschikking, en berokkent zich daardoor niet zelden grote onheilen en schade naar ziel en lichaam. Zo althans was het mij gegaan, en ik had een harde, zeer harde les geleerd; maar het was mij ten goede. Nu waren mijn ogen steeds op de Heere gevestigd, of het Hem behagen mocht, mij in deze benauwdheid een gunstig antwoord te geven.

In deze toestand weer acht dagen verkeerd hebbende, beliefde het de Heere mij zodanig van Zijn genadige en almachtige bescherming te verzekeren, dat alle vrees en beklemming als weggevaagd waren. De woorden van Psalm 91 vs. 5: "Gij zult niet vrezen voor de schrik des nachts, noch voor de pijl, die des daags vliegt," kwamen met zoveel nadruk en doordringende kracht tot mijn ziel, dat opeens alle bedenkingen en berekeningen wegvielen en plaats maakten voor een geloofsvertrouwen, dat mij deed uitroepen: "Ik zal niet vrezen voor tienduizendenn." En tot mijn bureu zei ik: "Ik ga nu alleen heen. Maar met mijn vrouw en kinderen zult ge mij zien terugkomen"; want dat ik hen zou wederkrijgen, mocht ik ook vast geloven.

En nu ook niet langer gedraald; de volgende morgen begaf ik mij met een verruimd en in mijn God verblijd gemoed naar New-York; toen met een schoener naar Yorktown; na een kort oponthoud ging ik te voet naar het fort Monroe.

De dag gedaald zijnde, en geen nachtverblijf minder dan drie dollars kunnende krijgen, besloot ik langs de rivier de nacht door te brengen; maar het duurde niet lang, het was

nu avond geworden, of ik werd door een nachtpost staande gehouden, die niemand mocht toelaten, waarschijnlijk uit vrees voor verspieding, aldaar te vertoeven. Voortgaande had ik spoedig dezelfde lastige ontmoeting.

Maar de derde wacht, waarop ik nu stuitte, nam het ernstiger op. Driftig liep hij op mij aan met gevelde bajonet, en verklaarde mij zijn arrestant te zijn. In de mening een spion beet te hebben, maakte hij alarm, waarop terstond een sergeant met vier gewapende manschappen kwam opdagen, die mij in de op korte afstand gelegen hoofdwacht tot de volgende morgen in verzekerde bewaring brachten.

Goedkoper en veiliger kon ik niet aanlanden; ik legde mijn hoofd dan ook gerust neer en genoot een verkwikkende slaap. De volgende morgen werd ik voor generaal Wool gebracht, die mij spoedig herkende als dezelfde persoon, die hij negen weken geleden een reispas naar Sayville had afgestaan. Hij gaf last, mij dadelijk op vrije voeten te stellen.

Nu had ik mijn voorgestelde doel bijna bereikt, en met verdubbelde schreden spoedde ik mij naar de stad **Norfolk**, om, kon het zijn, nog vóór de nacht mijn lang gekoesterde wens vervuld te zien. In de stad aangekomen begaf ik mij eerst naar de commandant generaal Vale, die mij vriendelijk ontving. Ik verzocht hem, mij enige manschappen als geleide door die onveilige bossen mede te geven. Maar dat verzoek kon of wilde hij niet inwilligen, alleen voorzag hij mij van een zogenaamde save guard van de volgende inhoud:

"Departement Virginia. Staid Norfolk, Mei 29, 1862.

Dit vrijgeleide is afgegeven aan Bastiaan Broere.

Alle officieren en soldaten, behorende tot het leger der Verenigde Staten, worden bij deze gelast, dit vrijgeleide te erkennen, en in geval van nood bescherming te verlenen aan Bastiaan Broere, op order van

E. L. Vûle, Brigade-Generaal

Harry Bussel, Luitenant."

Nu was ik geheel gereed het laatste gedeelte van mijn reis te aanvaarden; nog slechts een afstand van zeven uren was ik van mijn woning verwijderd. Maar juist dat gedeelte te bereizen had mij in de laatste weken zoveel vrees en strijd gekost, en hoewel ik geen vrees gevoelde, nochtans verstond ik dat voorzichtigheid mij evenzeer als oprechtheid was aanbevolen, weshalve ik besloot aan mijn vrouw te schrijven, dat ik mij gezond en wel te Norfolk bevond, en haar tevens te vragen om, zo dit mogelijk ware, met de kinderen tot mij te komen. De brief was gereed.

Maar nu was de grote vraag, hoe krijg ik die in haar handen, omdat de geregelde postdienst sedert de inname van Norfolk in zuidelijke richting gesloten was. Maar zie, door de stad gaande kwam ik op een grote vismarkt, waar veel vis, ook uit de omstreken der plaats, waar mijn vrouw woonde, werd aangebracht. Onder de veel bekende, allen nog in dienst zijnde slaven, was er een, die niet alleen met mij bekend. Maar ook bevriend was geworden.

Deze arme slaaf, die onder een bijna zwarte huid een blanke, oprechte ziel verborg, had grote genegenheid voor mij en de mijn opgevat, sedert we ons te Leanhaven-Bay gevestigd hadden, en bemerkende dat we godsdienstige lieden waren, gaf hij ons zijn grote begeerte te kennen om te leren lezen, omdat hij dan zelf Gods dierbaar Woord kon onderzoeken, en daar mijn oudste dochtertje Mina, toen omstreeks tien jaren oud, de Engelse taal tamelijk goed lezen kon, nam deze de betrekking van onderwijzeres waar, met het gelukkig gevolg, dat de man na verloop van ruim twee maanden in staat was de Bijbel te kunnen lezen.

De dankbaarheid, welke die man toen reeds betoonde, was voor ons genoeg beloning. Intussen dient opgemerkt, dat het van ons wel wat gewaagd was, om een negerslaaf te leren lezen, omdat iedereen, vrijen zowel als slaven, zeer goed met het strenge verbod tegen het geven van enig onderwijs aan slaven bekend was. Om die reden was het dan ook dat hij nooit, dan wanneer het geheel duister geworden was, bij ons in huis sloop en zijn leerboekjes zorgvuldig onder zijn klederen gebonden verborg. Nu kom ik op mijn bovenvermelde ontmoeting terug.

Zodra deze man mij bemerkte en herkende, kwam er een glans van vergenoeging over zijn gelaat, en met moeite kon hij zijn blijdschap van mij nog levend voor zich te zien, want ook hij wist van mijn gevaarlijke vlucht, voor zijn makkers verbergen. Zonder enig bedenken en met de grootste welwillendheid nam hij de bezorging van de bewusten brief op zich, zeer in zijn schik zijnde, zijn dankgevoel met de daad te kunnen bewijzen. Na een kort maar hartelijk afscheid voegde hij zich bij Zijn volk, dat met hun nu ledige wagens tot hun meesters terugkeerde, waar zij tegen de avond aankwamen.

Na het avondeten, dat gewoonlijk om zes uren gebruikt wordt, was hij vrij; maar hij moest uiterst omzichtig te werk gaan met de hem toevertrouwden brief, omdat al de slavenhouders in die omtrek mij de dood gezworen hadden. Om die reden wachtte hij totdat het geheel duister was, nam toen in stilte een roeiboot, en tegen twee uur in de nacht klopte hij bij mijn vrouw aan, die, zijn stem herkende, spoedig de brief van hem aannam. Slechts een paar woorden wisselde hij en haastte zich weg, om wanneer de dag aanbrak, thuis en op zijn post te zijn, teneinde in zijn omgeving geen argwaan te wekken. Dat mijn goede vrouw, die tot hiertoe niet wist of ik dood of levend was, ten hoogste verblijd met deze goede tijding, die nacht niet meer sliep, is natuurlijk, alsook dat zij de overige uren van nachtelijke stilte in gepeins en allerlei overdenkingen doorbracht.

Maar hoe zij ook wikte en hoe zij ook woog, het bleef voor haar een onmogelijke zaak, om met vijf kinderen, waarvan het jongste toen zes maanden oud was, een afstand van zeven uren gaan te voet af te leggen, en op de hulp van hen, die eigenaars van paarden en wagens waren, kon in de verte niet worden gerekend, omdat deze allen te zeer op mij verbitterd waren. Om mij schriftelijk kennis van haar bezwaar te geven, daartoe was, gelijk ik reeds meldde, de weg gesloten.

Nu had ik nadat ik die brief aan mijn zwarten vriend had medegegeven, op vertoon van mijn *save-guard*, want niemand mocht Norfolk aan de zuidelijke richting verlaten zonder dat bewijs, mij naar buiten begeven en trok gedurende de dag in een van de veel verlaten woningen aan de grote weg gelegen, om te zien of ik mijn vrouw ook zag aankomen. Bij nacht begaf ik mij naar het kamp, waar ik gul en goed behandeld werd en door de soldaten van dekens werd voorzien tegen de nachtkoelte.

Op deze wijze drie dagen gewacht hebbende, begreep ik dat mijn vrouw niet komen kon en besloot dus mijn schreden huiswaarts te richten. Na mij nogmaals in de bescherming des Allerhoogsten bevolen te hebben, begaf ik mij in de morgen op weg en tot mijn grote blijdschap bereikte ik tegen acht of negen uur in de avond de oever van de Leanhaven Bay, zonder dat ik één voetganger door de dichte bossen ontmoet had. Maar nauwelijks was ik het strand genaderd, of daar komt mij iemand tegen, die ik terstond herkende als degenen, met wie ik vroeger als rekrut de exercitie geleerd had. Met een boos en vergramd gelaat snauwde hij mij toe: "Die dood was is weer levend geworden."

Met een kort: "Ik ben nooit dood geweest," beantwoordde ik hem, ging door en

wendde mij tot enige slaven, die zich juist in hun roeiboten plaatsten, en vroegde hun of zij mij naar mijn vrouw wilden brengen, want zij kenden mij allen zeer goed.

"Juist daarom," zeiden zij, "durven wij het niet doen, onze meesters zouden het ons duur betaald zetten." maar toen ik hun een dollar liet zien, klaarden hun gezichten op.

"Spring in!" zeiden zij, en klaar was ik. Ruim een half uur later trad ik mijn woning binnen. De nameloze blijdschap te schetsen, die onze harten vervulde, elkaar weer te zien na zulk een bange scheiding van bijna drie maanden, vermag ik niet; alleen zeg ik, dat wij beiden sprakeloos waren van blijde aandoening.

Mijn goede vrouw zag er flink uit, de lieve kleinen waren allen in rust. Maar toch kon ik mij niet weerhouden hun frisse, blozende wangen te kussen. Enigszins tot kalmte gekomen, bemerkte ik dat mijn vrouw onrustig, ja angstig was. Zij vreesde dat mijn leven in gevaar was, en dat zou het zeker zijn, indien ik onvoorzichtig te werk ging en mij nu buiten begaf; de plantagehouders en andere bezitters van slaven hadden in 't publiek gezegd: „Hangen is te goed voor hem, branden moet hij."

Al deze en meer andere bedreigingen hoorde ik aan met de grootste kalmte, mijn inwendige rust en geloofsvertrouwen werd niet in het minst geschokt, en op vasten toon zei ik: "O vrouw, die vóór ons is, is meer dan die tegen ons zijn, wees verzekerd dat geen leed ons zal wedervaren." Deze weinige woorden hadden de gewenste uitwerking op haar, zij werd rustig.

Nu overdachten we samen op welke wijze wij met de vijf kinderen onze vijanden zouden ontvluchten. Die afstand te voet af te leggen was te ongerijmd om over te praten; aan paard en wagen was geen denken, zodat we van de reis over land te maken moesten afzien; te meer als wedachten aan het gevaar van in de bossen overvallen te worden, dat ongetwijfeld met mijn makker Veen het gevat is geweest, die enigen tijd daarna ook alleen de weg was opgegaan en niemand heeft sinds iets meer van hem gehoord. Wij besloten dus om met een roeiboot onze vlucht te bewerkstelligen; maar met zulk een nietig vaartuig was het mede een gewaagde onderneming, omdat het bij iedereen als een boos water bekend stond, en een tocht van twaalf mijlen gerekend werd; maar er bleef geen andere uitweg voor ons open; alleen we moesten wachten dat het weer wat bestendiger werd, want de volgende dagen was het onstuimig en zeer veranderlijk - dan veel regen, dan te veel wind.

Zo verliepen er dertien dagen. O, hoe pijnlijk werd mij dat wachten; mijn woning werd mij te eng en ik begon haar als mijn gevangenis te beschouwen. Kon ik bij mijn thuiskomst mijn vrouw een hart onder de riem steken, thans was ik, vooral die laatsten nacht, in dezelfde toestand, als waarvan David spreekt: (Ps. 30 vs. 7-8) "Ik zei wel in mijn voorspoed: ik zal niet wankelen in eeuwigheid, want Gij, Heere, hadt mijn berg door uw goedgunstigheid vastgezet. Maar toen Gij Uw aangezicht verbergde, werd ik verschrikt." maar nu was het uur van onze verlossing nabij; de volgende morgen was het schoon weder, een prachtig opgaande zon, een onbewolkte hemel, een frisse en gezuiverde atmosfeer met een kleine koelte, alles lokte ons uit en moedigde ons aan onze woning te verlaten.

Het nam dan ook niet veel tijd weg onze proviand aan boord te brengen; ons huisraad en enig vee moesten wij achterlaten, uitgezonderd een black walnuttafel, welke nog als nieuw was, namen we mede, welke wij nog heden dagelijks gebruiken. Zonder door iemand gezien te worden staken we van wal; langzamerhand begon de wind zich meer te verheffen, zodat ik bezorgd werd of onze tocht wel gunstig zou aflopen. Het was een lange vaart, en alleen roeiende gingen wij wel gestadig. Maar langzaam voort. Tegen het ondergaan der zon hadden we, naar ik gis, twee derde van de reis volbracht; maar nu restte ons nog de meest gevaarlijke plaats over te steken, waartegen ik de gehelen

dag had opgezien, te meer omdat er een stevige bries woei. Maai o, hoe werd mijn kleingelovigheid weer op dubbele wijze beschaamd; nauwelijks was de zon beneden de kimmen gedaald, of ook de wind begon allengs te verminderen, en weldra geheel uit te sterven; en ten tweede had die trouwe en goeddoende God het zo beschikt, dat toen wij

dat beruchte gedeelte, waar altijd een vliegende stroom gaat, zouden overvaren, juist de overgang van eb en vloed plaats greep.

Onder deze zo gunstige gelegenheid voeren we rustig voort, en richtte ik mijn koers op een midden in het water gelegen fort, Monroe genoemd.

Omstreeks tien ure werd de aandacht der aldaar gelegerde soldaten gewekt door het geklikklak der roeispanten, en omdat de maan helder scheen, hadden zij ons spoedig in het gezicht en schenen te begrijpen dat we arme vluchtelingen waren. In grote getale wachtten zij ons op. In een ogenblik hadden zij mijn vrouw en kinderen uit de boot op de wal gezet en overgebracht in de warme en ruime kajuit van een oorlogsschip. Terwijl zij daarmee bezig waren, werd ik plotseling, zonder dat iemand het bemerkte, ongesteld.

Waarschijnlijk door blijdschap en uitputting overweldigd, viel ik bewusteloos neer; toch duurde het niet lang toen enige manschappen mij te hulp kwamen en mij bij mijn familie brachten. Terstond werd de boot in beweging gebracht en in korte tijd waren wij aan het fort Monroe. Wij stapten aan wal en werden door enige soldaten naar een groot hotel, dat in onze ogen wel een paleis scheen te zijn, gebracht.

Op een der verdiepingen wees men ons een ruim slaapvertrek, van het nodige voorzien, ten gebruike aan. Wat ik toen gevoelde, nu ik mij met mijn vrouw en kinderen in volkomen veiligheid bevond, kan ik niet beter wedergeven dan door vers vijf en zes van de zes en zestigsten Psalm, dat ik letterlijk doorleefd had, hier neer te schrijven:

*Een net belemmerde onze schreden,
Een enge band hield ons bekneld,
Gij liet door heerszucht ons vertreden,
Gij gaf ons over aan 't geweld.
Hier scheen ons 't water t' overstromen,
Daar werden wij gedreigd door 't vuur.
Maar Gij deed ons 't gevaar ontkomen,
Verkwikkende ons ter goeder uur.*

*Door 's Hoogsten arm 't geweld onttogen,
Zal ik, genoopt tot dankbaarheid,
Verschijnen voor Zijn heilige ogen,
Met offers aan Hem toegewijd.
Ik zal, nu ik mag ademhalen
Na zoveel bange tegenspoed,
Al mijn geloften U betalen,
U, die in nood ons hebt behoed.*

Nu bestond er geen enkele reden waarom wij langer op die plaats zouden vertoeven, en vertrokken wij dan ook met de eerstvarende boot naar Baltimore, en verder zonder enig oponthoud per spoor naar Philadelphia, waar wij des avonds omstreeks elf ure aankwamen.

Deze lange reis was voor de kinderen zeer vermoeiend geweest, zodat het ons heel wat

inspanning kostte hen in de nacht door die grote stad te leiden, omdat zij allen door de slaap zodanig overmand waren, dat zij met moeite overeind bleven.

Eindelijk gelukte het ons het station te bereiken. Mijn beurs of liever mijn geldzakje naziende, bemerkte ik dat het bijna uitgeput was. Dit bracht mij in grote verlegenheid; de reiskosten van hier naar New-York raamde ik voor ons allen op negen dollars, en ik kon niet meer dan even twee tellen. In de wachtkamer, waar we een geruimen tijd moesten vertoeven, had mijn vrouw zich op een bank neergezet met het jongste kindje tegen de borst; de vier andere in schamele, maar zindelijke kleertjes. Maar allen barrevoets, hadden zich rondom haar geschaard.

Terwijl ik, peinzende hoe uit mijn moeilijkheid te geraken, dicht bij hen stond, naderde mij een welgekleed heer, wiens aandacht op die kinderen met blote voetjes was gevallen. Met nieuwsgierige belangstelling deed hij mij enige vragen, die ik hem openhartig en vrijmoedig beantwoordde; daarop gaf hij mij een halve dollar en nodigde de overige reizigers, die nu bijna allen het oog op ons gevestigd hadden, uit, zijn voorbeeld te volgen. Velen deden alzo, en ik was andermaal gered; ook de conducteur, die intussen in de wachtkamer gekomen was, betoonde zijn deelneming door alleen van mij en mijn vrouw reisgeld te eisen.

Te **Yersey City** aangekomen, zocht ik allereerst naar een schoen- en laarzenwinkel, want nu kon ik, dank zij die edelmoedige gevers! mijn vier kindertjes wat aan de voeten kopen; maar daar het nog pas vijf uur in de morgen was, duurde het een poos eer ik een geopende winkel vond. De winkelier, ons groepje ziende, kon ook niet nalaten, zijn nieuwsgierigheid te kennen te geven, waaraan ik met korte woorden voldeed; voor de gekochte schoentjes moest ik alleen de inkoopprijs betalen, een bewijs, dat ook deze man niet van medegevoel was ontbloot.

Na de Hudson-rivier overgestoken te zijn, ontmoette ik de kapitein van een sloep, die een lading oesters naar New-York had gebracht; deze was dadelijk bereid mijn vrouw en kinderen aan boord te nemen en naar Sayville te brengen, omdat ik nog enige kleinigheden in de stad te verrichten had.

Te **Sayville** aangekomen, werd ik door mijn landgenoten hartelijk verwelkomd; de notabelen van het dorp kwamen nog die eigen avond ons met onze verlossing en behouden aankomst gelukwensen, niet, weinig nieuwsgierig zijnde op welke wijze wij de strik ontkomen waren. Ons huisje, dat we vóór ons vertrek naar het zuiden bewoond hadden en dat nog ons eigendom was, werd terstond ingeruimd; maar dat was dan ook onze gehele bezitting.

Ternauwernood hadden wij geld om brood voor onze kindertjes te kopen, veel minder om kleren, beddengoed en het nodigste huisraad aan te schaffen, en vragen! Nee, dat kon en mocht ik niet, daarvoor had ik te veel treffende en zichtbare blijken van de wonderdoende hand van mijn getrouwe Verbondsgod gezien en ontvangen, en de verzekering, dat die God ook mijn verzoende en lieve Vader in Christus was, was zó levendig en sterk, dat ik uit liefde en hoogachting voor Zijn dierbare Naam, de veel behoeften, waarin wij verkeerden, aan geen mensen durfde klagen, die dan trouwens door hen genoegzaam konden gezien en begrepen worden; en hoewel priester en leviet (landen geloofsgenoot) voorbijgingen, toch werd het hart van zekere Samaritaan tot het oefenen van barmhartigheid bewogen. Och, hoe vaak zendt de Heere zijn hulp juist van die kant, waar wij die het minst verwachten. Hij zegt tot het noorden: geef, en tot het zuiden: houd niet terug! en dat moest ook mijn ondervinding zijn.

Aan de ene kant werd mij een vaartuig, waarmede ik mijn brood kon verdienen, aan de

andere zijde geld tegen billijken interest aangeboden, waarmede ik rijke winst kon doen, zodat wij weldra niet alleen geen gebrek. Maar veeleer overvloed hadden.

O, de herdenking van die eerste dagen, toen ik weer in mijn, nu meer dan ooit lief geworden woning was teruggebracht, doet mij niet zelden tranen van dankbare en ootmoedige blijdschap storten.

Toen, ja toen richtte ik mijn Eben-Haëzer op; waarlijk, de Heere en de Heere alleen had ons geholpen, Hem alleen zij de eer! Want niet alleen dat de Heere in onze nood zo ruimschoots voorzag. Maar ook alvorens de uitredding gezien werd, gaf Hij zóveel genade, dat ik in stil geloof mijn oog op Hem mocht slaan, gelijk de ogen der knechten zijn op de hand hunner heren.

O lieve vrienden, wie kan de zalige troost uitspreken, die de Heilige Geest in het hart van Gods kinderen werkt, die door zaligmakend geloof en met heldere bewustheid Christus als hun Profeet, Priester en Koning omhelsd en aangenomen hebben, wanneer zij in wegen van druk en bekommering geraken, en zij Hem dan bevinden te zijn die eeuwige Rotssteen, wiens werk volkomen is, zowel in hen als voor hen, beiden voor dit tegenwoordige en het toekomstige eeuwige leven.

Hiermede zou ik nu mijn geschiedenis kunnen besluiten, hoewel er van het jaar 1882-1887 weer zeer veel is gebeurd met mij en mijn zeven kinderen, waarvan er reeds zes gehuwd en de meesten al met veel kinderen gezegend zijn, zodat ik ook in deze de letterlijke vervulling van de belofte Psalm 128 vers 3, 6, die ik van de Heere ontving, toen ik Hem in zake van mijn huwelijk om licht en wijsheid smeekte; heb mogen aanschouwen, terwijl de innige wens en bede van Abraham: "Och, dat Ismael leve voor Uw aangezicht," ook de wens en bede van mijn ziel is en blijft ten opzichte van al mijn kinderen, behuwd- en kleinkinderen.

Mocht het immer zijn met die onderwerping: "Niet mijn, maar Uw wil geschiede!"

Voorts, geliefde vrienden in de Heere, vergunt mij deze bladzijden te besluiten met de woorden Gods (1 Petrus 1 vers 10, 11): "De God nu aller genade, die ons geroepen heeft tot Zijn eeuwige heerlijkheid in Christus Jezus, nadat wij een weinig tijds zullen geleden hebben, dezelve volmake, bevestig, versterk en fundere ons. Hem zij de heerlijkheid en de kracht in alle eeuwigheid. Amen."

Bastiaan Broere op latere leeftijd

Bijlage 1. De Waal

Emigranten uit Yerseke en Bruinisse in Sayville

In het voorjaar van 1849 emigreerden Dirk van Farowé, Jac. Stoutjesdijk en de veertigjarige **Jacob de Waal** met zijn vrouw Maatje Kik en hun zes kinderen naar Amerika. Ook het gezin van zijn broer Cornelis de Waal ging mee. Hun ouders waren Gabriël de Waal en Helena van Oeveren. Zij trouwden in 1804 (zij is overleden in 1827). Uit dit huwelijk werden geboren: Adriaantje 1807, Jacob 1810, Johannes 1813, Cornelis 1815, Neeltje 1818 en Gabriël 1827.

Jacob de Waal en zijn broer Cornelis kwamen terecht in de staat Michigan. Jacob was schipper geweest, hier moest hij als boer beginnen, maar dit mislukte. Daarna trokken zij naar de kust en kwamen op Long Island terecht. Daar ontdekten ze een uitstekende mogelijkheid voor de visserij in schelpdieren, zodat ze zich weer thuis voelden! Vooral toen Jacob daar een vriend en broeder mocht vinden in Bastiaan Broere.

Ze hebben in Sayville ongeveer acht jaar doorgebracht en vooral in geestelijk opzicht waren ze elkaar tot een hand en een voet. Jacob gaf leiding aan een kleine groep mensen, die elke zondag bijeen kwamen.

De Waal en Broere hebben de basis gelegd voor de oestercultuur in die omgeving. Dit werd ook in Bruinisse bekend. In 1862 vertrok L. Ockerse en in 1865 L. Jumelet en P. Ockerse naar Long Island. Door het nageslacht van genoemde families, - ook van Jacob de Waal - wordt dit werk daar nu nóg voortgezet.

Amerikaanse burgeroorlog

In de voorgaande levensgeschiedenis van Bastiaan Broere komt de slavernij, die er in die tijd nog heerste, duidelijk tot uitdrukking. De slavernij is in veel landen afgeschaft, maar wordt hier en daar nog wel gevonden. Veel is er ook over geschreven, door voor- en tegenstanders. Ook wordt er in Gods Woord over gesproken. De vraag was wel of het uitdrukkelijk een Goddelijke in- stelling was, of een vermeend recht onder de mensen om zo met elkaar om te gaan?

In de 19e eeuw is er verandering ontstaan over de slavenhandel. Het Britse Rijk had in 1833 de slavernij afgeschaft, maar in de Verenigde Staten werd deze kwestie tussen het Noordelijke deel en het Zuidelijke deel van Amerika letterlijk uitgevochten. Enige

toelichting is hier op zijn plaats.

Al vele jaren was er een hevig verschil in opvattingen hierover tussen de Noordelijke Staten (Unie) en de Zuidelijke staten (Confederatie). In het Zuiden was de meerderheid Rooms-katholiek en in het Noorden het grootste deel Protestant.

In het Zuiden was de slavernij een belangrijk onderdeel van het bestaan, terwijl die in het Noorden al langere tijd afgeschaft was. Steeds werd er van uit het Noorden druk uitgeoefend om de slavernij te doen ophouden. Maar de verhouding werd hierdoor alleen maar nog meer opgescherpt.

Rond 1860 voelden de Zuidelijke staten zich economisch steeds meer achtergesteld. De economie kwam in het Noorden tot een grote bloei. Ook de wapenindustrie was veel rijker dan in het Zuiden.

Het bekende boek *De Negerhut van Oom Tom* had een sterke invloed uitgeoefend op de heftige discussies over de slavernij. Volgens Abraham Lincoln deed dit boek de maat overlopen. Deze was in de Noordelijke staten tot president gekozen op 6 november 1860. Dat leidde min of meer tot afscheiding van de Zuidelijke Staten. Op 20 december scheidde de eerste Zuidelijke Staat, South Carolina zich af.

Lincoln zond hulp aan het bedreigde fort Sumter voor de haven van Charleston. Toen de Zuidelijken dit fort beschoten was de oorlog begonnen.

Deze heeft geduurd van 12 april 1861 tot 9 april 1865.

Intussen was het Noordelijke leger op volle sterkte gekomen. Twee reusachtige legers kwamen tegenover elkaar te staan.

Zo begon in juli 1863 de beslissende slag bij Gettysburg en Vicksburg, wat zuidelijker. Drie dagen lang werd hier een verschrikkelijke strijd gestreden, die veel bloed gekost heeft. Op de derde dag deed generaal Lee met zijn soldaten een bijzondere poging voor de Zuiderlijken fataal. Het liep op een grote nederlaag uit en Lee blies de aftocht.

Tot ergernis van Lincoln had zijn generaal Meade geen opdracht gegeven om de vijand te achtervolgen en te vernietigen.

Daarom werd daarna Ulysses S. Grant tot bevelvoerder aangesteld. Hij was een generaal met veel inzicht en met de juiste tactieken wist hij de verschillende afvallige staten te heroveren.

De legercommandant van George B. McClellan en later George Meade, maar beiden zijn vervangen door Ulysses S. Grant. In het Zuiden was Robert E. Lee legercommandant, die in veel situaties een uitstekende generaal bleek.

De Noordelijken hadden een grote, sterke vloot, die direct de haven van Charleston blokkeerde. Maar twee jaar lang leden de Noordelijken regelmatig nederlagen, in steeds weer terugkerende confrontaties. De legers werden steeds groter, maar ook het bloedvergieten werd steeds ernstiger. De Zuidelijken probeerden uiteindelijk om het Noorden binnen te dringen, wat echter mislukte.

Toch was het duidelijk dat de Zuidelijke legers succes boekten onder leiding van hun commandant Lee, vooral in mei 1863. Deze raakte daardoor wat overmoedig en hij maakte grote plannen om de hoofdstad Washington aan te vallen.

In mei 1864 werd de laatste grote slag geleverd, richting Atlanta, de hoofdstad van Georgia. Daarna ging de strijd nog door tot maart 1865.

Door een mislukte aanval van de troepen van Lee, in de wouden van Virginia, werden zij plotseling omsingeld door de legers van Grant. De keuze was, vechten tot de laatste man of overgeven.

Vijf dagen nadat de vrede getekend was werd Lincoln doodgeschoten, maar zijn gedachtenis zou blijven voortleven!

De Gettysburg Address is een korte toespraak van Amerikaans president Abraham

Lincoln, uitgesproken op 19 november 1863 bij de wijding van het Soldier's National Cemetery te Gettysburg in de staat Pennsylvania. Lincoln was een van de twee genodigde sprekers bij de wijding van het graf van 7.863 Amerikanen die gesneuveld waren bij de Slag bij Gettysburg. De hoofdgenodigde was de bekende spreker Edward Everett, die een rede van net geen twee uur hield. Lincoln was als achteraf uitgenodigd en hield een toespraakje van 266 woorden, minder dan twee minuten

Op 9 april 1865 tekende Lee te Appomattox Courthouse de overgave en hiermee stortte de vechtlust in. Vanaf 13 mei waren er hier en daar nog schermutselingen, tot november 1865. Toen werden de wapens neergelegd, maar de nagedachtenis zou lang blijven voortleven. De verliezen van de troepen waren geweldig. Het kostte het Noorden 360.000 manschappen en het Zuiden verloor 258.000 mannen.

In zijn korte toespraak probeerde Lincoln samen te vatten waarom de sprekers en toehoorders die dag samen waren. Hij sprak over de reden achter het ontstaan van de jonge republiek der Verenigde Staten en waarom een verschrikkelijke oorlog die republiek nu in tweeën aan het scheuren was, en waarom de mensen die begraven waren op dat kerkhof hun offer hadden gebracht. Lincolns korte en simpele toespraak wordt beschouwd als de meest elegante en beeldschone samenvatting van de Amerikaanse Burgeroorlog die er is. De reden waarom hij gevochten werd, het hogere doel achter al de ellende die hij bracht, de drijfveren van de gehele Amerikaanse samenleving in die tijd. Generaties Amerikaanse schoolkinderen hebben deze woorden uit het hoofd geleerd en Lincolns poëtische woorden zijn vereeuwigd op het Lincoln Memorial:

"Zevenentachtig jaar geleden brachten onze vaders op dit continent een nieuwe natie voort, ontstaan in vrijheid en toegewijd aan het beginsel dat alle mensen als gelijken zijn geschapen.

Nu zijn we verwickeld in een grote burgeroorlog, die beproeft of deze natie, of elke natie zo ontstaan en toegewijd, lang stand kan houden. We zijn bijeen op een groot slagveld van die oorlog. We zijn gekomen om een deel van dat veld toe te wijden als laatste rustplaats voor hen die hier hun levens gaven opdat deze natie mocht leven. Het is al met al gepast en juist dat we dit doen.

Maar in ruimere zin kunnen wij deze grond niet toewijden, wij haar niet zegenen, wij haar niet heiligen. De dappere mannen, overlevenden en gesneuvelden, die hier streken hebben haar gezegend ver boven onze armzalige macht daaraan toe of af te doen.

De wereld zal amper opmerken, noch lang onthouden, wat wij hier zeggen, maar ze kan nooit vergeten wat zij hier deden. Het is aan ons, die leven, om ons toe te wijden aan het onvoltooide werk dat zij die hier vochten al zo nobel vooruit hebben gebracht.

Het is dan aan ons om ons hier toe te wijden aan de grote taak die voor ons overblijft: dat uit deze geëerde doden we een versterkte passie kunnen putten voor het doel waarvoor zij de laatste volle dosis toewijding gaven; dat we hier plechtig vastleggen dat deze doden niet vergeefs zullen zijn gestorven; dat in deze natie, onder God, een nieuwe vrijheid zal opleven; en dat bestuur van het volk, door het volk, voor het volk, niet van de aarde zal verdwijnen."

GEDACHTENIS VAN DIRK VERHEIJ

Levensoverzicht aan de hand van enkele brieven door hem geschreven.

Zijn werk in de stichting van de Afgescheiden gemeente en als ouderling

De Afscheiding

In Hardinxveld-Giessendam bloeide in de negentiende eeuw, evenals in andere dorpen in de Alblasserwaard, het gezelschapsleven. Als de muren van de oude huizen zouden kunnen spreken, dan zouden ze gewagen van het geestelijk leven van de vromen uit die dagen.

Omstreeks 1835 konden velen de preken van de plaatselijke hervormde predikanten, dominee Van der Hagen Speelman en zijn voorgangers, niet meer waarderen. Op zondag lazen zij thuis in gezelschap een oudvader, zongen psalmen en besloten hun bijeenkomst met gebed.

Wanneer in 1834 dominee De Cock van Ulrum zich officieel losmaakt van het 'hervormd genootschap' en met het grootste deel van zijn gemeente een 'acte van afscheiding of wederkering' ondertekent, komt ook in Giessendam-Neder-Hardinxveld al spoedig de Afscheiding op gang. Het betreft hier echter, vanaf het begin, twee afzonderlijke groepen, die ondanks het feit dat zij veel overeenkomsten vertoonden, elkaar nooit hebben kunnen vinden. De eerste groepering stond onder leiding van Dirk Verheij en hieruit kwam de Christelijke Afscheiden Gemeente voort, de moedergemeente van de drie huidige Gereformeerde Kerken in Giessendam en Neder-Hardinxveld (Gereformeerde Kerk-vrijgemaakt, Gereformeerde Kerk en Nederlands Gereformeerde Kerk). De tweede groep stond aanvankelijk onder leiding van Aginus van der Plas en kreeg in 1840 Bastiaan Sterkenburg als predikant. Dit werd de moedergemeente van de drie huidige verschillende Gereformeerde Gemeenten die in Giessendam te vinden zijn (de Vrije Gereformeerde Gemeente, de Gereformeerde Gemeente en de Oud-Gereformeerde Gemeente).

Het verschil tussen de Afscheidenen en de 'groep Sterkenburg' zal in het begin wat betreft 'geestelijke ligging' niet zo groot geweest zijn. Hun kerkelijk standpunt was echter geheel verschillend. De Afscheidenen verklaarden 'het hervormd genootschap' tot de valse kerk en bouwden er als het ware een kerk naast die de voortzetting bedoelde te zijn van de aloude gereformeerde kerk, gegrondvest op de gereformeerde belijdenisgeschriften en de Dordtse kerkorde.

Dirk Verheij nam tijdens de Afscheiding in Giessendam een belangrijke plaats in.

De 'groep Sterkenburg' daarentegen, die zich later aansloot bij de volgelingen van dominee Ledeboer, scheidde zich wel af, maar, zo verwoordden zij het: 'Al stonden zij met de voeten buiten de Hervormde Kerk, met het hart bleven zij erin'. Zij wilden als het ware geen 'kerkje naast de kerk' bouwen, maar een tent of tabernakel. In deze 'noodbehuizing' bleef men hopen en bidden, dat het God zou behagen 'de oude vaderlandse kerk' terug te brengen tot de zuivere leer.

Op 1 januari 1788 zag Dirk Verheij in Werkendam het levenslicht. Hij overleed 3 juni 1860 in Giessendam. Hij was een zoon van Gerrit Verheij en Cornelia Baggerman en Hij trouwde 18 maart 1814 met Aaltje Hoogendoorn, geb. 1771 (weduwe van Joost Bisschop) en overleed 1821.

In januari 1824, dus op 35-jarige leeftijd, hertrouwde Dirk met Antonia Roose, in Wijk (bij Heusden). Zij overleed vóór 19 april 1856. Het echtpaar kreeg geen kinderen, zover bekend.

Zijn jeugd bracht hij in Werkendam door. Zijn bekeringsweg heeft hij beschreven in *Een kort verhaal van de leiding in de bekeringsweg, welke de Heere gehouden heeft met de schrijver D. Verheij*.

In 1804 op 16-jarige leeftijd deed Dirk Verheij belijdenis te Werkendam bij dominee

Booth. Later is hij in Hardinxveld gaan wonen.

Dirk Verheij was niet onbemiddeld. Hij had geen kinderen. Hij heeft een groot deel van zijn tijd en geld besteed aan de opbouw van de Afgescheiden gemeente, waarin hij ongetwijfeld de wederoprichting van de aloude gereformeerde kerk zag.⁴

Al kort na de gebeurtenissen te Ulrum en Almkerk, op 18 oktober 1835, werd te Hardinxveld-Giessendam een gemeente gesticht. Dirk Verheij hield toen een toespraak uit Handelingen 4:32a: 'En de menigte van degenen die geloofden, was één hart en één ziel.' In zijn voorafsprak zei hij ondermeer:

'Ja, mijn vrienden, die dagen beleven wij thans, waarin de driehoofdige afgod in Nêerland's kerk op de troon zit, en zijn verpestende en zielverdervende leringen allerwegen in de kerk van Nederland verspreid heeft, waardoor al jaren achtereen dat volk, wier blinde ogen de Heere behaagde te openen, al uit dat Babel hebben moeten uitgaan uit een akelige duisternis, en de dagen schijnen nu aan te komen waarin ze openlijk moeten verklaren, niet langer als leden in gemeenschap met hun te willen blijven verenigd, en dat die Goddelijke last aan zijn volk uitgevoerd, die wij lezen, 2 Korinthe 6:16-17: *Of wat samenvoeging heeft de tempel Gods met de afgoden? Daarom gaat uit het midden van hen, en scheidt u af, zegt de Heere, en raakt niet aan hetgeen onrein is, en Ik zal ulieden aannemen.*

Wij die dan alhier deze avond vergaderd zijn, hebben ons dan ook moeten scheiden van die dwaalleer, waar de hoge deugden en volmaaktheden Gods op het gruwelijkst ontheiligd en onteerd worden. De Heere is die alwetende Hartenkenner en Nierenproever en Die weet ook nu alleen, met welk een doel, oogmerk en einde, een ieder van ons, zich Afgescheiden heeft van deze dwaalleer.

Gewichtig en belangrijk is dan onze samenkomst voor de eerste maal op deze plaats, maar niet minder gewichtig is voor mij deze avond! En wel voor eerst: indien ik op mijzelf zie tot welk een gewichtig werk ik geroepen ben, en daartoe van mijzelf ten enenmale onbekwaam ben, ja tot mijn schande. En o, mocht ik het met schaamte voor God en mensen belijden, dat ik in die tijd en jaren die mij de Heere verleend heeft op de aarde te leven, niet ben wat ik behoorde te zijn in kennis, wijsheid en licht in de Goddelijke waarheid.'

In de jaren 1838 en 1839 was het van overheidswege verboden met meer dan negentien mensen bijeen te komen.

Op 16 mei 1838 werd er in het huis van Krijn de Haas, naar gewoonte, een bijeenkomst gehouden met veel meer dan twintig personen. De Haas kreeg vijftig gulden boete en de voorganger, Dirk Verheij, dertig gulden.

Uit het verhoor bleek, dat door Krijn de Haas en Dirk Verheij regelmatig een 'gedrukte predikatie van een oude schrijver' werd voorgelezen en dat naar aanleiding van deze predikatie 'een redevoering of een woord van vermaning en opwekking' werd uitgesproken.

Als Dirk Verheij voor de rechter staat en hem gevraagd wordt wat zijn taak is, dan zegt hij dat het zijn taak is 'zijn naasten op de reis naar de eeuwigheid te vermanen en op te wekken, van begrip zijnde, dat geen wereldse rechter hem zulks met grond (reden) kon beletten, vooral niet, daar zij, Afgescheidenen, zich als stille en vreedzame burgers gedroegen, die de orde en veiligheid nimmer stoorden, of iemand overlast aandeden.'

Na 1840 worden samenkomsten van meer dan negentien toegestaan en houden de

⁴ Zie over Dirk Verheij een compacte levensoverzicht in ZOETE BANDEN DIE MIJ BINDEN, door H. Natzijl en H.J. van Dijk. DEN HERTOOG BV Utrecht 1995

veroordelingen en boetes op.

Vanaf 1835 tot 1860 is Dirk Verheij ouderling geweest.

Dirk Verheij heeft ook geijverd voor een eigen school. In de notulen van de kerkeraadsvergadering in mei 1860 kunnen we lezen dat de gemeente 'zich bijzonder bereid getoond heeft in de bijdragen' en dat men, 'vooral gesterkt door de aanzienlijke gift van broeder Verheij', een nieuw kerk zal bouwen en de oude zal inrichten tot school.

In dezelfde maand werd al begonnen met het bouwen van de nieuw kerk. Op 25 november werd deze in gebruik genomen en op 10 december 1860 werd de school geopend in het oude kerkgebouw 'en daarin', werd volgens de notulen, 'een lang gekoesterde wens der broeders vervuld en hun gedurig gebed verhoord.'

Dirk Verheij die van de beginne af aan leiding had gegeven, ja als de ziel van het werk der afscheiding was geweest, en die ook financieel veel had opgeofferd, mocht dat niet beleven. Hij is 3 juni 1860, een maand voordat het besluit was genomen een nieuw kerk te bouwen, in de Heere ontslapen.

Voor velen was Dirk Verheij een vader in Christus. In het voorbericht van de *Eerste bundel gewichtvolle brieven*, lezen we hierover: 'Och, geliefde vrienden, mocht het u dan eens gegund worden uw ogen en uw harten in deze brieven te slaan. Hier ziet gij de hand en hoort gij de stem van een vader in Christus, daar zoveel kinderen des Heeren menigmaal als aan zijn voeten zaten, om uit zijn 58-jarige genadebedeling, in bevinding ervaren lippen, zo menige aangename leringen en lessen te mogen horen. Hoe voelden zij zich dan in hun zielen verkwikt en schepten zij menigmaal moed als zij hoorden, dat zijn klachten en zuchtingen ook waren: o wee mij! Hoe moest hij zich verfoeien voor die hoge God; het wonder dat hij nog eens mocht binnenkomen, werd hoe ouder hij werd, steeds groter.'

Het kerkelijk en geestelijk leven

Nu volgen een aantal gedeelten uit enkele brieven van Dirk Verheij, die een indruk geven hoe Verheij het kerkelijk en geestelijk leven zag in zijn dagen.

3 maart 1854

Geliefde vriendin,

Wat beleven wij wonderlijke en vreemde tijden. Ons land is vol roepers: 'Hier is de Christus en daar is de Christus', maar de Heere

Dirk Verheij.

Jezus zegt: 'Geloof ze niet.' Nooit is het haast in ons land beleefd, dat men van zulke wonderlijke bekeringen hoort. Ik heb het dikwijls aangehoord. Deze maakt zijn bekering van profeteren, een ander van gezichten en dromen, weer anderen zijn bekeerd zonder kennis van ellende en schuld. Zij roemen in Jezus, Die zij niet kennen. Anderen hebben kennis gehad aan hun zondeschuld en zijn tot ruimte gekomen buiten ontdekking van Christus. O, waar moet het heen, een ieder bouwt een huis en bestrijkt het met loze kalk. Houdt gij u maar dicht bij dat arme en zuchtende volk en bij de boeken van Comrie, Erskine, Boston, Owen, Shepard: De gezonde gelovige en dergelijke anderen. Het zijn beproefde mannen in de weg der Godzaligheid. En ik geloof dat gij het met die boeken en al dat arme volk houdt. Is uw kaarsje door de Heere Jezus aangestoken, waar ik nogal hoop op heb, dan zullen al de blazers het niet uitblussen, dan zijn ook uw oren doof voor al die roepers. Die ziel zegt: 'Ik wens en hoop het te houden, uit volle overtuiging in het gemoed, dat er geen andere weg is

noch zijn kan tot zaligheid, dan deze: om als een arm doodschuldig zondaar aan de voeten van de Heere Jezus neer te vallen. En liever daar te liggen sterven dan een andere weg te verkiezen, of elders in te klimmen.!

Mijn lieve vriendin, nogmaals moet ik u raden, verkeer maar niet veel in gesprek met andere mensen die u niet goed bekend zijn. Houd u maar bij de oude vromen, wij leven onder een verward christendom. Houd u maar dicht bij en veel biddende aan de voeten van die lieve Heere Jezus. Gij zijt toch volkomen bewust, dat Die alleen kan en wil uw zielswonden genezen. Zie maar van het schepsel af, en op Zijn eigen tijd zal Hij ook aan u Zijn beloften waarmaken: 'Ik ben gevonden van hen, die naar Mij niet vraagden. Ik ben gevonden van degenen, die Mij niet zochten; tot het volk, dat naar Mijn Naam niet genoemd was, heb Ik gezegd: Zie, hier ben Ik, zie, hier ben Ik.' Dat zal hij ook aan uw ziel bevestigen.

Het overlijden van zijn vrouw.

19 april 1856

Ik heb meermalen van u verzoek gekregen, om eens een lettertje te schrijven, waaraan ik nu wens te voldoen. Het zal u wel bekend zijn, dat de Heere mijn vrouw door de dood heeft weggenomen. Ik heb hierin weer moeten ondervinden, dat de nauwste natuurlijke betrekking maar voor een korte tijd is. Indien ik nu niets boven haar had, die de lust van mijn ogen was, dan zou ik mijn dagen in treurigheid eindigen, maar de Heere heeft na het afsterven van mijn vrouw getoond, dat Hij mij, met Zijn zalige nabijheid, als een tegengift in mijn droefheid, mijn ziel verkwikte.

Door de plotselinge dood van mijn vrouw scheen mij de dood zo nabij, alsof die ook mij ogenblikkelijk zou wegnemen, en dit maakte de Heere dienstbaar om mijn geloofsoog op te klaren, om de dood als dood, waarvoor ik anders zo'n natuurlijke vrees en afkeer heb, van mij weg te nemen. Bij tijden mocht ik uit geloofsvereniging met een Drieënig God zulke zalige uitgangen en verlangens gevoelen naar die allerbeminnelijkste God en Bloedbruidegom, dat ik over de dood heen mocht zien, om met al dat vrijgekochte volk mede de kroon voor dat Godslam neer te werpen, en om hier uit die zuchtende kerker, het lichaam der zonden, verlost te worden!

De breuken van de kerk

19 april 1856

Als gij het leven van een christen eens wilt lezen, lees dan die predicatie van A. Hellenbroek, over Spreuken 28:14: 'Welgelukzalig is de mens, die geduriglijk vreest.' Moest nu Israël Kanaän strijdende overwinnen, dat is nu ook het voorschrift van hun Hoofd: 'Strijd om in te gaan door de enge poort.' En niemand zal gekroond worden, dan die wettig heeft gestreden. Gelukkig zijn zij, die onder die wettige strijders mogen behoren, en had dat volk daarenboven nog maar niet te strijden onder zulk een kwijnende toestand van een diep vervallen kerkstaat.

Maar, geliefde vriendin, wat beleven wij diepbedroevende tijden. Een tijd waarin de wijze met de dwaze maagden slapen. Een tijd waarin, indien het mogelijk was, de uitverkorenen zouden verleid worden. En die weinigen, die nog enig gezicht hebben in de grote breuk van Sions kerk, die zitten te zuchten in een treurig rouwgewaad, gelijk de roerdomp in de wildernis. En waarom treuren zij? Helaas, het iichaam is krank, het is vaneengescheurd. Er is toch maar één lichaam der Kerk. 'Een enige is Mijn duive.' (Hoogl. 6:9). Zij zijn als levende stenen van dat geestelijk gebouw, waarvan Christus

het Hoofd is.

En nu zijn de stenen des Heiligdoms vooraan op alle straten verworpen, nu gevoelen alle ware leden gezamenlijk smarten over deze zo grote breuken. Voorai als zij nu denken aan de dagen onzer vaderen, toen zij als in een rei geschaard, in liefde en vrede tezamen wandelden, en staande waren als in Jeruzalems tempel, als in een stad en een volk wel tezamen gevoegd, en de Koning in het midden der gouden kandelaren henen wandelde en zij also tezamen in een weide graasden, als een kudde schapen onder opzicht van een herder.

En nu is die weide, die weleer vet en groen was in ons Nederland, een moordenaarskuil geworden. Groot en klein ongedierte heeft de pilaren of grondvesten van het heerlijk huis omgewroet. Nu is dat gebouw van de Nederlandse kerk ingestort; onder welker puinhopen nu allerlei ongedierte nestelt. Nu wordt het vervuld wat wij lezen bij Ezechiël 34:6: 'Mijn schapen dolen op alle bergen en op allen hogen heuvel, ja Mijn schapen zijn verstrooid op de gansen aardbodem; en er is niemand, die ze zoekt.'

Helaas, helaas! Hier zullen wij maar afbreken, want wij zouden beginnen met jammeren en klachten aan te heffen en waar zouden wij eindigen? Wij zullen hiermee dan maar eindigen, met de wenende taal van de profeet, Jesaja 22:4: 'Daarom zeg ik: Wendt het gezicht van mij af, laat mij bitterlijk wenen; dringt niet aan om mij te troosten over de verstoring der dochter mijns volks.'

Mijn lieve vriendin, wat is dat nu een voorrecht dat de Zaligmaker aan Zijn discipelen en also aan Zijn ganse kerk beloofd heeft: 'En zie, Ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld.' En de poorten der hel zullen nu Zijn Kerk niet overweldigen. Nu heeft de Heere Jezus voor ieder van Zijn volk gebeden, dat hun geloof niet zal ophouden.

Was nu de bewaring der kerk en van eigen persoon ons aanbevolen, dan mochten wij wel zeggen: 'Alles is verloren.' Wat is dat nu voor dat arme volk een zalig voorrecht, dat zij nog een veilige toevlucht hebben tot de Heere.

Oude vromen

23 december 1856

Ik heb in mijn jonge jaren nog oude vromen gekend, die toentertijd 70 à 80 jaar oud waren en bekeerd onder dominee G[roenewegen] te W[erkendam]. Dat waren open brieven in bevinding en godzaligheid. Soms zaten die met gevouwen handen te zuchten en zeiden: 'O, welk een grote zaak is het om zalig te worden. Wat is de weg eng en wat zijn er bijpaden. Hoe nauwelijks zullen de rechtvaardigen zalig worden.' Zij waren in mijn ogen als heiligen van hoge plaatsen. Maar wij beleven, helaas, een praatchristendom. Weinigen zijn er die, als reine dieren, herkauwen en hunne klauwen verdelen, die een offerande zijn, Gode tot een liefelijke reuk. Mijn hart schreit er soms over, dat men over de allerheiligste dingen der bevinding zo los, oneerbiedig en met een lachend aangezicht spreken kan, alsof men over beuzelachtige zaken sprak. Het is al maar roepen: 'Geloof, geloof moet er zijn.' Velen zouden zich schamen om over twijfeling en geloof te spreken, dat is toch maar het werk van kinderen en ongeoeffenden.

Als de bekering in verband stond met de vermeerdering van kunst en wetenschappen der mensen in onze dagen, dan zou de hemel veel gemakkelijker te verkrijgen zijn dan voor 200 jaren. Maar deze markt rijst of daalt niet naar de denkbeelden der mensen. In het werk Gods zullen de wijzen en geleerden dezer wereld hun vingers niet steken. Dat grote wonderwerk heeft de Drieënige God voor Zichzelf gehouden, om dat in de

zondaar uit te werken. De wijsheid dezer wereld is dwaasheid bij God!

Dr. B zei eens: als gij bidt om bekering, bidt dan om een ouderwetse bekering. De Jona-bomen groeien schielijk op, maar spoedig verdorren ze. Maar een eik heeft een lange tijd nodig tot zijn grootte, doch dan heeft hij vaste en stevige wortels en is bestand tegen een stormwind.

Donkere tijden 2 juli 1857

Lieve vriendin,

Wij beleven donkere dagen. Dagen van blindheid, verharding en vele valse geesten van allerlei soort zijn er onder het mensdom verspreid. Zeer zelden treft men een mens aan, waar men zijn hart volkomen aan kan openbaren, omdat er de ware zelfkennis en alzo de innige zielsvereniging gemist wordt. Hier komt nu nog als het aller-treurigste van alles bij, dat er zulk een verdeeldheid, twist en scheuring is onder de weinige oprechten in de lande, en een zodanige verwijdering, dat zij van elkander vervreemd zijn, alsof er niet de minste geestelijke gemeenschap tussen hen bestond!

O droevige, o akelige dagen! Ik wil hier maar niet verder intreden, doch dit ene zal ik nog zeggen, dat dat ware volk, waar zij zich dan ook bevinden in ons vaderland, bange en benauwde dagen beleven, zodanig, dat zij bij ogenblikken, als zij enigszins in de aller-treurigste toestand van land, kerk en volk een inzicht hebben, een klaagtoon aan moeten heffen met de profeet Jeremia: 'Och, dat mijn hoofd water ware en mijn oog een springader van tranen. Zo zou ik dag en nacht bewenen de verslagenen der dochter mijns volks.'

Ik voor mij ben nooit anders van gedachten geweest, of de Heere zal dat volk door bange en benauwde wegen weder tot Hem en tot elkander als een enig man tezamen vergaderen. 's Heeren volk heeft zich schuldig gemaakt, door de afgoderij in de kerk mede de hand te bieden en de Heere te verlaten, waarvan ik (dat wens ik voor de Heere te belijden) de voornaamste ben. En hebben zij zich dan bezondigd aan vele trouweloosheden en afwijkingen, om voor de zaak Gods niet in de bres te staan, daarvan geloof ik, zo de Heere nog iets goeds over ons land en kerk besloten had dat wij in die heugelijke tijden niet delen zullen, maar wij onze dagen in rouwgewaad zullen eindigen!

In december 1857 schreef hij in een brief aan een vriendin hierover het volgende:

Zeer geliefde vriendin,

Indien ik nu nog veertien dagen mag leven, dan heb ik de zeventig jaren bereikt, op één stapje na de hoogste top der jaren. Bij de overdenking: wat een strijd van buiten en van binnen heb ik sedert mijn veertiende jaar, toen de Heere mijn blinde ogen opende, doorgeworsteld. Ik moet met verwondering op mijzelf neerzien en met de apostel Paulus zeggen: 'Door de genade Gods ben ik dat ik ben.' Want zag ik in die jonge jaren op mijzelf, het scheen mij onmogelijk om bekeerd te worden. Ik zag op de toekomst en welk een reeks van jaren ik nog leven kon in een jeugdige verleidende ijdelheid, onder een legioen van vijanden die van alle kanten mij aanvielen om mijn ziel voor eeuwig ten verderve te slepen. Hoe werd mijn boze en vijandige natuur er dikwijls mee vervoerd, zodat ik mij dikwijls van alle kanten bezet zag en mij als opgesloten zag liggen onder de macht der zonde en des vleses. En geen uitzicht om er ooit van verlost te zullen worden, zodat mijn ziel menigmaal met angst en benauwdheid vervuld werd. Ik wist dan niet waar ik mij zou heen wenden.

Maar hoe heeft de Heere mij in al die tobvende jaren onder dat alles besloten gehouden onder Zijn krachtige hand, zodat ik van de Heere niet los kon komen, maar mij telkens door Zijn almachtige kracht plat deed vallen aan Zijn voeten, mij met smekingen en geweent tot Hem voerde en mij door al die strijd bewaard, ondersteund, geleerd en geleid heeft tot op deze dag. Nu mag ik nog ondervinden, wat mij eens voorkwam bij een zekere gelegenheid: 'Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude.'

Zo was ik op een zekere tijd onder overmacht van geestelijke vijanden, zodat de zonde alle heerschappij scheen te voeren over mijn ziel. Ik geraakte voor de Heere aan het worstelen, als onderdrukt door mijn zielsvijanden. Toen kwam mij die waarheid met kracht op mijn ziel: 'De zonde zal over u niet heersen, want gij zijt niet onder de wet maar onder de genade.' Al mijn vijanden zag ik overwonnen, en dat mag ik nu in kracht ondervinden tot op deze dag. O, onbegrijpelijk wonder, dat ik nog ben die ik ben, zodat ik bij het overdenken van mijn wegen, bij ondervinding nog zeggen mag: Die trouw houdt tot in eeuwigheid. *En gij, Heere, laat niet varen de werken Uwr handen.*

Nu mag ik nog met mijn zeventigste jaar getuigen: zou deze keus mij ooit berouwen? Nee, nee,

*Ik wil op deze Rotssteen bouwen,
Het eeuwig verbond
Blijft al de grond
Van mijn vertrouwen,
Dat eer ik was,
Onwrikbaar stond.*

Cholera

28 september 1859

Is er ooit voor ons een tijd geweest om te zien naar gegronde bewijzen van ons aandeel aan een Drieënige God, dan is het de onze. De mensen worden als bij hopen afgesneden en naar het graf gevoerd. In S. staan er soms twaalf à dertien boven aarde en dat gaat zoal voort.

Hier op Giessendam gaat er geen week voorbij of ik word bij deze of gene begrafenis verzocht. Van onze gemeente of bekenden zijn er binnen enige weken meer dan tien overleden. Het aantal doden durf ik niet te noemen.

Afgelopen zondagmiddag kreeg ik bericht van Werkendam, dat mijn broers vrouw zaterdagavond elf uur nog in haar winkel stond, en daarop met haar hulp gezond aan tafel heeft gegeten en toen naar bed ging. 's Nachts krijgt zij de cholera, zij roept haar hulp, die daarop burens en vrienden roept en de dokter. Daarna wordt de hulp ook aangetast en zondagmorgen half twaalf waren zij beiden overleden en maandag om zes uur al begraven. En zo trekt de dood door ons ganse vaderland met het slagzwaard. En wat hem voorkomt velt hij te meer.

Een brief geschreven zes weken voor zijn overlijden

21 april 1860

Hoewel ik vele lichaamsgebreken heb, waarvan slechts één genoeg is om mij grafwaarts te voeren, zo moet ik toch met al mijn gebreken des Heeren raad uitdienen. Ik moet getuigen, dat ik mijzelf een wonder ben, ziende op mijn boze natuur, die niet anders kan als morren. Soms zit ik blijhartig te zingen:

'Gij hebt mij, van mijn kindse dagen,

Geleid en onderricht;

Nog blijf ik naar mijn plicht,

Van Uw wond'ren blij gewagen, enz.' Lees Psalm 71 eens in zijn geheel.

Ik was de vorige zondag en maandag neerslachtig en moedeloos en niet vrij van aanvallen. Gij kunt denken, hoe bang dat zulks is in mijn omstandigheden. O, denk ik weleens, hoe ongelukkig is de onbekeerde mens als hij aan het einde van zijn leven nadert. Want het zegt dan heel wat, een God en Borg, ja Zielevriend te hebben voor ons hart. Dat wist Asaf ook, zie Psalm 73:26.

O, wat zou er van mij worden, zo de Heere mij niet bij de hand hield; ik ben tot hinken en zinken ieder ogenblik gereed. Wat gevoel ik mijn diepe afhankelijkheid van de Heere. Mijn zuchten is veelal: *o Heere, sterk, ondersteun en verkwik mijn ziel met Uw zalige nabijheid, want ik kan geen ogenblik bestaan op mijzelf.*

Wat het nu in het vervolg zal zijn, weet ik niet, doch dit moet ik zeggen: tot hiertoe heeft de Heere geholpen, en ik hoop dat de Heere mij zal bewaren om geen tien voor één te tellen. Dit zult gij wel verstaan wat dat betekent. Maar de Heere beware mij ook ervoor om Zijn werk en genade te ontkennen of te geringschatten. Daarom mag en moet ik zeggen dat ik niet weet, ooit zo wonderlijk en aanhoudend in zulk een zielsgesteldheid verkeerd te hebben als nu, sedert ik in die omstandigheden verkeer.

Waartoe dit nu dienen moet weet ik niet, of ik naar mijn lichaam in smartelijke wegen zal geraken, dan of mijn einde nabij is. Doch dit weet ik, dat ik vroeger ook al menigmaal ziek ben geweest en dat de Heere de vreze des doods wegnam, hoewel ik onder dat alles geen volkomen losmaking van dit leven gevoelde. Maar het is nu geheel anders; bij de minste opening die ik mag voelen in mijn ziel, gaat dat gepaard met een begeerte om bij mijn dierbare Heere Jezus te zijn. O, wonder van genade, wonder van ontferming, en dat aan zulk een arm, nietig en walgelijk zondaar als ik ben.

Als ik daar eens mag komen, waar ik mijn Goël zal aanschouwen. O, mij dunkt, dan zal ik mijn hart ophalen tot mijn volle zielsvoldoening, om dat Lam te loven, te prijzen en te verheerlijken met al dat vrijgekochte volk. Een uur zich in de Heere te verlustigen, daarin ligt meer genoeg en zielsverzadigende blijdschap, dan duizend jaren de schijnvreugde van deze wereld te genieten. Als 's Heeren volk door een levendig geloofsoog bestendig zien mocht op hun geschonken erfdeel na dit leven en daarvan mocht spreken tot de wereld, zij zouden meer tot jaloersheid strekken voor anderen. Een God en Vader in de hemel te hebben en die volmaakt eeuwig te dienen en te verheerlijken. O, ongekende zaligheid.

Enkele geschriften heeft hij nagelaten, die verschillende herdrukken beleefden, namelijk:

1. Hemels manna of vijf uitmuntende toespraken over uitgezochte onderwerpen der Heilige Schrift
2. *Gedachtenis*. Een laatste woord aan mijn familie en betrekkingen.
3. Een kort verhaal van de leiding in de bekeringsweg. Met een voorwoord van dominee P. Wagenmaker
4. Eerste bundel gewichtvolle brieven
5. Tweede bundel gewichtvolle brieven

GEDACHTENIS VAN DIRK VERHEIJ

**EEN LAATSTE WOORD AAN MIJN FAMILIE EN BETREKKINGEN,
VAN VERMANING EN OPWEKKING, OM HUN ZALIGHEID UIT TE
WERKEN, TOT HUN VOORBEREIDING VOOR DE AANNADERENDE
EEUWIGHEID.**

TEVENS

**EEN KORT VERHAAL VAN DE LEIDING IN DE BEKERINGS WEG,
WELKE DE HEERE GEHOUDEN HEEFT MET DE SCHRIJVER**

Dirk werd geboren in 1788 en overleed te **Giessendam** de 3 juni 1860.
Hij was getrouwd met Aaltje Hoogendoorn

Van zijn hand verschenen 2 bundels brieven

**K. Heerschap
OUDDORP (Z.H.), 1927**

W. M. DEN HERTOOG - UTRECHT.

STICHTING DE GIHONBRON

MIDDELBURG

2018

GESCHREVEN IN HET JAAR 1858.

Waarde en zeer Geliefde Vrienden.

Verblijd, o jongeling! in uw jeugd, en laat uw hart u vermaken in de dagen uwer jongelingschap, en wandelt in de wegen uws harten, en in de aanschouwing uwer ogen. Maar weet, dat God, om alle deze dingen, u zal doen komen voor het gericht.
Prediker 10 vers 9.

Omdat ik geroepen hebbe, en gijlieden geweigerd hebt; Mijn hand uitgestrekt heb, en daar niemand was, die opmerkte; en hebt allen Mijn raad verworpen, en Mijn bestraffing niet gewild, zo zal Ik ook in ulieder verderf lachen. Ik zal spotten wanneer uw vrees komt. Spreuken 1, vers 24, 25, 26 en 27.

Zoekt de Heere, terwijl Hij te vinden is; roept Hem aan terwijl Hij nabij is. De goddeloze verlate zijn weg, en de ongerechte man zijn gedachten, en hij bekere zich tot de Heere, zo zal Hij hem zijner ontfermen en tot onzen God, want Hij vergeeft menigvuldig. Jesaja 55, vers 6 en 7.

Wij lezen Joh. 9: 4, daar zegt de Heere Jezus: "Ik moet werken de werken Desgenen die Mij gezonden heeft, zolang het dag is; de nacht komt, waarin niemand werken kan."

Dit is een vermaning die voor alle mensen, jong en oud, van het allergrootste aanbelang is. Dit leert ook de ondervinding in uitwendige zaken overvloedig. Het behoeft toch geen bewijs, dat niemand in staat is in de stikdonkere nacht enig werk goed te kunnen verrichten, waarbij wij het daglicht onmisbaar nodig hebben; evenzo is het nu ook in het geestelijke! Bij de dood, die de nacht der duisternis genoemd wordt, houdt alle lichamelijke werkzaamheden op. Van daar luidt de vermaning: "werkt zolang het dag is, de nacht komt", namelijk na dit ons kortstondig leven, "waarin niemand werken kan", en die dag begint met ons leven en eindigt bij onze dood. In die dag nu, behoort men zijn zaligheid uit te werken, met vrezen en beven, terwijl men in de dag des doods niet werken kan, naar Pred. 9: 10.

Beschouwen, wij nu het grootste deel van het mensdom, helaas, zijn niet alreeds de jeugd en jongelingsjaren, de kindse dagen een aaneenschakeling van allerlei beuzelachtige vermaken, die wij, bij meerdere ontwikkeling van ons verstand, moeten bespotten en verachten?

En wat zijn nu onze jongelingsjaren, immers een tijd van allerlei verscheidene, dwaze ijdelheden, waarin de jonkheid zwemt en zich vermaakt als in een vloed van wellusten. Maar eer men het gewaar wordt, is de morgenbloem verwelkt en afgevallen en zijn onze ijdele vermaken in rook verdwenen!

Nu komt men in onze mannelijke leeftijd die men intreedt en deze is met wolken van zorgen en allerlei bezwaren vergezeld. Nu heeft men eens te kampen met rampen en tegenspoeden; dan wordt men weer aan het leger gebonden.

En zijn wij door de huwelijksband verenigd, dan worden soms onze liefste panden door de onverbidde dood van ons weggenomen, waar wij in de toekomst onze hoop op bouwden! Of onze metgezel die de lust van onze ogen was, van onze hart gescheurd, zodat een aaneenschakeling van rampen en droefheid, smarten en verdriet ons op onze levensloop blij ven vergezellen.

Maar al is het ook dat de zon van voorspoed ons op onze levensloop blijft vergezellen

en de mens zich in weelde baadt, dan gaan immers de genoegens nog vergezeld met stekelige doornen, die hem in de aangenaamste voldoening van zijn vlees nog met smartelijke nagedachten kwellen, zodat de mens onder al zijn zinnelijk genot, nog van een adder in zijnen boezem gestoken en aller-bitterst gekweld wordt, al is het dan ook maar met die gedachte dat hij eenmaal hier voor eeuwig alles zal moeten verlaten en vaarwel zeggen!

Eindelijk komt dan de lastige ouderdom onze lemen woning binnentreden, vergezeld met menigvuldige zwakheden, smarten en dikwijls gepaard met droevige kwellingen. Nu beginnen de leden te verzwakken, de maalsters beginnen stil te staan, die door de vensteren zien, verduisteren, de lust vergaat, men wordt zich zelf een last, en zo raakt de mens eindelijk tot aan de deuren van het graf, dat hem wacht om verzameld te worden tot het huis der zamenkomsten aller levenden. En is het nu bij het aandenken van de aannaderende dood, de consciëntie tegen de mens nog eens een sprekende getuige wordt hoe hij zijn afgelopen leeftijd heeft doorgebracht in de zonden, ijdelheden, zorgeloosheid en allerlei wereldse en zielsverwoestende zorgen van dit vergankelijk leven en alzo zijn kostelijke en onsterfelijke zielen voor een eindeloze en onherroepelijke eeuwigheid verwaarloosd heeft. Zodat de mens het zich niet eens der moeite waardig achtte, om met ernst zich eens neer te zetten, en te bedenken dat hij voor zo een ontzaggelijke eeuwigheid geschapen is, en binnen korte tijd voor die grote Rechter van hemel en van aarde verschijnen moet, om rekenschap af te leggen van zijn afgelegde leeftijd.

Hoe wordt dan de consciëntie al gepijnigd, en met angst en schrik aangevallen, denkende aan het rampzalig lot, dat hem in de toekomst wachtende is. En nu is men oud en der dagen zat, de tijd is voorbijgesneld en als met arendsvleugelen weggevlogen, en in de eeuwigheid verzwolgen, en nu zijn de kwade dagen, en de lusteloze jaren aanwezig, en nu zegt de consciëntie, ach, ach, wat zal nu mijn lot, en mijn uitgang vreselijk zijn, en alzo blaast menigeen zijn arme ziel uit, in een eeuwigen nacht van stikdonkere duisternis, waar wening der ogen zal zijn en knersing der tanden tot in alle eeuwigheid!

Mijn dierbare vrienden, laten wij nu de zaken eens wat nader overwegen!

Welaan dan, wandelt dan eens met uw gedachten met mij naar de verzamelplaats der doden! Daar liggen nu een grote massa stofbewoners in een klein hoekje aarde, en velen die op aarde eertijds als beelden met een opgepronkt lichaam daar henen wandelden, in pronk en praal en in allerlei vermaken leefden in de ijdelheid; die van hun buik hun God maakten, en van de aarde hun hemel! En weder. andere, die hun lichaam en ziel afsloofden in aardse zorgen, daar zij hun zielsbehoudenis ten enenmale verwaarloosden; terwijl weer andere hun gehele leven niet anders verrichten, om zoveel zij konden. Maar geld en goed bijeen te schrapen. Daar liggen zij nu allen in een plaats, waar het wormenaas hun metgezellen zijn, welke die dode romp geheel doorknagen en verslinden!

Voorzeker vrienden een afgrijselijk denkbeeld voor de levende mens, een schrikbeeld voor de natuur, daar liggen zij nu allen, rijken en armen, zo de rechtvaardigen als de goddelozen, te wachten in die donkere kerker tot die tijd, dat de laatste bazuin zal blazen, en die ontzaggelijke roepstem van de Rechter van Hemel en aarde zal gehoord worden: "staat op gij doden en komt ten oordeel." Dan zullen de rampzaligen met schrik wakker worden, en uit hun doodslaap ontwaken, duizendenn zielen, die al zo veel eeuwen in het verderf lagen onder Gods onverdraaglijke toorn, om dan met hun lichamen weer verenigd te worden, om voor die vreselijke Rechter van hemel en aarde te verschijnen, om rekenschap te geven van alle ijdele gedachten, woorden en zondige

werken. "Want de ure komt in welke allen die in de graven zijn, Zijn stem zullen horen, en zullen uitgaan, die het goede gedaan hebben tot de opstanding des levens, en die het kwade gedaan hebben tot de opstanding der verdoemenis" Joh. 5: 28, 29.

Welaan mijn vrienden; treden wij nu eens wat nader met onze overdenkingen naar het veld der opstanding. Met beving en diep ontzag dunkt mij, hoor ik de bazuin Gods in mijn oren klinken: "staat op gij doden en komt ten oordeel." "Want de bazuin zal slaan, en de Heere zal met een geroep, met de stem des archangels, en met de bazuin Gods neerdalen van de Hemel." 1 Thess. 4: 16, en die stem Gods, "staat op gij doden", zal als een stem van donderslagen, in de graven, de zee, en door de gehele wereld gehoord worden, en op dat alarmgeblaas, zullen al de beenderen samenkomen het verstrooide stof weer met zijn eigen lichaam verenigd worden, terwijl nu de doden Minne lang bewoonde huizen voor eeuwig zullen moeten verlaten en vaarwel zeggen; zo der rechtvaardigen als die der goddelozen, en alzo zal een ieder met zijn eigen lichaam verenigd worden, om in eeuwigheid niet weer te scheiden, en daar zult gij met uw eigen ogen aanschouwen, hetgeen Johannes zag in een gezicht. Openb. 20: 12, 13: "En ik zag de doden klein en groot, staande voor God, en de boeken werden geopend, dat des levens is, en de doden werden geoordeeld een ieder uit hetgeen in die boeken geschreven was, naar zijn werken, en de hel, en de dood werden geworpen in de poel des vuurs, dit is de tweede dood."

Dan zullen de geslachten der aarde wenen en rouw bedrijven, wanneer zij de Zon des mensen zullen zien komen op de wolken des hemels met grote kracht en heerlijkheid, omringd zijnde met een hofstoet van duizend maal duizendenn van engelen terwijl de zon verduisterd zal worden, en de maan geen schijnsel zal geven, en de sterren van de hemel zullen vallen, en de krachten der hemelen, zullen bewogen worden, en met een gedruis zullen voorbijgaan; en de elementen branden zullen en vergaan; en de aarde en de werken die daarin zijn zullen verbranden." 2 Petrus 3: 10.

O, ontzagelijke, o, vreselijke dag van de toekomst des Heeren, als hemel en aarde in vuur en vlam zullen staan. O, ontzettende dag, een dag dat de harten der onbekeerden zullen bezwijken van vrees en verschrikking van die dingen, die eens ieders ogen zien zullen. "Want ziet de dag komt brandende als een oven, dan zullen alle hoogmoedigen, en al wie Goddeloosheid doet, een stoppel zijn, en de toekomstige dag zal ze in vlammen zetten." Maleachi 4: 1.

O, wat zal het zijn de gewapenden Rechter van hemel en aarde te aanschouwen, wiens ogen zijn als vlammen vuurs voor de Goddelozen. Wat zal dat een vreselijk aanschouwen zijn! Zijn de tekenen van donder en bliksem hier op aarde al zo schrikwekkend voor ons gezicht volgens Ps. 29, hoe zal dan dit aanschouwen zijn, van die God bij wie een vreselijke majesteit is, een verterend vuur, en een eeuwige gloed. Hoe zal dan een vertoornd Rechter, een brandende wereld, en een beschuldigend geweten, de zondaar doen sidderen en beven, om die grote God en Rechter te aanschouwen tegen wie wij hier op aarde zo schrikkelijk gezondigd hebben. Hoe zullen de onbekeerden van angst beven, hier ziende de rampzalige duivelen, als hun geleiders en beulen, die gereed staan, om hen op bevel van die grote Rechter, in die geopende afgrond van een brandende en gloeiende poel, die van vuur en sulfer brandt voor eeuwig in te werpen.

Hoe zal dan het verhardste harte, en de toegeschroeide consciëntie smelten als was voor het vuur, voor dat vreselijk aangezicht des Heeren, en van de heerlijkheid Zijner sterkte!

Dan zal het zijn: ach! kon ik nu nog eens tot mijn Rechter roepen! o God! wees mij arme zondaar genadig.

Maar nee, nee vruchteloos, wanhopig roepen, want de tijd der genade is voorbij, die deur der ellende waar gij ingegaan zijt, die heeft geen uitgang. Er staat op die poort geschreven: "de tijd houdt hier op in deze plaats en de wijzer van de klok staat hier stil het is hier eeuwigheid en de deur van de ingang gaat op het eeuwige nachtslot. "Want de Engel zwoer bij die die leeft in alle eeuwigheid dat daar geen tijd meer zijn zal." Openb. 10: 6. "Want de rook van haar pijniging gaat op in alle eeuwigheid."

O, mijn lieve vrienden, werd u nu nog eens bewogen door de schrik des Heeren. Kon ik ulieden de ingang eens wijzen, van de verblijfplaats van dat hels gespuis, en u in die put des afgronds doen horen, het gehuil der duivelen, het gekerm der verdoemden; het wanhopig handgewring en tandgeknars, dan zou het u gaan gelijk Belsazar, Dan. 5: 6 daar lezen wij: "toen veranderde de glans des konings en de gedachten zijns harten verschrikten hem, en de banden zijner lendenen werden los, en zijn knieën stieten tegen elkaar." Dan zou u ook in benauwdheid des geestes de dag uwer geboorte vervloeken, en uitroepen: o God! waartoe ben ik geboren, had ik in de baarmoeder de geest gegeven. O, wee mij, wanneer dat mijn eeuwige verblijfplaats zijn zal, want wie zal er bij zulk een verterend vuur wonen, en wie kent die sterkte Uws toorns en Uw verbolgenheid, Ps. 90; 11.

O, behaagde het de Heere uit eeuwige ontferming gij die dit leest, of hoort lezen: uw blinde zielsogen te openen door Zijn Heilige Geest, opdat gijlieden uit uwen blinden en zorgelozen toestand eens wakker mocht worde eer de doorklok slaat, en gij op uw laatste bed ligt, en gijlieden dan met angst uit moet roepen: het is te laat, het is te laat, ik heb mijn kostelijke tijd ijdel verspild en verwaarloosd. O, die geduchte, ontzagelijke eeuwigheid, waar zal nu mijn arme ziel voleinden.

Mijn lieve vrienden! nu moogt gijlieden gerust leven. Maar gedenkt uw leven is een doodslaap, over een gapende afgrond en gewis, als u hier in de tijd niet ontwaakt, zult gij uw lot in de eeuwigheid allerbitterst beklagen. Het mag nu met u zo gesteld zijn dat uw borstwapen van ijzer, en uw Voorhoofd koper, en uw hart zo hard als een keisteen is, zodat gij niet de minste indrukken hebt van uwen rampzaligen staat na dit leven.

Maar weet, God zal eens dat harde hart in duizend stukken slaan, dat beving, angst en schrik u zal aangrijpen, meer en heviger als een barende vrouw!

Achten het nu velen een kinderspel tegen de hogen God te zondigen, Zijn volk te bespotten, alsof het maar huichelaars waren en die des Heeren dag, met ijdele vermaken doorbrengen!

Andere wederom met vloeken, liegen en lasteren van hun evenmens, en wederom andere hun kostelijke tijd in Godonterende zonden verbeuzelen, in zot geklap en allerlei soort van ijdelheden, stellende de gedachte des doods verre uit hun gedachten, niet willende horen van een rechtvaardig toekomstig oordeel van de grote Wereldrechter, noch van enige straf op de zonde bedreigd. Maar die tot God zeggen: "Wijkt van ons; want aan de kennis Uwer wegen hebben wij genen lust", en die het een vermoeidheid is, om op des Heeren dag nauwelijks eens de Godsdienst bij te wonen, veel minder om nog eens te spreken, wat er nodig is om voorbereid te worden voor de eeuwigheid.

Maar die integendeel deze heiligen dag doorbrengen met zondige gesprekken, zondige vermaken, en ongeoorloofde optooisels van hun lichaam, waarmede zij die dag eindigen.

Maar weet lieve vrienden, zo gij hier aan voor God schuldig staat, binnen nog zeer korte tijd zal u de dood aangrijpen, en ten grave voeren tot een prooi der wormen! Nu zijn er weer andere die willen zich door angstvallige gedachten niet bezwaren, om niet gestoord te worden in hun gerust en zorgeloos leven, die zouden dezulke die van de

dood en het oordeel tot hen spreken, wel toeroepen: "zwijgt mij maar van deze dingen, zijt gij hier gekomen om mij te pijnigen voor de tijd.

Maar lieve vrienden, is het niet beter in tijds bezwaard te worden, daar er nu nog hoop is om zalig te worden, als wanneer het voor eeuwig te laat zal zijn? Ach gedenk toch: die gedachten, mogen u nu angstvallige en lastige burens zijn, die bij u inwonen en gij werkzaam zijt om ze maar tot zwijgen te brengen, met het wat te verzetten met ijdele gesprekken, of wereldse bezigheden, om maar zonder vrees voort te kunnen leven, en gerust op uw bed te kunnen slapen.

Maar weet voorzeker dat gij leeft onder het oog van een alziend God en een vertoornd Rechter, en uw leven aan een draad hangt, over die gloeiende poel, om er elk ogenblik te kunnen instorten. En spreekt uw consciëntie u eens ernstig aan, arresteert en bepaalt die u eens nu en dan bij uw zondig leven zodat die stedehouder u de eeuwigen dood komt aankondigen; toch zoekt gij u geweten tot zwijgen te brengen met ijdel gezelschap of zondige vermaken die indruk weg te zondigen en te smoren! Ei vrienden. Ik bid u, doet dat toch niet, doet toch uw arme kostelijke zielen geen geweld aan, want weet, dat die gesmoorde overtuigingen en dat weerstaan van die Geesteswerkingen, een vreselijke wakkermaking ten gevolge zullen hebben, wanneer de pijlen van Gods toorn, zo in uw zielen zullen steken, dat gij nooit meer bekwaam zult zijn om dezelve tegenstand te kunnen bieden tot in een eindeloze eeuwigheid.

Ziet daar mijn lieve en dierbare vrienden en betrekkingen; ulieden volgens Gods Woord een flauwe voorstelling gegeven van de rampzaligen staat van eeuwige ellenden, en de schrikkelijke verwachting die de goddelozen en onbekeerden zondaar, in die poel des verderfs ondervinden zal.

Ach dan, ik bid u voor het laatst mijn bloedvrienden, door dit mijn woord van vermaning en opwekking, valt toch voor uwen Rechter van hemel en aarde in het stof neer op uw knieën; bidt en smeekt Hem! om de bewerking van Zijn Heilige Geest, dat het Hem behage uw blinde zielsogen te openen, om als straf- en helwaardige zondaren om genade te roepen, opdat de Heere Jezus uw schuldovernemende Borg worde, tot uitdelging van uw duizendenn schulden, die meer zijn als de sterren aan de hemel, en gij door die Weg met God verzoend en bevredigd mocht worden, dan zult gij ook in dat hooggerigt worden vrijgesproken en ingaan in de eeuwige gelukzaligheid. Ik roep u dan allen met allen ernst toe: "Werkt terwijl het dag is, de nacht komt waarin niemand werken kan."

Zo heb ik ulieden dan voorgesteld, hoe dat onze jeugd en jongelingsjaren een kermis is van een opeenstapeling van dwaze, zondige ijdelheden, dewelke de ondervinding bevestigt, dat het achtervolgd wordt met veel kruis en kwelling als bittere vruchten van de zonde, waarop dan eindelijk, een lastige ouderdom volgt, met een beschuldigend geweten, hetwelk aan komt klagen, wegens het verwaarlozen van zijnen genadetijd, hetwelk dan eindigt bij de dood, in een eindeloze rampzalige eeuwigheid.

Doch mijn lieve vrienden, nu heb ik echter mijn taak nog niet volbracht. Ik gevoel mij nog gedrongen en opgewekt, om nu het net van het liefelijk en zalig evangelie nog eens uit te werpen op de andere zijde, of het de Heere behagen mocht, dat er nog zielen gevangen werden, die dit lezen mochten, die de wapenen van vijandschap tegen de hogen God af mochten leggen en dienst nemen onder de liefelijke en zalige banier van Koning Jezus.

Ik wens u dan eerst eens te bepalen, bij uw dure verplichting die gijlieden hebt aan God uwen Ontfermer, die u nog laat bidden, roepen en nodigen, om tot Hem te

vluchten en onder de banier van Koning Jezus toevlucht te nemen. En u dan ook tevens, eens voorstellen en bepalen bij de zalige liefdedienst van een Drieëenige God, en welke zalige en zielsverkwikkende en onbegrijpelijke vrede, vreugde en blijdschap er in die volzalige dienst des Heeren ondervonden wordt. En dat hier reeds in de tijd. Maar vooral welk een heerlijk genadeloon er op de dienst van God na de dood volgen zal, want "de Godzaligheid heeft de belofte van dit, en van het toekomende leven."

Welaan dan, mijn vrienden, leest en herleest dan dit volgende ook nog eens met een biddend harte, tot de Heere. Ach dat de Heilige Geest, het zegene aan uw zielen.

Zo vraag ik u dan, gelooft gij niet met mij dat de Heere de God der heerlijkheid eeuwig waardig is, van al zijn schepselen, geliefd, gediend en gevreesd te worden? Want immers is Hij uw Schepper, Formeerder en Weldoener?

Heeft de Heere u niet in zijn taaie lankmoedigheid gedragen, en bewaard bij het leven van uw jeugd aan? Heeft de Heere ulieden geen brood gegeven om te eten, klederen tot dekking en verwarming; ja kunt en zou u durven zeggen, in het aanhoren van een alwetend God, dat u nog iets ontbroken heeft?

Immers nee. Zo vraag ik u dan mijn lieve vrienden, kunt gij dan nu al die weldaden en zegeningen, zo maar onachtzaam in de wind slaan, ondankbaar beantwoorden, en uwen rug naar God toekeren en zijn wetten en bevelen verachten, en maar met uw daden zeggen: wijk van ons want aan de kennis uwer wegen heb ik geen lust", en ik wil met u niet te doen hebben!

Is dat nu, vraag ik u, de dankerkentenis die de Heere van u ontvangt? Is dat voor al Zijn liefde en weldadigheid aan u bewezen? Ei lieve, indien men zo eens met u handelde, dat men u voor al uw weldaden in het aangezicht sloeg, u lasterde, en uwen naam en uwen eer allerlei smaadheid aandeed? Hoe! Zou u dat niet aanzien als de snoodste ondankbaarheid en dezulken voor altijd uw gunst en weldaden weigeren te geven, wegens hun trouweloze handelingen aan u bewezen? En zult gij dit dan de Heere vergelden, gij dwaas en onwijs volk, zegt God? Heeft de Heere God dat aan u verdiend, om zo met uwen Weldoener te handelen?

Bedenk dat eens, en zijt gijlieden er niet ten volle van overtuigd, heeft de Heere geen billijke aanspraak op uw gehoorzaamheid, is het dan niet de snoodste ondankbaarheid zo te handelen, met een lankmoedig en goedertieren God? Bedenk dit eens, o prille jeugd! zult gij zo, o blozende jongelingen, de eerstelingen uwer frisse kracht en leven zo roekeloos gaan verwaarlozen en aan de slavendienst van de duivel opofferen?

Ach toch, niet also! Hoor eens de liefelijke uitnodiging van uwen Weldoener, die u toeroept, Fred. 12: 1: "Gedenkt aan uw Schepper in de dagen uwer jongelingschap", en wat laat de Heere in Zijn Woord de kinderkens vriendelijk uitnodigen. "Laat de kinderkens tot Mij komen en verhindert ze niet, want dezulken is het koninkrijk der hemelen." En Spreuk. 8; 32, roept de opperste der Wijsheid daar niet: "Nu dan kinderen, hoort naar Mij, want welgelukzalig zijn zij die mijn wegen bewaren, want die mij vindt, vindt het leven en trekt een welgevallen van de Heere."

En wat roept, wat nodigt, ja wat bidt de Heere, met allen ernst u toeroepende, Spreuk. 1: 22, 23: "Gij slechten! hoe lang zult gij de slechtigheid beminnen, en de zotten de wetenschap haten, keert u tot mijn bestraffingen, ziet ik zal Mijn Geest overvloedig uitstorten, Ik zal mijn woorden u bekend maken!"

O welke neerbuigende liefde en ontferming van een God, die wij zo langdurig versmaad, onteerd en zijn langdurige vermaningen achter onze rug geworpen hebben, en die laat u nu nog zo ernstig roepen, ja bidden, om tot Hem weer te keren; dat Hij zondaren genadig wil zijn, en dat nog niet alleen. Maar wat doet de Heere aan zulke snode rebellen en afwijkers van Hem, daarenboven nog heerlijke beloften! Trouwens, nu wil de Heere nog van niemand gediend worden om niet.

O nee! Hoor de Heere zelf spreken, Spreuk. 8: 35: "Hij doet zijn liefhebbers beërven dat bestendig is en Hij zal al hun schatkamers vervullen!"

Kan er nu wel heerlijker en zaliger liefdedienst bedacht worden, dan de dienst van Jehova? En hoezeer nu de Heere eeuwig waardig is, al hadden wij duizend zielen en lichamen om Zijn zelfs wille aan zijn zalige dienst op te offeren zonder de minste hoop en beloning of een gevreesde straf, nochtans, o, wondere goedheid Gods, is er in het houden van Gods geboden grote loon, Ps. 19: 2. En dat hier al reeds in de tijd, en bij de dood, na de ziel en na de opstanding met ziel en lichaam beide; laat ik ulieden deze zaken nog eens wat nader voorstellen.

O, gave de Heere, dat gijlieden verliefd mocht worden onder 't lezen, op de liefdedienst van Koning Jezus.

Vooreerst dan, hebben Gods kinderen hier in dit leven reeds de zalige genietingen van de eerstelingen der vrede Gods, gepaard met een vreugde en blijdschap, die alle verstand te boven gaat, ja vrij meer dan ter tijd, wanneer der goddelozen koorn en most vermenigvuldigt wordt, want het is een onuitsprekelijke zielsverlustiging in de Heere, waardoor dan ook op die tijd alle wereldse bekommelingen, zorgen, verdriet, kwellingen van allerlei aard, zo van het vlees als aanvallen van de vorst der duisternis, geheel voor wijken moeten, en zij dan zingen mogen:

*"In de grootste smarten
blijven onze harten,
in de Heere gerust!"*

Zodat dan des Heeren kinderen geheel op die tijd boven het stof leven, en in een zielsverzadigende verlustiging, dronken van liefde in een gemeenzame, zoeten en zalige gemeenschapsoefening met een Drieënige en Volzalig God bevredigd mogen leven en verkeren.

O, ongekende zaligheid, o zalige vrede die alle verstand te boven gaat. En nu zien zij dat zij hier op aarde maar vreemdelingen zijn, in een vreemd land, van daar zien zij dan ook nu en dan uit, naar het vaderland der ruste. Wanneer zij ontbonden zullen worden, om dan boven het stof in de zaligen hemel met al de hemelingen, in een ongestoorde heerlijkheid, de kroon van vrije genade voor de voeten van het Lam neer te werpen, en zij zich in een Drieënig God zullen verlustigen en Hem eeuwig zullen verheerlijken! Dit zijn nu zo al een weinigje van de voorproefjes die Gods kinderen als een genadeloon op de dienst van hun Koning, hier in de tijd bij aanvang mogen ondervinden.

Overwegen wij nu eens wat nader, wat gelukzalig lot Gods kinderen wacht, bij hun afsterven. Hoewel het maar stamelen is, wat wij er van zeggen, verplaats u dan vooreerst met uw overdenkingen eens aan het einde van de loopbaan van de Christen. Daar zet hij nu zijn reisstaff bij de doodsijde neer, en mogen zij nu gelovig terugzien op hun afgelopen leeftijd, dat zij hun krachten niet aan de duivel, noch in de wereld, noch in de dienst der zonden hebben geofferd. Wat geeft hen dat op hun sterfbed een troostrijke nagedachtenis van hun afgelegde leeftijd en gedenken zij dan hoe de Heere hen begeerd, geleerd, geleid en door dit tranendal van allerlei drukwegen van strijd, kruis en tegenspoed, verdrukking van allerlei aard en moeilijke zielenstrijd heeft staande gehouden, doorgeholpen en verlost, uit de strikken en banden van veel en grote vijanden!

Ja dan kunnen zij nog wel eens tot roem van hun grote Koning op hun sterfbed zingen, en de trouwe zorg van hun Verbonds-God roemen, zodat hun sterfbed nog wel eens een predikstoel wordt, van waar zij de grote werken Gods uitspreken, en wordt het eeuwigheidsgordijn dan een weinigje voor hun zielsoog opgeschoven, dat zij van

Nebo's berg, van verre iets zien van het Emanuëlsland, dat hun strijd haast gestreden, hun loop geëindigd is en zij het geloof behouden hebben; en dat hun nu de zalige toekomst wacht waarvan hun de kroon al in het oog schittert welke hun van die rechtvaardigen Rechter bereid is!

O, wie is in staat om die inwendige blijdschap te beschrijven die zulk een ziel op zijn sterfbed reeds ondervindt van die eerstelingen van vreugde en zaligheid, die zij in de hemel volmaakt genieten zullen.

En mijn vrienden! welke sterveling is in staat om iets te kunnen bevatten, wat Gods volk na de dood in de hemel smaken zullen. Want toch, geen oog heeft het gezien, en geen oor heeft het gehoord en het is nooit in des mensen hart opgekomen, wat Gods volk bereid is, in de hemel." 1 Cor. 2: 9. Daar na de dood! zijn ze dan boven het bereik van alle smart en ellende, waar zij hier op aarde onder zuchten moesten, want daar zal geen rouw noch gekrijt zijn, want God zal alle tranen van de ogen afwissen. Daar in dat Immanuëlsland zal geen zieke inwoner meer gevonden worden, alle treurigheid en droeuenis zijn voor eeuwig weggegaan, geen blinde Barthiméussen, geen kreupele Mefiboseth, geen hinkende Jacobs zullen daar gevonden worden.

O nee, volmaakte lichaamsleden, volmaakte rust, volmaakte vrede, volmaakte blijdschap zullen de hemelbewoners genieten en ondervinden, hetwelk het onfeilbaar Woord van God ons duidelijk geopenbaard heeft. Zal nu het lot en deel der verdoemden zijn, in dat helse vuur, daar in eeuwigheid hun worm niet sterft, also zullen nu ook de Godzaligen eeuwige, ongestoorde hemelvreugde smaken, omdat de Rechter in die grote oordeelsdag deze troosttaal hun zal toespreken: "Komt gij, gij gezegenden Mijns Vaders, beërft dat Koninkrijk, het welk u bereid is, van voor de grondlegging der wereld, gaat in, in de vreugde uws Heeren." Matth. 25:34-36.

En dat eeuw uit, eeuw in, zonder nachten, zonder dagen, zonder naar de tijd te vragen. Daar heeft dag en uren uit, eeuwig, eeuwig is 't besluit!

O, eeuwige vreugde, eeuwige blijdschap, eeuwige zaligheid, eeuwig zinken en verdrinken, in de Goddelijke oceaan, als al dat volk uit alle landen, talen, volken en natiën, vrijgekochten door Gods Zoon, eeuwig zullen zegepralen, met het Lam voor zijn troon. En hoe zullen de hemelingen vervuld zijn met Jehova's algenoegzaamheid, wat zal het een eeuwige verwondering en aanbidding zijn in dat neerknielen voor dat Lam Gods; o dat eeuwig zich verblijden tot volle verzadiging van vreugde, wegens de eeuwige liefde des Vaders, "want verzadiging van vreugde is bij uw aangezicht en liefelijkheden, zijn in uw rechterhand, eeuwiglijk en altoos. Psalm 16:10.

Wat zullen die hemelzalen weergalmen van die hemelse gezangen, van die heilige troongeesten, en van alle de gezaligde kinderen Gods! Wat pen kan het beschrijven, wat tong kan het uitspreken, wat God bereid heeft voor Zijn kinderen, in dat huis, niet met handen gemaakt.

Nee, maar waar God zelf het fundament van gelegd heeft, en door Hem zelf toebereid: hier was meer dan een engelentong nodig om die onbegrijpelijke eeuwige heerlijkheid te beschrijven. Koning David roept er als in opgetogenheid en verwondering over uit, als met geen woorden te kunnen uitspreken, Ps. 31: 20: "O, hoe groot is uw goed dat Gij weggelegd hebt voor degenen die U vrezen, dat Gij gewrocht hebt voor degenen die op U vertrouwen, in de tegenwoordigheid der mensenkinderen", en Ps. 33: 12. O hoe groot is dat geluk, met recht zegt hij dan: "Welgelukzalig is het volk, diens God de Heere is, het volk dat Hij zich ten erve heeft uitgevoren."

O, zalig geluk, en dat tot in alle eeuwigheid!

Ziet daar nu gij allen die nog onbekeerd zijt, gij jongelingen en jongedochters, ouden van dagen en gijlieden allen, wie u zijt, die dit stukje leest of hoort lezen. Ik heb nu

ulieden de rampzalige verdoemenis voorgesteld volgens Gods onfeilbaar Woord, kan u dat niet verschrikken, noch uw hart roeren, om het pad der zonden te verlaten?

O, dat ge dan getroffen mocht worden het uw zielen bekoren het heerlijk en zalig voorrecht van Gods kinderen. Wat zalige genietingen zij hier reeds in de tijd ondervinden, en hoe zij zich reeds bij de aanvang in de Heere mogen verblijden, en welk een heerlijke gelukstaat hun bij de dood wacht, en dan eenmaal in de zalige opstanding met ziel en lichaam beide voor eeuwig in de hemel genieten zullen! Och of dit voorstel uw zielen door de Heilige. Geest in liefde en jaloersheid mocht ontsteken, om de slippers van des Heeren volk aan te grijpen en hun toe te roepen: wij zullen met u gaan, want wij zien dat de Heere met u is.

O, hoe gelukkig, hoe zalig zou uw lot zijn! En heeft nu alles op aarde een bestemden tijd, hetwelk ons zelfs het redeloze vee leert, zelfs de ooievaar aan de hemel weet zijn gezette tijd, en een kraan, een tortelduif en zwaluw nemen de tijd hun aankomst waar. Alzo is er voor ons nu ook een tijd om te sterven, en alzo ook maar een tijd om bekeerd te worden, en dat is het heden; de dag der zaligheid.

Wilt u nu eenmaal een hemelbewoner worden, dan moet u hier op aarde een hemelburger worden. Heden, heden dan, zo u Gods stem hoort, verhard uw hart niet. O, bedenk toch eens of er ook niet een dure verplichting op u rust om de Heere te dienen, wegens al die weldaden en goedertierenheden die God aan u bewezen heeft, met u te dragen in zijn lankmoedigheid en verdraagzaamheid. Hij gaf u brood om te eten, klederen om aan te trekken, een bed om des nachts op te rusten, en duizendenn van zegeningen meer, en zult u nu zo ontrouw zijn en ondankbaar tegen uwen Formeerder en Weldoener handelen en uwen Maker als in het aangezicht slaan, met uw hart te verharden en alzo de goeden God kwaad voor goed te vergelden, en de weldaden die God u schonk met ondankbaarheid en liefdeloosheid te beantwoorden en dat aan een zorgend God!

O foei, schaamte moest uw aangezicht bedekken, daar u door het redeloze vee, ja zelfs door de geschapen natuur beschaamd gemaakt wordt, die elk op hun wijze de Schepper loven: "Want de hemelen vertellen Gods eer, en het uitspansel verkondigt zijner handen werk, de dag aan de dag stort overvloedige sprake uit, en de nacht aan de nacht toont wetenschap." Ps. 19. Schaamt u dan voor de hogen God, en vernedert u voor de Allerhoogsten in het stof!

Mijn dierbare vrienden, kan u dan Gods goedertierenheid, lankmoedigheid en verdraagzaamheid, noch ook zijn zorgende liefde en zijn duizendenn weldaden aan u bewezen, niet bewegen tot bekering, blijft u nu nog halsstarrig voortzondigen en met sprekende daden zeggen: Nee. Maar ik wil leven naar het goeddunken van mijn vleselijk hart! O, wat ik u dan bidden mag, denk dan toch aan uw arme, kostelijke onsterfelijke ziel, en bedenkt, het gaat met u allen op de grote eeuwigheid aan, en komt gijlieden niet terug van de brede weg des verderfs, wordt u geen arm, schuldig en verdoemelijk zondaar voor God, met uw doodvonnis in uwen boezem, leert u hier uw zonden voor God niet bitterlijk betreuren, vindt u hier in de tijd geen genade en vergeving van uw grote schulden, die tot aan de hemel toe zijn opgeklommen en om straf roepen in de volmaakte voldoening van een gekruiste Middelaar. Maar gaat u tegen dat alles halsstarrig voort op uwen zondenweg.

Ach, dan moet ik ulieden met een schreiend hart biddend toeroepen, dat de hel en het eeuwig verderf uw deel zullen zijn. Zo bid ik u dan. O, o, bedenk dan nog in deze uwen dag wat tot uw eeuwigen vrede dient, want toch de ziel verloren alles voor eeuwig verloren. Maar is uw ziel behouden, dan zijt u voor eeuwig gelukzalig bij uwen dood.

O, behaagde het de Heere, u krachtdadig door zijn Heilige Geest bij die voorgestelde zaken te bepalen, hoe zou u aan het roepen raken, en met verslagenheid des harten uitroepen met de stokbewaarder, Hand. 16: "Lieve Heere, wat moet ik doen om zalig te worden?" Ik roep u allen dan nog voor het laatst toe: "Haast u, haast u om uws levens wille." De dood volgt u op de hielen en wacht maar op bevel van uw grote Rechter, om u de laatste slag te geven, en zo snijdt hij het dunne draadje van uw leven af, en uw genadetijd is voor eeuwig voorbij en ten einde.

Ach als ik het u dan bidden mag, u allen die u nog bevindt op de grote ontzaggelijke reis naar die onbekende eeuwigheid, waar uw lot onherroepelijk voor eeuwig beslist is; leest en herleest deze vermaning met een biddend hart tot de Heere, en ik roep u dan nog toe voor het laatste uit Gods naam uit Jes. 55: 10: "Zoek de Heere terwijl Hij te vinden is, roept Hem aan terwijl Hij nabij is, de goddeloze verlate zijn weg en de ongerechte man zijn gedachten, en hij bekere zich tot de Heere, zo zal Hij zich Zijner ontfermen en tot onze God, want Hij vergeeft menigvuldiglijk."

Ja, nog al eens, en ik bid u, valt toch voor God dagelijks op uw knieën in een eenzame plaats neer, het is nu nog voor u de tijd, de pardonbrief wordt nog afgekondigd, de vredevlag wordt nog opgestoken, smeekt uw Rechter dan nog om ontferming, om uw kostelijke en dierbare ziel wille, Hij mocht zich uwer nog ontfermen, want Hij vergeeft menigvuldiglijk. Zo u daar even hoorde: al waren uw zonden ook zo bloedrood als scharlaken, Hij zal ze maken als witte wol, Jes. 1: 18. Zijn beloften zijn: "die Mij zoeken zullen Mij vinden."

O, kon ik u eens het zalige en zielsverlustigende dat er in de dienst van God, en in die dierbaren Heere Jezus, die aller-beminnelijkst Persoon die de schoonste is der mensenkinderen, aanprijzen en wat er in Hem en in zijn zoete gemeenschap te genieten en te ondervinden is, hoe zalig en veilig het bij Hem is, wanneer Zijn volk zich bevinden mag onder de schaduw Zijner vleugelen; beveiligd tegen de aanvallen van alle vijanden, zijn zij gezeten onder de schaduw des Allerhoogsten en vernachten in de schaduw des Almachtige, Ps. 91: 1.

O, vrienden! waren er uw zielsogen eens recht voor geopend, u zou de slippen van Gods kinderen aangrijpen en zeggen: wij zullen met u gaan, want wij zien dat de Heere met u is.

Nog al eens. Welaan dan mijn vrienden! bedenkt dan toch wat tot uw eeuwigen vrede dient, en zoals u weet, u beleeft maar eens de genadetijd, en dit is het heden der zaligheid. "Heden, heden dan, daar u nog de stem Gods hoort, zo verhardt uw harten niet," Ps. 95: 7, 8. Maar is de dag der genade eenmaal geëindigd, dan zullen zij roepen, zegt God. Maar Ik zal niet antwoorden; zij zullen Mij vroeg zoeken. Maar zullen Mij niet vinden. God zal lachen in het verderf van de zondaar en spotten wanneer zijn vrees komt, omdat u Gods bestraffing achter uw rug werpt, Spr. 11: 28.

Ach, laat dan toch de opwekking en vermaning niet zorgeloos achter uw rug geworpen worden, en in de wind geslagen. Vertreedt dan toch het heilige met uw voeten niet, verhardt er uw hart niet tegen, want die zijn hart verhardt zal in het kwaad vallen. Weerstaat dan de Heilige Geest niet, blust zijn werkingen niet uit in uw zielen, noch weerstaat de minste kloppingen niet die u in uw geweten gevoelt, want dat gal in de eeuwigheid een eeuwig naberouw baren, van zo veel kloppingen, vermaningen en opwekkingen verwaarloosd te hebben.

O, dat verschrikkelijk naberouw, met deze ontzettende nagedachten, had ik acht gegeven op al die roeringen en kloppingen door de Heilige Geest aan mijn ziel. O had ik dat alles niet verzondigd er ware mogelijk hoop geweest om zalig te worden, en nu,

nu ben ik in een staat van eeuwige en onherroepelijke ellende van rampzaligheid, waarin er voor mij in eeuwigheid geen hoop of verwachting van uitkomst meer te verwachten is. Nu is de tijd van mijn redding voor eeuwig weg, het is met mij afgedaan, nu ben ik hopeloos voor eeuwig verloren.

Ziet daar nu mijn vrienden en overgeblevene betrekkingen, en gijlieden allen die dit leest of hoort lezen, ulieden allen naar mijn geringe talentje de dood en het leven voorgesteld; benevens het zalige dat er in die beminnelijke dienst van vorst Immanuel, Jezus Christus is aan te treffen, en het heerlijke genadeloon dat des Heeren kinderen te wachten hebben, in deze blaadjes een weinigje medegedeeld.

Ach gave de Heere dat deze voorgestelde waarheden in eenvoudigheid geschreven. Maar tevens in het belang uwer kostelijke en onsterfelijke zielen; door de onweerstaanbare werking des Heiligen Geestes zulke diepe wonden in uw zielen mochten maken, dat gij dezelve geen weerstand kondt bieden, zodat de grote Medicijnmeester Jezus Christus, zijn genezende hand aan uw zielen mocht uitstrekken, tot bekering uwer onsterfelijke zielen.

Dit is de hartelijke wens van
DE SCHRIJVER.

Psalm 73, vers 14.

*Wie ver van u de weelde zoekt,
Vergaat eerlang en wordt vervloekt;
Gij roeit hen uit die afhoereren,
En u de trotsen nek toekeren;
Maar 't is mij goed; mijn zaligst lot,
Nabij te wezen bij mijn God;
'k Vertrouw op Hem geheel en al,
De Heer wiens werk ik roemen zal.*

IN JEZUS GEBORGEN IS HET STERVEN GEWIN.

*Zalig hij die in zijn jeugd,
Jezus heeft tot zijn Koning,
Duivel, zonde, wereldvreugd,
Moet dan uit zijn hart en woning.*

*Jonge jeugd die Jezus mist,
Uw zieletoestand is ontzettend,
Och, of gij het maar eens wist,
Gij zou bidden, nauw oplettend.*

*Koning Jezus opent toch,
Opent toch mijn blinde ogen;
Door Uw Geest, opdat ik nog
Mij beschouw met mededogen.*

Dan zult gij uw zware schuld,

*Zwaarder dan tienduizend ponden.
 Waar uw ziel mee is vervuld,
 Erf- en dadelijke zonden*

*Zien al meê hoe Godes recht,
 Wordt gehandhaafd wis en zeker,
 Want die grote Rechter zegt,
 "Gij, gij zijt een wetverbreker.*

*Ja, gij zijt een kind der hel,
 Die mijn deugden hebt geschonden,
 Mij zo menigmalen wel,
 Hebt getergd met uwe zonden.*

*En nog dagelijks doet gij niet
 Dan uwe schuld nog meerder maken.
 't Zwart register, dat gij ziet,
 Moet tot aan de hemel raken."*

*Amen, zegt uw ziel dan, Heer
 Ik ben schuldig, Gij rechtvaardig,
 Ik onheilig evenzeer,
 Ik, ik ben Uw straffen waardig.*

*En Uw straffen niet alleen
 Zal voor mij de hel uitmaken.
 Maar 't gemis van U is 't geen
 mijn ziel nog meer zal raken.*

*Zou er nog een middel zijn
 Om weer in Uw gunst te komen,
 Want ik zie het deel van mijn,
 Dat moet zijn met al de vromen.*

*'t Enig middel zie ik ras,
 Godes recht dat moet gebeuren,
 Geen pardon komt hier te pas,
 Ook geen tranen ook geen treuren.*

*Mijn ziele, waar dan heen,
 Waar dan heen met al uw schulden;
 Valse munt gewogen, neen;
 't Alziend oog kan dat niet dulden.*

*Stil wat hooploze ziel,
 Is, ja, is van uwe zijde.
 Alles afgesneden viel,
 Alle valse munt ter zijde.*

Buiten is er ruimer veld,

Om weer in Gods gunst te komen.
 Jezus heeft zich Borg gesteld.
 Hij de blijdschap van de vromen.

Hij, de grote Hemelheer,
 Hij wist wat Zijn volk zou derven;
 Kwam daarop op aarde neér,
 Om Gods gunst weer te verwerven.

Te verwerven niet alleen,
 Door zijn bitter lijden, sterven,
 Toe te passen, dat is 't geen
 Hij Zijn volk wil doen beërven.

O, die grote Middelaar
 Moest de straf der zonde dragen,
 Zou Hij voor die grote schaar
 't Erfrecht op de hemel vragen?

Ja, ik zie de ware rust,
 Is in Hem alleen te vinden
 Jezus is mijn hartelust,
 En de vromen zijn mijn vrinden.

Lieve Jezus geef mij dan,
 Aan mijn ziele te genieten,
 Mis ik dat, ik weet er van
 't Kan zo mijn ziel verdrieten.

Ik weet wel 't moet op vrij gená,
 Zonder werken, zonder rede,
 Zonder omzien vroeg of spa,
 Och, mijn hart dat wil niet mede.

Lieve Jezus leer mij dan
 Aan mij zelf recht te sterven.
 't Vreemde vuur wat komt er van,
 Gans geen goed maar wel bederven

Ja, ja, ik moet in de dood,
 Zal genade heerschappije
 In mij voeren dan geen nood,
 Dan geen dienstbre maar een vrije.

Ach ik leef zo vaak mij zelf,
 't Hart kan dit 't beste weten,
 's Avonds tussen tien en elf
 Voor 'k naar bed ga, want 't geweten

Dat niet slaapt. Maar wakker is,

*Wijst dan op mijn handelingen
Van die dag en ja gewis,
'k Moet dan wel een treurlied zingen.*

*Want wanneer de ziele toch
't Geestelijk leven heeft ontvangen.
Ziet zij meest inwendig nog
Dat bederf haar aan blijft hangen.*

*En zo sukkelte zij al voort,
Dan eens droevig, dan eens blijde,
Dan eens hopen als zij hoort
Dat de oude mens ter zijde*

*Wordt geschoven bij de dood.
't Nieuwe deel alleen zal erven,
't Oude deel dat lang in nood,
Eindelijk de dood moet sterven.*

VOORWOORD.

Ik heb menigmaal in mijn leven begeerte gehad, de weg en de leiding, die de Heere met mij gehouden heeft in mijn bekering eens uit te schrijven. Maar veel bezwaren en bestrijdingen, die in mijn gemoed oprezen, deden mij telkens van dat voornemen afzien. Vooreerst, omdat ik vreesde, dat er zoveel van het eigen eer onder vermengd zoude zijn, nl. Dat hierin ik niets anders, dan mij zelf zoude bedoelen, om wat meerder te willen zijn, dan andere van Gods kinderen. En ik gevoel, dat ik mij graag aan de voeten van de minste van Gods kinderen wens te plaatsen.

Een ander bezwaar is, dat men ook alles, wat in een aantal jaren door geestelijke ondervinding gekend wordt, niet woordelijk kan meedelen.

Ten derde zal men dat gewichtig werk ondernemen, dat er dan ook weer bij vernieuwing de voorlichtende en inleidende werking des Heilige Geestes nodig is, nl. hoe de Heere dat werk begonnen, voortgezet en voleindigd heeft.

Om deze opgenoemde bezwaren, dacht ik er bijna niet meer over, dit werk te ondernemen. Maar het is de Heere, die al onze wegen en gangen bestiert en zijn gedachten zijn niet als onze gedachten.

Zo behaagde het de Heere, mij op zekere tijd op het ziekbed neer te leggen en mij bij die gelegenheid met bijzonder licht in te leiden in de bevindelijke weg, in het begin, de voortgang en aan dezelve einde, zoals de Heere die met mij gehouden heeft. Toen gevoelde ik mij op nieuw opgewekt en verlevendigd, zodat ik ruimte in mijn gemoed ontving, om die gewichtige taak te ondernemen; te meer daar mijn jaren hoog klommen en mijn loopbaan op aarde spoedig ten einde zal zijn, en om dan nog iets ter gedachtenis aan mijn vrienden achter te laten, waarom ik nu dan ook vrijmoedigheid in mijn schrijven mag gevoelen, hoewel ik van al mijn dagen en verrigtingen de klaarste overtuiging heb in mijn gemoed, hoe schoonschijnend zij ook mogen voorkomen in het oog van mensen, dat dezelve nochtans niets anders dan walgelijk en onrein zijn in de ogen van een vlekkeloos heilig Wezen! - zo mocht het echter de Heere behagen naar Zijn vrijmachtig welbehagen dat verachte onreine slijk, door de werking van zijn Heilige Geest als een middel dienstbaar te maken tot overtuiging en bekering voor deze of gene, die dit geschrift zouden lezen; en tot troost en bemoediging voor

heilzoekende en bekommerde zielen.

Ik zal de daden des Heeren gedenken. Ja, ik zal gedenken uw wonderen van oudsher. Psalm. 77: 12.

Zeer geliefde Vrienden!

Ik wens ulieden dan, mijn dierbare vrienden, iets mede te delen van de wegen, die de Heere met mij heeft believen te houden in mijn bekeringsweg! Och, dat de Heere mij daartoe met licht en klaarheid beliefde in te leiden door de werking van zijn Heiligen Geest, en dat dit schrift nog ter eer Gods en tot zegen en zaligheid van velen mocht gelezen worden, is mijn hartelijke wens en bede.

Ik was dan in mijn jeugd in een burgerlijke stand en nog al zedig en uitwendig Godsdienstig opgevoed, hoewel mijn ouders natuurlijke mensen waren en ik dan ook van de vermaken der kinderjeugd niet werd teruggehouden, zodat ik met andere kinderen mijn lustig vermaak had in kinderspelen. Ik had ook weinig of nu en dan wel eens indrukken van dood en eeuwigheid.

Maar ik wist ook van geen bidden op mijn knieën, als alleen voor en na het eten een formuliergebed, en voorts leefde ik maar vrolijk en onbekommerd naar de ijdelheid der jeugd! Nu was het eens op zekere avond, dat ik thuis kwam, nadat ik met mijn speelmakkers tot aan de avond, mij met andere kinderen vermaakt had, op een Woensdag, zo was het dat er s' avonds Godsdienst gehouden werd, en kreeg ik vrijheid van mijn ouders om ook eens in de avondgodsdienst te gaan. Dit was zeer naar mijn genoegen, niet om de godsdienst, o nee. Maar dat was mij een uitspanning om zo in de kerk wat te spelen met mijn speelmakker

Doch wat gebeurt er? De Godsdienst nam een aanvang, terwijl ik onder het gebed met mijn speelmakker nog zat te spelen, en ziet daar werd ik onmiddellijk als bepaald en als gewezen op een vroom mens, die voor weinige dagen gestorven was en welk mens ik nauwelijks kende en haar taal nooit gehoord had, als dat ik wel eens had horen zeggen, dat zij een bekeerde vrouw was.

Nu kreeg ik op dit ogenblik van de dood van die vrouw zulk een krachtig gevoel, dat zij nu in de hemel was, en ik in zulk een ongelukkigen staat verkeerde, met een hartelijke begeerte, och mocht ik ook in de hemel zijn.

En mijn aandoeningen en ontroeringen waren zo krachtig, dat ik schreiende de kerk moest verlaten, zodat ik het er niet langer in houden kon, ik zoude het luide uitgeschreeuwd hebben. En nu geloofde ik tevens, dat al de vromen zo gelukkig waren in die toestand.

Nu kwam ik uit de kerk wenende bij mijn ouders aan huis, en toen barste ik luide uit in die taal, o wat zijn de vrome mensen gelukkig, want dat geloofde ik krachtig. Maar ik ben ongelukkig. Dat duurde die avond tot in de nacht, en des morgens toen ik ontwaakte en opstond, ondervond ik zulk een verandering, die ik te voren nooit gekend had. Het kwam mij voor alsof ik voor het eerst in de wereld kwam en geboren was, evenzo, dat ik nu voor het eerst zag dat ik leefde en de ganse wereld, ja, alle mensen zag ik met een geheel ander oog dan te voren, en ik kon het niet begrijpen, hoe het mogelijk kan zijn dat niet alle mensen hun jammerlijk ongeluk zagen dat ik zag en gevoelde, dat zij zo gerust en vrolijk konden leven.

Ik had niet het minste denkbeeld dat de Heilige Geest dat in mij werkte. Ik wist niet van waar het kwam, dat ik het zo bang had. Maar dat zag en gevoelde ik wel, dat de verandering groot was die ik ondervond en het eerste wat ik zag was, dat er een God was en dat die God alwetend was, voor Wiens oog niets verborgen was en dat die God mij kende.

O, wat was mij alles wonderlijk in mijn ogen. Ik kon mij toch niet begrijpen, hoe of ik zo was en nu was mijn werk maar roepen en schreien om bekering tot die God,

hetwelk ik niet weet te voren ooit gedaan te hebben.

Dan, na enige dagen kwam mij die waarheid voor de aandacht: "Kiest u heden wie gij dienen wilt, is God God, zo die Hem; maar is Baäl God, zo volgt hem na."

Nu wist ik niet of die waarheid in de Bijbel stond; maar dit weet ik wel, dat het in mijn hart indrong, alsof mij nu maar bepaald werd afgevraagd, wat of nu op dit ogenblik mijn keuze was; dat ik nu maar besluiten moest en voor God verklaren, of ik nu de wereld of God wilde dienen. Daarop gevoelde ik zulk een krachtige overbuiging in mijn gemoed en zulk een lust in mijn ziel oprijzen, dat ik op mijn knieën op een zolder neerviel, en in een vloed van tranen getuigen moest voor God, dat ik van ganser hart de dienst van duivel, wereld en zonde voor eeuwig op moest zeggen en lichaam en ziel, voor de tijd en de eeuwigheid, aan God en zijn zalige liefdedienst wensen te verbinden. Die lust die ik gevoelde om mijn jonge jaren in de zalige dienst van God te besteden, kan ik niet uitdrukken, daar ik zag, al had ik duizend zielen en lichamen om aan de Heere en zijn zalige dienst op te offeren, daar de Heere zo waardig was om Zijns Zelfs wille gediend en gevreesd te worden.

Wat heeft mij dat van achteren wel eens verwonderd, daar ik toch de Heere nog niet recht kende, en hierbij gevoelde ik een buitengewone liefde en hoogachting voor Gods lieve kinderen, alsof ze engelen waren in mijn ogen. Ik zou dag en nacht wel bij hen willen blijven. Ik ging bij hen in de armste hutjes, en die waren in mijn ogen als konings paleizen.

O, wat zag ik dat volk gelukkig aan. Ja mij dacht, en dat drukte ik ook wel eens uit, als ik dat geluk had, dat Gods volk deelachtig was, dat ik dan tot mijn dood toe op mijn knieën wilde kruipen en ik mijn brood moest bedelen, en alle lijden en verdrukking ondergaan. Ik kon op de wereld niets bedenken dat mij gelukkiger voorkwam, om er alles aan op te offeren, en daar mijn oog en hart zoveel grootheid en zaligheid in zag als om bekeerd te worden en voor de Heere te leven.

Daarop kreeg ik een gezicht in de ontzaggelijke eeuwigheid en dat eeuwig verloren. O, o dat eeuwig verloren te zullen gaan; dat eeuwig verloren, dat eeuwig van God verstoten te zijn in de eeuwige verdoemenis. Vrees en angst greep mij aan, mijn taal was dikwijls; was ik dan maar nooit geboren. Wat zag ik de beesten in het veld gelukkig aan, denkende, was ik maar een beest geweest, die heeft geen onsterfelijke ziel. En nu zou ik eenmaal voor Gods rechterstoel verschijnen, en dan onbekeerd met een ziel vol schuld, en dat was mij op die tijd zo klaar voor mijn ogen, alsof die tijd zo nabij was, want ik kreeg een oog in de kortheid van mijn tijd, alsof elke dag de laatste kon zijn en dan niet te weten hoe of ik bekeerd moest worden, dan was schreien en tot God roepen mijn werk. Maar dit bemoedigde mij nog dat ik toch nog leefde. Ik had al in de hel kunnen liggen.

Dat alziend oog van God kwam mij zo gedurig voor de geest, vooral ook als ik in het verborgen was op mijn knieën, alzo het mij wel voorkwam, alsof ik in die eenzame plaats met God maar alleen in de wereld was en dat die God mij kende in mijn snoodheid, afschuwelijkheid en zonde, zowel uit- als inwendig en nu durfde ik voor God niet komen met een opgepronkt lichaam, zodat al wat ik aan had afschuwelijk werd in mijn oog, zodat ik al mijn klederen wel weggesmeten zou hebben. Ik moest voor God betuigen, dat ik zulk een afschuwelijk schepsel voor het alziend oog van die God, met zulk een opgepronkt lichaam niet durfde komen, ik zou graag met vodden om mijn lichaam gelopen hebben.

Nu kreeg ik van tijd tot tijd al meer en meer kennis aan mijn zondes Schuld. Zo kreeg ik op een zondagmorgen daarvan een gezicht, o! welk een bittere smart gevoelde ik, gezondigd te hebben tegen die goedertieren, lankmoedig, ontfermend en rechtvaardig

God, en dat tegen zoveel weldaden en dragingen. O, die smarte over de zonde, als zonde, met het oog op die alwetende God, tegen wie ik zo gezondigd had, o! welk een zielesmartend gevoel, welke bittere tranen worden daar geschreid, dat weet niemand als die het bij ondervinding kent. Ik durfde mijn hoofd niet opheffen, noch ook om genade bidden. Maar mijn oprechte, betuiging was: Heere God, verstoot mij maar in de hel, het is rechtvaardig, ik heb anders niet verdiend.

Ik gevoelde zoveel liefde voor de deugd van Gods rechtvaardigheid, en hoewel ik dat nog niet onderscheiden kende waar of dat zijn oorsprong uit had, zo had ik toch volkomen een welgevallen in de straffe van mijn ongerechtigheden. Maar dacht ik dan om Gods zalige gemeenschap en dat volk voor eeuwig te moeten missen, dat was mij dan bij tijden weer ondragelijk, daar kon ik niet aan denken dan met beving. Eeuwig verloren en God te moeten missen.

Nu waren mijn werkzaamheden zeer onderscheiden. Soms verkeerde ik in een werkeloze toestand, die de een tijd van kortere de andere tijd van langere duurzaamheid was. Maar dan werd ik gewoonlijk met schrik weer wakker gemaakt, dat de Heere als een middel beliefde te gebruiken, nu eens door het luiden van de doodklok, dan weer door een spoedig sterfgeval, dan weer door een krachtige inspraak op mijn gemoed, alsof mij toegeroepen werd; moet dat met u zo naar de eeuwigheid, weet gij wel dat zulke, die met Demas de tegenwoordige wereld weer lief krijgen, het zwaarste zullen hebben in de hel, en weet gij wel dat gij maar eens de tijd hebt om bekeerd te worden, en dat zijn de jonge jaren. En God bekeert de meeste mensen (zegt Brakel) van veertien tot vijf en twintig jaren, en keert gij nu de wereld weder in, dan is uw genadetijd voorbij en dan is het met u voor eeuwig afgedaan, want die de hand aan de ploeg slaat," zegt Jezus zelf, is niet bekwaam tot het Koningrijk Gods."

Dan werd ik weer op een andere tijd gewezen op mensen die mij bekend waren, dat zij vroeger werkzaam geweest waren met hun zielsbelang. Maar die nu de wereld weer gelijkvormig waren geworden. En zo ik daaraan dacht, dan werd mijn ziel met angst en schrik vervuld, alsof mij van binnen toegesproken werd: ziet nu eens op die man en die vrouw, hoe aller-ellendigst is het met hen afgelopen, en dit zelfde akelige lot zal ook uw deel zijn, zo gij de wereld weer inkeert.

Zie, zulke en dergelijke middelen beliefde de Heere te gebruiken, dan door Zijn Woord, dan door schrikverwekkende voorbeelden, om mijn werkeloze ziel met schrik en angst wakker te maken, waardoor er dan bij vernieuwing een roepen uit geboren werd, dat de Heere mij toch bewaren mocht, om de wereld in te keren; want dat kan ik met geen woorden uitdrukken met welk een angst bij tijden mijn ziel vervuld werd, als ik dacht de wereld weer in te keren; want ik was nog maar veertien jaren oud.

Al de snaren der ijdelheid stonden gespannen, voor allerlei verzoeking en bloot staande om mij in haar strikken te vangen en mede te slepen. En die mensen, die ik nu en dan zag, die met de hond tot hun eigen uitbraaksel waren wedergekeerd, waren schrikbeelden in mijn ogen, en met angst en schrik dacht ik dikwijls, dat het mij ook zo gaan zou, zodat ik uit die benauwdheid wel tot de Heere heb liggen roepen en schreien, dat mijn betuiging voor de Heere was, zo dat rampzalig lot mij overkomen moest, om de wereld weer in te keren, ik dan liever op deze plaats, waar ik hier voor de Heere lag, aan Zijn voeten wenste te sterven, en welk een ernst er dan in de ziel is, weten zij die het ondervonden hebben.

Wat toch zijn in die jonge jaren de verzoeking en verleidingen veel, mij is menigwerf het getuigenis voorgekomen van de 119de Psalm: "Waarmede zal de jongeling zijn pad zuiver houden", menigmaal moest ik zuchten: "Heere wend mijn ogen af, dat ze geen ijdelheid zien", dat ik het bij tijd tot stikkens toe bang had, niet te weten waar mij henen te wenden, met inwendige vrees bevangen, aan welke zijde ik

vallen zou, of aan de noord-, of aan de zuidkant, zodat ik wel eens in bange moedeloosheid uitriep: "O God! wat zal er nog van mij worden!"

O, wat worden er al benauwde dagen en nachten doorgebracht, en de weg tot zaligheid was mij onbekend, en duizend vrezen dat ik er nooit toe komen zou, dat was mij bij tijden zo donker als de nacht. Dan kreeg ik weer gezicht in mijn schuld en zonde en in de grote eeuwigheid, dat eeuwig, eeuwig verloren en dan Gods gunst en zijn zalige gemeenschap te zullen missen, en dat voor eeuwig, daar kon ik niet dan met schrik aan denken, en dat roepen, schrijven en veroordelen van mij zelf. Maar dan ook een roepen om genade. Dit geloofde ik volkomen, dat de Heere alleen mij zou moeten redden. Maar ik was geheel blind voor de weg, hoe of ik er toe komen moest. Maar al had men mij de ganse wereld beloofd met al haar heerlijkheid, wanneer ik er af zag om de Heere te zoeken, dat was mij geen antwoord waardig, in het schrijven en wenen lag meer zoetigheid dan in de vreugde van de gehele wereld. Ja mij dacht, dat het mij een onschatbaar voorrecht zou zijn, als ik maar tot mijn dood toe, op mijn knieën mocht blijven treuren over mijn zonden en het Godsgemis.

Nu deed er soms wel eens een hoopje op dat ik bepaald werd bij 's Heeren Woord en beloften: "die Mij zoeken zullen Mij vinden", en de Heere had nooit tot de zade Jacobs gezegd "zoek Mij te vergeefs", dan werd ik wel eens door Gods volk bemoedigd, dat mij wel eens verkwikte, zodat er wel eens een hoopje in mijn ziel opging; de Heere zou mij mogelijk nog wel eens bekeren. Dan mocht ik de Heere nog wel eens als getuige inroepen, als die mijn hart en mijn nieren proefde, en dat Hij wist dat het mij toch om Gods gunst en gemeenschap te doen was. En kon ik hier dan bij treuren en schrijven voor de Heere, dat verkwikte mij. Daar lag voor mij zalige zoetigheid in, en als ik dan zo hartelijk bidden en schreien kon, dan had ik enige hoop. Maar had ik koud en harteloos gebeden, dan was ik moedeloos en dan dacht ik dat mijn werk geen waarheid zou zijn. O, wat woelt zulk een ziel in zich zelf. Soms had ik een hoopje, en kort daarna raakte ik met alles weer in de war en overhoop, dat ik bij tijden niet wist waar ik het henen zou wenden, zo dat het mij wel onmogelijk voorkwam ooit bekeerd te zullen worden.

Dan had ik weer te strijden met allerlei aanvallen, ik had maar wat leren napraten, het zat mij maar in het verstand en dat zag en ondervond ik wel dat ik alles maar van de vromen overgenomen had op de gezelschappen, en gij ziet toch wel, dat het met u niet vooruitgaat, integendeel, het gaat met u allengs terug, gij wordt van tijd tot tijd al biddelozer en ellendiger, en gij hebt al zo lang geroepen en gesmeekt, en de Heere hoort u niet, dus ik zou van het ganse werk maar afzien er zal toch van uw bekering niets worden.

Dan gevoelde ik bij tijden mijn duivelse vijandschap in mijn hart opkomen tegen de Heere, dat Hij mijn roepen niet hoorde, het was mij, dacht ik, toch om de zaak te doen, en also eiste ik streng loon op mijn arbeid.

Dan werd ik weer aangevallen, dat ik niet uitverkoren was, dan, zei de duivel, is al uw bidden vruchteloos, dan kunt gij toch niet zalig worden; dan werd ik weer aangevallen, uw ganse werk deugt niet, gij hebt maar een consciëntie-overtuiging, en het is u ook geen ernst. Ziet eens naar andere, die ook werkzaam zijn, daar gaat het er wat ernstiger toe, die hebben dag en nacht geen rust; die zijn veel zwaarder overtuigd. Maar bij u is het maar zo wat praten over de zaak, en als er geen hel was zou ge niet zo schreien over uw zonden en verloren staat. Maar dat is het beginsel en de oorzaak van al uw werken!

O, lieve vrienden! het kan niet meegedeeld worden, waar een bekommerde ziel af mede aangevallen en bestreden wordt. Dan komt de duivel uit zijn hol met

godslasterlijke inwerpingen, daar de ziel van beroerd wordt, die ik niet noemen zal. Dan kwam die helse leeuw op mij aanvallen, waardoor ik bij tijden mijn verborgene bidplaats verlaten moest, en hij mij met angstige aanvallen kwelde, daar ik niet zal intreden, zodat ik soms van moedeloosheid zat te schreien, dat ik de zaak maar hopeloos opgaf; en om dan maar uit te scheide met zoeken, er zou van mij toch nooit iets terecht komen, zodat soms mijn leven mij tot een last was.

O, wat is mij dat in die jaren van mijn zoekenstijd menigmaal gebeurd, dat ik als een troosteloze bij de pakken ging neerzitten, en wat ik dan las in Gods Woord, of welke bemoediging tot opbeuring Gods volk mij toesprak, het was voor mij alles smakeloos. Soms kreeg ik zulke zielsbenauwde aanvallen, dat het met mij nog aller-akeligst zou aflopen, en dat ik nog een uitvaagsel voor de wereld zou worden en dat God mij rechtvaardig tot een voorbeeld voor andere stellen zou; dan was het slot voor eeuwig verloren.

Nu geliefde het de Heere dat ik onder al die strijd en die aanvallen aan de genademiddelen en 's Heeren volk nog verbonden bleef, en dat was mij wel eens opmerkelijk hoe ellendig het ook gesteld was, ik moest toch al weer naar het verborgene; al was het dan maar met een bange zucht. Want de vrees om de wereld weer in te gaan, daar kon ik niet dan met schrik en ontroering aan gedenken, dan was ik zeker voor eeuwig verloren, en dan gevoelde ik soms weer zulk een innige begeerte om de Heere te zoeken, dat ik zoveel dienstwaardigheid in God en zijn dienst zag, om Zijns zelfs wille gediend en gevreesd te worden; dat ik de Heere wenste te dienen, al was er noch straf te vrezen noch beloning te wachten, uit liefde voor God en Zijn dienst. Zodat op die tijd voor mij op aarde niets begeerlijker was dan de Heere te dienen. Uit al die onderscheiden wegen heb ik van achteren de dichter mogen nazeggen: *van voren had gij mij bezet, van achteren mij de vlucht belet*, vooruit kon ik niet en om terug te gaan werd ik opgekeerd.

Nu was mijn weg zo maar gestadig in afwisselende werkzaamheden, soms wat opgebeurd, en dan zat ik weer in diepe moedeloosheid ter neer. Zo was ik op zekere tijd weer in een vrij werkelozen toestand geraakt, echter gelijk dit ordinair de gevolgen waren van strijd en aanvallen, zoals onder andere deze: dat ik nu al zo menigmaal de Heilige Geest bedroefd had, en Zijn werk in mijn ziel uitgeblust en de Heere verlaten had; en nu zou de Heere naar mij niet weer omzien, want zo ging het met al dat soort van mensen zoals ik was, die de Heere bewerkt had door zijn Geest, en die de Heere gedurig de rug toekeerden en Hem verlieten, die gaf God dan eindelijk rechtvaardig over aan het goeddunken van hun hart, en dezulken werden gesteld tot een toonbeeld voor andere.

Hierbij zag ik dat er duizendenn schulden op mijn ziel lagen. Het was mij bij tijden of Gods toorn op mijn ziel drukte, en de ganse natuur tegen mij getuigde. O, wat was mij dat bang, met een toegesloten ziel vol angst en benauwdheid.

In die toestand kwam ik op een Donderdag avond in de kerk, alwaar de Dominee predikte uit Ps. 43: 3. "Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods, ik zoude geen kwaad vrezen", en nu ging die leraar al die zieltoestanden, van strijd, benauwdheid, schuld en zonde, waarin een bekommerde ziel al kwam te verkeren, bevindelijk voorstellen, en het einde en oogmerk waartoe de Heere zulke wegen met de ziel kwam te houden enz.

Ik kon niet anders geloven alsof die leraar voor mij alleen gepredikt had. Ik had moeite om mij in de kerk te verbergen voor het oog der mensen. De Godsdienst geëindigd zijnde, kwam ik te huis met een zwaar beladen pak, ik ging naar een hogen zolder en

daar brak alles los. Ik kreeg een inzien in mijn oude en nieuwe schulden, zodat ik mij zag voor God als een samenstel van enkel zonde en ongerechtigheid voor dat vlekkeloos en heilig Wezen, en dat ik in mijn grondbestaan van nature niet anders was als een moedwillige uitwerker van mijn rampzaligheid.

O, dat schreien, dat veroordelen van mij zelf en dat vrijwillig vonnis vellen van mijn verdoemenis, al oefende God dadelijk Zijn recht uit. En o wat waren mij de zonden bitter. Wat een smartelijk gevoel, die God zo beledigd te hebben, dat is niet uit te spreken. Ik zou daar wel hebben willen blijven liggen wenen tot mijn dood toe over mijn zonden. Onder dat alles was mij dat zo een wonder dat de Heere naar zulk een monster van zonde nog kwam omzien; want dat geloofde ik op die tijd, dat de Heere mij weer op kwam zoeken, en daarop kwam mij de waarheid voor: "Ik de Heere worde niet veranderd: daarom zijt gij o wormke Jacobs niet verteerd," waarop ik zag dat het Gods ontfermende lankmoedigheid was, dat ik niet verteerd was, en alzo de Heere weer naar mij omzag.

O, dat wegsmelten voor de bogen God en dat laag bukken in het stof, met innerlijke smart en droefheid en een walging van mij zelf, en dat smeken om vergeving van mijn duizendenn schulden. De Heere had mij kunnen verteren. Maar nog toonde Hij ontferming te oefenen. Nu werd de ernst in mijn ziel bij vernieuwing weer verdubbeld. O, dat roepen nu weer op nieuw om bekeerd te worden. Maar tevens met een diep besef dat ik alles verbeurd had, en nu dat roepen: *ach Heere, Heere! kan het zijn, zie nog in ontferming op mij neer, Gij weet het, dat er niets is in hemel noch op aarde, dat in mijn ziel een hogere waarde heeft dan Uw zalige gemeenschap.*

Nu zou ik door mijn tranen, smeken en belijdenis doen, God wel hebben willen smeken om mij te bekeren, want kennis aan de Heere Jezus als Zaligmaker had ik niet, die was voor mij verborgen! O, vrienden, welke stromen van ongerechtigheden, aanvallen, strijd en duisternis ik al doorgeworsteld heb, ben ik niet in staat om alle mede te delen. Het zijn ook maar de woorden der zaken. Ik heb van achteren menigmaal gedacht, hoe ben ik door al die strijd en tegenstand staande gebleven. Maar was het niet Gods eeuwige liefde en ontferming in Christus Jezus, zijn lieve Zoon, die hem staande hield en terecht bracht, niemand werd behouden.

In die toestand heb ik nu verkeerd van mijn veertiende tot mijn een en twintigste jaar en zo ik daar even meldde, geen kennis aan de Heere Jezus. Dan behaagde het de Heere op zekere tijd, als ik in het verborgene was, mijn blinde zielsogen te openen. Toen kreeg ik een gezicht in mijn geestelijke blindheid, en veranderden mijn gehele werkzaamheden. Voormaals dacht ik, ik moet zo en zo of op Adie wijze zalig worden. In mijn diepe blindheid maakte ik een regel, waarnaar mijn werkzaamheden moesten gericht zijn. Maar nu zag ik dat ik geheel blind was, en geen geestelijk gezicht, en nu werd mij ontdekt dat de Heere Jezus gekomen was om der blinden ogen te openen, nu wist ik niet hoe of ik bekeerd moest worden.

Nu moest ik weer van behouden te kunnen worden, daar er geen andere naam onder de hemel bekend was, dan alleen de Heere Jezus. Nu werd ik soms bepaald bij een tollenaar, dan bij die Garderener die van de duivel bezeten was, en dat was nu ook mijn beeld, dan werd ik weer bepaald bij de Kananese vrouw, die als een hond maar bad om een kruimpje van genade van dat kinderbrood.

Ach! dat kruipen en smeken om ook maar een kruimpje genade te ontvangen. Dan weer kreeg ik te zien op die bloedvloeiende vrouw, die de Heere Jezus naschreide, om door Hem genezen en geholpen te worden, en dat was dan zo mijn pleitgrond op Zijn dierbaar Woord, en ook mijn smeekbede: "O, dierbare Heere Jezus, is dit niet uw eigen Woord? Niemand hebt gij ooit afgewezen, ach! dat gij dan uw zondaarsliefde ook aan

mij beliefde te verheerlijken, ik ben ook een zondaar, een onrein zondaar, een melaatse, en Gij zijt toch de enige zaligmaker. Ik ken geen andere weg. Maar ik begeer ook geen andere weg, door welke ik zalig wens te worden dan door u, lieve Heere Jezus! Ach! dat Gij dan ook aan mij uw zondaarsliefde beliefde te verheerlijken."

En naar die mate nu, dat die zon der gerechtigheid al hoger in mijn ziel opging, werden de liefdesuitgangen en zielsbegeerten in mijn hart naar die heerlijke Persoon al vuriger en sterker, want door het gezicht van de gepastheid, noodzakelijkheid, dierbaarheid en beminnelijkheid van die heerlijke dierbaren Heere Jezus, werd mijn zielsbegeerte met de bruidskerk, zo sterk als de dood, en harder dan het graf.

Ja mij dacht, die liefde die ik bij tijden in mijn ziel gevoelde, zouden veel wateren niet hebben kunnen uitblussen, dat mij wel eens dacht, als de Heere nog op aarde was, ik brak door gehele benden heen, om Hem te bekomen gelijk die bloedvloeiende vrouw! Geen mens die geen kennis heeft van die geestelijke ondervinding, kan hiervan een denkbeeld maken, hoe zo iemand gesteld is, die dat ondervindt van die beminnelijke en heerlijke Persoon: de Heere Jezus Christus. Ja, mij dacht wel eens als ik soms eens van die liefdegloed van de Heere voren aan beginnen.

Nu was mijn roepen maar om geestelijke ogenzalf en met de blinden Bartiméus roepen: Heere, dat ik ziende mag worden. En dat pleiten op des Heeren eigen Woord, dat mij zo voorkwam "Hij zou de blinden leiden in een weg die zij nog niet geweten hebben en op paden die zij niet gekend hebben."

Hij zou de duisternis voor hun aangezicht ten licht maken en het kromme tot recht; dat Hij nu beloofd had was Zijn eigen Woord. Dan mocht ik de Heere Jezus voorstellen, welke er al door Hem geholpen waren en dat Hij nog diezelfde Profeet en Leraar was, die wijsheid en ook macht had om mij de weg der zaligheid te leren, want dat ik niet wist hoe ik bekeerd moest worden.

Nu zag ik mij bij tijden zo geestelijk dwaas in de weg der zaligheid, dat ik voor de Heere verklaren moest, dat ik geen mensenverstand had, en ik klaar zien mocht, dat ik geheel geestelijk blind was. Maar dat de Heere Jezus mij leiden kon op die weg, en dat de dwazen op die weg niet dwalen zouden.

O, dat roepen dan uit mijn geestelijke blindheid, om Goddelijk onderwijs door Zijn Woord en Geest, en dat Hij die grote Leraar was. Hoe noodzakelijk en onmisbaar was nu bij tijden de Heere Jezus in mijn schatting, en dat ik nu vrijheid had op grond van zijn eigene getuigenis tot Hem te mogen naderen om van Hem geestelijke wijsheid te begeren, in die weg die ik tot zaligheid nodig had. En nu beliefde het de Heere Jezus Zich nader te ontdekken en aan mij bekend te maken als Zaligmaker.

Zo lag ik op zekere tijd eens op mijn knieën voor de Heere en toen ontdekte zich de Heere Jezus. Ik kreeg te zien, dat ik een zondaar voor God was. Maar dat de Heere Jezus op aarde gekomen was om zondaren zalig te maken, en nu moest ik alleen door Hem behouden worden. Hoe gepast en noodzakelijk kwam mij toen de Zaligmaker voor, zodat, wanneer er duizendenn mij een andere weg hadden voorgesteld om zalig te worden, ik er niets van zoude hebben willen horen, daar ik klaar in mocht zien, dat dit de enige Weg was om Jezus als doortrokken was, en ik mat geschreid was om de Heere Jezus, dat ik door vuur en water zou gelopen hebben, indien de Heere Jezus daar achter gestaan had, om Hem te bekomen.

Augustinus moet eens gezegd hebben: *snijd mijn hart in honderd stukjes en in elk stukje zult gij de Heere Jezus vinden.* En dan van mijn kant dat gedurig hartelijk overgeven, en mij te verbinden aan Hem voor de tijd en de eeuwigheid. Wat heeft dat dan plaats, want er gaat in die dagen in die ziel wat om, en dan zat ik wel eens te wachten of er in die zielstoestand niet wat bijzonder aan mij gebeuren zou.

Maar nee, het bleef maar bij begeren en verlangenn. Maar soms zag ik Jezus staan achter de deur van mijn hart om er zo in te komen, en dan weer als achter de muur blinkende door de traliën. O, wat was mijn taal wel eens in het verborgen: *O lieve Jezus naar wie mijn ziel dorst, meer dan een hert naar de waterstromen*. Ik wist soms geen woorden te vinden, om mijn liefdevol hart naar en tot de Heere Jezus uit te drukken. Dan was het eens: "al wat aan Hem is, is gans begeerlijk, Hij draagt de banier boven tienduizend." Dan weder: ach dat gij de mijn en ik de uw was. Had ik duizend zielen en lichamen, het had niets te betekenen om die aan die lieve Jezus op te offeren. Niets was te heerlijk of te waardig, ja zelfs mijn leven voor Hem af te leggen.

Velen spreken van beloften. Maar daar weet ik zo niet van om daarmee te werken. Maar wel een inleiding en bepaling bij de waarheid, en daardoor mocht ik dan werkzaam worden door een pleiten op 's Heeren woord en belofte, waardoor ik dan ook eens bemoedigd werd. Maar dat waren maar mijn zielsbegeerten die naar de Heere Jezus uitgingen, die moest mijn Borg zijn voor mijn schuld, en dat alleen kon mijn zielsbegeerte voldoen.

Doch nu werd ik van tijd tot tijd al meer en meer bekend met mijn boos en vijandig, arglistig en bedrieglijk hart; waardoor ik nu menigmaal vreesde, dat ik mij op een valse grond zoude neerzetten. Met dat zelfbedrog, daar heb ik wat tegen te worstelen gehad. O die vrees voor misleiding en dat voor een ontzagelijke eeuwigheid en dan was mijn lot voor eeuwig beslist en onherroepelijk. Alle bijzonderheden kan men zo niet meedelen.

Maar dit weet ik, dat ik wel duizenden malen gevreesd heb met alles wat ik meende ondervonden te hebben nog eeuwig te zullen omkomen, en dan zat ik met het een en dan met het ander in de strikken, zodat ik zelf dikwijls niet wist, hoe of ik over mij zelf moest oordelen. Ik wist wel dat ik kennis gekregen had aan mijn verloren staat en aan mijn zonde en ellende en dat de Heere Jezus zich aan mijn ziel ontdekt had, als Zaligmaker van zondaren. Dat was mij zo klaar, dat de duivel mij dat niet kon betwisten. Maar dit waren de aanvallen.

Hij zei van binnen: gij zijt niet recht noch diep genoeg overtuigd van uw verloren staat en gij denkt dat gij kennis hebt aan de Heere Jezus en dus gij meent al wat te bezitten. Maar het is maar wat napraten, en gij zijt een beredeneerd mens en met de waarheid nog al wat bekend, gij hebt veel overgenomen van Gods volk, dus beziet u eens van nabij, of het zo met u niet gesteld is, gij weet immers wel uit de oude schrijvers wat deze al zeggen van de huichelaren, en van de nabij christen, hoe na men aan de hemel kan komen en er nog buiten blijven. Denk maar eens aan Hebr. 6 en om de dwaze maagden, zijn het met u maar geen ver

beeldingen. Die mensen die kennis hebben aan hun verloren staat, en aan de Heere Jezus, die zijn geheel anders gesteld dan gij. Gij zijt dikwijls zo hard als steen, waar is uw geestelijk leven, beziet u maar eens, gij zijt een wereldsgezind mens gelijk, alles zal weer met u op niet uitlopen, en een menigte van dergelijke aanvallen, nu het ene, dan het andere, die alle niet opgenoemd kunnen worden.

Gij kunt wel denken dat door al die strijd en die aanvallen, alles van binnen weer overhoop en in de war raakte, en dan werd mij in zulke tijden alles weer zo donker als de nacht, dat soms mijn leven mij tot een last was. Benauwde verzuchtingen gaven mij dan nog enige ademtocht. Maar alles veroordeelde mij van binnen met een toegesloten hart, zodat ik in zulke toestanden verkerende, niet wist waar ik het heen zou wenden.

In zulke standen kwam dan niet zelden het nachtgedierte voor de dag met een bende van aanvallen, en allerlei gruwelen van onreinheid, alsof het mij de keel zou uitvliegen, te gruwelijk om te noemen, dat ik dan van mijn eigen afschuwelijk bestaan

zulk een afkeer had dat ik mij zelf, ware het mogelijk, wel ontlopen zou hebben.

Dacht ik dan aan de eeuwigheid, dan beefde ik, en dacht ik aan God, zo maakte ik een misbaar; en dan die akelige nachten in die tijd van duisternis. En vroeg ik dan aan mij zelf, wat dunkt u nu van uw staat? Zou zulk een heilig God, met zulk een monster van goddeloosheid en gruwelen, gemeenschap kunnen oefenen, daar ik in de ogen van dat vlekkeloos heilig Wezen nog afschuwelijker was dan een onrein beest en zo was ik ook in mijn eigen ogen, zodat ik mijn eigen vonnis moest uitspreken: verloren, eeuwig verloren! En dat met een kommervolle vrees in die toestand dat de Heere nog zou toelaten, dat ik openbaar werd wie of ik was, tot een toonbeeld van Gods rechtvaardigheid.

Als ik mij dan om zo eens te spreken, lang genoeg had doodgeworsteld, dan behaagde het de Heere mij opnieuw al weer te komen opzoeken en mij te bepalen bij mijn zondenschulden, en in te leiden in mijn diepe val in Adam, en dat ik niets anders dan een vijand Gods was, en een der snoodste booswichten die er ooit op aarde geleefd had. En dan kon ik mijn smart en jammer over mijn zonden voor God niet uitdrukken.

Gaf de Heere mij op nieuw weer een geestelijk oog in de Heere Jezus dan kreeg mijn ziel wederom enige opening en vrijmoedigheid, om op grond van Zijn dierbaar Woord te pleiten dat Hij gekomen was om zulke booswichten te zaligen. Ja, dan werd mijn zielsoog op die tijd wel eens zo klaar geopend, dat de Heere Jezus mijn schuldverzoenende Borg zijn moest zou ik behouden worden, en dan deed er in mijn ziel wel weer enige hoop op, dat ik de Heere Jezus nog wel eens tot mijn deel zou krijgen, terwijl ik dan op nieuw op die tijd weer zulk een liefdevuur in mijn ziel voelde ontbranden tot die dierbaren Heere Jezus, dat het mij dan wel toescheen of ik nu al vrij wat te boven was.

Maar die verkwikkende tijdjes duurden meestal niet lang. Op nieuw kwamen er al weer aanvallen met vrees voor zelfsbedrog. Daar was ik toch wat bang voor, de weg van zalig worden kwam mij toch zo eng voor, er werden er zo weinig zalig en dus om eeuwig behouden te zijn, dat was toch in mijn schatting zulk een gewichtige zaak, en zou ik er dan juist een van die weinige zijn, dat kon dan naar mijn gedachte aan mij niet gebeuren. En nu waren er zo veel bij paden, en ik ben zulk een eigenlievend schepsel, die zo mijn eigen maar wat wijs maakt en opdringt. Maar o wat zal het zijn, te menen in te gaan en buiten te moeten blijven. Ziet daar, weg was al weer mijn hoopje en nu al weer aan het -roepen dat de Heere mij toch bewaren mocht, dat ik mijn ziel op geen verkeerden grond mocht neerzetten, dat de Heere mij maar ontdekken mocht tot aan de fondamenteën toe, aan mijn zelf bedriegend hart.

Alzo was nu mijn zielstoestand bij afwisseling, nu over het een en dan met het andere in strijd. Nu geraakte ik ook wel weer eens in een werkelozen toestand, dat ik mij wel eens af moest vragen, welk onderscheid is er nu tussen u en een natuurlijk mens, even of ik in een gans geesteloze en ongevoelige doodslaap lag, hoewel er in mijn dodigste toestand altijd nog een zucht in mij overbleef, ach, ach, wat ben ik toch droevig ellendig gesteld, en het gebed durfde ik niet geheel nalaten al was het maar met een afgebroken zucht tot de Heere.

O, wat ben ik in die tijd wel bepaald bij mijn diepe machteloosheid, zodat ik op die tijd verklaren moest, als ik een ware zucht had moeten doen om de hemel te bekomen, ik dan eeuwig moest verloren gaan. Van daar dat ik voor de Heere betuigen moest: *O Heere, het zal eeuwige ontferming zijn als ik zalig wordt.*

Van tijd tot tijd werd ik al meer en meer ontdekt, dat ik enkel zonde, blindheid, vijandschap tegen God en gans onvermogen om iets te kunnen toebrengen tot mijn zaligheid, en dat mijn hart een magazijn van gruwelen is, waarom ik wel duizend

malen uitgeroepen heb: genade, genade, alles is verbeurd door mijn snode zonden.

Maar mocht het mij dan gebeuren dat ik de Heere Jezus in het oog mocht krijgen, zoals ik al meer gemeld heb, in zijn dierbaarheid en noodzakelijkheid, dan kreeg ik op nieuw weer enige ruimte in mijn gemoed. Dan was mijn hartgrondige begeerte in een vurig zielsverlangenn naar Hem als Borg en Zaligmaker. Ja, als met mijn hart op mijn hand om Hem tot mijn deel te mogen hebben, en dat hij het toch wist dat het mij om waarheid in mijn binnenste te doen was.

O wat was dat mij bij tijden bemoedigend dat de Heere alwetend was, en dan dat pleiten op zijn eigen Woord en zijn belofte, dat Hij geven zou dat haar werk in der waarheid zijn zal, en hier door werd dan mijn ziel wel eens met een heilige vrijmoedigheid vervuld, met deze hartelijke betuiging: "O, lieve Jezus, hier leg ik voor U neer, doe maar met mij zoals het U belooft naar uw welbehagen, zonder iets uit te bedingen, al moest ik met voeten vertreden worden. O, schrijf uw heilige wet maar in mijn hart en heers maar over mij als die grote Koning, en roei de zonden maar met wortel en tak uit mijn hart. O, dat ik de Uwe en Gij de mijn waart."

Maar dan bij die gedachten, hoe kom ik er nog toe, ontzonk mij dan al weer de moed, want het scheen mij ook een onmogelijke zaak te zijn, om te kunnen geloven, dat ik een van dat volk zou zijn, die de Heere gekend had, ja zo min ik met mijn handen aan de sterren kon reiken

Las ik eens de kenmerken van genade in een oude schrijver, of hoorde ik deze eens voorstellen, dat troostte en bemoedigde mij wel op dat ogenblik maar dat duurde meestal niet lang, want dan kwamen er al weer bezwaren in de weg. Dan was het, weet gij wel dat die zaak zo groot is, het is niet gering met een God van hemel en aarde verzoend en bevredigd te zijn, en die kenmerken die gij daar gelezen en gehoord hebt, is het bij u zo wel omgegaan, en dat kent gij immers niet, en bijna is niet volkomen. En zie, daar lag ik al weer met mijn klein hoopje geveld.

Nu had ik bij tijden zulke diepe indrukken van Gods hoogheid en heiligheid, hetwelk dan gepaard ging met een diep besef van mijn nietigheid en onwaardigheid, met een verfoeien van mij zelf, dat ik mijn ogen niet durfde opslaan, en mijn begeerte voorstellen. O, als de hoogheid Gods met een geestelijk oog gezien wordt, wat zinkt de ziel dan laag voor de hogen God neer. Hij zou zich dan wel in het stof verstoppen en zich dieper willen vernederen als een niet. En onder dit alles gevoelde ik op diezelfde ogenblikken een innige zielsbegeerte om met God door Christus verzoend en bevredigd te worden en in zijn zalige gemeenschap te mogen delen.

Dan heb ik wel eens met die bloedvloeiende vrouw in vurige begeerten van verre gestaan, om bevende mijn zielsbegeerten aan de voeten van de dierbaren Heere Jezus uit te storten, dat ik onder een vloed van tranen betuigen moest: "O, Heere; ik ben een brutalen bedelaar! maar o lieve Heere, Gij kent mijn hart als de Alwetende, ik gevoel tot U een liefdesdrang die niet te stuiten is, en Gij hebt zelf die innige zielsbegeerte in mijn ziel gewerkt. Gij weet het, ik kom tot U, niet om maar wat van U te begeren. Maar ik kom tot U om alles van U te vragen, en dat zijt Gij zelf, want Gij weet Heere, met minder dan U kan ik het niet stellen en is mijn ziel niet voldaan. Gij zijt die schat in de akker, die parel van grote waarde, die schat mijner ziel."

O, wat was ik bij tijden wel eens blij, dat er toch zulk een Zaligmaker was voor een arm zondaar, en die geopenbaard en aangeboden werd in dat dierbaar Woord, waardoor de zondaar nu kon zalig worden. En dat ik daarheen mocht vluchten, en dat mij de Heere daartoe met zijn Geest beliefd te bewerken en mij daartoe genade en opwekking gaf. O, wat was mij dat bij tijden onschatbaar groot.

En dan was mij dat liedje van Dominee Groenewegen wel eens zoet:

*"Ja, mijn ziel gij moogt wel beven,
was er Koning Jezus niet,
Jezus is 't alleen,
daar mijn hart gaat heen,
naar die Levensvorst,
mijn ziel gedurig dorst."*

En als ik dan in die zielsgestalte mocht verkeren, dan waren mij die zalige eenzame plekjes meer dan goud waard. En gevoelde ik dan liefdesuitgangen tot die liefdevolle Heere Jezus in mijn ziel, dan moest ik uitroepen: "Gij zijt de schoonste onder de mensenkinderen, en Gij draagt de banier boven tienduizenden. O, dat Gij mij waart als een bundeltje mirre, dat tussen mijn borsten vernacht."

En hoe dikwijls kwam Hij mij dan wel eens voor, alsof de Heere Jezus achter de muur stond en blinkende door de traliën. Maar mijn armen waren te kort om Hem te kunnen omhelzen, en ik had ook geen voeten om tot Hem te kunnen gaan. Maar o, heilig zielsverlangenn! O, wat is de weg naar de hemel toch wonderlijk en onbekend voor de mens, die de Heere houdt in de bekering!

Soms kwam het mij wel eens voor, alsof ik al vrij wat gevorderd was op de weg naar de hemel en dat mijn verlossing nabij scheen te zijn en dan raakte ik al weer al mijn sterkte kwijt, zodat mijn hoop weer geheel scheen afgesneden te zijn, zodat dan alles al weer van binnen bij mij als een verwoest huishouden over hoop lag, eveneens alsof er nooit wezenlijk werk aan mijn ziel gebeurd was. Ja, dat het mij voorkwam, dat het met mij erger gesteld was als toen ik eerst op de weg kwam. Wat is mij dat dikwijls gebeurd, dat ik uit al mijn werkzaamheden uitviel en het mij zo hopeloos toescheen als het ooit geweest was, en dat ging dan dikwijls gepaard met een bange vrees, dat de Heere mij rechtvaardig aan mijn lot zou overgeven.

Zo raakte ik op zekere tijd onder een klaar besef van mijn schuld voor God. Zo oude als nieuwe schulden getuigden tegen mij. En al mijn werk dat ik ondervonden had was maar zelfbedrog, en daarbij, ik was maar een huichelaar en zelfbedrieger voor God en mensen. geen zonden waren er, of ik was er schuldig aan voor de Heere. Het was op een Zondagavond, en om nu maar volkomen overtuigd te zijn, dat ik een huichelaar was, zo ging ik zitten lezen in de Samenspraak van Schortinghuis, over de nabij-christen en de huichelaar. En zie, daar las ik nu mijn beeld, ik was nu die man.

Ik zat te zweten van angst en benauwdheden en nu raakte de nood zo hoog in mijn ziel, dat ik voor God moest neervallen als een huichelaar, bedrieger en misleider van mij zelf. Er waren geen zonden, noch gruwelen, die ik daar voor God niet uitschreide in welk een poel van ongerechtigheid ik gezonken lag in mijn diepen val. Onder dit smartelijk gevoel van mijn zonde kon ik mij vrijwillig aan de straf van Gods gerechtigheid overgeven. Ja, ik zou mijn doodvonnis met mijn bloed wel hebben willen ondertekenen, al stiet mij God in het onderste der hel.

Mijn hart was doorweekt van schreien, en na dat ik van mijn knieën was opgestaan zo viel ik een omdat daarna weer voor de Heere neer, want mijn ziel was in mij neergebogen in mijn ellendestaat.

Op het onverwachts ontdekte zich de Heere Jezus toen aan mijn ziel, in zijn algenoegzaam aangebrachte gerechtigheid van Zijn verdiensten, met die woorden, die met kracht in mijn ziel doordrongen: "Het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, reinigt ons van alle zonden."

Nu kreeg ik met licht te zien, wat ik ooit gedaan en aan welke zonden ik voor God schuldig was. Ja zelfs, al had ik al de zonden van het ganse menselijk geslacht van Adam alleen bedreven, dat de gerechtigheid van de borg Jezus Christus algenoegzaam was voor die duizenden, duizenden schulden.

Op die avond ging er wat om in mijn ziel, die opening en die vrijheid die ik had en gevoelde, om met volle vrijmoedigheid te naderen tot de troon der genade. O, wat zag ik een oneindige en algenoegzame waardij in die Goddelijke verdiensten van die overdierbare Zaligmaker. Hoe lang, hoe zwaar en aan welke zonden ik schuldig was, dat kwam in geen aanmerking. Het was een oceaan van genade, en nu werd mijn ziel van liefde overstelpt tot die beminnelijke Persoon, dat ik geen woorden kon vinden, om mijn hart vol liefde aan Hem mede te delen.

O, dat aanbieden, dat opdragen, dat overgeven van mijzelf voor de tijd en de eeuwigheid, niets was mij op aarde heerlijker, dierbaarder of waardiger in mijn schatting; dan het eigendom te zijn met ziel en lichaam, van die parel van grote waarde. Ik raakte op die avond als verslonden door liefde en betrekking op de Heere Jezus, zodat ik op dat ogenblik waarlijk geloofde, dat ik zijn eigendom was voor de tijd en de eeuwigheid. Mij dacht mijn zonden waren verslonden in Christus algenoegzame verdiensten.

Nu hadden de zielverkwikkende werkzaamheden die ik had mogen ondervinden, al vrij wat sterkte in mijn ziel uitgewerkt, zodat ik op die spijs nog al vrij wat leven kon. Maar van tijd tot tijd raakte ik mijn gevoelige troost weer kwijt, en toen de wateren van vertroosting wegzakten, raakte mijn scheepje van tijd tot tijd weer op het droge, zodat ik al weer vastraakte en niet voort kon, waardoor ik al weer in mijn oud twijfelend leven van ongeloof neerzonk.

Nog zag ik hieruit van achteren wel, en dat gevoelde ik ook, dat ik niet gekomen was, waar mij dacht dat ik gebracht moest worden, zou ik volkomen geloven dat ik het eigendom was van een Drieenig God, en dat mijn schuld vergeven was. Maar wat er nu meer gebeuren moest en hoe dat toe moest gaan, wanneer ik volkomen mijn schuldvergeving zou kunnen geloven, daar kon ik geen begrip van maken. Ik had, dacht mij, al zo veel ondervonden en evenwel gevoelde ik wel dat er meer gebeuren moest, en nochtans ik was er blind voor.

O, wat is het werk van bekering toch een geheim voor de blinden zondaar. Er zijn er mogelijk wel, die het menen te weten hoe zij bekeerd moeten worden. Maar het is wel te vrezen of dezulken hun diepe geestelijke blindheid in de weg van zaligheid nog wel recht hebben leren kennen. Ik dacht menigmaal; hoe kom ik nog tot die grote zaak, want het geloof kwam mij voor, dat dit van mijn zijde een onmogelijke zaak was om daartoe te komen. En omdat ik mij .zelf gedurig wantrouwde, was dan ook veel mijn bede: *O, Heere, ontdek mij maar meer en meer aan mij zelf, doorgrond mij o God, en zie of bij mij een schadelijke weg zij, en leid mij op de eeuwigen weg.*

Alzo ging het met mij het een jaar voor, het andere jaar na, ten einde, en dat onder allerlei verwisselende toestanden, en trad ik weer een nieuw jaar in dan was veeltijds mijn bede: "O, Heere, Heere, mocht dit nu het jaar eens zijn van Uw welbehagen, dat ik met volle bewustheid eens geloven mocht, dat ik met een Drieëenig God verzoend en bevredigd was." O, dat ongeloof, dat ongeloof, die zielverpestende ingekankerde kwaal!

Nu gebeurde het op zekere dag, dat een vroom man bij mij aan huis kwam en die verhaalde mij zijn ganse bekering, hoe dat de Heere hem geleid en bewerkt had, dat waren zulke grote zaken, die mij dacht, dat ik nooit gehoord had. Ja, dacht ik, dat is het

nu wat ik mis, dat zal aan mij ook nog moeten gebeuren zal ik behouden zijn. Maar die zaken die ik daar gehoord had kwamen mij zo groot voor, dat mij dacht dat kon aan mij niet gebeuren, dat wonder dacht mij, was te groot. O, dat verdoemelijk ongeloof.

Maar nu mocht ik evenwel met die zaken werkzaam worden voor de Heere, hoe groot het mij dan ook voorkwam en ik mocht bij tijden ernstig werkzaam zijn, dat de Heere dat wonder van genade ook eens aan mijn ziel mocht openbaren en meedelen, door zijn Heiligen Geest. Hij was toch die machtige om dat ook in mij te werken al kwam het mij van mijn zijde onmogelijk voor.

En nu kon ik van die grote zaak maar niet los komen dan met meerder, dan met minder werkzaamheden, en dat bleef mij zo aankleven tot op het najaar, en toen werd ik met de winter een weinigje ongesteld, zodat ik wat koortsig was.

En zie op Zondagnacht de 15 Januari 1827, werd ik op het onverwachts met angst en schrik aangedaan. Toen kwam God mij voor als een heilig en rechtvaardig Rechter, die voldoening eiste van al mijn schulden.

Op dat ogenblik kreeg ik klaar te zien en te geloven dat ik met al mijn werkzaamheden, die ik van mijn veertiende tot mijn negenendertigste jaar ondervonden had, mij van mijn Rechter niet kon vrijmaken. Zijn Goddelijk recht moet voldaan zijn. Daar stond ik nu voor het hoogste gerechtshof, en het kwam mij zo voor, alsof mijn vonnis dadelijk zou uitgevoerd worden. Die nacht vergeet ik nooit; ik riep in grote benauwdheid van mijn ziel uit: *o God nu ben ik voor eeuwig verloren.*

Ik stelde mij voor nu is het afgedaan, ik was nu reden radeloos, mijn hoopje was mij nu geheel ontzonken. Maar in die toestand heb ik niet lang gestaan, want hier kon ik het niet houden, daar ik niet anders dacht dan op het ogenblik te sterven.

En ziet daar ontdekte zich de Borg, en toen kwam mij die waarheid met kracht voor uit Jes. 43: 25: "Ik, ik ben het die uw overtredingen uitdelg om Mijns Naams wil, en ik gedenk uw zonden niet."

Nu gevoelde ik dat de banden van het ongeloof en twijfeling verbroken werden, en nu geraakte ik voor mij zelf in de volle verzekering dat God mij om Christus wille alle mijn zonden vergeven had, hetwelk die ganse dag van die uitwerking was, dat ik die gehelen dag in verwondering met gevouwen handen over dat grote wonder en krachtadige verandering, wegsmolt.

Ik moest uitroepen met LODENSTEIN:

*"Mijn zonden al
en zonder tal,
zijn goediglijk vergeven al.
Ik had de eeuwigen dood verdiend,
en nu krijg ik het eeuwige leven"*

Ik moest luide gaan zitten schreien dat God op zulk een monster van Goddeloosheid had neergezien, en dat op mij, met voorbijgaan van zo veel duizenden. Het was mij haast niet te dragen, wegens het grote wonder dat er aan mij gebeurd was en wat ik deelachtig was geworden, en mijn ganse weg werd opgeklaard van mijn eerste ontdekking af tot nu toe, en ik kreeg zo klaar te zien dat al het werk dat er in mijn ziel was omgegaan, door de Heere zelve gewerkt was, en dat de Heere die werkzaamheden als middelen gebruikt had om mij daar te brengen, dat de Heere nu in mijn ziel had uitgewerkt maar dat alle mijn werkzaamheden ten aanzien van enigen grond tot vrijmaking niet van enige waarde waren.

O, wat had ik daar een klaar gezicht van, dat het alleen die Persoon was van wie de Vader uit de hemel getuigd had: "Deze is Mijn geliefde Zoon in welke Ik Mijn

welbehagen heb."

O, mij dunkt, toen heb ik het eerst recht leren verstaan in zijn volle kracht, "uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof, en dat niet uit u, het is Gods gave."

Die lof en dankzegging die ik in mijn ziel gevoelde om alleen alle eer en heerlijkheid, Gode en het Lam toe te brengen. O, die hartelijke betuiging in vereniging met de dichter van de 115 Psalm: "Niet ons, o Heere! niet ons. Maar Uw Naam alleen zij de eer." O, wat was mijn uitroepen met Maria: "Mijn ziel maakt groot de Heere en mijn Geest verheugt zich in God mijn Zaligmaker, want grote dingen heeft Hij aan mij gedaan, die machtig is en heilig is Zijn naam."

Zodat ik die gehelen dag in verwondering, aanbidding en zieleblijdschap met vermenging van liefdetranen doorbracht.

Wat er nu verder in acht dagen tijds is omgegaan in mijn ziel, ben ik niet in staat om dit alles mede te delen. Maar dit moet ik van mij zelf zeggen en betuigen te geloven, dat er aan ieder mens die bekeerd wordt een wonder gebeurt, daar ik in die dagen verborgenheden mocht ondervinden, die ik nooit met mijn verstand kon bevatten noch begrijpen, hoewel zulks wel waar is van alle werkzaamheden der ziel, echter was dit voor mij buitengewoon, boven en behalve mijn vorige werkzaamheden. Ik wens er toch iets stamelende van mede te delen. O, dat het nog tot zegen mocht zijn.

Die dag nu geëindigd zijnde, waarvan ik zo even melde van die zalige genietingen, die voorrechten, die ik nu deelachtig was geworden, zo gebeurde het de daaropvolgende nacht, dat mij die waarheid voorkwam: "voorwaar gij zijt mij een bloedbruidegom." Nu kunt gij wel denken dat de slaap van mijn ogen was geweken, daar mijn lichaam en ziel geheel vervuld waren om God te verheerlijken. Zodra mij nu die waarheid voorkwam, gaf er mij de Heere licht in, wat die voor mij betekende en dat dezelfde op mij toepasselijk was.

Zo werd ik ogenblikkelijk ingeleid in het bittere lijden en sterven van de Heere Jezus. Ik werd bepaald bij Christus' lijden in de hof van Gethsémané, hoe dat de Zone Gods die onbegrijpelijke zielsangsten in dien' hof geleden heeft, zodat zijn zweet werd als grote druppelen bloeds, en Hij in benauwdheid Zijner ziel uitriep: "Mijn ziel is bedroefd tot de dood toe."

En zo werd ik door geleid tot aan het kruislijden, dat Hij Gods toorn gedragen heeft, om door dat rantsoen mij te verlossen en vrij te maken van de vloek en toorn Gods, en dat voor mijn zonden zo bitter geleden; en dat de Zone Gods.

O, dat kon ik niet dragen, nooit weet ik in mijn ganse weg, smartelijker gevoel ondervonden te hebben van de zonden, als op die tijd. In die nacht barste ik luidkeels uit, roepende: "O, mijn ingewand, mijn ingewand, ik heb barenswée over mijn zonden. O, welk een angst en zielesmart! O, die bittere zonden, daar ik mijn lieve Zaligmaker en Bloedbruidegom mede aan het kruis genageld en doorstoken heb. En dat voor mij, voor mijn zonden zo bitter moeten lijden."

Dat kon ik niet dragen. Heb ik ooit verstaan wat de profeet er van getuigt, dan was het toen, dat de zondaar over de Heere Jezus zou rouwklagen, gelijk men rouwklaagt over een eniggeborene, als ziende wie zij met hun zonden doorstoken hebben.

Daarop werd mijn ziel zo nauw verenigd met mijn lieve Bloedbruidegom, gelijk de wijnstok met de rank. O, die nauwe zalige vereniging!

Nu kreeg ik te verstaan, dat de Heere Jezus bad in Zijn hogepriesterlijk gebed Joh. 17: Vader, Gij in Mij en Ik in U, opdat zij in ons één zijn."

O, die nauwe wonderbare vereniging en dat in de Heere Jezus, daar kan ik geen woorden voor vinden. Dat wordt ondervonden. Maar kan niet besproken worden. En toen mij die waarheid voorkwam: "Die in Mij gelooft gelijkerwijs de Schrift zegt,

stromen des levenden waters zullen uit zijn buik vloeien." Ja toen ondervond ik iets van die belofte in de 87sten Psalm: "Al Mijn fonteynen zullen binnen in u zijn."

Wat ik op die dag van die zalige uitlating aan mijn ziel mocht ondervinden, ben ik niet in staat om mee te delen. Ik moest onder het genot uitroepen: "Ondersteun mij met de flessen en versterk mij met de appels, want ik ben krank van liefde."

Het was een liefde in mijn ziel, die veel wateren niet kon uitblussen. De dierbare Goël was mij als een bundelke mirre, dat tussen mijn borsten vernacht. Ja ik moest uitroepen, *mijn lieve en dierbare Bloedbruidegom!* Als de zalige genieting die ik nu ondervind, noch hoger in maat in mijn ziel wordt uitgestort, dan zal mijn lichaam bezwijken. En die gewilligheid die ik zag in de Heere Jezus om zondaren zalig te maken, die maar tot Hem kwamen als arme uitgeschudde en gans melaatsen. Geestelijke onreine zondaren, die werden door Hem gered en geholpen. Ik zou Hem zo aan een ieder hebben willen voorstellen en aanprijzen, als die gewillige Zaligmaker; want mijn ziel was niet alleen vervuld. Maar vloede over van die vollen oceaan van genade, die ik zag en gevoelde, dat er in Jezus was.

Die werkzaamheden gingen maar door, zo bij dag als bij nacht, de slaap week van mijn ogen. Maar soms moest ik van vermoeidheid en zwakheid wat gaan liggen. En terwijl ik nu in de zalige vereniging met de Heere Jezus verkeren mocht, zo kwam in de nacht die waarheid mij met klaar geloof slicht voor. Het heeft de Vader behaagd, dat in Hem alle die volheid wonen zoude, en "alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft."

Toen ontdekte op datzelfde ogenblik **God de Vader** zich met klaarheid aan mijn ziel; en ik gevoelde dat de Vader door zijn Geest in mijn ziel een kinderlijke liefde tot Hem als mijn verzoend God en Vader meedeelde, dat nu niemand kent als die het van de Vader gehoord, geleerd en aan zijn ziel ondervonden heeft, waardoor ik toen zulk een onverklaarbare, zalige betrekking gevoelde op God als mijn Vader, met wie ik verzoend en bevredigd was.

Zodra mij nu die schriftuurplaatsen voorkwamen, deed mij God de Vader die verstaan, zodat ik uit die waarheden klaar leerde verstaan, dat het ganse verlossingswerk, uit de eeuwige liefde des Vaders zijn oorsprong had. En nu zag ik dat de Zoon een gift des Vaders was. Nu was de Zoon in de Vader; en de Vader in de Zoon, Ik en de Vader zijn één, waarop ik moest uitroepen: *O, mijn lieve Vader, dat heb ik nooit geweten, dat Gij mij nu openbaart.*

En dat mocht ik nu leren verstaan. Toen opende mijn Vader mijn zielsogen voor Zijn Woord en het ganse verlossingswerk, van het paradijs in de moederbelofte, en verder door de ceremoniën en profetieën tot aan de vervulling door de Heere Jezus. Nooit heb ik de Bijbel in zijn Goddelijkheid en heerlijkheid, zo gezien dan op die tijd. Het kwam mij zo voor, alsof de inhoud van de Bijbel God zelf was.

O, dat diepe ontzag en eerbied die ik in mijn ziel gevoelde voor dat waarachtig en eeuwig blijvende Woord van God, dat ging verre mijn bevatting te boven. Ik heb lange tijd daarna zulk een hoogachting voor dat Goddelijk boek gevoeld dat ik geen andere boeken durfde lezen, vreemde dat ik daardoor de Heere onteren zou in het minachten van Zijn Goddelijk dierbaar Woord. En hierop kwam mij die waarheid voor: "Zo veel beloften Gods als er zijn, zijn in Christus Jezus ja, en zijn in Hem amen, Gode tot heerlijkheid", en toen werd de gehele Bijbel één belofte. Amen, zei mijn ziel.

O, wonderbaar gezicht! toen zag ik mij zo volmaakt staan voor de Vader in Christus, als Adam in de staat van volmaaktheid in het paradijs. Het was mij of ik nooit zonde gekend of gedaan had. Ja, op die tijd geloofde ik volkomen, dat ik zonder zonde, vlek

of rimpel, als een reine maagd voor de Vader stond. En zo zag ik ook al des Vaders kinderen, en als omtuind met Gods eeuwige trouw en almacht, en dat het onmogelijk was dat wij daar konden uitvallen. En die wonderlijke eenheid, die ik in dat volk zag, dat wij leden van een huisgezin waren, en een Hoofd en Vader in de hemel hadden, en die eenheid met dat volk, als leden van een huisgezin op een onbegrijpelijke wijze, in een geestelijke band van liefde, als kinderen van een Vader tezamen verenigd, daar de natuurlijke banden tussen de tederste betrekkingen op aarde, maar een flauwe afbeelding van zijn, dat heb ik voor of na die tijd nimmer met zulk een klaar licht gezien noch ondervonden, dat blijft voor de eeuwigheid bewaard. En dan dat klare licht dat ik had ingezien, dat God de Vader wegens Zijn vlekkeloze heiligheid, niet de minste gunst kon uitlaten, noch gemeenschap oefenen met de zondaar, zo niet de zonde door Christus gerechtigheid, als dat volmaakte kleed, mijn ziel bedekt was.

En o mijn lieve vrienden, ik kan u geen denkbeeld geven, met welk een diep ontzag mijn ziel vervuld was, voor dat driemaal heilig wezen, dat kinderlijk beven voor die heiligen Vader in de Hemel, hij ziet en gevoelt er iets van, dat de engelen in de hemel hun aangezicht bedekken, voor dat heilig Wezen, uitroepende: "Heilig, heilig, heilig is de Heere der heirscharen."

Nooit heb ik krachtiger begeerte gevoeld in mijn ziel naar de onmiddellijke gemeenschap Gods des Vaders, om in volmaakte heiligheid, eeuwig de Vader, Zoon en Heilige Geest te verheerlijken, dan op die tijd. De hemel was op die tijd in mijn ziel zo laag afgedaald, dat het mij voorkwam, als mijn ziel mijn lichaam verlaten had, dan had ik met een klein stapje in de hemel geweest, en die zoete zalige vrede die mijn ziel ondervond; dat ik met Paulus wel mocht zeggen, dat het "een vrede Gods is die alle verstand te boven gaat."

Het was mij of alles met mij bevredigd was, de ganse natuur had in mijn oog een bevredigd voorkomen alsof ik met Adam in het Paradijs was, en al wat ik had, daar kwam mij niets van toe. Maar nu had ik alles ontvangen, als een kinderrecht op mijns Vaders goed, en nu eindigde ik met alles weer in een Drieëenige God en Vader, en ik zelf ook want ik was mij zelf nu kwijt, ik behoorde nu mij zelf niet meer toe.

O, wonderlijke zielsgesteldheid! Ja ik was zo gesteld of alle natuurlijke bewegingen geheel weg waren, en mijn huisgenoten moesten alles vermijden om niet te spreken over natuurlijke zaken, in mijn tegenwoordigheid.

Nu lag ik op Zaterdagmorgen op mijn knieën voor mijn Vader neer, en toen toonde mij de Vader, dat Hij mij van eeuwigheid gekend en liefgehad had.

Maar dit moet ik betuigen, als ik in dat gezicht lang gestaan had, dan zou ik mijn geest uitgeblazen hebben, want in de eeuwigheid in te zien, dat kan geen sterveling dragen. En alzo volgde het een zo maar op het andere. Het was of ik maar wachtende was, wat de Heere mij nu verder zou bekend maken.

Nu waren vroeger mijn werkzaamheden veeltijds vermengd met twijfelingen, zoals ik u al vroeger medegedeeld heb, zodat mijn ongelovig hart zei: ja, als mijn werk maar waarheid is. Maar dit is nu geheel anders. Iedere zaak, die de Heere mij nu ontdekte, ging met zulk een krachtig geloofslicht gepaard, dat er niet de minste twijfeling in mijn ziel opkwam over de waarheid der zaken die ik ondervinden mocht, zodat het ongelooft op die tijd geheel in zijn kracht en werking verbroken was. O, wonderbare werking van God de Heilige Geest.

Toen ontdekte zich **de Derde Persoon in de aanbiddelijke Drieëenheid, de Heilige Geest aan** mijn ziel als de uitwerkende oorzaak van mijn zaligheid, die mij overtuigd

en mij aan mij zelf had bekend gemaakt en in die heilweg geleerd en geleid had.

O, wat was mij dat een wonderlijke liefde, die ik gevoelde tot die lieve Goddelijke Geest, en zulk een personele vereniging met de Heilige Geest, ja, zulk een Personele ontdekking van de Heilige Geest aan mijn ziel, had ik te voren nooit gekend.

Lezer! zo gij het bij bevinding kent, zo zult gij het verstaan!

Ik viel in aanbidding en ootmoedige dank zeggend voor die Goddelijke Persoon, de Heilige Geest neer, voor zijn liefelijke en zalige leiding aan mijn ziel betoond. Toen kreeg ik hierbij te zien en te geloven, dat Hij in mij als in Zijn tempel woonde, en in en bij mij blijven zou, als mijn Leidsman, Leraar en Bestuurder tot alles, waarin ik Hem mocht nodig hebben.

Door dat gezicht en met dat gevoel, kan ik het u niet meedelen, welk een tederheid en nauwgezetheid er op mijn ziel lag, van zulk een Goddelijk inwoner in mijn ziel te hebben. Ik leefde waarlijk boven het stof, en hierbij kreeg ik te zien, dat ik een vreemdeling op aarde was, en dat was mij zo wonderlijk, dat alle mensen, ja zelfs mijn eigen huisgenoten mij vreemd waren, behalve Gods kinderen, dat waren mijn huisgenoten. Maar anders was ik een vreemdeling in een vreemd land, en woonde ik onder een vreemd volk.

Vrienden! Welk een uitwerking al deze werkzaamheden in de tijd van circa veertien dagen op mijn ziel en mijn lichaam hadden, is mij niet mogelijk mede te delen. Het is er zo maar stamelende iets van gezegd; maar dit moet ik betuigen, dat mij dacht, wanneer ik in zo een staat van buitengewone werkzaamheden had moeten blijven verkeren, ik het op aarde niet had kunnen houden. Maar dit is het werk dat voor de hemel bewaard wordt.

O, wonderlijke zielswerkzaamheden! Vroeger toen ik nog in mijn bekommerde staat leefde, zo was altijd mijn bezwaar: ja maar het is zo een grote zaak, weinigen worden zalig en zou ge dat dan juist zijn die daartoe behoorde? Men kan zoveel ondervinden, en dat er het ware werk nog aan ontbreekt en dus kunt gij met alles nog eeuwig verloren gaan. Maar dat was nu geheel anders, zoals ik reeds heb medegedeeld. Deze werkzaamheden gingen gepaard met een volkomen geloofsvertrouwen zonder de minste aanvallen van het ongeloof.

Er vroeg in die dagen eens een persoon aan mij, of er nu niets meer van ongelovige aanvallen plaats hadden op mijn staat, waarop ik toen met vol geloofsvertrouwen mocht antwoorden: "Vriend, de zaak, van mijn aandeel van de Heere Jezus is mij zo vast en zeker alsof ik nu al in de hemel was."

O, wat was mij dat toch wonderlijk, daar ik zo veel jaren met het ongeloof geworsteld had, want om mijn aandeel te kunnen geloven, dat scheen mij onmogelijk aan mijn zijde, en nu was het zo een gemakkelijke zaak. Het was maar een berusten in, het eeuwig vreeverbond, waarvan Jezus Christus de grond was, en nu had ik ook niets meer te vragen of te begeren.

Als ik vroeger in mijn zoekentijd iets ontvangen of ondervonden had, dan zag ik nog zo veel behoeften, die nog niet vervuld waren. Maar nu ontbrak mij niets meer. Al de vaatjes van mijn zielsbegeerten waren nu geheel vervuld. Wanneer ik nu voor mijn Vader neerknielde, dan lag ik mij maar te verliezen in aanbidding en verwondering over dat onbegrijpelijke geheim der verlossing, gepaard met die zoete en zalige vrede in de gemeenschap mijns Vaders, en dat klaar inzien dat ik had, dat mijn ganse zaligheid buiten mij lag, zodat niet alleen mijn werkzaamheden niet geldende waren bij de Heere. Maar dat ik zelf bij de Heere niet in aanmerking kwam. Zodat ik klaar te zien kreeg, dat de grond der bekering alleen was, dat een Drieëenige God, in de eeuwig vrederaad bepaald heeft, om in de tijd dat grote werk uit te voeren tot zaligheid, door

de Heere Jezus Christus, dat Hij dat aan mij en aan al zijn uitverkorenen in de tijd der minne bekend komt maken door zijn Heilige Geest en toe komt te passen.

O, wat is de weg naar de hemel voor de natuurlijke mens verborgen en onbekend. Velen spreken zo al mee, en men verstaat er soms niets van. Dat geheim leert de Heilige Geest verstaan, die het de Vader behaagt in Zijn binnenkamer in te leiden. Daar ontvangt hij die witte keursteen, op welken die nieuwe naam geschreven is, die niemand kent dan die hem ontvangt. Dat openbaart de Heere alleen aan Zijn kinderen, en nu wordt die waarheid, die de Heere in Zijn Woord verklaart aan Zijn volk bevestigd, dat wij lezen Jes. 42: 16: "En ik zal de blinden leiden, door de weg die zij niet geweten hebben, Ik zal ze doen treden, door de paden die zij niet geweten hebben. Ik zal de duisternis voor hun aangezicht ten lichte maken en het kromme tot recht."

En nu kunnen er in die weg naar hun blinde bevassing, zo veel tegenstrijdige zaken voorkomen, waardoor het een tegen het andere schijnt te strijden, dat de ziel wegens blindheid en duisternis in haar weg, overhoop raakt, en niet weet welke weg te kiezen, of in te slaan, en zij betuigen moet voor de Heere: ik word al langer zo blinder en dwazer in de weg van bekering, zodat hij zich wel ziet als een geestelijke onwijze, hij kan geen bevassing maken, waarom de Heere aldus en alzo komt te handelen.

Zo gebeurt het soms dat een bekommerde ziel, eens een oog krijgt in de Heere Jezus, dan kan die Zon der gerechtigheid wel eens zo helder schijnen in hun zielen, waardoor het hun voor komt, dat hun weg al vrij effen schijnt te zijn, dat de ziel denkt dat de donkere wolken voorbij zijn en de plasregens ophouden. Nu hoopt zij zo maar zoetjes voort te treden al haar dagen.

Maar helaas! de Zon der gerechtigheid trekt zijn licht in, nu komen er zo nu en dan donkere wolken. De Zon gaat weer onder en het wordt weer nacht, het ongedierte komt uit de hollen, en het schijnt hun toe, alsof zij verslonden zullen worde en met alles nog omkomen.

Alzo gaat het soms ook al eens met Gods bevestigd volk. Soms schijnen de vijanden overwonnen te zijn, als de Kanaänieten uit het land van zijn hart vertrokken waren. Zij houden zich rustig, zij zijn cijsbaar, zij kwellen de ziel niet; het geestelijk leven is nu in zijn element. Maar ziet op het alleronverwachts komen al de vijanden weer als met een legio op de ziel aanvallen, om de stad, Mens-ziel weer in bezit te nemen, zodat de ziel uitroept: ongerechte dingen hebben de overhand over mij, en wie is bestand tegen die grote menigte die mijn ziel bestormen.

Soms opent de Heere hun geloofsoog zodat zij van Nebo's berg het vergelegen land van nabij mogen zien, en zich verblijden, hopende eerlang bezitter van hetzelfde te worden. En helaas! binnen weinig tijd zouden wij die klaagtoon wel aanheffen: *mijn hoop is vergaan van de Heere en mijn verwachting van de God mijns heils*. Heden is zijn taal: "Ik zal niet wankelen in eeuwigheid; want gij Heere hadt mijn berg in uw goedgunstigheid vastgezet. Maar toen Gij uw aangezicht verborg werd ik verschrikt."

Alzo ging het met mij nu ook. Zolang de Bruidegom bij mij was, en het licht van 's Vaders aangezicht mijn ziel liefelijk omscheen en ik gedrenkt werd uit de fontein des heils, was vrolijkheid, blijdschap en een stem van vreugdegezing in mijn ziel, zodat de blijdschap des Heeren mijn sterkte was bij dag en bij nacht. Toen mocht ik mij in de God mijns heils verblijden, zodat ik op die tijd wel eens dacht, het was al hemel genoeg, zo een hemel te mogen deelachtig worden, waarvan mijn ziel nu reeds de eerstelingen mocht ondervinden.

Maar toen dan nu die bijzondere uitlatingen van dat wonderbaar licht in mijn ziel verminderde, openbaarde zich van tijd tot tijd de strijd. Echter had ik het voorrecht, dat ik in de tijd van een half jaar, na mijn overgang, nog geen ogenblik aan mijn staat

getwijfeld had, want die grote zaken, die ik had mogen ondervinden, waren zo krachtig geweest en met zo veel licht, zodat alhoewel ik dat licht nu niet had, dat ik wel wenste, zo dacht mij echter, in welke duistere wegen ik ook mocht geraken, ik nochtans aan mijn staat nimmer zou kunnen of durven twijfelen. O, mij dacht, dat was al te klaar toegegaan, die berg stond onwankelbaar vast.

Doch mijn vrienden, als ik nu van al mijn ondervinding aantekening gehouden had, wat er nu van mijn *negen en dertigste tot mijn zeventigste jaar* is omgegaan, sedert ik tot ruimte van mijn staat ben gekomen, in welke donkere benauwde wegen, ik naar mijn zielestaat wel verkeerd heb, van angst, bestrijding gemoedsbezwaar, aanvallen van de vorst der duisternis, strijd, ongeloof over mijn weg en staat, en dergelijke, dan zou ik er wel een klein boekske van hebben kunnen schrijven, alhoewel men alles toch niet kan meedelen, want het zijn toch altijd slechts de woorden der zaken.

Echter wenste ik evenwel nog enige zaken van het een en ander mede te delen, zo verre de Heere mij licht belooft te geven in mijn ondervindingsweg, van die tijd namelijk dat het de Heere behaagde, dat ik geloven mocht met een Drieëenig God verzoend en bevredigd te zijn.

Ik heb daar even meegedeeld, en dat moet ik nu nog eens herhalen, dat ik nooit had kunnen denken, dat er mij nog zo veel stormen en onweersbuien zouden overgekomen zijn, van ongeloof, twijfeling over mijn weg en staat, benauwde stikdonkere nachten van duisternis, als ik nog doorgeworsteld ben, want nu dacht ik toen ik tot licht gekomen was en ik mijn aandeel aan de Heere Jezus geloven mocht, dat mijn leven nu geheel en al voor de Heere zou zijn, in dankerkentenis, verloochening aan alles, en ziel en lichaam als een levendig dankoffer aan de Heere op zou offeren.

Dan, helaas! wat een jammergeklag over de vruchten van dankbaarheid en heiligmaking: onverloochend van eigen wil en zin. O, wat ben ik daar dikwijls mee overhoop geraakt. Ik gevoelde, ja mijn vermaken waren in de wet Gods, naar de inwendige mens, mijn lust was in 's Heeren wet, ik gevoelde een afkeer van alle zonde. Maar ach! helaas! wat werd ik dikwijls door het lichaam der zonde overhoop geworpen, dan weer dat af- en omzwerven buiten de Heere, waardoor ik zo dikwijls de lieve Geest kwam te bedroeven, uit te blussen, en ik hierdoor des Heeren heilig ongenoegen moest ondervinden; en dat soms tijden achter elkaar, dan was de genadetroon gesloten voor mijn ziel, en had geen opening in het gebed, zodat er soms geen zucht uit kon, alsof mijn ziel geheel was toegesloten, dat ik met Job klagen moest: "ga ik voorwaarts ik zie Hem niet, ga ik achterwaarts ik merk Hem niet."

En dat ging dan ook dikwijls gepaard met schrikkelijke aanvallen over dood en eeuwigheid, zodat ik soms clan al eens hevig werd aangevallen over mijn staat, zodat niet alleen het Zonlicht, de Heere Jezus uit mijn oog raakte. Maar dat als een donkere wolk op mijn ziel lag, en de duivel mij dan heftig beschuldigde, met oude en nieuwe schulden.

Wanneer Hij mij dan zo aantrof in die bevuilde klederen, waardoor mijn ziel dan wel geheel beroerd werd, en ik herwaarts en derwaarts geslingerd werd, alsof in die onstuimige zee het scheepje van mijn hoop geheel zou verbrijzeld worden.

En dan kwam hierbij een lichaam der zonde, met een legioen af- en omzwervende gedachten, onder mijn Godsdienstige verrichtingen en vooral onder het heilige gebed tot God.

Dan die Godslasterlijke invallen, die ik niet noemen zal, waar mijn hart van beefde en mijn ziel er tegen protesteerde en schreide tot God, dat ik wel uit heb moeten roepen: "ongerechte dingen hebben de overhand hier over mij", en dat ik niet de minste kracht had, om al die menigte van gruwelen weerstand te kunnen bieden.

Dan werd ik weer bevangen met vleselijke gerustheid, alsof ik in een geestelijke slaapziekte lag, en ik de klacht van David tot de mijne maakte "ik ben een lederen zak in de rook gelijk geworden", dat mij al de genademiddelen als smakeloze spijzen waren en ik mij dan wel eens af moest vragen: waarin ben ik nu onderscheiden van een natuurlijk mens? Soms niet de minste begeerte tot het gebed en dan nog wel heimelijk tevreden, als ik meende wettig verhindert te zijn om het te kunnen nalaten, dan meende ik vrijheid te hebben. Dan had ik weer geen lust tot het onderzoeken van Gods Woord, noch begeerte om met Gods volk te spreken over de wegen des Heeren. Dan weer vleselijke begeerlijkheden en lusten, welke krijg voerden tegen mijn ziel. Dan zat eigenliefde weer op de troon van mijn hart.

O, zei ik dikwijls tot mij zelf, o! die verdoemelijke eigenliefde, die overal zo in en doorkruipt in al mijn verrichtingen, gepaard met geestelijke hoogmoed die mij zulk een heimelijke en snode vijand is, dat pronken met des Heeren goed.

O, dat verdoemelijk eigen ik, dat is als een zuurdeeg, waarmee ik geheel doortrokken en als doorzuurd ben, dat al mijn beste verrichtingen voor God verdoemelijk maakt en van daar die zelfzoeking, onverlochening aan eigen zin en wil.

Dat zijn alle Enakskinderen, en die zeer geliefde troetelzonde, dat zijn de Kanaänieten, die ijzeren wagens hebben, die blijven de meeste tijd maar stil en ongemoeid in het land van het hart wonen. Daar durft men veeltijds maar nauwelijks aan; dat zijn zo de hoofdzonden die met mijn humeur zo overeen komen, en daar wil ik dan nog wel eens voor pleiten, alsof die zonde wat voor had boven die andere.

En dan die boze driften, die modderpoel van dat onreine hart. O, wat zie ik daar soms een krioelnest van allerlei gruwelen in, dat ik van mij zelf walgen moet. Ja zo, dat ik wel eens uitdruk tegen mijzelf, dat ik mijn eigen niet zien mag van wege al mijn gruwelijke en walgelijke onreinheid voor dat vlekkeloos heilig Wezen.

Want voorzeker, ik moet in oprechtheid verklaren, dat het de taal van mijn hart is, dat ik in die vuilen stinkende put van mijn boos, arglistig, vijandig en snood hart, van zonden en ellende, waarin ik van nature gezonken ben, geen grond weet te vinden.

Oordeelt nu eens, gijlieden die dit leest of hoort lezen, of ik niet meer dan iemand billijke reden heb, om met de Apostel Paulus in zijn brief aan de Romeinen, hoofdstuk 7 vs. 18, te betuigen: "Want ik weet dat in mij, dat is, in mijn vlees, geen goed woont, want het willen is wel bij mij. Maar het goed te doen, dat vind ik niet."

En vers 24. "Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen van het lichaam der zonde en des doods." Ik kan mij niet verbeelden noch geloven, dat er iemand op aarde is, die zich in zulk een modderpoel van allerlei zonden en ellenden bevindt, als zie, dat ik gezonken ben.

Ik heb eens gelezen van een oud Godzalig Engels leraar, die zegt van zich zelf het volgende: "Ik moest mij (zegt hij) soms in mijn eenzaamheid opsluiten en overluid gaan zitten wenen, over de gruwelen van mijn onrein hart, en als er mensen bij mij kwamen om met mij over de toestand hunner ziel te spreken, en als zij mij zeiden dat zij zo boos waren als de duivel, zo dacht mij (zegt hij): indien gij mij kende, en gijlieden zag in u zelf, want ik zie in mij zelf dan zou die uitdrukking nog te gering zijn, om u in boosheid met de duivel gelijk te stellen." En zegt diezelfde leraar: "ik ben na mijn bekering nog veel dieper ingeleid in mijn diep bederf en in mijn diepe val van voor die tijd."

Dit is nu de taal van een oud beproefd christen en Godzalig leraar; en nu moet ik volgens mijn bestaan betuigen, dat dit mijn eigen toestand is, waarmee ik mij volkomen moet verenigen. Mijn hartetaal is dan ook met zeker dichter:

*Ellendig, zondig, droevig, blij,
 Behoeftig, dwaas, onkundig, dodig,
 Ik zing van vrijheid, schoon niet vrij,
 'k Heb Jezus alle dagen nodig.
 Onwaardig, kracht'loos, ongeschikt,
 Ontrouw in huis- en godsdienstplichten,
 Ondankbaar als mij God verkwikt,
 Onbuigzaam om voor God te zwichten.
 Voorbarig, ijverloos en blind,
 'k Ben ras verschrikt, bedrukt verlegen,
 Bleef Jezus dan geen eeuwig vrind,
 Hoe kwam een worm door Achors wegen?*

Indien men nu die worstelingen en die strijd eens overweegt van een Christen, moet men dan niet met recht zeggen; wat een wonder dat er één mens zalig wordt, hoe komen zij door al die strijd heengeworsteld!" Men kan er deze dichtregels wel op toepassen: Wat heeft een christen al te strijden, eer dat hij gaat ten hemel in. Wat moet hij hier al doen en lijden, verloochening aan wil en zin.

Maar dit kan men er onder schrijven, dat de Heere Jezus Zijn volk heeft beloofd en toegezegd: "Mijn genade is u genoeg, en mijn kracht wordt in zwakheid volbracht, en de zonde zal over u niet heersen, want gij zijt niet onder de wet maar onder de genade," en dit is nu de troostgrond van al Gods uitverkoren bondvolk.

Maar nu zoude men uit al deze voorgestelde zaken wel eens kunnen vragen: Is nu de Christen met een Drieëinig God verzoend en bevredigd, heeft de Heere Jezus voor hun schulden aan de Goddelijke gerechtigheid voldaan, waardoor zij van de heerschappij der zonde verlost zijn, waartoe moet dat volk dan nu nog in zo veel strijd met de zonde verkeren, gedurende hun ganse leven, waardoor zij klagen moeten met de Apostel Paulus: "Ik ellendig mens wie zal mij verlossen van een lichaam der zonde. Ik weet dat in mij, dat is in mijn vlees, geen goed woont; en ik ben vleselijk verkocht onder de zonde."

Dat nu de christen hier op aarde nog in zo veel strijd verkeren moet, dat is gewis tot meerdere openbaarmaking van des Heeren eer en heerlijkheid, en van de wonderbare grootheid Zijner genade aan hem betoond, en waardoor de christen de grote waardij van verlossing van uit zulk een helse tirannie der zonde en der dood, te zijn verlost en dat niet door goud, noch zilver. Maar door het dierbaar bloed van het des onstraffelijk en onbevlekt Lams, des te groter, te heerlijker en te dierbaarder zoude leren schatten en waarderen, en waardoor die lieve, dierbare en beminnelijke Heere Jezus hoe langer zo hoger rijst in hun schatting, zodat al meer en meer die waarheid in mijn ziel haar vervulling bekomt, die wij lezen Joh. 3: 39: "Hij moet wassen maar ik minder worden."

En dat heb ik in die weg, die de Heere mij geleid heeft, kennelijk ondervonden, en zo de Heere mij geestelijk licht beliefde te geven, welke heerlijke uitwerkingen ik hiervan wel heb mogen ondervinden, tot grootmaking van de Heere, in die zielsverheffende werkingen Zijner genade ter verheerlijking van die Drieëenige God in Zijn volzalige liefdewonderen Zijner vrijmachtige genade, die uit dat gezicht en gevoel van mijn zonde voortvloeyde tot roem van vrije genade, eeuwige liefde en ontferming, dan zou ik er stamelende nog al wat van kunnen meedelen. Want nimmer toch, dat moet ik betuigen, had ik het wonder van vrije ontferming en soevereine genade, in kracht zo hoog leren schatten en waarderen, en waar ik met al mijn verrichtingen, ja, ik zelf met

alles in de dood hebben leren vallen, dan in deze weg van zelfkennis.

Menigmaal heb ik met aanbidding; verwondering en diepe verootmoediging voor de Heere in het verborgen met liefdetranen moeten uitroepen: O, wonder, o wonder, van eeuwige liefde en ontferming! O, wonder van genade!. En dan in dat gezicht, dat laag bukken, dat diep zinken in verootmoediging, aanbidding en tevens in een geloofsvertrouwen van toenadering in een zalige betrekking op een Drieëinig, Volzalig God, Vader, Zoon en Heilige Geest, ja op die lieve, mijn dierbare Goël en Zaligmaker, en in dat hoogschatten en waarden van die heerlijke losprijs, als die voor zulk een snode zondaar zijn kostelijk, dierbaar hartebloed vrijwillig uitstortte, en dat voor rebellen en vijanden, daar ik Hem al dat smartelijk lijden veroorzaakt en mij moedwillig als een slaaf aan de duivel verkocht had, en nog steeds tot alle zonden en boosheid genegen ben. Waardoor ik dan wel eens in mijn nietigheid, onwaardigheid, mijn walgelijkheid, en alzo in mijn strafschuld ben ingeleid, wegs meltende in tranen van verwondering, en ik in dankerkentenis met David moest uitroepen: "Wat zal ik de Heere vergelden voor al zijn weldaden aan mij bewezen," en dat voor zijn eeuwige ontfermende zondaarsliefde."

En hoe meer ik nu verwaardigd wordt, in een zalige geloofsvereniging met de Heere Jezus te verkeren, hoe meer ik dan ook mijn vuile onreinheid zie en gevoel en dezelve in dat licht betreur, waardoor ik mij dan ook hoe langer hoe dieper kom verliezen in de oneindige waardij van genade!

O, zoet! o zalig zielverkwikkend genot, dan is mijn taal met de kerk: "niet ons o Heere, niet ons maar uw naam zij de eer." En in dat gezicht van die Gode welbehagende en verheerlijkennde weg, in die stille eeuwigheid al besloten en hier in de tijd al geopenbaard en uitgevoerd, en aan de uitverkorenen bekend gemaakt, en in die tijd der minne, die verworvene heilweldaden aan hun ziel toegepast en medegedeeld!

O, wat heb ik in dat gezicht wel een heerlijkheid, beminnelijkheid en dienenswaardigheid gezien in dat allerzaligst Wezen, en hoe dat de Heere Zich van eeuwigheid over mij had believen te ontfermen, zodat nog mijn zonden die ik bedreven had, en die ik nog deed en doen zou, Hem niet terug hadden gehouden Zijn genade aan mij te verheerlijken.

O nee, het was des Heeren vrijmachtig welbehagen in de mens, omdat zijn vermaken waren met de mensenkinderen, en dat van eeuwigheid. In dit welbehagen in de mens, heeft de Heere mij wel eens believen in te leiden, en in dat gezicht moest ik uitroepen: *"O dat aller mensentongen,
aller engelen wakkerheid,
tezamen stemden 't zamen zongen,
's Heeren lof en heerlijkheid."*

O wat heb ik op sommige tijden wel eens reikhalzend verlangen gevoeld, om ontdaan te zijn van een lichaam der zonde, en nu waren de zonden, wegens het smartelijk gevoel en de Godonterendheid de oorzaak om hiervan ontdaan te zijn en om bij mijn dierbare Goël en Zaligmaker te zijn, dat ik met Job zeggen moest: "mijn nieren verlangen zeer in mijn schoot," om in 't koor der heiligen zonder zonden, mijn stem met de hun te paren, en eeuwig te verheerlijken, Hem die op de troon zit en het Lam.

Het is mij wel eens voorgekomen, als ik in de hemel mocht komen, dat niemand meer stof zou hebben om God te verheerlijken dan ik, daar ik geloofde, de snoodste zondaar te zijn van allen die in de hemel zijn. Wanneer ik daar dan werd ingeleid, en de Heere mij een gezicht beliefte te geven in het eeuwig verheerlijken van een Drieëinig God, Vader, Zoon en Heilige Geest, daar raakte ik dan wel mijn eigen zaligheid uit het oog kwijt, en dat ik mij kwam te verliezen, in de oneindige oceaan van eeuwige liefde;

daarin zal toch de zaligheid der hemellingen bestaan.

O zoete, o zalige liefde en wellusten: o onbegrijpelijke, o onpeilbare eeuwige liefde, zich te verliezen in de oneindigen. Jehovah, van eeuwige verwondering. O, o, waar wordt een arm doodschuldig Adamskind toe verwaardigd, tot welk een toppunt van eer en heerlijkheid opgevoerd, zich te verliezen, te verlustigen en te verblijden in de allernauwste gemeenschap, en in de nabijheid te leven, met een oneindig, gelukzalig en heerlijk Wezen, tot in alle eeuwigheid.

Ik heb uit de mond van oude vromen wel eens gehoord, hoe langer dat Gods kinderen op de weg zijn naar de hemel, hoe armer en ellendiger zij zich leren kennen, en dat leert nu ook mijn eigen ondervinding. *In de beginne was het lopen, daarna gaan, toen kruipen en nu nauwelijks meer kruipen.*

Dat is zo een spreuk van de oude vromen, en wat zou hiervan wel de reden zijn, daar heb ik zo wel eens iets van mogen zien.

Vooreerst omdat ik in die put van mijn bederf genen grond kan vinden; hoe dieper ik nu in die wand kom te graven en door geestelijk licht in de put van mijn hart krijg in te zien, hoe zondiger en ellendiger ik mij zelf leer kennen. En o, wat is dat nu voor mij nuttig en noodzakelijk, dat ik zo dodelijk arm ben.

Wat ben ik een verwaand, trots en hoogmoedig zondaar om met 's Heeren goed te gaan pronken, alsof het mijn wettig eigendom was, nu moet ik 'arm, laag en ootmoedig gehouden worden, met het zien op mijn ellendigen toestand, zodat ik dan telkens in die put ziende, van mijn gruwelen, uit moest roepen: onrein, onrein schepsel, waarop zou ik nog durven roemen, die in mij zelf een, arm jammerlijk, blind mens ben.

Ik ben een walg in mijn eigen ogen, hoeveel te meer in de ogen van dat vlekkeloos heilig Wezen, en dat verbindt mij nu dagelijks als een arme bedelaar aan des Heeren troon, om een stukje genadebrood uit Zijn ontfermende hand te mogen ontvangen.

Ten tweeden, wat zou nu al verder het grote doel zijn, waartoe de Heere hier zijn arm volk op aarde nog laat strijden en worstelen met de zonden en hun aanklevende verdorvenheid, omdat het hier op aarde hun voorbereidingstijd is voor de hemel, en nu moeten al des Heeren kinderen, gedurende zij zich hier op hun pelgrimsreis bevinden, zo arm, behoeftig en ellendig in zich zelf gemaakt en gehouden worden, waardoor zij langs deze weg, vatbaar en bekwaam gemaakt worden, om met al de vrijgekochte kinderen Gods, de vrije genade eeuwig in de hemel te roemen.

Ziedaar nu heb ik iets naar mijn gering licht in enige hoofdzaken mogen meedelen zoals ik mag geloven naar mijn bevinding het grote doel en einde te zijn waartoe de Heere mij en al Zijn volk nog laat strijde en worstelen met de zonden en hun aanklevend bederf, hetwelk ik geloof, gegrond 'te zijn op Gods Woord en de bevinding van al Gods kinderen! De Heere toch zal verheerlijkt worden in al zijn heiligen, en wonderbaar in allen die geloven tot zaligheid. O, wonderbare weg tot zaligheid!

Twee van de grootste wonderen zijn mij wel eens voorgekomen, die er hier op aarde gebeurd zijn, namelijk deze:

vooreerst dat Gods Zoon mens werd, op aarde kwam, ons vlees en bloed aannam, zich zelf overgaf aan hoon, smaad en alle lijden, ja de toorn Gods Zijns Vaders moest dragen, de smartelijke kruisdood stierf, om vervloekte zondaren van de vloek en de eeuwigen dood te verlossen. En het tweede wonder, dat de vijandige en verdoemelijke zondaar voor God, door de Heiligen Geest bewerkt en weer met God bevredigd en in de zalige gunst en familiare gemeenschap met een Drieëenige, volzalig, algenoegzaam God op het nauwst verenigd wordt, en eenmaal in een eindeloze eeuwigheid, zich in

God verheugen zal, en Vader, Zoon en Heilige Geest eeuwig verheerlijken.

O, mijn vrienden, ik kan hiermede nog niet eindigen, voor dat ik mijn hart nog meer moet ontlasten en nog al eens in verwondering uitroepen: O, zalig, zalig, ja driewerf zalig en welgelukzalig is het volk wiens God de Heere is; het volk, dat Hij zich ten erve heeft uitverkoren. Welaan, kan men het wonder wel uitroepen met een mensensstem. Wel Nee, het tienduizendste gedeelte is maar een flauw stamelen. O, waar toch wordt de arme zondaar toe verwaardigd, een slaaf der zonde, een dienaar der wereld en van de duivel. Welk eeuwig aanbiddelijk wonder van onbegrijpelijke liefde en ontferming! geen pen kan het beschrijven, geen tong kan het uitspreken, deel en gemeenschap te hebben aan een God van hemel en aarde, in diens gunst te staan, eeuwig met Hem te leven en te verkeren in een ongestoorde vreugde in de gewesten des lichts en der zalige heerlijkheid, waar de vijanden voor eeuwig zullen buiten blijven! Gedrenkt te worden uit de oceaan Zijner wellusten.

Eeuwig zich te verliezen in liet bewonderen, aanbidden en verheerlijken van een driemaal heilig wezen, in die wonderbare Weg der verlossing! Zijn nu bij aanvang de eerstelingen alzo zalig, wanneer ik hier in dit zalig eenzaam met God zo gemeenzaam en familiaar mocht verkeren, wanneer mijn ziel eens gevoerd werd in het wijnhuis en als dronken werd van liefde, en als verslonden in deze verborgene en zalige genietingen van mijn lieve Goël en Bloedbruidegom, zodat mijn ziel onder dat zalig genot wel eens uit moest roepen: "Ondersteun mij met de flessen en versterk mij met de appelen, want ik ben krank van liefde." O liefde in wellusten.

O wat zal het dan zijn, wanneer de ziel gevoerd zal worden uit dit sterfelijke zondige lichaam, vrij van lichaamszwakheden, moeite, verdriet en verberging van het liefelijk aangezicht des Heeren zich eeuwig verliezen zal in die oneindige oceaan van eeuwige liefde. Dan zingt de Christen hier al wel eens van blijdschap met dominee GROENEWEGEN:

*Kan 't beginsel van genade
Hier verwekken zulk een vreugd.
Hoe zal dan de ziel baden,
Hoe zal 't hart zijn verheugd,
Als de ziel geheel verzonken,
In de Godheid Oceaan,
Eeuwig zal van liefde dronken Zijn,
En voor de Heere staan.*

O, ongekende zaligheid! o, onbegrijpelijke hemelvreugde, en dat in het gezelschap van de volmaakte rechtvaardigen, dat een schaar zijn zal, die niemand tellen kan, met die duizendmaal tienduizenden troongeesten, die rondom Hem staan, de eeuwige Hallelujah's die daar aangeheven zullen worden.

*En dat eeuw uit eeuw in,
zonder nachten zonder dagen,
zonder naar de tijd te vragen,
daar is tijd en uren uit,
eeuwig, eeuwig is 't besluit.*

O, wie der stervelingen kan het bevatten, veel min doorgronden wat God doen zal en bereid heeft, voor degenen die Hem liefhebben. Men kan in deze die nadrukkelijke waarheid wel tot staving voorstellen, daar de Apostel Paulus, als in verwondering

uitroept, Rom. 11.: 33, 34: "O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods, hoe ondoorzoekelijk zijn Zijne oordelen, hoe onnaspeurlijk zijn wegen, want wie heeft de zin des Heeren gekend en wie is Zijn raadsman geweest."

Ja, toch, van die hoogte, lengte, diepte en breedte, van die onbegrijpelijke grootheid dier wonderen zal de eeuwigheid gewagen. Wie verliest zich niet in de diepste aanbidding en verwondering, wiens geestelijk gezicht voor dat wondergeheim iets geopend is, die roepen uit met dezelfde Apostel: "Want uit Hem, door Hem en tot Hem, zijn alle dingen, Hem zij de heerlijkheid, tot in der eeuwigheid Amen."

Ziedaar geliefde vrienden, zo heb ik dan ulieden iets in dit geschrift meegedeeld, van die weg, die de Heere met mij heeft believen te houden, naar de mate van dat licht dat de Heere mij heeft geschonken. Nu heb ik zo maar stamelende woorden der zaken kunnen meedelen, de kracht der zaken moet u de Heere door Zijn Geest zelf leren, zult gij van die grote verborgenheden iets kennen of verstaan.

Daartoe zegene de Heere dit geschrevene door zijn Heilige Geest, aan veel onsterfelijke zielen van onbekeerden tot hun ware bekering, is mijn hartelijke wens.

En nu moet ik uit mijns harten grond verklaren dat ik genen andere weg weet noch ken, en ook niet begeer, dan deze, welke mij de Heere geleerd heeft, overeenkomstig Gods eeuwige en onveranderlijke waarheid, en daar leeft, daar ademt nu mijn ziel bij, en dat is het leven mijns geestes, en mijn enige troost in leven en in sterven, en hierop zal ik nog binnen weinige dagen de grote eeuwigheid ingaan, dat Jezus Christus de Zone des Vaders, de Enige, de Eeuwige Rotssteen en het eeuwige Fondament van zaligheid is, en hierop zeg ik met alle Gods kinderen van ganser hart Amen! Ja Amen.

Dit is nu mijn hartelijke wens en bede, dat de Heere mij door zijn Heilige Geest, die genade schenke om in ware nederigheid van mijn ziel te erkennen, Zijn grote barmhartigheid aan mij bewezen, die een ellendige in mij zelf ben, en om in ootmoed des harten voor Hem te wandelen, gedurende de overige dagen mijns levens, en dat gedurig de bede van mijn hart zij met de dichter van de 71ste Ps. vs. 12, 13.

*Gij hebt mij van mijn kindse dagen
Geleid en onderricht.
Nog blijf ik naar mijn plicht
Van Uw wonderen blij gewagen,
O God wil mij bewaren*

*Bij 't klimmen van mijn jaren.
Blijf mij in mijn grijsheid sterke;
Verkwik mijn ouderdom;
Bewaak mij van rondom;
Zoo meld ik dit geslacht uw werken;
Zo zal 'k uw grootheid zingen
Voor hun nakomelingen.*

EEN TROOSTRIJK AANDENKEN AAN MIJN VOORLEDEN, TEGENWOORDIG
EN TOEKOMSTIG LEVEN.

Wat was meer voor mij te streven,
In deez' korte levenstijd;
Dan dat ik mijn jeugdig leven,
Aan de Heer heb toegewijd.
Hoe gij vorige tijdsgezellen
Denken moogt van mijn gemoed;
Dat zal mijn ziel niet kwellen,
Jezus is mijn hoogste goed.
Daarbij moet ik nu verkeren,
Met Hem rusten met Hem gaan;
Hem te dienen, Hem te eren,
Doet mijn hart van liefde slaan.

Moet ik schimp en laster horen,
Omdat ik mijn Jezus min;
Dat klinkt mij niet vreemd in d'oren,
Want er steekt genezing in.
Want ik leer mij nauwer binden,
Aan Hem, die mijn hart regeert;
Hierin zal ik vreugde vinden,
Als Hij mij maar lessen leert.

Spot en hoon en lasterreden,
Leed mijn Heiland zelf op d' aard,
En zijn mij die zaligheden
Dan nog geen versmading waard?
Moest mijn Heer, het Lam der vrede,
Ook dat lot niet ondergaan;
Kom ik volg mijn Koning mede,
Op de reis van 's levensbaan.

Hij is 't voorwerp van mijn liefde,
Die mij geeft gewenste vreugd.
Ja, die mij het hart doorgriefde,
Door gena in mijn jeugd.
Hoor dan, o jeugd! o bloei der jaren,
Die als frisse telgen groeit;
Die nog spant de blijde snaren,
Van de wereld die u boeit.
Die u blijft geheel bekoren,

Acht mocht g' eens voor 't zondekwaad,
Dat gij nog blijft lieven, eeren,
Schrikken eer het is te laat.
Och kon ik u nog medetrekken,
Op de weg van heil en vree;
En uw zielen daartoe wekken,

O ik trok u allen meé.
 'k Zou u dan naar Jezus wijzen.
 Daar mijn ziel zich in verheugt;
 Opdat gij Hem ook mocht prijzen,
 Met mij in uw tere jeugd.
 Ach gedenk gij jonge schaam!
 Om uw ziel, die eeuwig leeft;
 Eenmaal zult gij henen varen,
 Als de dood zijn teken geeft.

Als de doorklok zich doet horen,
 En gij zaam ten grave daalt;
 Daar nu niemand aan zal sporen,
 Tot die Jezus, die nog praalt.
 Praalt met hemeleer en luister,
 Onder 't menselijk geslacht;
 Daar Zijn licht schijnt in het duister,
 En Zijn zon in 't holst der nacht.
 Kom dan toch, 't is nu nog heden,
 Eer gij niet meer zijt en leeft;

Ei, hoor toch naar Jezus reden,
 Die zijn heil aan zondaars geeft.
 Kom maar vrij, o jonge zielen,
 Buk u neer in het stof,
 Leer met mij voor Jezus knielen,
 Tot zijn eer, Zijn roem, Zijn lof!
 Vraag toch Jezus om genade.
 Vliedt toch alle ijdelheid,
 Eenmaal is 't voor u te spade,
 Nu is 't de dag der zaligheid.

Op dan eens bij licht en lagen,
 Ja, als het doodsuur is bereid,
 Dan het vrolijk licht mag dagen
 Van 't genot der zaligheid.
 Laat u dan door Jezus vinden,
 O, gij talrijk jeugdig schaar;
 Opdat gij met 's Heeren vrinden,
 Mocht gered zijn van 't gevaar.
 Dat u anders zoude treffen
 In de eeuwigen helse gloed.
 O, mocht g' allen eens beseffen,
 Dat Jezus dienst is groot en goed.

O, volg dan toch die trouwe Koning,
 Dan ziet ook eenmaal ons gezicht
 Hem heersen in Zijn zalige woning,
 Met Zijn groot genadelicht.
 En zo wordt eens uw jeugdig leven,

*Niet alleen voor deze tijd,
Maar voor 't eeuwig hemelleven,
Aan vorst Messias toegewijd.
Als al die vrijgekochte schaar'n,
Tezamen met Messias bruid,
Voor eeuwig zullen zegepralen,
Hoor dan Zijn stem, waar 'k mee besluit.*

DOCH ALLES IS GENADE, HET BEGIN, MIDDEN EN HET EINDE.

*Ja, alles is gená, ik heb met al mijn zonden,
In Jezus dierbaar bloed verzoeninge gevonden.
Zijn Vader is mijn God, en zal 't ook eeuwig blijven,
'k Ben nu verlost van zond', nu kan ik vreugd bedrijven,
Ja, God de Heil'ge Geest, blijft eeuwig bij mij wonen,
'k Weet nu wat 't zeggen wil, 'k ben een van Godes zonen.
Mij dunkt ik hoor nu met al de hemellingen,
Het lied van vrij gená, zo al gedurig zingen.
Hoe zalig dit ook zij, nog wil God 't beter maken,
Mij dunkt ik hoor een stem, als in elks oren kraken;
Die roept met luider kracht: staat op, staat op, gij doden
Hun lichaam komt weer voort, 't is nu het graf ontvloten;*

*Terwijl de Rechter zit met majesteit verheven,
Om elk daar naar zijn werk, het vonnis recht te geven.
Is dat geen vrij gená, Hij roept zeer luid Verheven
Komt nu gezegenden, Mijn rijk zal Ik u geven.
Ja, dat genaderijk, dat ik van eeuwigheid,
Zelfs voor des aardrijks grond, voor u heb toebereid;
Hoe heerlijk treedt Gods volk de hemelzalen binnen,
Mij dunkt ik hoor hen weer 't genadelied beginnen.
Mijn vader, U zij dank, dat Gij dit eeuwig leven.
Uit eeuwig vrij gená, door Christus hebt gegeven.
Mijn Jezus, Vaders Zoon! lof, dank moet ik u geven.
Gij leed en streed voor mij, daardoor kreeg ik het leven.
Dank zij U Goede Geest, gij wondt mij voorbereiden, E
n zie nu komt gij mij nog eeuwig te verblijden.
Nu, o Drieëenige God, ik heb niets toegebracht.
't Is eeuwig vrij gená; dat zeg ik door Uw kracht.
Wel vrienden baart het u nog geen verwondering.
Dat ik u zeg gená; 't is als een ronde kring.
Zij is van eeuwigheid, gená zal 't eeuwig blijven;
Als iemand 't anders weet, ik moest het onderschrijven.
Op grond van Godes Woord, heeft mij Gods Geest geleerd,
Waarop ik amen zeg, en ook niet meer begeer.
Vraagt gij, wie zijt gij dan? dan vraagt gij naar betame;
Een arme sukkelaar, dit is; dit is mijn name,
Die, wat ik spreken zal, of wat ik hem kom dichten,
Ik door deez' vrij gená, het alles moet verrichten.*

IK BEN EEN VREEMDELING OP DEZE AARDE.

*Ik ben een vreemdeling hier op aard',
Ik hijg naar Zions zalen.
De wereld is mij niet veel waard,
Hoe schoon ze in 't oog moog stralen.
'k Stap met mijn kruis,
Al zachtkens zo naar huis,
De dag begint te dalen.*

*De wereld is een tranendal,
Zij ligt geheel in 't boze;
Het levenspad is eng en smal,
En niet bezaaid met rozen.
'k Stap met mijn kruis,
Al zachtkens zo naar huis,
'k Heb 't beste deel verkozen.*

*De wereld acht noch telt mij niet,
En ik haar noch veel minder.
En schoon zij mij een stijfkop hiet
Dat doet mij ook geen hinder.
'k Stap met mijn kruis,
Gemoedigd zo naar huis,
Dat maakt mijn gang gezwinder.*

*De wereld is mijn herberg maar,
Ik leef in dit vertrouwen.
Dat ik in 't grote Jubeljaar
Mijn Goël zal aanschouwen,
'k Stap met mijn kruis,
Al zachtkens zo naar huis,
Naar zaliger landouwen .*

*De wereld is in rep en roer,
Vol onrust, smart en zorgen.
Gelukkig hij die in 't rumoer,
Zich stil houdt en geborgen.
'k Stap met mijn kruis,
Al zachtkens zo naar huis,
'k Hijg naar de jongsten morgen.*

*Dit land dat zal de rust niet zijn,
't Is vol van doodse schimmen,
Ik zal uit deze rampwoestijn,
Dan vrolijk opwaarts klimmen.
'k Stap met mijn kruis,
Al zachtkens zo naar huis.
Naar onbewolkte kimmen.*

De vreemdeling zal hier altijd,
 Nog met zich moeten dragen
 Den drekzak der verdorvenheid;
 Zijn eigen harteplagen.
 Maar van dat kruis,
 Wordt hij in 's Vaders huis,
 Geheel en al ontslagen.

Schoon ik als vreemdeling hier verkeer,
 Mijn brood met smart vergader;
 Ik heb genoeg, wat wens ik meer,
 Ik heb een rijken Vader.
 'k Vind door Zijn Zoon,
 Een toegang tot de troon;
 Hij is mijn Levensader.

Ik lach met al des werelds pracht,
 Met al haar kostelijkheden:
 En die ze nevens mij veracht,
 Die lacht ook met mij mede.
 'k Zal onder 't kruis,
 Al gaande naar mijn huis,
 Al zachtkens henentreden.

Ik zal op Mesechs grondgebied,
 Niet eeuwigdurend wonen.
 Daar zingt men de triumfzang niet,
 Op blijde hemeltonen.
 'k Stap met mijn kruis,
 Al zachtkens zo naar huis,
 'k Hijg naar de troon der tronen.

Hoewel de wateren der Jordaan,
 Ten toppunt zijn gerezen;
 En buiten hun oevers gaan,
 'k Zal niet angstvallig vrezen.
 In bange tijd des noods
 Ja zelfs de tijd des doods,
 Kan die der blijdschap wezen.

De wereldling maakt veel gerucht,
 Hij hijgt naar eer en staten.
 Hij bouwt kastelen in de lucht,
 En vlamt maar op ducaten.
 Hij is vol waan en wind,
 Den meesten klank die vindt
 Men in de leegste vaten.

De hemel is een sterke stad,

Die moeilijk is te winnen.
 Het zwaard dient bij de hand gevat,
 De strijd moet hier beginnen.
 Gord u dan moedig aan,
 En strijd om in te gaan,
 Nooit komt gij anders binnen.

Schoon 't ongelooft mij vaak verrast,
 Mij dikwerf aan durft randen.
 Het ankertouw blijft altoos vast,
 Dat rust in Jezus' handen.
 'k Stap met mijn kruis,
 Al zachtken zo naar huis,
 Door onbezaaide landen.

Mijn Goël heeft op Golgótha,
 De kelk voor mij gedronken;
 Het handschrift op Calvaria,
 Voor mij aan 't kruis geklonken.
 Mijn schulden zijn betaald,
 De pen er door gehaald,
 Zijn heil aan mij geschonken.

De Heere is mijn Heilfontein,
 Hij schenkt mij alle dingen;
 Hij zal in dit Bethesda zijn,
 De God der vreemdelingen.
 'k Zal onder 't kruis,
 Al gaande naar mijn huis,
 Den Heere vrolijk zingen.

OP DE OVERDENKING VAN MIJN DOOD.

Al wederom een dag verschenen,
 Vast nader ik mijn graf.
 Ach of ik in mijn bidden, spreken.
 Maar acht op alles gaf.
 Leerd' ik omzichtig werkzaam leven,
 't Is haast met mij gedaan.
 Het slotuur is reeds opgeschreven,
 Om naar mijn huis te gaan.

Al wederom een dag verstreken,
 Ik reis met Jezus voort,
 Die kan en zal mijn banden breken,
 Mijn ziel hoopt op Zijn Woord.
 Wat mij in mijn weg moog treffen,
 Hoe donker die ook zij;
 Zijn zorg maakt berg en heuvels effen,

Genoeg, Hij denkt aan mij.

*Al wederom een dag verstreken,
Kwelt mij de macht der hel,
Mijn redder hoort mijn stamelend smeken;
Help mij Immanuel,
Zoo lang ik moet op aarde zwerven,
Kent gij mijn doornig pad.
O, dat ik u maar zie bij 't sterven,
Dat is mijn grootste schat.*

*Al wederom een dag verstreken.
Ik tel mijn korte tijd,
Is nu en dan de moed bezweken,
'k Raak toch de hoop niet kwijt,
In al mijn strijd en twijfelingen,
Denkt God aan Zijn Verbond.
'k Zal bidden, waken, wenend zingen,
Mijn Jezus is mijn grond.*

W. V.

***Want wij weten dat, zo ons aardse huis, dezes tabernakels gebroken wordt,
wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar
eeuwig in de hemelen. 2 Cor. 5 vers 1.***

*O, kostelijke hemelwoning,
O, paradijs van Zions Koning,
O, heerlijkheid der zaal'ge schaar.
Gij boeit mijn zielsbespiegelingen
En doet mij zuchten was ik daar,
Om mee des Heeren roem te zingen.
De levensboom geeft daar zijn vruchten, Zodat geen honger is te duchten,
Elk is voldaan met 't zalig lot,
Niets kan aan hun begeert ontbreken,
Maar stoor'loos rust hun ziel in God,
Gevoerd aan zijn wellustbeken.
Geen tranen druipen van hun ogen,
Daar is de moeite weggevlogen,
De tong der slange steekt niet meer,
Noch wondt hen die daar zegepralen:
Gedekt met vleug'len van hun Heer,
Zij zijn beveiligd voor hun kwalen.
Ach luister 's Heeren lievelingen,
Mijn mond zal van de hemel zingen;
Heft uw geest naar boven op.
Beschouwt aandachtig wie daar wonen;
Hun staat en werk zal ons in top,
De heiligheid ten voorbeeld tonen.*

*Bij d' intree worden onze zinnen,
Verrukt door al de glans van binnen,
Die straalt van d' Oppermajesteit,
Zie paarden, goud en diamanten,
O hemel vol van heerlijkheid,
Ontdekte zich van alle kanten.
Dit paradijs behoeft geen stralen,
Die van de zon en maan afdalen,
Nee, hier schijnt aller lichtenbron
Vol glans op al de hemellingen;
Hun kaars is 't Lam en God de zon,
Voor hen die zijn troon omringen,
Ben ik hier in Mesechs tent,
Een vreemdeling en onbekend,
Haast zal ik 't Vaderland genaken,
Daar klink' U lof van 't hemelkoor,
Gezongen lucht en wolken door,
Daar zal ik in Uw liefde blaken.
Mijn Bruidgom vertoeft niet lang,
't Valt mij in Kedars hut te bang.*

Z. D.

EENVOUDIG VERHAAL VAN MENSELIJKE ZWAKHEID EN VAN
GODDELIJKE WONDEREN
GEDURENDE ZIJN LEVENSLLOOP
SINDS VEEL JAREN WAARGENOMEN EN AANGETEKEND EN THANS OP
VERLANGEN VAN SOMMIGE KINDEREN GODS OPENBAAR GEMAAKT

DERDE STUK

(Bevattende mededelingen van 1835 tot aan de Winter van 1839; des schrijvers
leeftijd van 24--28 jaren.)

DOOR

C. DOMINICICUS

Te Kattendijke, bij GOES.

GEDRUKT VOOR REKENING VAN DE SCHRIJVER

Gedrukt bij G.A. van Hoften te Utrecht

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2018

Cornelis Dominicus (1811-1882)

Cornelis Dominicus was op 27 maart 1811 geboren in de burgerlijke gemeente Yerseke als zoon van Jacob Dominicus en Dina de Korte. Zijn ouders waren niet onbemiddeld (enigszins "bedeeld met aardse goederen." Maar "onbekend met en daarom ook niet begerig naar het hoogste goed"). Ze leefden "burgerlijk en fatsoenlijk godsdienstig in de wereld" en in die geest probeerden ze ook hun zoon op te voeden.

Het bovenstaande hebben we geput uit Dominicus' autobiografische aantekeningen, waarvan 3 "stukken" gedrukt voor rekening van de schrijver, zijn verschenen onder de titel: Een eenvoudig verhaal van menselijke zwakheid en van Goddelijke wonderen gedurende zijn levensloop', zonder jaartal. Het derde stuk eindigt met de winter van 1839. Hier wordt vermeldt dat deel 4, 5, 6 nog volgen. Maar die deeltjes zijn er bij ons weten niet verschenen.

Dominicus was eraan begonnen met de bedoeling heel eenvoudig te vertellen wat "God aan mij en in mij gewrocht heeft", in de hoop, dat het "voor eenvoudige en oprechte vromen een hand bij de weg mocht zijn, of ook voor de een of andere zondaar (mocht) dienen om hem de weg te tonen, die de verstandige naar boven leidt."

In de Voorrede van het eerste "stuk" haalde hij woorden van Bunyan wiens werken hij "met vermaak en vrucht" las - aan: "Vindt gij hier onder het lezen, hout, hooi of stoppelen, neemt de vrijmoedigheid en werpt het weg, bedenkende, dat ik zelf ook niets meer dan een droge stoppel en een weg gedreven blad ben." Toen Dominicus het eerste deeltje liet drukken, was hij volgens eigen zeggen al 66 jaar oud. Het zal dus omstreeks 1877 zijn geweest.

Als jongen van 14 jaar, vertelt hij, werd hij door zijn vader als smidsknecht uitbesteed in Kloetinge (even ten oosten van Goes gelegen). Hij ging weinig met mensen om en zat 's avonds het liefste thuis. Daar was hij bezig met "verborgen zielsonderhandelingen", naar aanleiding van de lectuur die hij las. Naast de Bijbel waren dat de stichtelijke werken van "oude schrijvers." Hij noemt er verscheidene van. In 1826 kreeg hij een boek van de Leidse professor in de theologie, Johannes â Marck in handen, waarin vooral het dogma van de "Voorverordining" hem interesseerde. Ook las hij in het werk van Wilhelmus â Brakel en leerde daaruit "verstaan, dat het getuigenis van de Heilige Geest onmisbaar was om met het hart te geloven." Bij de lectuur van "Het kinderdeel der vromen" van Lambertus Myseras had hij "aangename en zalige ogenblikken."

Toen hij eens in de autobiografie van Chr. Salomon Duijtsch las over de wonderlijke leiding, die God met deze had gehad, kwam bij Dominicus de gedachte op ook iets van zijn eigen leven op papier te zetten.

In de winter van 1829 kreeg hij het boekje van Eswijler over het sterven aan de wet en het leven door de waarheid des Evangeliums onder ogen, "dat ik met bijzondere smaak voor mijn ziel mocht lezen." Hij doelde hier op het in 1685 voor het eerst verschenen mystiek geschrift Ziels-eenzame Meditatiën van Jan W. Eswijler, oefenaar en binnenvader in het Burgerweeshuis te Hoorn. Ook vond hij veel troost in het boekje van Joh. Hoornbeek over de "geestelijke verlatingen" van veel vromen.

In een levensbeschrijving van Luther trof hem diens gezegde dat het in sommige tijden "beter was neer te gaan in de put, dan met de Engelen hand aan hand."

Als smidsknecht heeft hij op allerlei eilanden van Zeeland een poos vertoefd, o.a. in Dreischor op Schouwen, waar hij leefde als 'een vreemdeling onder een volk, dat God niet kende'. Op zondag ging hij eenmaal naar de kerk. De dominee in Dreischor was volgens hem volop een 'naturalist'. De rest van de zondag bracht hij al lezende op

zolder door, afgewisseld met een eenzame wandeling langs de zeekant.

In mei 1832 werd hij voor korte tijd smidsknecht in Arnemuiden op Walcheren. Daar hoorde hij, dat er een Hervormde dominee op het eiland was gekomen "die de waarheid duidelijk en geestelijk verkondigde, een wonder grote toeloop en de goedkeuring der vromen had en algemeen bemind werd."

Dominicus trok ook naar Biggekerke om "de veel volk trekkende leraar" eens te beluisteren. Hij hoorde hem met veel "zielsgenoegen." Het was ds. Johannes van Rhee, op 15 juli 1832 in Biggekerke gekomen. Bij het volk stond hij bekend als een geweldig "prediker" van wie later ouden van dagen nog spraken als van een man, door weinigen geëvenaard in zeggingskracht en "getrouwheid" in het waarschuwen. Uit de omliggende dorpen, zelfs uit Middelburg, trokken zondags grote scharen naar dit stille dorpje om de gevierde prediker te horen.

Dominicus heeft als ongetrouwde jongeman ook nog een poos gewoond in Stavenisse op Tholen.. Daar had hij het naar zijn zin. Hij bezocht er vaak de gezelschappen, waarin men met elkaar las, bad en sprak en waarin hij zich niet onbetuigd liet. Hij had "veel aangenaam verkeer" met de vromen in Stavenisse. Het merendeel van hen ging zondags niet naar de kerk. Maar "vergaderde in troepjes met elkaar" (conventikels!). In Stavenisse stond toen in de Hervormde kerk J. Burgerhout, in 1796 gekomen van Biervliet en in 1837 in Stavenisse met emeritaat gegaan.

Men moet daarbij in het oog houden - schrijft Dominicus - dat men in het land van Tholen over het algemeen nog "een indruk had van vroomheid en goddeloosheid en ten gevolge daarvan nog achting voor vrome mensen." Ook Dominicus bezocht toen zelden een kerkdienst. Steeds meer ontwikkelde hij zijn oefenaarstalenten, die hij ongetwijfeld bezat.

In het derde 'stuk' van zijn autobiografische notities behandelt hij de periode voorjaar 1835 tot de winter van 1839.

Ter sprake komt dan zijn afscheid van Stavenisse, zijn verblijf in Zuid-Holland (o.a. Dubbeldam bij Dordrecht) en hoe hij in dienst kwam bij een weduwe in Emmikhoven in het land van Altena (N.-Br.). Daar kwam hij in aanraking met de Afscheidenen, sloot zich bij hen aan, moest voor de rechtbank in 's Hertogenbosch verschijnen en belandde zelfs met enige andere in de gevangenis.

Na zijn vrijlating werd hij weer actief als oefenaar in het land van Zierikzee, waar hij ook met de rechtbank te maken kreeg.

Tenslotte vermeldt hij, dat hij op 18 juni 1839 voor de wet is getrouwd, "zoo eenvoudig mogelijk": er waren slechts 5 mensen bij aanwezig "dat zeer naar mijn genoegen was."

Uit al zijn autobiografische aantekeningen komt duidelijk zijn neiging tot een mystiek ascetisme naar voren. 't Is jammer, dat ze niet verder lopen dan de winter van 1839. Voor de rest van zijn levensloop beschikken we helaas maar over weinige persoonsgegevens hoewel een huwelijkscontract en zijn beide testamenten en successiememories nog een welkome aanvulling bieden.

Op 1 november 1848 vestigde hij zich in Kattendijke op Zuid-Beveland, een paar km ten noordoosten van Goes aan de Oosterschelde gelegen. Hij kwam toen van Kats op Noord-Beveland. Kort daarop stierf zijn vrouw.

In de notulen van de Hervormde kerkenraad van Kattendijke van 24 maart 1863 vinden we hierover een belangrijk gegeven.

Na gedaan huisbezoek bleek het zielental van de gemeente 250 te bedragen, van wie 86 belijdende leden waren. Het huisgezin van Cornelis Dominicus en van Jan van de

Dorpel niet meegerekend. Daar had men maar geen huisbezoek gebracht. Bij Dominicus niet "vanwege deszelfs handelwijze op kerkelijk gebied" (hij hield immers aparte bijeenkomsten; overigens kwam zijn naam in het lidmatenregister ook niet voor) en de andere liet blijken, geen enkele belangstelling voor de Hervormde kerk te bezitten.

Van de activiteiten van de Dominicus-groep in Kattendijke, die haar aanhangers uit de directe omgeving trok, is ons wel wat bekend. Enigen van hen wilden in 1864 graag hun kinderen laten dopen en Avondmaal vieren. Maar in een predikantloze groep kon dit natuurlijk niet.

Daarom vroeg men in het najaar van 1864 aan ds. Bastiaan Sterkenburg, een ex-dominee van de Kruisgezinden, om naar Kattendijke te komen en daar ambtsdragers te laten kiezen en hen te zijner tijd te bevestigen. Deze kwam en preekte op 7 december 1864 "in de tente der samenkomst", een van binnen helemaal rood geschilderde houten loods te Kattendijke, eigendom van C. Dominicus.

De volgende avond was men met ruim 20 personen weer bij elkaar. Eerst las Sterkenburg de art. 27-32 van de Nederlandse geloofsbelijdenis voor (waarin het gaat over de kerk en de ambten, orde en tucht daarin) en vroeg toen aan de aanwezigen of ze zich op die basis wilden organiseren. Iedereen was akkoord.

Vervolgens werd met aller instemming Cornelis Dominicus door ds. Sterkenburg bevestigd tot oefenaar, catechiseermeester en 'krankenbezoeker', terwijl daarna Adriaan Noordijke en Pieter de Herder tot ouderlingen werden gekozen en tot diakenen M. Krijgsman en B.M. De Boer.

Op 29 januari 1865 kwam ds. Sterkenburg opnieuw naar Kattendijke om de gekozen ambtsdragers te bevestigen. Vooraf verklaarde hij met nadruk dat het beslist niet de bedoeling was een nieuw kerkje te stichten ("een bijzonder kerkgenootschap op te richten"). De in de 'tente' bevestigde ambtsdragers waren bestemd voor allen in de wijde omtrek van Goes, die niet wisten bij welke kerk ze zich moesten aansluiten. Maar toch wilden blijven bij de "in de Belijdenis vervatte leer der gereformeerde vaderen." Men noemde zich geen 'kerk' of 'gemeente', en als kring of groep had men ook geen rechtspersoonlijkheid.

De groep van Dominicus telde 44 leden, van wie ongeveer de helft uit Goes kwamen (21), 16 uit Kattendijke, 3 van Wemeldinge, 2 van Kloetinge en 2 van Kapelle.

De volgende zondag preekte ds Sterkenburg nog eens in Kattendijke en doopte toen in de tent maar liefst 11 kinderen.' Door dat alles kwamen de samenkomsten bij Dominicus sterk in het nieuws en elke buitenstaande 'kerkeraad' wilde dit beslist niet en liet dit blijken door de keus van haar voorgangers.

Op biddag 8 maart 1865 ging ds. Keulemans uit Middelburg voor. Daar was hij predikant bij de Gereformeerde gemeente onder het kruis (groep Van de Oever). 's Avonds preekte hij in Goes bij de koekebakker Marcus Sterk', wonende aan de Grote Kade, aan huis. Een paar maanden later kwam ds B. Sterkenburg, dominee in een vrije groep, weer naar Kattendijke en bediende 14 mei het Avondmaal.

Wie moest men in Kattendijke vragen voor de volgende Avondmaalsbediening? Het bleek moeilijk daarvoor een predikant bereid te vinden. Wie men het ook vroeg, het antwoord was steeds nee. Toen men nog eens aanklopte bij ds. Keulemans te Middelburg, adviseerde hij de groep te Kattendijke dringend niet apart te blijven staan en zich te verenigen "met het volk des Heeren, dat op dezelfde grondslag stond." Hij dacht daarbij aan zijn eigen kerkverband, de Gereformeerde gemeente onder het kruis, groep Van de Oever. Wilde men zich echter liever aansluiten bij de andere groep van de Gereformeerden onder het kruis, waarin ds. D. Klinkert in 1864 kruisdominee in

Rotterdam geworden - een vooraanstaande plaats innam, dan was het ook goed. In de Kruisgemeenten had zich namelijk een scheuring voltrokken. Maar ds. Keulemans verwachtte, dat de breuk spoedig geheeld zou worden.

Het was ook in de tijd, dat velen in Goes en elders de gemeenten van ds. Budding verlieten, omdat deze weer eens een ommezwaai had gemaakt en ketterijen begon te verdedigen en te propageren: hij verwierp de verkiezingsleer en loochende de Drieëenheid, zoals die in de Gereformeerde belijdenisgeschriften te vinden was.'

De groep-Dominicus overwoog het voorstel van ds. Keulemans ernstig. Maar Dominicus stelde voor - nu men niet een 'geordend' predikant kon krijgen - dat de oudste ouderling A. Noordijke het Avondmaal zou bedienen!

Noordijke en ook ouderling P. De Herder wezen dit voorstel dadelijk af. En het kerkeraadslid B.M. De Boer drong er op aan het advies van ds. Keulemans op te volgen en zich aan te sluiten bij de Gereformeerde gemeenten onder het kruis. Men slaagde er niet in tot een eenstemmig oordeel te komen. Dominicus zou aan ds. Keulemans een brief schrijven."

En zie, op 30 januari 1866 kwam ds. Keulemans uit Middelburg over om in Goes niet in Kattendijke - een Gereformeerde gemeente onder het kruis te stichten. Gelukkig zijn de notulen daarvan bewaard gebleven, zodat we nu weer vaste grond onder de voeten hebben.

We keren nog even terug naar de oefenaar Cornelis Dominicus Jacobuszoon te Kattendijke. Via het Gemeente-archief van Goes kregen we kopieën van testamenten en een huwelijkscontract van C. Dominicus te Kattendijke onder ogen, plus kopieën uit de successiememories betreffende de afwikkeling van de nalatenschap van deze merkwaardige hoefsmid uit Kattendijke.

Hij was eerst gehuwd geweest met **Cornelia Krijgsman** 13 of 18 juni 1839; en is na haar overlijden hertrouwd hij (op 28 september 1865) met **Krina Jacoba de Smit** uit Kapelle (geb. December 1822).

Zijn kinderen - alle drie uit zijn eerste huwelijk - waren:

1. Dina, geb. 1 oktober 1840, overleden 25 oktober 1850
2. Pieterella, geb. 20 juni 1843 te Kats (N.-Beveland). Ze trouwde later met Jacob op 't Hof
3. Cornelis; geb. 29 augustus 1847 te Kats

Voor ons van belang zijn een 'huwelijkscontract' van 11 oktober 1865 naar aanleiding van zijn tweede huwelijk met Krina Jacoba de Smit en 2 testamenten: het eerste van 27 juni 1871 en het tweede van 23 oktober 1882 zeer kort voor zijn overlijden op 17 november 1882 te Kattendijke, namelijk 3 1/2 week daarvóór.

Wie deze stukken nauwkeurig doorleest, doet de opmerkelijke ontdekking, dat Cornelis Dominicus een erfenis naliet van totaal f 22.131,96. Voorwaar een vermogend man, vooral in die dagen!

Tot deze aanzienlijke nalatenschap droeg ook in bijzondere mate bij het feit, dat hij zelf ook bij zijn leven een kwart deel in een erfenis gekregen had uit de nalatenschap van Adriaan Dominicus Jacobuszoon, ten bedrage van f 4627,84 (deze was 3 augustus 1880 overleden). Hierdoor werd zijn toch al niet gering vermogen nog in sterke mate vermeerderd. We lezen namelijk van woonhuizen, percelen bouwland, boomgaarden, weilanden, talloze obligaties, schuldvorderingen op particulieren enz., te veel om hier op te noemen.

Belangrijk voor ons onderwerp is ook de volgende bepaling uit het testament van 27 juni 1871: Cornelis Dominicus vermaakt aan zijn zoon Cornelis "de tent tot godsdienstige bijeenkomsten dienende, in de gemeente Kattendijke aan de

Monnikendijk, kad. bek. sectie A, nr. 436, met de erve, waarop dat gebouw staat etc., met de in dat gebouw aanwezige goederen."

En dat met de uitdrukkelijke voorwaarde erbij, dat gemelde "tent" niet mag worden afgebroken dan pas na 2 volle jaren na zijn overlijden, en dat "deze tent in staat moet worden gehouden om te dienen tot godsdienstige samenkomsten en tot de dienst van vrome leraren, die lust hebben om hun gaven in dat gebouw te doen horen."

Een van degenen die er later in gesproken heeft. was L. Boone, die predikant bij de (Oud)- Gereformeerden zou worden.

Niet minder opmerkelijk is tenslotte nog, dat Dominicus in zijn tweede testament van 23 oktober 1882, enkele weken voor zijn dood opgemaakt, bepaalde, dat het uitgeven van het 4e, 5e en 6e deeltje van zijn 'levensgeschiedenis' uit zijn boedel betaald moest worden. Of die deeltjes ook werkelijk alsnog zijn uitgegeven, is ons onbekend.

Op 17 november 1882 is Cornelis Dominicus in Kattendijke overleden, 71 jaar oud.

Cornelis was een miskend én een bemind man. Kaatje van der Wekken woonde een dienst van hem bij op Schouwen. In een brief schreef ze: "Kort geleden heb ik nog een zeer aangename man gehoord uit het Goesche land, namelijk Dominicus, die hier gesproken heeft met veel eenvoud maar met opgewektheid."

Zijn tweede vrouw Krijna Jacoba de Smit, met wie hij op 12 oktober 1865 in het huwelijk was getreden, overleefde hem, zij zou in 1908 op 86-jarige leeftijd overlijden.

Geschriften

Lenige overdenkingen, zijnde de vrucht van eenzame uren, voorgesteld tot vermaning en zelfbeproeving. Goes 1861.

Ervaringen en voorvallen van Marinus van de Giesen, Brielle 1882.

De uitdrukking van de gedachten aangaande de waarheid van Salomo beschreven over het huis der opperste wijsheid, Utrecht z.j.

Ene korte verklaring of geloofsbelijdenis naarmate van licht uitgeschreven als de belijder voorkomende voor hem in de weg van zalig worden onmisbaar. Utrecht z. j.

Een eenvoudig verhaal van menselijke zwakheid en van Goddelijke wonderen gedurende zijn levensloop, sinds veel jaren waargenomen en aangetekend en thans op verlangen van sommige kinderen Gods openbaar gemaakt. Drie delen, Utrecht z. j.

Literatuur

Bovenstaand historisch overzicht voornamelijk overgenomen uit:

J. Wesseling, De Afscheiding, van 1834 in Zeeland, 2 delen. Barneveld 1987-1989.

C. Dekker, Gereformeerd en evangelisch. Ontstaan en geschiedenis van de Buddinggemeente te Goes en haar plaats in het Nederlandse Protestantisme in de periode 1839-1881. Kampen 1992.

Zie ook:

A.M. Wessels, God ons een schild. Uit het kerkelijk leven der Gereformeerde kerken op Zuid-Beveland 1836-1936, Goes, 1936.

F.L. Bos. Kruisdominees. Verhalen uit afgescheiden kringen, tweede druk Kampen z. j.

C. Smits, De Afscheiding van 1834. Achtste deel: Provincie Noord-Brabant, Dordrecht 1988.

OPDRACHT AAN MIJN VRIENDEN.

Ik draag dit deeltje aan geen andere mensen op, dan de vorige . Er zullen echter misschien onderscheiden levenservaringen en genadige bevindingen van Gods getrouwheid in voorkomen, die voor sommigen meer tot hun vertroosting of beproeving kunnen dienen. Ik deel ze echter niet mede, om als een regel voor, andere te dienen of als een vorm, gegoten worden waarin eens anders bevindingen moeten. Voor zulk een afgoderij hoop ik, dat God mij. Zo ik hoop en geloof, heeft God in Zijn genade moge bewaren. Zijn Soevereine Oppermacht op de voorgrond van mijn ziel geplaatst, en heeft het die Soevereine God behaagd, zich in die onderscheiden soevereine wegen aan mij zondaar waar te maken. En omdat ik weet dat God Zich op zijn Soevereine wijze aan veel zondaars heeft verheerlijkt, zo werp ik in deze ook mijn brood uit op het water, wensende ook een deel te geven, aan zeven, ja ook aan acht, omdat ik niet weet, welk kwaad nog wezen zal op aarde. Zoveel ik weet en mij bewust ben, is het arbeid der liefde van uw dienstwillige dienaar in de Heere

C. DOMINICUS

In dit derde deeltje worden weer onderscheiden zaken en beproevingen vermeld en hoe die beproevingen mij ten goede gewerkt hebben. Onder andere bevat dit deeltje mijn smartelijk afscheid van Stavenisse; mijn vreemdelingsleven en omzwerven in Holland met enige omstandigheden; hoe God mij van daar uitgeleid en in het land van Altena onder Zijn volk gebracht heeft; hoe God daar door Zijn al-regerende Voorzienigheid de waarheid, vroeger tot mijn ziel gesproken, heeft waar gemaakt, met het genot in het verkeer met het volk aldaar.

Verder, hoe ik als voorganger van het volk daar, als zodanig beboet en in de gevangenis gezet ben met mijn zalig verkeer met de broeders daarin; hoe ik, na zeven weken daarin doorgebracht te hebben, daar uitgeleid ben.

En hoe ik eindelijk na enige omzwervende beproevingen, door God bewerkt werd, tot mijn eerste huwelijk, waarvan ik in een vorig deeltje iets gemeld heb, om zo over te gaan; met de omstandigheden, die dit vergezelden.

De mededelingen in dit deeltje lopen dus van het voorjaar van 1835 tot aan de winter van 1839, in 't welk alles gebleken is, mijn zwakheid en Gods genadige werken.

Uw vriend in de Heere

C. DOMINICUS

EERSTE HOOFDSTUK.

Het in het laatst van mijn tweede deeltje vermeldde uit de 119e Psalm verblijdde mij niet zeer veel, omdat het met vrees vergezelschaft was, en met flauwe hoop uitzag of het waar zou worden. Ik vroeg daarop aan de schipper, op de toren wijzende, welke plaats daar voor ons lag en kreeg ten antwoord, dat het Zevenbergen was. Ik verzocht hem toen mij daar aan wal te brengen ten einde te beproeven of mijn wens vervuld zou mogen worden waarover ik aan de vrienden aldaar geschreven had.

Na enige tegenspoeden doorworsteld te hebben, stond ik in 't midden der vrienden aldaar, en ik mag en moet zeggen, dat mijn kennismaking met hen in hun vergadering op 's Heeren dag voor mij waarlijk genot opleverde. Volgens afspraak met de schipper ging ik 's Maandags naar de Moerdijk, vanwaar wij overvoeren naar Willemsdorp, en vandaar ging ik naar Dubbeldam.

Ik heb een en andere zaken, waarmede de vijand mij bezwaarde, leugen bevonden en een gedeelte bewaarde de Heere voor de toekomst. Vandaar weer terugkerende naar Stavenisse ging de reis bijzonder voorspoedig zodat ik later daarover mij wel eens heb uitgedrukt, dat alles mij bijzonder meegewerkt en de Heere ook in deze mijn bede heeft verhoord.

Ondertussen was ik mijn vijf en twintigste jaar ingetreden en moet nu mededeling doen in welke wegen de Heere mij in dit levensjaar leidde. Veel verzoeken, maar ook genadige ondervindingen bleven voortdurend mijn deel, zolang ik nog te Stavenisse woonde; maar de zaak waar ik meest tegen opzag, was die van daar te scheiden, dat, menselijker wijze, toch moest geschieden. Deze zaak deed mij schrikken; want ik had te Stavenisse vrienden, aan welke ik door middel van gebed en samspraak innig en nauw verbonden was. Ik kwam in die tijd eens op de vergadering dezer vromen en mocht met die kleine, oprechte schaar, als op mijn hart gebonden tot God naderen, hoewel ik in die weg most doen zoals Jozef deed, namelijk, zijn tranen voor zijn broederen verbergen, opdat zij daaraan geen verkeerden uitleg zouden geven.

Op deze vergadering had ik het geval, dat een man, die voorging in het gebed, mij onder dat gebed geheel ontviel, waaruit ik voor mijn ziel twee leringen ontving, ten eerste, dat Gods vrije liefde ons nauw aan elkaar kan binden, en ten tweede, dat de Heere ook zo kan werken, dat een klaar onderscheidingsteken gegeven wordt.

Ik had het op die tijd in dit geval zo bang, dat ik niet spreken kon. De man vertrok evenwel een half uur later, en eer ik wegging mocht ik door Gods genade in het gebed komen en de ban week van mijn ziel. Ik mocht God smeken om de genade, dat Zijn aangezicht mocht medegaan, omdat de tijd van scheiden haast daar was, dat wij Hem mochten aankleven, en dat God in Christus de genadige overwinning over ons mocht bekomen.

Wij zijn toen op die reis met hartelijke tranen gescheiden, zo zelfs, dat die dingen mijn ziel nog achteraan kleven. Ik achtte in die tijd een klein gedeelte beproefd geloof veel kostelijker, dan een groot gedeelte menselijke godsdienst, die uit het hart versierd was, De tijd van Pasen naderde en het scheen besteld, dat ik dan naar mijn ouders zou gaan; maar de Heere sneed de weg af, daar de schipper verklaarde, dat hij wegens weer en wind niet varen kon. Van achteren mocht het openbaar worden, dat de Heere het goed beschikt had.

Ik bleef die dag op Stavenisse, waar de Heere het met ons bijzonder goed maakte daar wij in onderlinge liefde mochten samenzijn en vooral des avonds over, veel zaken tot onderlinge stichting met elkaar mochten handelen en door banden van liefde en eenheid gebonden waren. Des andere daags ging ik naar St. Maartensdijk, waar ik met

een oprechte, vrome zielsvriendin mocht spreken, tot ons beider troost en bemoediging terwijl ik bij mijn terugkeren bij een ziel kwam, die wel in banden verkeerde. Maar aan wie de Heere, naar het mij voorkwam en zo ik hoopte, een hand van genade gelegd had. De tijd van scheiden naderde zo al, en ik meende dat het best zou zijn om mij langzamerhand van het verkeer met de vrienden te spenen. Maar mijn voornemen viel in duigen. Ik zei: zelfs soms tot mij zelf, hoe smartelijk de zaak van scheiden ook vallen moge, ik hoop toch, zo lang ik nog in hun midden ben, van de gelegenheid gebruik te maken; en dit nog te meer, omdat ik in mijn ziel in en tot het gebed veel opgewektheid vond, waarvan ik op onderscheiden stonden en plaatsen de zalige vrucht in mijn ziel mocht smaken.

Ik ging vóór mijn vertrek nog eens naar het Zierikzese land, omdat ik daar vroeger een aangenaam verkeer met het volk gehad had. Ik kan u ter helfte niet verhalen, hoe het volk daar zijn begeerten mij vertelde; want nu het op het punt van scheiden kwam schenen de banden hechter te worden.

Eindelijk moet ik u het einde van het aangename leven van mijn ziel in het Thoolse land meedelen. De laatste Sabbat van mijn verblijf aldaar was aangebroken, en al mijn vrienden daar, die toen leefden en nog lang daarna geleefd hebben, konden getuigen, hoe ik mij met die kleine schaar onder een innig liefdegevoel en in gemeenschap der ziel mocht opdragen aan de troon der Genade; aan de Vaderlijke ingewanden van vrije en genadige Barmhartigheid; dat wij zo allen in die Rotssteen verbergings mochten vinden; omdat dit alles en alleen in God goed kon worden.

De daarop volgende Maandag, de dag van mijn vertrek, klemden de banden nog nauwer. Ik zat bij een vriendin bijna twee uren lang met een hart als toegenepen, zodat wij geen van beiden eten konden. Maar het gebed was onze spijs, en zalige gemeenschap onze toespis. En zo nam ik mijn eerste afscheid.

Ik ging daarop naar huis tot mijn ouders, en moet zeggen, dat onderscheiden zaken, die vroeger gedurig opgehaald werden, ditmaal stil bleven liggen.

Nu vertrok ik weer door het Theologie land gaande, naar mijn nieuwe dienst, op welke reis ik een wondere ontmoeting had. Toen ik dicht bij St. Maartensdijk kwam namelijk, ontmoette ik een lieve broeder en vader in Christus, van wie ik met een kus der liefde afscheid nam, en die ik in dit tijd tedelijk leven nooit meer zag.

Ik moet het verhaal van mijn afscheid aldaar zo kort mogelijk maken. God en mijn lieve harten vrienden weten echter hoeveel en wat er in onze zielen geschiedde, want waarlijk onvergetelijke voor de eeuwigheid gelegde banden hebben wij gevoeld, die wel uitwendig gerekt. Maar nooit verbroken zijn geworden.

Ik ging toen 's morgens vroeg vandaar en een vriend deed mij uitgeleide. Wij schreiden samen als nauw verbonden broeders en beloofden in het vervolg aan elkaar te schrijven.

Ik kwam verder op St. Annaland en nam ook daar afscheid van de veel nauwe vrienden, die mij ook hun bijzondere toegenegenheid en liefde betoonden, bevindende evenwel, dat het nauwste verkeer de smartelijkste scheiding opleverde.

Van hier reisde ik naar de Feijnaard, waar ik overnachtte en waar mij, hoewel bij een vromen man geherbergd, een grote dodigheid had bevangen. Nu ging ik des morgens verder op reis naar Dubbeldam; maar daar ik op mij genomen had, een groetenis te brengen aan een vromen man, die op de Moerdijk woonde, ging ik eerst daarheen, werd er met liefde ontvangen en vond er gemoedelijke vrede; waarna ik mijn reis voortzettende te Dubbeldam aankwam.

Ik wens u mede te delen, zowel de wegen van smart als die van Goddelijke tussenkomst, die mij daar ten deel vielen. Op de eerste avond gingen mijn nieuwe

huisgenoten, volgens hun gewoonte naar buiten en wilden mij in die gemeenschap inwikkelen. Maar ik kon dit niet doen, want zij waren en spraken uit de wereld en de wereld hoorde hen; maar dit was mij ten dode geworden. Hierbij kwam nog, dat ik de omgang met mijn lieve vrienden miste, zodat ik onder hen uiten inwendig een vreemdeling was. Onderscheiden zaken werden verzoekender wijze op mij toegepast en oefenden ook invloed op mij uit. Mijn baas stelde mij voor, eens met hem te gaan wandelen. Maar ik ondervond spoedig onderscheid in omgang en verkeer. Ik leed in het eerst onder die zaken gemoedelijke smart; maar het dreef mij uit tot God, wie ik mijn' nood klaagde. Ik miste op die plaats het openbare gebruik van Gods woord en evenmin hoorde men een openbaar gebed. God evenwel was ook daar met zijn Alomtegenwoordigheid, en ik mocht hart en handen tot Hem opheffen.

Ondertussen kwam de Zaterdag waarop het lezend onderzoek der Psalmen mij goed was, vooral toen ik opmerken mocht, hoe God vanouds gewoon was, Zijn volk door de onderscheiden wegen Zijner Voorzienigheid te beproeven. En terwijl ik zo in de overdenking van al die zaken was, kwamen drie onderscheiden zaken in mijn ziel, die mij tot ernstige gebeden werden.

Ten eerste; dat God mij de tijd, die ik had, tot nutte bezigheden mocht leren besteden; omdat de tijd kostelijk is en het leven haastig voorbij gaat.

Ten tweede; begeerde ik lijdzaamheid van God, om de loopbaan, die nu voor mij lag, te lopen en Hem in al die weg te eren.

Ten derde was mijn bede, dat de Heere mij een vreemdeling onder hen mocht maken, die niet verder in hun verkeer deel nam, dan mijn roeping en betrekking vereiste; maar dan ook in deze in alle getrouwheid te leven en te wandelen.

Zo volgde de Zondag en ik gevoelde uitwendig gemis; want ik kende daar geen een kind Gods om er mede te verkeren. Ik ging op hun uitnodiging mee naar de kerk; want de waarheid, die Nicodémus sprak, namelijk, dat onzer niemand oordeelde, voor dat zij eerst van hem gehoord en verstaan had, wat hij deed. Het was de eerste en laatste reis, dat ik die prediker hoorde, want ik wist toen zoveel van zijn grond, waarop hij bouwde, dat ik geen begeerte meer naar zijn woorden had. Bij terugkomst mocht ik, hoewel enigszins verklaren en rekenschap geven, dat er tussen hem en mij een groot verschil lag, waarop zij nog zo al enige tegenredenen had; want de dood strijdt voor de dood. Nu begon mijn hart nog meer naar mijn oude vrienden te trekken; maar ik zag en gevoelde mijn verkeerdheid daaronder, en mocht mij in die weg tot God wenden in de bewustheid, dat ik tot verloochening van mezelf geroepen werd en verlangde, dat Hij mij onder die zaken mocht brengen om mijn vermeend recht onder en voor God af te leggen.

De vrouw gaf mij ondertussen een treffelijke ouden schrijver, en ik had bij het lezen daarvan aangename ogenblikken. Golven van bestrijding kwamen bij tijden op mij aan; maar het mocht mij soms gelukken als een diep verlorene onder het recht van God te bukken en te belijden, dat ik door de zonde ook verloren had, het recht om met Gods kinderen te verkeren. Tevens rees echter de bede in mijn ziel op, dat het God in zijn Vaderlijke goedheid mocht behagen, mij een' vriend te doen vinden, met wie ik kon verkeren. Al vragende kwam ik op een hofstede, waarop een man woonde, die ik wel eens had horen noemen. Het ging weer onder strijd en redeneringen, en naarmate ik daarnaar luisterde, was ik weer bevreesd. Ik trof het, dat hij niet thuis maar naar de kerk was, en vond mij omringd van wereldse praat en gezelschap. Na een weinig toeven kwam hij echter thuis, en het weinigje, dat ik genoot, diende tot verlichting van mijn druk.

Nu moet ik hier ook weer meedelen van wegen, waarin ik mijn zwakheid heb leren

kennen. Ik had, namelijk aan de beurtschipper van Stavenisse mijn kist met klederen en boeken meegegeven en was zelf vooruit naar mijn dienst gegaan. Maar die dingen, waaronder ook al mijn aantekeningen van vroeger waren, kwamen niet zo spoedig als ik verwacht had, en werd ik onbekend met de loop van zulke zaken, een speelbal van de satan. Onder verschillende redeneringen, kwam het zover dat ik mij voorstelde, dat het wel mogelijk, ja niet onwaarschijnlijk was, dat de schipper was vergaan, om al mijn zonden, die ik onder het schrijven bedreven had. Zulke zaken zag ik in mij zelf, en zulke rechtvaardige redenen kwamen voor mijn verstand, zodat het mij in dit ogenblik bange was; maar op Gods tijd werd alles tot leugen.

Nu gingen mijn gedachten opnieuw om de taak van schrijven over de wegen en handelingen Gods met mij, weer op te vatten; maar bij inwendig overwicht daartoe wist ik niet, hoe ik het zou doen berijmd of onberijmd. Bij het lezen van de geschiedenis van Eliza 2 Kon. 3: 15, waar staat, *dat de geest Gods op Eliza kwam als de speelman, op de snaren speelde*, gevoelde ik mij genoopt, om het in rijm te stellen, en liet tot dat einde een boek inbinden. En ik moet zeggen, dat de Heere mij soms nabij was met Zijn invloed en zegen. Ik ontving er lust toe en smaakte er genoeg in, zo dat het dikwijls boven bidden en denken ging.

Ik moet hier ook vermelden een lering, welke ik in die dagen van eenzaamheid ontving. Ik had vroeger wel eens beschuldiging gehad, dat ik in de algemene noden der kerk zo niet werkzaam was; maar nu ik in een vreemd land zo eenzaam verkeerde, gevoelde ik ook de behoeften van zulke zielen, die in beproevingswegen verkeerden, van die tijd af, is die zaak in de grond, nooit meer in mijn ziel uitgewist. Ik ondervond nu ook, dat God overal is, en ook Zijn volk over de aarde verspreid is. Op de tweeden Sabbat gedacht ik, dat ik in het Thoolse land gehoord had van een man, die in of omtrent deze streek woonde. Ik kende hem niet bij zijn eigenlijke naam; maar ik wist, dat hij naar het uitwendige arm, en dat zijn voornaam Jakob was; en daarom *arme Jakob* genoemd werd, en tevens dat hij te Zwijndrecht tegenover Dordrecht woonde.

Mijn begeerte werd gaande om hem op te zoeken, want te Dubbeldam hoorde of vernam ik niets van vrome mensen, en ik geloof ook waarlijk dat zij niet wisten, dat die in de wereld waren. Ik ging dan die Zondagmorgen op reis en mocht zo in het kleine leren, om door het geloof zo iets te ondernemen; want ik was daar vreemd en onbekend. Maar kwam door vragen in het geleide Gods te Zwijndrecht aan. Maar hoe kwam ik nu zonder zijn naam bij de man terecht? Ik beproefde het door de vraag aan de kinderen te doen, of zij geen man kenden die *arme Jakob* genoemd werd, waarop zij mij het vragend antwoord gaven: *moet gij bij vrome Jakob wezen, die zullen wij u wel wijzen*, en zo kwam ik spoedig bij de bedoelde man.

Wij hadden het voorrecht met elkaar hartelijk kennis te maken, en hoewel het op die dag zo bijzonder niet was, zo werd toch een weg van gemeenschapsoefening ontsloten, die in het jaar, dat ik te Dubbeldam woonde, zeer vermeerderd is.

Nu moet ik vijf zaken melden, die God beantwoord heeft tot zegen voor mijn ziel.

De eerste was, dat ik vroeger weleens verlangd had, met Gods kinderen, die over de aarde verspreid waren, zo hier en daar te mogen verkeren, en nu ging de Heere mij dat geven.

De tweede was, dat de gebedsgemeenschap met Gods kinderen daardoor in het algemeen meer dan vroeger bevorderd werd.

De derde zaak was, dat ik bij de beschouwing der wereld met haar werken gewaar geworden ben, dat ons hart dikwijls aan uitwendige ijdelheden hangt. Ik teken dit aan, omdat, ik, toen ik voor de eerste maal te Rotterdam kwam, bemerkte, dat onze natuurlijke begeerte aan een gehele wereld nog niet genoeg heeft. Maar altijd naar

meerder dorst, zodat ook daarom alles ijdelheid en kwelling des geestes is.

De vierde zaak was, dat, toen ik eens te Overschie was, waar ik weleens, om der waarheid wil, met genoeg een leraar ging horen, jegens een van aangezicht mij onbekend man mij zo gebonden gevoelde, dat wij met elkaar in oen hartelijk gesprek mochten komen. Toen kwam mij vragenderwijze in de gedachten, of ik in al die ontmoetingen, nu niet duidelijk zag, dat ik Gods wil en weg gevolgd was, en of ik uit die weg, die God voor mij had afgemeten, kon wijken; terwijl ik zag, dat dit alles, zo van eeuwigheid bepaald was.

De vijfde was de vervulling van vroeger gemelde bede, dat des Heeren aangezicht mocht meegaan als ik vertrok en zich mocht vertonen als ik er kwam.

Ik moet verder melden dat het land waar ik toen woonde vergaan is, en wel vanweg de ontaarde toestand ervan, enz.

Nu wens ik u drie zaken mede te delen, welke ik in die tijd heb bevonden, zo in hoop, als in uitkomst.

De eerste was, dat ik veel in het tellen mijner dagen werkzaam was, zo uitwendig als ook geestelijk, hoe lang ik in deze wereld van zonde en smart nog wel zou moeten zwerven. Mijn hoop op God en de eeuwigheid was in die dagen niet duister, waardoor de wereld haar glans verloor; want God kwam mijn ziel voor in het dagelijks leven, met veel leringen en verruimingen voor mijn hart. Ik leerde bevindelijk kennen, wat de Apostel zegt in Hebreeën 11, dat degenen, die dat betere Vaderland in het oog gekregen hadden, niet begerig waren weer te keren, hoewel zij daartoe de tijd gehad hadden; waarom God Zich niet schaamde hun God genoemd te worden.

De tweede zaak was deze: Als ik soms door het gemis van mijn vrienden gekweld werd en dan wel eens schreide, dan kwam de Genade tussenbeide door de begeerte in mijn hart te werken om Jezus leed en lijden recht te leren kennen en te beseffen, zodat ik Hem met tranen mocht smeken, Hem meer gelijkvormig te worden. Onder deze werkzaamheden groeide de verzekering in mijn ziel op, dat ik dan ook op geestelijke wijze met Hem heersen zonde. Dan schreide mijn ziel. Hem na: "Och, Heere! Leer mij uit, door en om de genade één plant met U te worden." En dan was er soms iets van dat levende wagen in mijn ziel werkzaam.

De derde zaak, die ik in mij bevond, was een begeerte, die ik niet weerstaan kon en die mijn ziel overmeesterde, namelijk, dat ik eens als een gift aan Gods volk mocht geschonken worden; want dat was de zaak: gift, genade en barmhartigheid. Veel strijd, uiten inwendig, vergezelden deze zaken. Maar de gebeden werden krachtiger en aanhoudender, en de vrijmoedigheid tot God onder, Schriftuurlijke uitdrukkingen werd groter. Ja, het ging zelfs zo ver, dat ik God beloofde, indien Hij de weg opende onder twee getuigen, zodat de zaak zowel zegel van Gods wet als van Zijn belofte kreeg, ik het dan onder beding van genade doen zou.

Nu was mijn ziel op de laatste trap van het inwendig leven gekomen en was uitziende, wat God doen zoude; want God woonde in die tijd voor mij in de donkerheid.

Wat het uitwendige betreft, daarvan moet ik meedelen, dat mijn baas zeer driftig van natuur was, dat mij wel eens moeilijk viel, als hij in zijn drift buitensporige uitdrukkingen deed, waarin hij Gods heiligen Naam op een losse manier uitsprak. Mijn zwakheid deed mij menigmaal een getrouwe behandeling uitstellen; maar het mocht toch eens zo ver komen, dat de Heere de banden verbrak, en dat ik openlijk verklaarde, dat God ons in een weg bij elkaar geplaatst had, en ofschoon het soms wel eens smartelijk was, dat God het toch goed ging maken. Ik had op die ogenblik een levendig besef van mijn eigen gebrek en verklaarde hem in getrouwheid, waarom dat nu alles zo

was en waarom God dat alles zo gedaan had. Gij moet weten, dat dit voor mijn ziel zeer aangenaam was en het mijn gemoed verlichtte, want ik had er al lang begeerte toe gehad. God maakte ook ons verkeer in het dagelijks leven dienstbaar; zodat ik onderscheiden malen daarin de weldadige en wijze weg der Voorzienigheid heb mogen opmerken, en de Heere mij in mijn uitwendige druk bijzonder troostte; want in zaken te zwijgen, waarin onze natuur zegt, dat wij gelijk hebben, is een verloochening, die op mijn natuurakker niet groeit. Maar die Goddelijke, verrassende liefde kan werken en geven.

In het algemeen moet ik zeggen, dat ik tot mijn troost onderscheiden vromen, zo jongen als ouden ontmoet heb; op onderscheiden tijden en plaatsen onder Gods kinderen ook bij die leraar, van wie ik vroeger sprak, genoeg en zegen gesmaakt heb, en dat ik in al die wegen en handelingen leerde verstaan, dat al Gods kinderen door één Geest geleid worden. Nochtans ben ik onder het verkeer met Gods kinderen gewaar geworden, dat er niet veel krachtig en geestelijk licht onder Gods kinderen aanwezig was. Ik dacht wel eens aan het woord van de profeet: *Mijn volk heeft geen kennis, het verstaat niet. Ik bedoel niet de kennis, die onmisbaar is om zalig te worden.* Maar om die zaligheid in een ons overkomend licht en kracht te leren kennen, en dat was ook mijn gemis, dat ik in Holland tot mijn smart gevoelde. Ik vond er weinig zieners en ziende bidders, voor zo ver ik dat in hun omgang merken kon; want God alleen kent het hart, en daar spreek ik niet van: maar als het vuur van binnen helder brandt, dan slaat, als een gevolg daarvan, de vlam nu en dan naar buiten.

TWEEDE HOOFDSTUK.

De Heere was in die dagen voor mij geen woestijn of donker land; maar vergoedde langs onderscheiden wegen het gemis van mijn hartevrienden. Ik werd daardoor in de gelegenheid gesteld om het schrijven, over Gods weg en handelingen met mij gehouden, te vervolgen, en kreeg daartoe bijzondere binding en lust: trouwens om op twee taken te gelijk ons ganse hart te zetten, daarvoor zijn wij niet vatbaar. Ik werd ook nog al eens verkwikt door hartelijke brieven van mijn vrienden en bekenden, en had in Dordrecht twee vrienden, met welke ik nog al eens een aangenaam uur mocht doorbrengen zo zo verkwikte en sterkte de Heere mij, en noch de wereld, noch de macht der helle waren in staat dit te verhinderen.

Het was mij in die tijd tot troost, dat God in Jesaja 46: 3 en 4 tot Israël zei, *dat Hij hun opnam en droeg en dat doen zou zelfs tot de grijzigheid toe*. Ik mocht in die tijd ook eens een verheuging in mijn geest genieten, daarover, dat Jezus ten hemel gevaren en nu Zijn volk ten goede aan Gods rechterhand was; terwijl ik toen ook klaar inzag het oogmerk Gods, dat Hij gehad had, met voor mijn vertrek zoveel gebedsopening om en in mij te geven, waarvan ik nu aanvankelijk de verhoring zag en genoot.

Onder die wisselende wegen van Gods Voorzienigheid liep de zomer zo al ten einde, en de Heere gaf veel opmerkelijke tussenkomsten zo in de natuur als in de, genade. Ik had het voornemen om voor de winter nog eens naar mijn ouders en tevens naar mijn vrienden in het land van Tholen te reizen en er werd, als een inwerping, in mijn binnenste voorspeld, dat ik, door het ongunstige weer, aan het veer niet van de boot zou werden afgehaald.

Ik mocht echter tot geruststelling van mijn gemoed, zien, dat, zo dit het geval mocht zijn, het dan des Heeren weg niet was. De uitkomst bewees echter dat het de weg was, omdat ik er goed en wel aankwam. Ik mocht met twee bijzondere vriendinnen in liefde en vereniging in gesprek komen, en toen wij in de nacht scheidden, deden wij dit na met elkaar verenigd gebeden te hebben, waarbij innige zielsbanden gevoeld en de vrucht van vrede en blijdschap genoten werden. Ik moet van achteren zeggen, dat de Heere mij veel zielsbanden aan Zijn volk aldaar gegeven heeft, die onvergetelijk zijn.

Ik ging van daar naar St. Maartensdijk en ontmoette daar, als in t voorbijgaan, oenige weinige vromen, die mij nog verhaalden van de goeddadigheden des Heeren aan hen bewezen, terwijl zij mij vroegen, of ik niet overkwam om in hun midden te verkeren, waarop ik moest antwoorden, dat die zaak voor mij verborgen was.

Ik ging nu verder door naar mijn ouders, waar alles stil afliep; er werd niets over de kerkelijke gemeenschap, of over de gemeenschap met het arme volk van God gesproken. Mijn onkunde in de weg van God dreef mij wel eens uit tot de troon der Genade om raad en licht te mogen ontvangen, welken weg ik moest verkiezen, dat de Heere mij door Zijn Woord en Geest mocht onderrichten, en mij also in zijn Voorzienigheid de weg wijzen.

Ik moet neg een kleine, aangename ontmoeting meedelen, die ik op mijn terugreis naar Dordrecht had. De vroeger door mij vermelde leraar uit het eiland Walcheren, namelijk, was ook op de boot, waar ik mee voer. Wij mochten vrijmoedig en genoeglijk met elkaar spreken; want hij was als een kind zo handelbaar om mede te spreken. t Is mij niet mogelijk in mijn kort bestek te melden, wat wij zo al met elkaar verhandelden gedurende de tijd van acht uren, dat de tocht duurde, onder de wisselingen van wind en weer. De zomer was nu ten einde en God had mij in die zomer veel genadige goedertierenheden geschonken en trouw geholpen, vooral ook in het schrijven van "Gods wegen en handelingen met mij gehouden."

Ik ondervond, dat mijn huisgenoten dieper in onkunde en bijgeloof maken, en wat over

het algemeen de toestand des volks van dit land betrof, die was als t ware een pauselijke staat van onkunde, vervreemd van de leer der vaderen. Hier en daar vond men nog een enkelen vrome; maar door de overvloedige omgang met de doden, met een onaangename reuk besmet en aangestoken. De Heere gaf mij nochtans genade, onder hen en in hun midden te verkeren als een vreemdeling, die zich niet verder met hen inliet, dan zijn roeping medebracht.

Ik moet nu berichten, welken weg de Heere in zijn Voorzienigheid opende. Ik ontving op de 11de November een brief uit Zevenbergen van een man, die mij voorstelde om mij bij een weduwwrouw te verhuren, ten einde haar zaken waar te nemen en alzo het beste voor haar en haar kinderen te zoeken. Omdat ik de banden van zulke omstandigheden kende, zag ik vooreerst tegen de zaak op; maar toch baarde zij mij opzien en verwondering, omdat die vrouw juist in het land van Heusden en Altena woonde, waar zo veel over de godsdienst omging, en ik weleens verlangd had onder het volk aldaar te verkeren. De brief, die ik ontvangen had, bevatte het verzoek om inlichtingen en of ik genegen was, die vrouw en kinderen te dienen en te helpen. Niettegenstaande de tegenbedenkingen, die ik had, schreef ik hun, hoe ik zowel van de een als andere zijde onder de zaak stond. Na ruim acht dagen ontving ik weer een brief van hen, waarin zij berichtten, dat zij in het door mij geschrevene genoegen namen en hoopten, dat de zaak verder zijn beslag zou krijgen, als ik bij leven en welzijn, gelijk ik geschreven had, hun bij de eerst dienende gelegenheid persoonlijk een bezoek zou brengen, om met hen te spreken. Ik laat nu echter deze zaak voor dit ogenblik rusten. Onderscheiden zaken bestreden in die dagen mijn ziel, want de ondervinding heeft mij geleerd, als God in een zaak bijzonder aan het werk is, dat de duivel ook niet stil zit. Drie zaken wens ik hier mede te delen.

De eerste was, dat ik in het verbeiden van Gods weg zag, dat Gods getrouwheid groot is in het verzorgen van Zijn volk.

De tweede, dat ik mijn stand en hart beide aan God mocht opdragen en aan klem de nood der zonde, waarin wij in onszelf altijd verkeren, te kennen geven in vertrouwen. De derde zaak was, dat ik twee prediciën met genoegen hoorde en op het onverwachts een geliefde vriend uit hot Thoolse land, ontmoette. Deze en andere zaken waren voor mij als handgeld op de weg. Bij de droevige geruchten, die ik van Gods kerk hoorde, mocht ik nog zuchten en om verschoning vragen; want elke levend gemaakte ziel kent in meerdere of mindere mate Gods heilig recht en zijn eigen schuld. Dan was mij de bede van Jeremia wel eens in hart en gemoed: "Kastijd ons Heere met mate en houd ons niet gans onschuldig. Maar doe let niet in uw toorn." Zo was mijn ziel dan wel eens biddende, dat al het volk des Heeren in eenheid om de troon der Genade mocht geschaard staan, gelijkelijk door de banden aan Woord en Geest gebonden. En hoewel in de volgende tijden veel en onderscheiden aanvallen invloed op mijn ziel maakten, en mijn zwakheid zich openbaarde, zou werden toch de gebeden ernstiger en dringender, en het streven naar 't gene voren is en het jagen naar het wit, zoals de Apostel spreekt meer een zaak voor mijn ziel, om alzo in de ganse weg en staat van mijn ziel als een kind te handelen en te wandelen.

En ik mag en moet zeggen, dat de Heere mij menig antwoord gaf en door inwinnende genade mijn ziel vaten ontvangbaar maakte voor zijn wil en weg; waardoor de hoop groeide, dat God het goed zou maken, met een stil vertrouwen op Hem in mijn ziel.

Zo naderden wij Kerstfeest, en wat ik voorgenomen had alsdan te doen, kwam tot stand. Niettegenstaande onderscheiden woelingen mijn zwakke ziel doorkruisten ging ik des Vrijdags morgens vóór Kerstfeest op reis, daar het mijn doel was naar

Zevenbergen te gaan om aldaar nog eens met het volk te spreken.

Ik had echter in die weg voor het uitwendige veel tegenstand en beproeving, omdat het ijsgang was. Ik mocht nochtans mijn zielsoog gevestigd hebben op hetgene de Heere vroeger gedaan had, eer ik nog iets van de toedracht dezer uitwendige dingen wist. En nu ging God in de weg Zijner Voorzienigheid aan het verklaren en mocht ik bedaard uitzien naar hetgene de Heere verder doen zou.

Ik ging 's Zaterdags morgens van Zevenbergen op reis naar Emmikhoven, waar de gemelde weduwe woonde, en dat van Zevenbergen zes uren verwijderd lag. Bij de ondervinding van mijn dwaasheid, waarvan ook Salomon Duijsch in zijn werken schrijft, kwam ik eindelijk aldaar aan. Emmikhoven zag er voor het uitwendige zeer gering uit, zodat in mijn hart opkwam: "Dit is hier een Nazareth en hier wil ik niet wonen"! Vlees en bloed hebben wel veel te redeneren; maar kunnen toch in een kind van God hun volle heerschappij niet uitvoeren. De slotsom was, dat wij met elkaar over de zaak spraken en tot overeenstemming kwamen, dat ik haar dienen zou. Er kwam daar toen een man, die aanleiding gaf tot spreken over en uit Gods weg, die Hij met ons gehouden had, als ook met het arme volk in het algemeen. Als het volk des Heeren in oprechtheid voor God wandelde, dat dan de wereld zijn vijandschap vertoonde, t welk ook in deze plaats zichtbaar was; want er werden soldaten gelegd bij diegenen, die zich van de algemene hoop afzonderden, dat sommigen deed terug keren van hun belijdenis.

Ik ging op de dag des Heeren, naar de begeerte van mijn ziel, op tot het huis des gebeds, waar de vromen, die afgescheiden waren, vergaderden voor zo ver zij door de vervolging nog niet verstrooid waren. Voor zo ver ik bemerken kon, waren er nog onderscheiden vromen onder. Ik hoorde hen de Wet des Heeren lezen en daarna een predatie. Door een en ander te bespreken werd ik aan hen bekend en zij verzochten mij om het nagebed te doen, en God bracht mij in dat gebed daar, waar ik graag ben; namelijk in onderhandeling met God over mezelf, Zijn arm volk en onze noden; en zo mocht ik de Drie-enige Verbonds-God aanroepen.

Het verblijdde mij, dat ik onder hen geen vleselijke heerschappij, die eigenlijk in Gods kerk ook niet thuis behoort, bemerkte, en daardoor was er liefde onder hen. Zo bracht ik Gods dag met hen door en na met elkaar genoeg en vrede genoten te hebben scheidden wij in de hoop, dat wij eenmaal met elkaar zouden mogen verkeren. Het was toen volgens mijn aantekening de 3de Januari 1836.

Teruggekeerd zijnde, was ik zo al in afwisselende toestanden. Maar had het voorrecht, dat ik de zaken aan God mocht aanbevelen, en bij een gezicht op de wijsheid en liefde Gods, zag ik, hoewel de weg van heden mij wel eens bezwaarlijk viel, dat het nochtans de wil van God was, dat ik met lijdzaamheid zou loop en in de loopbaan, die de genadige Vader mij had gesteld. Ook had ik in deze tijd het voorrecht nog al veel brieven van lieve vrienden te ontvangen.

Maar ik moet ook melden, dat er soms een heilige brand in mijn ziel ontvlamde, als ik hoorde, dat de vervolging daar in dat land door allerlei middelen werd voortgezet, en dat het mij als een zegel voor de zaak was. Bevinding had mij vroeger dezelfde zaak geleerd, en mij doen zien, hoe Meer de duivel verwoesting zoekt aan te richten, hoe meer de Christus de ziel doet opwassen in de genade. Ik had in die tijd nog eens een bijzondere en genadige zegen onder een preek over Psalm 45 vers 14, waaruit ik veel lering mocht ontvangen betreffende het inwendige leven. Ook mocht ik onderscheiden leringen ontvangen uit het werk van Ursinus, genade van God begeren om genade te erkennen. Want er ligt zulk een inwendig gemis in ons hart, waartegen ik de Drie-enige Verbonds-God met zijn onderscheiden, genadige werkingen wel eens inriep, en

dan kreeg ik soms een helder inzicht in de troostrijke oorrechten, die daaraan verbonden zijn. Ik mocht in deze tijd veel van een vreemdelingsleven op aarde leren kennen, waaraan de uitwendige zaken wel enigszins dienstbaar waren; maar het grootste was, dat God mij onder dat alles zo wonder goed was, dat het gemis van lieve vrienden mij door Hem rijkelijk vergoed werd. Ook op de dag des Heeren, schonk God mij soms veel geestelijk genot.

Hier moet ik ondertussen mijn lezers verzoeken, zich te herinneren, wat mij in het laatst van mijn verblijf te Stavenisse voorkwam, hoe ik onder de woorden van Maria, Lukas 1: 35, gevangen genomen was en mij voor God verklaard had. Deze zaak nu, die soms stil in mijn gemoed was, was echter niet verstorven. Maar toonde nu eens door bestrijdende en dan weer door begerende werkzaamheden, dat zij nog bestond en steeds voortleefde in mijn binnenste. Onder zulke begerende en bestrijdende werkzaamheden is het eens (de juiste tijd kan ik niet melden, hoewel het feit daarom waar is) zo ver gekomen, dat ik in onderhandelde werkzaamheden tussen God en mijn ziel, tot Hem in het verborgen zei: "Genadige God! Indien Gij mij tot deze zaak verordineerd hebt, mocht ik dan, volgens de getuigenis van Uw Woord en Wet, daartoe van twee getuigen verzekerd worden; opdat ik ten volle van uw wil bewust zijn moge, dat deze zaak uit U is."

Ik was omstreeks deze tijd 25 jaar geworden, en was dikwijls met de begeerte tot God uitgedreven, dat ik de wegen en handelingen van God, met mij gehouden, zo ver mocht aantekenen en meedelen.

En ziet, de Heere had mijn bede verhoord en het mij vergund. Het verwondere niemand, dat ik dit te berde breng, want deze zaak was mij een genadezaak tussen God en mijn ziel geworden, en dus op de lijst van vrije wonderen en voorrechten in mijn hart gesteld. Daarom werd mijn hart ook Wel eens met aanbidding vervuld, zodat ik in het gevoel van mijn nietigheid en onwaardigheid voor God mocht betuigen, dat ik alles verbeurd en toch alles verkregen had, met de verdere zucht ee bede, dat het de Drie-enige God mocht behagen, mij nog verder lust, opgewektheid en kracht te geven om zulks nog verder te mogen doen.

Ik had ook toen nog eens het voorrecht in een hartelijk gesprek te komen over de weg van Gods kinderen, hoe die voor het natuurlijk oog dikwijls zeer duister voorkomt; maar hoe God daarin Zijn heilig oogmerk heeft, om uit die donkerheid te voorschijn te treden en Zichzelf te verheerlijken. Tot troost van mijn hart en tot afbreuk van de vijand van mijn zielestroost, mocht ik daarvan nu iets smaken.

Ik ging ook nog eens des Zondags naar Overschie om die meergemelde broeder te horen, hetwelk mij in zover tegenviel, dat ik hem maar eens kon horen. Van de andere kant werd dit weer vergoed door dat er nog al vromen waren, met wie ik bijzonder aangenaam samen was, en waar ik bij het einde van ons samenzijn, nog een lering voor mijn ziel ontving, waarin sterkte voor mij lag, omdat mij daardoor bewezen werd, dat ik, nietig schepsel, geen sterkte had buiten God, en daarna het voorrecht genoot, God met ernst aan te lopen.

Ik bekwam in deze de lering, dat wij in dodigheid gevaar lopen, tot een verkeerd besluit over te slaan, door te denken, dat God ebt en vloeit, en ik mocht biddende verlangen, dat God mij mocht geven, mij nooit te schatten, naar hetgeen ik in mij zelf bevond. Maar alleen naar hetgeen God beloofd heeft om Christus wil te willen geven en werken. Als ook dat ik, op die waarheid ziende en op die vrije liefde wachtende, ten allen tijde aan Hem mocht leren geloven, hetwelk nog in de avond van die dag meer bevestigd werd.

Verder kreeg ik bericht van het afsterven van een dierbaren zielevriend, die met ruimte deze wereld verlaten had en de heerlijkheid des Hemels was ingegaan. Dit was mij nog

tot verkwikking; want de liefde is pint afgunstig, handelt niet lichtvaardig of ongeschikt en zoekt zich zelf niet.

Verder werd ik bevrijd van een zaak, die mij met vrees vervulde. De baas, namelijk, wenste tot voortzetting van zijn werk nog een knecht te hebben. Maar de zaak werd door de Heere genadiglijk voorkomen en werd afgebroken. Ik vreesde die zaak, omdat ik tegen de omgang hint de meeste mensen opzie, omdat het mij maar al te dikwijls ontbreekt, steeds in oprechtheid en getrouwheid handelen en te wandelen.

Het lezen der voorrede van Luther voor de profeet Daniël mocht mij beide tot troost en tot licht dienen, en was mij als honig uit Simsons leeuw. Ik zag daarbij hoeveel licht wij missen en wenste daarom wakende en biddende te leven, zo in het tegenwoordige als toekomstige; want gelovige bidders en biddende gelovigen, hebben van God, die niet liegen kan, de belofte voor het tegenwoordige en toekomstige leven. Ik las in die tijd ook wel eens met innig zielsvermaak, hoe Mozes zich vast hield, als ziende de Onzienlijke en verlangde dan ook God meer aan te kleven en aan Hem te geloven.

Hoewel ik in zulke oogenblikken bij verschillende inwerpingen in mijn ziel, ook wel eens een beven ondervond en bekennen moest, als de Heere mij met sterkte met moed en kracht, dat ik dan zou omkomen; maar door zijn hulp met het oog op hetgene God gedaan had en verder nog doen kon, zo geloofde ik, dat de Heere de overwinning op en over de vijand op zijn tijd waar zal maken.

Maar ik weet ook uit Gods Woord en de bevinding van mij en andere, dat er geen stilstand van wapenen voor de dood zal plaats hebben; en dat een krijgsknecht van Jezus al stervende, moet overwinnen in zijns Heeren dienst en werk.

Omdat ik evenwel nog zoveel gebrek in mijn ziel ondervond, verlangde ik wel eens, meer in die weg van God onderwezen te worden, en ik ondervond dit ook werkelijk in mijn hart, waarin zich verscheiden woelingen vertoonden, onder andere op deze manier.

De loting voor de schutterij-dienst kon mijn ziel wel eens beroeren. Ik wist wel, dat het lot in de schoot geworpen wordt, en het gehele beleid van de Heere is. Maar dat lot was voor Jozef in Egypte; voor Naomi in het land der Moabieten; voor Daniël in de kuil der leeuwen en voor de Jongelingen in de brandende oven. En zo openbaarde de zwakheid van mijn zelf daarin, dat ik te veel op de donkere zijde van de weg zag. Ik zag en zie soms met Petrus teveel op de wind en hoge baren; maar eer ik gezonken was, redde mijn genadige Meester mij.

En daarin bestond, en bestaat nog mijn geluk, dat ik Hem zowel in zwakheid als in kracht toebehoor en voor zijn rekening lig; want de bevinding heeft mij geleerd, dat de genadige uitkomsten, die God geeft, altijd goed voor mij zijn.

Ik bezocht ook omstreeks deze tijd, die arme man te Zwijndrecht, die om zijn getrouwheid van veel mensen gehaat werd. De Heere deed mij in onderscheiden zichtbare tussenkomsten zijn liefde ondervinden.

Omdat ik onder het schrijven mij bijzonder verkwikt gevoel, volgen hier enige gemoedelijke dichtregelen.

*Bij aanvang, lieve strijdgenoten
Scheep moed; God zal ons heil vergroten.
Al leven wij nog maar in hopen,
God zal, na strijd, het stuk ontknopen,
Eu geven dan een beter deel.
Bij aanvang schenkt Hij ons te wachten
Bij voortgang doet Hij 't ons betrachten*

*Te zien op Hem; dat is zeer veel.
 En zou Zijn trouwe, in die panden
 Zo klaar te zien, ons niet doen landen
 In beter land met beter lot?
 't Ligt onveranderlijk in God.*

Ik was in die tijd wel eens biddende tot God, dat Hij mij meer en meer mocht leren, mij zelf te verliezen, om zo in meer nadere vereniging niet God gebracht te worden en daarin te leven. Mij dacht, ik zag de nauwheid van die vereniging, zoals die tussen Christus, als het Hoofd, en Zijn gemeente bestaat; om zo geheel in Hem gevonden te worden, niet hebbende iets dat uit mij was. En hoewel ik die beoefening als een dierbaar geschenk in de liefde en trouwe des Drie-enigen Verbonds-God liggen zag, zo gevoelde ik toch soms iets van die genadige werking op mijn ziel, zowel in des Vaders trekkende, als in des Zoons verlossende en in des Heiligen Geestes geleidende en vertroostende liefde.

Omdat het verlangen in mijn ziel was opgewekt om mijn vrienden eens te zien en te spreken, ging ik met Pasen op reis en had het plan met de stoomboot mee te gaan, dat mij echter mislukte, omdat zij bij mijn aankomst reeds weg was. Daar het echter mijn keus was de reis voort te zetten, was ik genoodzaakt over land te reizen, dat een vermoeiende, lange tocht was. Onder een inwendige, verkwikkende overdenking, hoe deze reis niet ongelijk was, aan de reis naar de hemel voor een verlangende pelgrim, voor wie na strijd de rust zal volgen; maar ook onder uitwendig lichamelijk bezwaar van wind en regen, ging ik verder van Dordrecht naar de Moerdijk.

Na omtrent 14 uren op die dag gereisd te hebben kwam ik desk avonds te Poortvliet in Tholen bij een vriend terecht, alwaar ik bij genoeglijk gesprek, liefderijke verzorging en herberging vond.

Des andere daags zette ik de reis naar mijn ouders voort. Maar had door stevige wind nog al eens oponthoud; maar hierdoor mocht ik weer gelegenheid vinden, in een gesprek over kerk en godsdienstige zaken mijn ziel vrij te maken, terwijl ik nog het genoegen mocht smaken een vriend te ontmoeten, met wie ik in liefde en vrede mocht, samenspreken. Zo deed de Heere ook dit strekken tot een genadige tussenkomst voor mijn ziel. Eindelijk kwam ik bij mijn ouders en vond hen in welstand naar het lichaam. Maar dood naar de ziel. Het ware kruis openbaart zich daar alleen maar recht, waar natuur en geestelijke teerheid in de weg samenwerken tot heerlijkheid Gods.

De volgende dag vertrok ik naar mijn vrienden in het Thoolse land en op weg daarheen was mijn ziel als in arbeid om een zegen met elkaar te mogen, genieten. Ik kwam op het gezelschap der vrienden te Stavenisse, waar ik met genoegen met de vromen mocht spreken. Het verhalen van bijzondere omstandigheden deed de tijd haast voorbijgaan en wij mochten de zegen van vrede en blijdschap voor onze zielen genieten. Gods werk is genadig en vrijmachtig, waar het zich openbaart. Des Maandagsmorgens ging ik naar St. Annaland om over land mijn reis voort te zetten en mijn vrienden te zien en te groeten.

Ik kwam 's avonds bij mijn kennissen te Moerdijk en ging na onderlinge samenspreking verder naar de plaats van mijn bestemming. Onder al die wisselingen mocht ik nog een lering bekomen, namelijk, dat Jezus, als geestelijk Hoofd van zijn kerk, Zijn heerlijkheid aan Zijn geestelijk lichaam mededeelt. Ik zag hierbij klaar en onderscheidde iets, dat ik van die tijd af meer onderscheidenlijk geloofd heb, namelijk dat die heerlijkheid wel in het gehele lichaam van Christus. Maar niet in elk lid afzonderlijk gezien wordt; zodat niet één van Gods kinderen kan zeggen tot de andere ik heb u niet van noden, zoals Paulus dit uitdrukt.

Ik ben van deze zaak overtuigd geworden door de onderscheiden omgang en wandel met en van Gods kinderen. Ik heb daarbij tevens gezien, dat de beste van Gods kinderen nog veel zwakheden hebben en veel van het heerlijk beeld van Jezus missen; dat de een de opgehangen prijs nader bij komt, dan de andere, dat het dichtste bij het beste is, en dat het kortste achter de Heiland te wandelen, de beste weg is om daartoe te komen. Ik had in die tijd het voorrecht predicatiën te horen, die mij tot lering ondersteuning in de praktijk van mijn leven dienden; zowel om het verledene op te helderen, als om het tegenwoordige te bevestigen.

Ik kwam te Zwijndrecht bij die armen maar veel geliefde broeder en andere vrienden aldaar, die mij nog voor ik van hen afscheid nam mededeelde, dat een vriend van hen was gestorven, die in het geloof en in vrede was ontslapen.

Ik heb ondervonden dat, hoe kort mijn verblijf te Dubbeldam ook was, ik toch de genade der lijdzaamheid van noden had tot het einde toe.

DERDE HOOFDSTUK.

Zoo was dan nu de tijd van mijn vertrek uit Dubbeldam gekomen. Ik moest bekennen, dat het mij niet ontbrak aan reden tot dankbaarheid voor Gods wijze en genadige leiding, vooral ook in de gezegende beproevingen mij in dat vreemdelingsoord gegeven - maar wel aan kracht, om die dankbaarheid Gode waardig te betonen.

Ik had nu verlangen om mijn hier en daar verspreide vrienden weer eens op te zoeken, en vertrok daartoe van Dordrecht naar de Moerdijk, waar ik na genoeglijke ontmoeting bij mijn vrienden vernachtte en des morgens mijn reis naar de Willemstad richtte. Daar de boot mij ontvaren was, toefde ik daar een paar uren, en, na mijn teleurstelling aan een vriend, die ik ontmoette, verklaard te hebben, zette ik mijn reis verder voort.

Ik kwam in de avondstond te St. Annaland, waar ik mijn vrienden in welstand ontmoette, en in het bijzonder een vriendin hoorde verhalen, dat God haar ziel genadig had bewerkt tot zijn heerlijkheid.

Verder te Stavenisse gekomen, vernam ik tot mijn blijdschap, dat God nog in de harten werkte, onder andere ook van een zondaar, die afkeer van zijn weg kreeg. Ook verblijdde ik mij bij het zien hoe de Heere de lotgevallen van Zijn kinderen regelt tot zijn heerlijkheid.

Van daar ben ik naar mijn ouders vertrokken, naar tijdsgelegenheid enige vrienden bezoekende, en kwam des andere daags te St. Maartensdijk. Hier mocht ik in de onderhandeling over de dingen van Gods Koninkrijk met mijn vrienden veel genoeg smaken en toen ik de volgende dag te Stavenisse kwam had ik een verrassende ontmoeting met een lieve vriend en broeder uit Schouwen.

Wij kwamen overeen om samen naar het Zierikzese land te vertrekken en hadden onder genoeglijke onderhandeling een aangename reis.

Ik ben daarop naar Dreischor getogen, waar het genoeg meer bestond in elkaar te zien, dan met elkaar te onderhandelen.

Van daar naar Zonnemaire gaande, met oogmerk om er 's middags te wezen, ten einde mijn vrienden te kunnen spreken; was mij daar de onderhandeling met een ziel tot enige verkwikking, terwijl wij samen op het veld zaten en elkaar mochten meedelen van de wegen, die God met ons ging houden.

En nu vervolgde ik mijn weg naar en tot de plaats van mijn bestemming en wel met de stoomboot, op welke ik met de hofmeester een genoeglijk gesprek had tot aan de Willemstad, waar ik van hem moest scheiden, om zo langs Zevenbergen naar mijn nieuwe dienst te gaan.

Ik moet hier nochtans melden, dat ik uit de mond van velen hoorde dat zij van de kerk gescheiden waren, welke zaak nog nooit invloed op mij gemaakt had, hoewel ik menigmaal voor God gepleit had, voor de vereniging met een valse leer bewaard te worden. Bovendien stond ik omtrent die zaak niet zoals velen, die mij niet vertelden, dat die zaak hun een worsteling voor God was geworden. Maar wel dat zij door verstands overreding daartoe gekomen, en op dat licht die weg ingegaan waren. En daar ik geen vrijheid had gevonden om mindere zaken zonder God te doen, zou ik ook deze zaak niet doen zonder God. Het kwam mij daarom wonderlijk en raadselachtig voor; want ik wist ook niet of die zaken hun zoveel tranen en gebeden gekost hadden als mij.

Ik ben toen verder naar Emmikhoven vertrokken, en, daar gekomen zijnde, kwam nl op die eersten avond reeds een zielsvriendin opzoeken. Dat gemeenschappelijke, dat ik onder het volk aldaar ontmoette, en die liefde en toegenegenheid kan ik niet al vermelden. Het was mij waarlijk wonderlijk in zulk een nieuwe gemeenschaps-onderhandeling met het volk te leven en te wandelen, en dit verkeer werd dagelijks

meerder en hartelijker; zodat ik mij onder hen in hun midden recht te huis bevond. De loting voor de schutterij in die tijd gold ook mij, en gij zult wellicht vragen, hoe ik het onder die zaak had, en dan mag ik zeggen, dat zij mij een zaak voor God geworden is, in de hoop, dat zij mij, indien de Heere verbeidde, een zaak onder God zou worden. De keuze viel soms hartelijk aan de zijde Gods; want dat God de lieve Vadersnaam niet te vergeefs draagt had ik dikwijls in mijn leven ondervonden; zodat ik hoopte dat Hij mij onder zijn heilige wijsheid zou leren bidden, danken en dragen, als een gehoorzaam kind amen op zijn wegen te zeggen, en een aanbiddende te worden van zijn heerlijkheid, want dan ben ik zalig. Het was mij onder de gemeenschaps-oefening met dat volk soms wonder goed en aangenaam. Tussen beide predikte daar wel eens een leraar, wiens woorden ik met genoegen hoorde en er ook wel eens kring uittrok; maar de meeste leringen in de onderscheiden wegen schonk God mij, door dat Hij mijn licht en mijn Heil in het donkere was. Middelen en wegen van onderscheiden aard werden bij voortdurend aan en voor mij gezegd.

Ik werd op zekere tijd uitgenodigd, met twee soldaten te spreken, die bij een vrome leraar hun belijdenis gedaan hadden, en ondervond dat God alle onderscheid van personen en stand kan wegnemen; want de stand, waartoe zij geroepen waren, hinderde mij niet. De Heere maakte het ook goed met mij in mijn uitwendige betrekking; want de werkzaamheden, die ik volgens mijn roeping verplicht was te verrichten, werden door de weduwe en haar kinderen met dank aangezien en met liefde erkend, zelfs ver boven mijn verwachting. Daarom was mijn bede, dat God mij door Zijn Geest mocht leren en leiden in de paden des rechts. Het deed de keuze van mijn ziel meer geheel en alleen vallen op God, die machtig en algenoezaam is. En onder die soort werkzaamheden zag ik uit - en verlangde ik wel eens naar de openbaarmaking van Gods deugden en volmaaktheden; want hoewel ik mijn gebrek dagelijks ontwaarde in het stil, ootmoedig volgen van Gods weg, zo wist ik tevens ook door enige zalige bevindingen, dat het de beste en zaligste weg is, God blindelings te volgen, te aanbidden en in Hem te rusten, en bleef dit onder al de woelingen van zonde en dood het begeerlijke voor mijn ziel.

Ik mocht in de verdere weg, die God met mij hield zijn aanbiddelijke, Vaderlijke liefde beschouwen en geloven, hoewel op enkele tijden weleens verschrikkingen mijn ziel beroerden. De Heere gaf mij in onderscheiden opzichten vrijmoedigheid over hetgene Hij aan mij gedaan had te spreken, dat door de onderlinge liefde en gemeenschap ook werd geloofd, en in dat spreken vloede ook weleens iets in omtrent de zaak der kerk.

De scheiding van de kerk was in die omtrek sterk doorgebroken en wij verschilden in beginsel omtrent deze zaak. Ik kon daartoe niet besluiten tenzij ik bij een verstandelijke overreding ook tevens een hartelijk overwicht daartoe tussen God en mijn ziel had; en zij geloofden, dat een verstandelijke overreding alleen in dit geval genoegzaam was, en zo bleef er altijd iets tussen beide liggen. Anders gevoelde ik mij met hen eens, ook om, terwijl zij verdrukt en in sommige maatschappelijke voorrechten verkort werden, met hen te verkeren en te lijden; want ik wist zo wel uit de gewijde als ongewijde geschiedenis der kerk en mijn eigene ervaring, dat dit het lot van Gods kinderen was en wezen zou, zover zij van deze wereld niet waren. Mijn hart werd soms onder die zaken levendig, opgewekt om met dat volk één weg te hebben en te bewandelen. Dan kwam soms de wens en begeerte in mij op, als tolk van hen te mogen dienen; maar tevens, dat God mij genade mocht geven, bij elke zaak kleiner voor Hem te mogen worden; want ik zag klaar, dat des Heeren weg door de vlakgemaakte velde is, volgens de 68e Psalm. Mijn gebeden werden in die weg dan ook ernstiger tot God, om nauwer met Jezus, als het geestelijk hoofd zijner gemeente,

verenigd te worden, en dat naar de keuze van mijn ziel, zo wel in leven als in sterven, in de geestelijke betekenis het Woord Gods.

De Heere beliefte verder toe te laten, dat de vijandschap meer uitbrak; zodat van overheidswege middelen van geweld gebruikt werden door inkwartiering met krijgsvolk. Ook werden ijverige nasporingen gedaan waar en hoe de vergaderingen van Gods volk gehouden werden, om te zien of de letter der wet niet toeliet hen, onder de schijn van recht, geweld aan te doen en te verdrukken. Ja het kwam op een tijd zelfs zo ver, dat er kwamen, die in hun schermutselingen nog bloed deden stromen. Ik sprak een van die gewonde vrienden, die mij gulhartig verhaalde, dat hij bij het ontvangen van lichaamswonden naar de ziel opwekking genoten had, en God ook bij hem zijn belofte waar had gemaakt: "Het zal u gegeven worden in de ure als gij het nodig hebt." Dat hij in het meeste gevaar onbevreesd was voor de vijand en voor de slagen des vijands als ongevoelig verkeerde; terwijl van de andere zijde zijn ziel zich in het gevoel zijner kleinheid voor God verhief. Ik mocht hem verstaan en met hem gedurende een half uur over die zaken spreken.

Ik moet u nu verder meedelen, dat zij mij meermalen voorstelden om bij hen aan te sluiten en daar soms sterk op aandrongen. Ik verklaarde echter, dat ik dat in den gemoede niet kon doen, of zij moesten mij deze drie vragen beantwoorden:

ten 1e. Of de leraar mij op grond van Gods Woord en Geest verklaren kon, hoe hij tot dat werk geroepen was;

ten 2e. Of ook de voorgangers, die de gemeente vertegenwoordigden, verslag van die zaken konden geven, hoe zij daartoe gekomen waren;

en ten 3e of er twee of drie in hun vergadering waren, die God vreesden, want dat ik op geen minderen grond mij durfde aansluiten; maar in geval, dat zij mij deze zaken konden bevestigen, dat ik dan wenste mij openlijk voor hen te verklaren.

Omdat zij mij zo sterk aandrongen, had ik dit antwoord schriftelijk ingeleverd.

Onder het voortgaan van deze zaken en de tijd gaf ik uitvoering aan mijn voornemen om mijn vrienden weer eens op te zoeken en kwam eerst aan de Moerdijk bij die vriend, die wel eens meer van oude dan van nieuwe dingen sprak. Maar toch in mijn schatting een man was, die God kende en vreesde.

Ik vertrok van daar naar de Willemstad, waar ik met de vromen met genoeg mocht samenspreken, en meende nu over Stavenisse te gaan; maar door gemoedelijk overwicht kwam ik eerst in het Zierikzeese land, waar een en andere zaken mij nog tot blijdschap verstrekten. Verder kwam ik te Stavenisse, waar ik een aangenaam verkeer genoot; vooral in de avond van mijn aankomst, toen wij met elkaar in het gebed waren. Nu vertrok ik over Sint Maartensdijk naar mijn ouders en bezocht bij die gelegenheid ook daar enige vrienden. Onder al die omstandigheden mocht ik gedurig handelen over de weg van God in, het algemeen met Zijn volk, en in het bijzonder ook met mij. Eindelijk kwam ik in de avond te Zevenbergen, waar veel gehandeld werd over de scheiding van de kerk, hoe zij daarvan een bewijs hadden ingeleverd en van de banden en omstandigheden, die dat vergezelden. Ik kwam nog bij een man, van wie ik mijn ziel mocht vrijmaken, door hem de weg van mij zelf en meer andere vromen te vertellen, en zo kwam ik ten laatste op de plaats van mijn bestemming; nadat de Heere mij op deze reis nog genadig en goed geweest was. En zelfs van het dagelijks leven kan ik de genadige goedheid Gods niet opsommen, en dat ik bemerkte de inleidende Genade van God nog nodig te hebben.

Aangaande het vroeger vermeldde over de schutterij moet ik nu meedelen, dat ik een

dienstplichtig nummer trok, en dat het mijn vernieuwde bede en verlangen was, God in Zijn heilig bestaan te aanbidden, en op Hem te wachten tot Hij Zich in zijn heiligen weg zou verklaren, om Hein dan de eer te geven. Ook bleef het voortdurend wonderlijk voor mij, dat een inwendig werk over dat schutter werden, hoewel niet altijd in mijn ziel brandende, toch bij voortduring smeulde en smookte, en was de Heere mij niet in veel wondere wegen verschenen, dan zou ik zeker zulke verborgene verwachting van God niet gehad hebben. Maar veel gedacht hebben aan een natuurlijke orde van zaken en uitkomst. Onderscheiden toestanden in het dagelijks leven en daaronder wel eens dodige gestalten, deden mij wel eens verlangen, om in een meer geestelijke ondertrouw met Christus te leven en meer in een dagelijks verkeer op Hem te leunen. Want ik zag klaar en onderscheiden, dat ik in mezelf voor zorgeloosheid of werkheiligheid bloot lag.

Hier moet ik nu een wonderen weg vermelden. Een man namelijk, uit de vergadering met een ander, die daarmee samenstemde deed mij het verzoek, om in het **openbaar voor hen voor te gaan**, betuigende tevens dat hij dit verzoek deed uit kracht van zijn zielsbehoefte. Hoe veel zaken zich in dit ogenblik aan mijn geest vertegenwoordigden kan ik niet meedelen. Achteruit kon ik niet, daarvoor was er te veel tussen God en mijn ziel voorgevallen. Veel worstelingen tussen God en mijn gemoed had ik, veel jaren daarvoor doorworsteld.

Wel twee jaren had ik, zoals ik vroeger gemeld heb, te Stavenisse, onder het lezen van Lukas I, beloofd, dat, als God de weg opende, ik het dan doen zonde en een jaar daarna de belofte gedaan, als God het onder twee getuigen zou bevestigen, dat ik het dan doen zonde. Ook had ik menigmaal de zaak in het gebed beproefd en voor. God verklaard, dat, indien de zaak uit Hem was, Hij dan ook machtig genoeg was ze uit te werken, Hem tevens biddende, dat Hij het dan doen mocht in mijn zwakheid.

En nu werd ik vlak voor de geopenden weg geplaatst. En hoewel ik zulke banden gevoelde, dat het zweet mij van alle kanten uitbrak en van mijn aangezicht stroomde, zo kon of durfde ik toch niet weigeren; maar heb ik in die avondstond mijn belofte aan God in de gemeente betaald.

Hoe, daar kan ik geen beschrijving van geven. Maar nochtans kan ik zeggen, dat mijn ziel na de afloop, vrede vond, en in een afwachtende gestalte leefde, wat de Heere verder doen zonde. De Heere had mij voor ditmaal het nodige gegeven. Maar moest mij dat ook voor de verdere toekomst schenken; want de kennis van mijn afhankelijkheid was hierdoor nog vermeerderd. Nu moet ik weer iets in verband met de kerkscheiding melden. Er werd een adres opgesteld, waarin verklaard werd, de armen te willen verzorgen, en meer van die soort van zaken, zo van regering als anderszins, waaraan ik mijn toestemming kon geven, omdat ik in die weg met het arme volk leefde en ook in hun verdrukking deelde.

Ik kon dus dit adres met vrede ondertekenen en deed het ook, en was er te meer mede verenigd, omdat het voorvaderlijk gezag der formulieren en de geloofsbelijdenis geëerbiedigd en tot grondslag werden gelegd, en ik daarvoor eerbied in mijn hart gevoelde.

Elk die daaraan dus zijn instemming gaf, zou dit nu door dit adres aan het Bestuur der gemeente te kennen geven, en dit kon ik ook doen en deed het werkelijk met vrede, als een blijk, dat ik mij niet schaamde voor de wereld, wie ik diende.

Ondertussen werd ook de zaak der schutterij weer levendig, de oude schutters werden opgeroepen, en ik mocht bij vernieuwing met die zaak tot God komen, Hem biddende en smekende, kon het zijn, om verschoning.

Drie zaken waren in die tijd de begeerten van mijn ziel;

ten eerste: dat ik een geestelijke gebondenheid op mijn hart mocht gevoelen, om de uren en ogenblikken van mijn leven kostelijk te achten;
 ten tweede: dat de Heere mocht schenken, dat ik aan Zijn volk mocht gegeven worden; want hierin kon ik, als in een vrije genadegifte van God, iets groots zien liggen;
 en ten derde, dat ik geen dienstknecht der mensen mocht worden; en hierdoor verstond ik niet de dienst in mijn beroep, want die was voor mij geen dienstbaar juk. Maar het was mijn begeerte geen beperkende of gepresseerde dienstbaarheid te hebben, waardoor mijn gemoedelijke vrijheid door mensen belet of gestremd werd.

De weg om in het openbaar te spreken werd ook meer geopend, vooral 's Zondagsavonds, waarbij en waaronder ik onderscheiden bevindingen had. Ik had soms bijzonder licht in een of ander gedeelte van Gods Woord, voor dat ik spreken moest. Maar had niet altijd diezelfde mate van licht, als ik aan het spreken ging; nochtans gaf de Heere toch zoveel licht, dat ik voor het volk toch niet beschaamd uitkwam, hoewel ik mij dikwijls voor God schaamde.

Ook gebeurde het, dat ik bij de aanvang van mijn spreken weinig inzien in Gods Waarheid had. Maar dat de Heere onder het spreken het licht uit de duisternis deed opgaan en zo leerde ik ook kennen, dat God ook in de donkerheid woont, hoewel Hij enkel licht is.

Ook had ik open tijden in het gebed, zodat, als het spreken mij zwaarder was, het mij zalig was met het volk te bidden. Tot mijn lering mocht ik er acht op geven, dat, als mijn ziel met een stille, nederige vrees voor God vervuld was, en de verborgene hoogten in mijn hart neergeworpen en geslecht waren, de Heere mij dan dikwijls genadige uitkomsten voor mijn ziel gaf. Want gij moet in het oog houden, goedgunstige lezer, dat de zaak, die mij uit genade geschonken was, tussen God en mijn ziel een gift van en uit genade voor mij moest blijven. Trouwens, Gods ontfermende liefde geeft veel aan arme zondaars en zondaressen. Maar nooit om dit voor eigen zin of wil, of voordeel te gebruiken.

Ik mocht meermalen opmerken, dat God in die weg nu en dan een steen des aanstoets uit de weg ruimde, hetwelk mij dan tot blijdschap was. Was het echter, dat mijn hart dacht, dat alle stenen weggeruimd waren, dan liep ik wel eens wat hard, of meende het te doen. Maar dan liet en deed de Heere mij mijn zwakheid ondervinden. En zo mocht ik ervaren, dat de Heere langs verschillende wegen voor mij of voor Zijn volk een zegen bereidde en schonk, en mij leerde, dat mijn spreken met recht mocht vergeleken worden met Amos, die een ossenherder was en wilde vijgen las, toen God tot hem zei, dat hij zou profeteren.

Onder alle zegeningen, die God beliefde te schenken, was deze geen van de minste, dat Hij mij door ondervinding mijn zwakheid leerde kennen; maar daarbij ook menigmaal dat zijn kracht in zwakheid werd volbracht. een lichamelijke ongesteldheid omtrent deze tijd, mocht, hoewel de aangewende middelen de gehoopte uitkomst niet hadden, door 's Heeren genadige tussenkomst, nog gunstig aflopen, terwijl ik in die zelfden tijd een predicaatie mocht horen, waaronder ik geleerd en gesticht werd.

Het gebeurde ook wel eens, dat ik buiten de plaats van mijn inwoning een spreekbeurt waarnam, en dan gaf ons de Heere wel eens een zegen met elkaar. Maar dit gaf aanleiding tot jaloersheid, omdat de leraar van die plaats er niet mede verenigd was, te meer, omdat ik geen erkend lid van zijn gemeente was.

Maar die bedenking verloor voor mij zijn kracht, toen mij onder de aandacht kwam, dat Eldad en Medad, hoewel niet tot de aangeschrevenen behorende, nochtans in het

leger profeteerden, en dat degene, die in de naam van Jezus duivelen uitwierp, zonder Hem te volgen, evenwel door Jezus niet verboden werd zulks te doen. Dit gaf mij vrijmoedigheid, vrijelijk te spreken, waar ook de weg voor mij geopend werd; want ik was in deze weg geen dienstknecht van mensen maar van God, om hun door de liefde te dienen.

Ik ontmoette toen ter tijd een vrome die uit haar toestand en weg mij verhaalde, hoe zij ter ener zijde aangerand en bestreden werd; maar ook hoe zij in boetvaardige vrijmoedigheid zover mocht komen, dat zij mocht belijden, ingeval de Heere haar kwam op te vragen, zij dan ook in die nacht haar ziel aan God toevertrouwde en 't op Hem wagen wilde.

Onder al die verschillende omstandigheden was de zomer van 1836 ten einde gelopen, en de zucht in mijn hart levendig, mijn verstrooide en verspreide vrienden een bezoek te brengen.

Nu had de weduwe, bij wie ik diende geen zware affaire, zodat de zaken en werkzaamheden wel enigen tijd door haar eigene kinderen konden verricht worden; daarom kwam ik met haar overeen, enigen tijd tot het bezoeken van mijn vrienden te gebruiken.

Ik ging in de eerste plaats naar Dordrecht, omdat daar de achtergelaten weduwe woonde van de man, met wie ik daar gewoon was te verkeren, en placht thuis te zijn. Maar die toen onlangs was gestorven. Hoewel hun natuurlijke betrekking wel iets te wensen had overgelaten, waren man en vrouw toch in hun leven door geestelijke banden verenigd en hadden in dat geloof en die hoop elkaar het laatste vaarwel gezegd, hetwelk voor de weduwe bij haar gemis tot troost versterkte.

Ik ging van daar naar Zwijndrecht, om de meergemelde vriend aldaar te bezoeken, waar de wederzijdse liefdebanden de gemeenschapsoefening werden verlevendigd. Hij stelde mij voor een woord in hun vergadering daar ter plaatse te spreken, en hoewel ik het onder vrees en dodigheid aannam, gaf de Heere, dat het toch genadiglijk afliep.

Van daar over Rotterdam naar Overschie gaande, had ik hier met een zielsvriendin een kort maar genoeglijk gesprek; maar vernam er echter overigens niet veel bijzonderheden.

Ik keerde toen weer naar Zwijndrecht, en mocht nog eenmaal, en zo ver ik weet niet zonder zegen, in het midden der vrienden spreken; waarna ik van de aldaar wonende vromen afscheid nam en met de boot vertrok, en deze voerde mij onder aangename gesprekken met de hofmeester naar het Zierikzeese land. Ik kwam bij de stad aan en ging door naar Dreischor, waar het avonduurtje mij bijzonder goed was onder het spreken met het volk over de wegen en handelingen van God; want er was daar sedert mijn laatste bezoek veel voorgevallen.

Het was ons goed biddende te scheiden, hoewel ik onder die wisselingen wel eens dodig was, en ook het volk over het algemeen meer dodig vond.

Te Elkerzee bezocht ik de meer gemelde, lieve broeder, met wie ik een en andere zaak vriendschappelijk behandelde, en wederzijdse bevindingen meedeelde; terwijl ik tevens gelegenheid vond ook met andere mensen aldaar te spreken, gelijk ik zulks ook in het gemeen en in het bijzonder te Zonnemaire met het volk mocht doen.

Daar ik nu verder mijn reis richtte naar het land van Tholen, ging ik langs Noordgouwe om in de stad Zierikzee te komen, en ontmoette onder het gebied der stad een man, met wie ik over een en andere zaken in gesprek geraakte en die mij verzocht tot het werk, dat de Heere mij gegeven had te doen. Het was mij goed een woord in het openbaar te mogen spreken, omdat de Heere zulks genadiglijk deed aflopen.

Verder kwam ik in het land van Tholen te Stavenisse aan, waar verschillende zaken

verhandeld en menig genot gesmaakt werden, zowel in het spreken als in het horen; en nu voorttreizende kwam ik eindelijk in mijn geboorteplaats. Ik mocht ook hier en in de omtrek onderscheiden vrienden en vromen spreken, want het vuur van opwekking brandde op veel plaatsen, en was bij de ene een zaak van belijdenis, bij de ander een zaak van praktijk. Er werden soms woorden uit het hart tot het hart gesproken, en ik genoot onder hen licht en inzien in het Woord van God, ook gemoedelijke ondersteuning.

Ik kwam op Gods dag in hun midden, waar mij het voorgangerswerk werd opgedragen. Tot mijn beroering merkte ik echter, dat men er naar het aantal tegenwoordigen rekende, zodat ik schuldbelijdende voor hen optrad, en toen mocht ondervinden, dat de Heere opening voor mijn ziel gaf. Ik mocht in deze tijd merken dat mijn ouders nog wel in dezelfde staat hunner ziel waren. Maar dat God toch beslag op hen gelegd had, dat mij in deze weg een bewijs van Gods bemoeienis was.

Onder verschillende ontmoetingen bij mijn terugreis door het land van Tholen en verder over de Klundert en Zevenbergen, waar ik ook hier en daar een geopende weg tot spreken en handelen vond, kwam ik weer in mijn woonplaats terug.

En nu moet ik weer over de zaak *der schutterij* spreken, omdat God zich daarmee bijzonder heeft ingelaten.

Ik moest als andere schutters in 't laatst van het jaar tot werkelijke dienst opkomen en te Breda ingelijfd worden. Toen het bericht daarvan mij toegezonden werd, was ik niet te huis en men wist ook niet waar ik was, daarom stuurde men het op aan mijn ouders. En hoe wonderlijk stuurde God nu de weg.

Ik moest haastig naar huis om mij te doen inlijven te Breda, en een goed vriend van mij moest, juist tegelijkertijd, om een hem aangedaan proces, te Middelburg voor de rechtbank verschijnen.

Ik kon hem nu naar Middelburg en hij mij naar Breda geleiden. En om het maar in 't kort te zeggen de Heere schikte het zoo, dat ik aan de wet op de schutterij heb voldaan, zonder ooit wapens te dragen of dienst te doen.

God heeft daarin wonderlijk gehandeld, mij als onder zijn vleugelen verborgen en door onderscheiden zaken getoond ook in deze een genadige Verhoorder van mijn geringe smekingen te zijn.

Om echter van onze reis iets mede te deden, moet gij weten, dat wij na omstreeks een uur toeven te Breda vandaar over Bergen op Zoom naar Scherpenisse reisden, waar wij herberg en verzorging in do meestoof vonden. De volgende dag gingen wij over Goes door Zuid-Beveland naar Middelburg, waar wij wèl ontvangen en behandeld werden. De weg werd daar voor mij geopend om in de vergadering te spreken, en tevens hadden wij gelegenheid om er een man van veel gaven te horen. Na nu nog te hebben aangehoord de zaken, die de naam van recht dragen. Maar waarvan ik naar mijn inwendige gemoedsovertuiging met Salomo moest zeggen: "Ik zag ter plaatse des gerichts en aldaar was goddeloosheid," besloten wij per stoomboot de terugreis te aanvaarden.

Wij lieten ons aan de Willemstad aan wal zetten, waar wij een aangename ontvangst en gezellig verkeer genoten, en gingen vandaar des Zaterdags daaraanvolgende naar de Klundert. Hier genoten wij op de dag des Heeren onder Gods genadig bestuur, zegen met elkaar.

Verder namen wij onze reis over de Moerdijk en kwamen en vernachten verder te Zevenbergen. En hier was het einde onzer gezamenlijke reis, omdat onze zaken ons beiden ter plaatse onzer bestemming riepen. Zo had ik dan van het begin van December af zeven weken besteed om mijn verspreide vrienden op te zoeken en met

hen in gemeenschap te handelen en te wandelen.

Zeker had ik in dit tijdsbestek menige toestand van dodigheid en van versletenheid; maar de Heere had mij over het algemeen veel stof tot erkenning van Hem geschonken; Hij had Zich niet onbetuigd gelaten, om Zijn Woord vroeger tot mijn ziel gesproken, nu ook onder en aan Zijn arm volk waar te maken en te bevestigen. *Nooit zal ik U, o mijn God naar waarde de dankzegging kunnen geven voor al de weldaden aan mij bewezen; want Gij hebt mij boven bidden en denken verhoord geleid.*

VIERDE HOOFDSTUK.

Toen ik nu te huis was gekomen, mocht ik mijn gewoon dagelijks werk weer vervallen en ook de taak bij vernieuwing opvatten om des Zondagsavonds tot het volk te spreken. Ik bevond ook, dat degene, *die in de krijg dient, ingewikkeld wordt in de handelingen des leeftochts*, dat wil zeggen, dat het leven van een krijgsknecht zeer afwisselend is; dat hij soms overvloedige buit vindt; maar ook tijden van honger en gemis doorleeft in zijn dienst. De Heere opende nu ook eens de weg tot het sterfbed van een vriend, en gaf mij daar opening en vrijmoedigheid te ondervinden, en gaf mij tevens in het verborgen te leren, dat ik een behoeftig mens, ja een behoeftig kind was, dat gedurig uit de volheid van God moest onderhouden worden, hetwelk mij onder die zaak biddend maakte en in veel dingen genadige verhoring mocht doen ondervinden. Mijn stervende vriend werd in zijn heengaan niet met bijzondere ruimte verwaardigd, en dit werd door God voor mij weer tot bijzondere leringen dienstbaar gemaakt. Ik zag dat God, niettegenstaande alle omstandigheden, toch Zijn verbond hield, en al was het ook dat enerlei de rechtvaardige en de goddeloze wedervaart, dat Hij toch altijd volgens Zijn verbond oordeelt over de staat van Zijn arm volk.

Ondertussen begon de vijandschap tegen Gods volk zich meer en meer te openbaren en de middelen tot vervolging in het werk gesteld. Onder de naam van gehoorzaamheid en plichtsbetrachting werd de zogenaamde Koninklijke wet tot vervolging uitgevoerd met een ijver, een betere zaak waardig. Onder dat alles echter verblijdde het mij, dat de vrijmoedigheid van 's Heeren kinderen nog niet gans uitgedoofd werd.

Maar in sommigen zelfs helder brandde. Toch was ik enigszins bevreesd, dat enkelen bij eigen vuur en licht wandelden, 't welk mij bracht tot zelfonderzoek en in het gebed tot God, en daar ik mij zwak gevoelde, werd mijn ziel gedrongen tot de biddende vraag: *Of de, Heere de verzoeking niet genadig weren wilde?*

Zo was de Sabbat weer aangebroken en wij hadden tweemaal genoeglijke samenkomst; maar nu onze avondsamenkomsten begonnen, kwam men ons door verraad opsporen, en er werd tegen ons **proces-verbaal** opgemaakt, waarbij ik als voorganger werd aangemerkt, zoals ik dit ook werkelijk was.

Het gebeurde verstoorde in het eerst mijn vrede, ik had niet bijzonder veel inzien onder het spreken over Gods Woord; maar ik mocht zien op de onderscheiden zaken, die daarin samenkwamen, en de Heere maakte het nog goed, vooral in het gebed. Mijn hart was bij de overdenking van de weg wel eens bevende; maar ik mocht uit die donker zien, hoe menigmaal ik in vroeger jaren met die soort van zaken voor God geworsteld had; en het geloof is, ook naar des apostels zeggen, *een vaste grond der dingen die men hoopt en een bewijs der zaken die men niet ziet*. Onder dat alles deed zich een verlangen in mijn ziel op, dat God de banden mocht verbreken, waardoor ik aan mezelf gebonden was, en die genadig vernietigen of afwenden, opdat ik zo meer de Heere Jezus in zijn genadige openbaarmaking voor mijn hart mocht kennen.

Er was in die tijd een zaak, die mij veel tot sterkte diende. Bene vriendin, namelijk die tot ons overgekomen was, en die veeltijds bedrukt en treurende was, werd door Gods genade van alle vrees verlost, ten tijde dat zij zulks nodig had, toen zij namelijk voor de groten der aarde verschijnen moest. En nu sprak ik in mijn binnenste: *Kan God zulks aan haar doen, dan kan Hij het ook aan mij*.

Omtrent deze tijd kwam mij een vriend van Stavenisse opzoeken, dat mij zeer aangenaam was, en ik mocht verder onder alle wisselende toestanden en omstandigheden voortdurend Gods geleide ondervinden, hetwelk mijn ziel zowel van genade als van zonde en gebrek verzekerde. Maar ook onder Gods bestuur op zijn tijd ten goede werkte. Hoewel wij bij voortduring door de vijanden achtervolgd werden,

liepen wij doorgaans nog al vrij. Er was echter in die tijd niet zo veel opening in het gebed als vroeger. Ik zag daar wel eens een wijsheid Gods in op tweeledige wijs; in de eerste plaats opdat ik niet op het gebed als gebed zon vertrouwen en rusten, en in de tweede plaats om door het geloof op de onveranderlijkheid Gods te leren zien, die toch altijd dezelfde is.

Dit werd dan ook dienstbaar om de toestanden en bewaren van Gods volk in het openbaar aan God op te dragen; in enig stil vertrouwen naar God uit te zien, en zo door alle zaken heen een geloof te leren onderscheiden, dat zowel in tijd van vrezen als van hopen, in liefde altijd in de ziel werkt.

Ook zag ik hoe Gods kerk onder veel ellende als bedolven lag en daaronder tobde; maar ook dat de Heere Jezus door zijn heiligen dood door alles heen een zaad verkregen had.

Ik was nu, in het einde van Maart 1837, zes en twintig jaar geworden, en terwijl ik in stille aandacht daarbij stilstond, riep ik in verbazing uit: *Wat zijn, o Heere! Uw wegen wonderlijk! Wat hebt Ge daarvan veel bewijzen gegeven, zowel door in uw lankmoedigheid mij te dragen, als met mij zo veel jaren te helpen. Ik beken, Heere, dat Gij genadig, barmhartig en lankmoedig over arme zondaars zijt!*

De Heere deelde mij door tussenkomend licht onder het spreken tot het volk onderscheiden leringen mede, die hun en mij tot sterkte dienden; zodat God mij bij voortdurend daarin bekrachtigde en op een eenvoudige wijze deed geloven. Ook gaf de Heere mij genade om getrouw te handelen;

welk ik hier in het bijzonder opmerk, omdat er zo veel tijden en zaken in mijn leven voorkomen, dat ik dat voorrecht miste. Een lopend gerucht, dat een vriendin ging sterven, deed mij verlangen om nog een zegen te genieten, en, als Eliza van Elias, twee delen van haar geest te mogen ontvangen.

Ik reisde daarom naar Zevenbergen, waar Zij woonde; maar het scheen dat de Heere haar dagen nog wilde verlengen. Nadat ik aldaar nog twee oefeningen gehoord had, keerde ik naar mijn woonplaats terug. Onder het doen dezer terugreis, die zes uren lang was, werd mijn ziel begerig naar het einde van de reis door dit leven, naar dat waar alles volkomen zal zijn.

Omtrent het vroeger door mij vermelde proces-verbaal, dat tegen mij opgemaakt was, moet ik melden, dat ik na verloop van verscheidene weken gedagvaard werd om voor de **rechtbank te 's Hertogenbosch** te verschijnen, met nog andere mensen voor dezelfde zaak. De Heere gaf, dat ik, van niets kwaads bewust, daar heen mocht gaan, en ik zag in de ganse toedracht der zaken, dat daar ter plaatse des gericht's goddeloosheid was; want noch God, noch recht, noch reden kwamen in aanmerking. Hun opstuivende toorn, liet hen niet toe, de nodigen tijd tot behoorlijke verantwoording te geven, zodat het was, gelijk Jezus zei in Matth. 24 vers 9.

Onderscheiden vragen en overleggingen, welken weg in te slaan, werkten in mijn hart. Maar het verblijdde mijn ziel inwendig, dat bij al de woelingen mijns harten, de Heere toch zijn eigen wil en welbehagen zou doen. In rustig af te wachten, wat de Heere zou doen vond mijn ziel als een verborgen leven, en onder alle lotswisselingen, die ik beleefde, ondersteunde de Heere mij naar lichaam en ziel.

Ik genoot in deze tijd eens in een gesprek met enige vrienden een wondere aangenaamheid voor mijn ziel, en ook buiten het spreken waren in die tijd de middelen der genade goed en niet ongezegend voor mijn ziel. Ik was steeds biddende, dat de Heere mij door Zijn woord en Geest mocht leren, omdat ik daarin zag een voortdurende behoefte voor mijn ziel.

Ik ging in die tijd ook nog weer eens naar Zeeland en had op die reis weer aangename ontmoetingen. Reeds in het begin van mijn reis, die ik over Sliedrecht nam, had ik een aangenaam en onderhoudend gesprek met een vrouw en zo te Zwijndrecht bij die geliefden broeder, die de waarheid van Jezus woord in eigen persoon ondervond: "In de wereld zult gij verdrukking hebben;" want die was in onderscheiden opzichten zijn deel. Van hem gescheiden en vertrokken zijnde, kwam ik des avonds bij mijn vrienden te Stavenisse; waar ik op des Heeren dag met veel opening voor mij zelf in hun midden mocht spreken.

De andere dag sprak ik ook in de vergadering der vrienden te St. Maartensdijk ging verder over naar Zuid-Beveland. Hoewel ik hier onder een bezwaarde gestalte verkeerde, zo mocht ik onder de tweeledige druk, namelijk op ziel en lichaam, toch ook weer adem scheppen. Soms werd ik gekweld door hoogmoed en dan weer door ontmoediging opdat ik door de eerste in de lucht zou vliegen en door de laatste tot de hel zou neerzinken. Bij mijn ouders vond ik -alles nog in dezelfde doden vorm als vroeger en keerde nu terug naar mijn woonplaats, alweder door het Thoolse land, omdat ik gehoord had, dat een zielsvriendin daar, in veel beproevingen verkeerde, gelijk ik dat ook alzo bevond.

Ik ging nu verder per stoomboot van Stavenisse naar de Willemstad en voorts naar de Moerdijk, waar ik vernachtte en kwam, na een genoeglijke samenspraak met een vriend op Gods dag gehad te hebben, eindelijk weer te huis.

Ik kreeg spoedig na mijn thuiskomst de rekening der kosten van de rechtbank met aanmaning om die te komen betalen. Nu had ik, toen ik bij mijn ouders te huis was, hun moeten beloven, dat, indien die zaken kwamen, ik het hun zou meedelen en had hun toen geantwoord met de woorden van Jezus "Deelt uw goederen aan de armen en neemt uw kruis op en volgt Mij na;" welker beoefening ik noodzakelijk zag in elke staat van dit leven. Ook had ik met hen gesproken over Gods beloften en over zijn Goddelijke en alregerende voorzienigheid. En nu verlangde mijn ziel in deze weg naar de krachtige overwinning der genade, dat die alle hoogten, die tegen de kennis van Gods weg in mijn hart opgeworpen lagen, mocht neerwerpen en slechten, omdat die zo menige klad op Gods heiligen weg werpen.

Ik had in die tijd een blijde ontmoeting door een bezoek van mijn geliefden broeder uit Schouwen. Bij onze ontmoeting en begroeting ontroerde ik als van het hoofd tot de voeten, zodat het volk er van overtuigd was en zei: *Wij kunnen zien, dat dit uw vriend is.*

Ook kreeg ik in die tijd een bezoek van die arme broeder uit Zwijndrecht, die zich gedurende zijn verblijf onder ons getrouw mocht betonen, dat door Gods genadige zegening dienstbaar was" ook tot beschaming, zodat wij, vooral ook op de dag des Heeren, een aangenaam verkeer hadden.

Ik had volgens belofte mijn ouders geschreven, dat ik de aanmaning tot betaling van de rechtbank ontvangen had, en had daarop ook antwoord van hen terug ontvangen en kan als slotwoord van dit alles zeggen, dat ik door het een en ander bij vernieuwing mijn gebrek leerde kennen, dat ik heb aan -God te kennen en te volgen. Tevens mag ik echter zeggen, dat ik het gebed daartegenover voor God uitstortte.

Onder alle wisselende omstandigheden moest ik betuigen, dat de zaak van zalig worden verloren was, indien Gods Vaderlijke regering niet over mijn lichaam. Maar vooral voor mijn zwakke ziel zorgde, en dit ondervond ik ook soms op Gods dag en dan klemde die zaak wel het meest.

Ik kwam eens in gesprek met een vriend uit een andere plaats, die mij verzocht, om in die streek ook eens te komen spreken, 't welk ik aannam, en dat tot stichting mocht dienen. In het eerst echter was er strijd, want de vijand loerde met geweldige middelen

op Gods volk en zo het toegelaten werd, stelden zij ook middelen in het werk, zo wel door inkwartiering als proces-verbaal. Deze vervolging, die nu, zover 's lands wet toeliet, door de Burgemeester en een soldatenwacht geschiedde, werkte onderscheidenlijk op het volk en sommigen verlieten hun belijdenis om zich aan de zachtste zijde te voegen

Het ging zo ver, dat men niet in staat was, één godsdienstoefening te houden zonder ontrust te worden. Wij hielden het die dag wel vol. Maar werden ook tot driemaal toe verontrust, en ik moet bekennen, dat mijn geloof niet zo onwankelbaar stond, dat er, zoals men spreekt, geen enkel rukje in de wind kwam.

Gij moet weten, dat als men door gedurige verontrusting en verbreking van orde nauwelijks regel kan houden, de natuur, ook in godsdienstige verrichtingen daaronder als dodig worden kan. En ik heb meermalen in mijn leven geleerd, dat God heilige oogmerken heeft met het wisselen van licht en donker, en dat Gods vaderlijke liefde het gemoedelijke genot niet altijd goed acht, en dat leerde ik ook nu.

Er werden in die tijd twee lieve broeders *te 's Hertogenbosch gevangen* gehouden, ook voor boeten, die hun opgelegd waren.⁵

Ik hoorde veel spreken over de genade, de vrede en de opgeruimdheid, die deze mensen in de gevangenis genoten, en nu werd ik verlangende om hen eens te gaan opzoeken. Ik voldeed aan dit verlangen en het werd mij vergund oor en ooggetuige te zijn, dat God in allen nood getrouw is voor Zijn volk. Na een kort bezoek scheidden wij van hen om weer huiswaarts te keren. Onderscheiden gedachten kwelden mijn ziel in de aanvang onzer terugreis, die eerst niet voorspoedig was, want wij werden overvallen door duisternis en regen, en dat op een onbekende weg.

Wij namen de vrijmoedigheid, aan een woning de mensen op te kloppen, en zie dit waren juist vrienden van Gods volk en toegenegenen tot Zijn dienst, zodat wij goed ontvangen werden, en wel verzorgd verder huiswaarts konden gaan, zodat ik ook hier mocht opmerken, dat God alles bestierde.

Toen het weer Zondag was, ging het weer op de oude wijze en nu ging ik naar een andere plaats; want de vervolging van 's mensen zijde werd toegepast naar het oordeel en goedvinden van de Burgemeester der plaats; oordeelde die dat het geen overtreding was, dan werd er ook niet vervolgd of enig leed gedaan. Daardoor kwam ik meermalen onder het volk, dat ik kende op die plaats, waar wij vrij waren. Over mijn beboeting, waarvan ik gemeld heb, had ik het maar moeilijk, daar ik bezwaarlijk alles kon overeenbrengen en vereffenen. Men zei mij wel, dat de betaling buiten mij om zou gebeuren. Maar toen ik daartoe de middelen aanwendde, werd het tot twee reizen toe afgebroken en verhinderd, zodat ik bevreesd werd om het voor de derdemaal nog te ondernemen.

De bevinding van mezelf en andere vromen had mij geleerd, dat als God in zijn voorzienigheid tot afbreking of opbouwning spreekt, wij dan stil moeten zijn en horen om van Hem geleerd te worden, en daarom durfde ik het de derde reis niet ondernemen.

Een zekere vrouw was genegen mij te spreken en bij haar te verzoeken om op een vergadering tot stichting te spreken. Zij scheen wel handelbaarder dan ik haar vroeger ontmoet had. Maar was toch zo ver ik zien kan iemand, die wilde gehouden worden voor een vrome vrouw van veel bevinding en veel licht, en ik heb weleens opgemerkt,

⁵ Drie vrienden G. Pellikaan, J. De Jong en M. van de Giesen hebben in Den Bosch gevangen gezeten.

Van de Giesen overleed in de gevangenis.

dat de beste bevinding dan vaak gemist wordt. Zij woonde te Hartjesveld tegenover Werkendam, waar ik veel hartevrienden had en alwaar ik de dag genoeglijk ook doorbracht, want een ziend oog en een horend oor ontmoeten elkaar daar op die dag. Mijn ziel mocht in die tijd om bindende genade voor God werkzaam zijn; dat Hij zijn genade mocht verheerlijken door mij meer vruchtbaar in het geloof te maken, tot zijn heerlijkheid, want ik zag veel gevaar in mij zelf.

Ik ontving nu bericht, waarbij de tijd om de boete te betalen bepaald werd tot weinige uren, of dat ik anders de gevolgen der rechtbank te wachten had, en de vijanden braakten hun vijandschap nu ook nog meer uit. De Heere echter sterkte mij, en het gebeurde ook nog zo ras niet.

Ik dacht wel dat zij mij spoedig zouden halen en vreesde voor de Zondag, omdat de vijandschap zo groot was en om de godsdienst te meer smaadheid aan te doen. Maar de Heere stelde het nog uit, en zegende mij met het hier en daar verspreide volk; want God zegt, dat wij met al ons overleggen onze weg niet een el langer, en ingevolge ook niet korter kunnen maken. Onder Gods leiding kreeg ik nu wel eens een aandachtige overdenking over de van God met mij gehouden weg; hoe menig zalig ogenblik ik onder het lezen van Martelaarsgeschiedenissen en belijdenissen had genoten, hoe menigmaal ik, hoewel ik toen het oogmerk Gods niet zien kon, biddende en smekende geweest was, ook iets van die grote genade Gods te leren kennen, en nu dacht ik, is 't of de Heere aan 't werk is, die gebeden te vervullen.

En hoewel dit in die tijd met veel gevoel van schuld en trouweloosheid was gepaard gegaan, zo was er toch een hartelijk roepen om genade uit geboren, en had God uit liefde *het doen* gedood, en plaats voor Zijn eigene genade gemaakt, die mij nu dierbaarder werd, en wel hoe langer hoe meer.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Eindelijk kwamen, zoals wij verwacht hadden, de marechaussees. Een van hen kwam op eens naar mij toe, en deelde mij heel bedaard mede, dat de wachtmeester mij moest spreken, en verzocht mij vriendelijk daarom met hem mede te gaan. Ik ging dan ook, onbekend met die soort van zaken, vertrouwelijk met hem mede, te meer, omdat hij mij zei dat, al moest ik ook mede, ik dan toch nog wel de tijd zoude krijgen om mij behoorlijk te reinigen.

Ik moet ondertussen nog mededelen, dat ik ten aanzien van die zaken mijn rekeningen had opgemaakt; maar zoals de weg van God altijd is, zo was hij ook hier. De Heere toonde dat mijn gedachten niet de zijn waren; want het werd mij niet meer toegelaten naar huis te gaan, zodat ik voor het uitwendige nu niet langer meer een vrij man was. Het licht mocht echter opgaan en ik zag, dat zelfverloochenende genade nodig zou zijn.

Wij vingen de reis aan, bij mij in een bedaarde en stille gemoedsgesteldheid; hoewel die omstandigheden voor onze vrienden nog al omslachtig en aangrijpend waren, zodat op het gelaat van velen verschillende gedachten te lezen waren. Het ging uit de herberg over de steenweg naar de tolweg en, nadat er daar nog een vriend hij was gekomen, werden wij aan elkaar geketend en gebracht naar Woudrichem, maar wij een hok tot onze verblijfplaats ontvingen. Salomo zegt: "De barmhartigheden der goddelozen zijn wreed," en toch zorgden zij, tot mijn verwondering, met woorden en daden zeer overvloedig voor ons. God alleen zij de lof!

Na een verblijf van drie dagen werden wij verder geleid, en ik was over mijn eigen gemoedstoestand verwonderd, daar die onder alles zo kalm en bedaard bleef.

Wij hadden ook nog bijzondere ontmoetingen onderweg, want een vrouw schaamde zich onzer banden niet; een dienstmeisje bracht ons een hartelijke groeten, en een vrouw in Heusden kreeg, als zij ons zag, de waarheid voor haar hart: "Ziet, waarlijk een Israëliet, in welken geen bedrog is," waarop zij ons een kruik bier bracht.

Het nachtverblijf was hier minder gunstig en ik werd in mijn binnenste een neiging gewaar om de zaak te vergrote, en daardoor moedeloos te worden, en zo in het net te geraken. Ook maakte ik van alle gelegenheden, om in getrouwheid voor God met mijn naasten te handelen en te wandelen, niet zulk een naarstig gebruik, als ik wel had behoren te doen. Evenwel de Heere gaf ook hierin weer genade, om dit verder naar zijn goedheid meer te mogen doen.

De volgende morgen ging de reis verder naar 's **Hertogenbosch** en nu werd ik ook weer mijn zwakheid gewaar, daar er nu een overleggen bij mij plaats vond, waar wij toch geplaatst zouden worden. En immers, het stil berustend geloof vraagt nergens naar, dan alleen naar de wil van God, omdat dit de zoete wet is, waar het naar leeft. Ik zag dan ook wel dat mijn bezorgdheid een vrucht van mijn zondig bestaan was, en leerde bij vernieuwing daaruit, dat, Gods verlossende liefde mij altijd van mij zelf moet redden: en Hem zij de eer. God beschikte het ook genadiglijk.

Bij onze aankomst te 's Bosch werden wij juist op dezelfde plaats gebracht, **waar nog andere gevangen broeders waren**, en kregen dus terstond een gewenst gezelschap. De zielevijand had getracht mijn gemoed te beroeren, alsof Gods gunst mij in deze weg niet zou achtervolgen, en ik in tegendeel kan, mag en moet getuigen, dat de tijd ons in de gevangenis kort scheen, zodat het gewoonlijk spoedig spoedig avond was. Ik had bijna vergeten te schrijven, dat het geleid worden door de marechaussees voor mij alle verschrikking had verloren, daar zij mij alleen als vervoer middelen in Gods hand voorkwamen.

Het was voor ons een zeer gezegende verblijfplaats, ja een plaats van vrijheid; want

niemand werd belet tot ons te komen of ons te dienen en wij hadden een vredige huishouding. Behalve dat onze bedoeling goed was, hadden wij overvloed van geld om andere dingen aan te schaffen, terwijl voor verschoning en andere behoeften goed gezorgd werd.

De eerste Sabbat hier was nauwelijks aangebroken of die vriend uit Zwijndrecht, die ik vroeger als arme Jakob aangeduid heb, was reeds bij ons. Hij kwam uit een beginsel van liefde en toegenegenheid, 't welk hij toonde door aan mij te willen geven, wat hij voor zijn behoeften ontvangen had. De Heere gaf mij echter genade om dat te weigeren, daar wij overvloed hadden, en ik wist, dat het Gods gewone weg met hem was, om hem door de diepte te leiden.

Ik had een brief aan mijn ouders geschreven waar ik mijn ziel had vrijgemaakt betreffende de weg, waarin ik verkeerde en die God met mij gehouden had en ontving hierop in een brief van mijn vader antwoord. Met vollen vrede mocht ik de raad: welken hij mij gaf, afwijzen omdat hij gans vleselijk was; en de beschuldiging, dat ik in deze een lui leven verkozen had, als geheel ten onrechte beschouwen kon; zodat ik op die voet geen verder antwoord wenste te ontvangen.

Ik was uitziende of de Heere mij ook in de gevangenis het voorrecht van godsdienstoefening met elkaar te houden zonde geven; en ziet alles werd ons toegestaan. Bidden, zingen, oefenen, vrienden ontvangen, niets werd ons verhinderd, nergens werden wij toe gedwongen, en zo werd de gevangenis door Jezus liefde, die in die tijd niet donker voor ons was, veranderd in een vrijen tempel.

Ik schreef ook hier mijn in druk **verschenen belijdenis**, naar aanleiding van 1 Johannes 5 vers 7 en 8.

Wij mochten, even zo goed als Paulus zijn eigen gehuurde woning te Home, allen, die tot ons kwamen, ontvangen en ongehinderd met hen spreken, gelijk wij dan ook dagelijks bezoek ontvingen. Ook had ik iets, dat ik buiten deze tijd nooit gekend had, namelijk, dat ik op deze dag nooit door slaapzucht gekweld werd hoezeer ik toch een werkzaam leven had.

Het gebeurde mij toen ook eens, terwijl ik in het genot van stillen vrede door onze grote, ruime opperzaal wandelde, dat de Heere mij eens inleidde in de weg, die Hij met mij gehouden had, ook ten opzichte van het antwoord, dat ik van mijn vader ontvangen had, zodat ik klaar en duidelijk zag, hoe God uit eeuwige, genadige, vaderlijke liefde Zijn Woord, uit Jesaja 41: 8-16, vroeger aan mijn ziel geheiligd, nu aan mij waar maakte en bevestigde. Ik schreef dan ook in de volle bewustheid hiervan een brief, waarin ik beleed met welk een getrouw God en Vader ik te doen had. Ik had in de uitwendige kerker zeer weinig dagen van wolken of donkerheid; want ik mocht daar de vrucht genieten van doorgeworstelde uren van uitgestorte tranen en uitgeperste gebeden.

Op de dag des Heeren mocht ik in een gesprek mijn ziel eens in het bijzonder rijmaken, dat ik mededeel, omdat ik het als een genade aanmerk oprecht te handelen, in welk opzicht ik mij zo zeer gebrekkig gevoelde, ook bij de veel gesprekken en bezoeken, die ons te beurt vielen. Als een bevindelijke zaak moet ik meedelen dat, als ik met de andere in het openbaar in het gebed vooring, ik daarin meer genot smaakte en ook meer vrucht genoot, zodat ik nu meerder vrucht van het openbaar dan van het verborgen gebed ontving. In deze tijd genoot ik ook opklarend licht in Spreuken 9: 1-7, dat toen door mij opgetekend en **thans ook gedrukt is**; terwijl ik toen ook met genoegen en stichting een werk las van Gualterus Bodaun.

Onder veel andere kregen wij ook een bezoek van 6 vrienden uit Vuren, die vroeger hetzelfde lot hadden als wij thans. Zij kwamen uit liefde ons bezoeken en wij mochten met hen vreedzaam en genoeglijk spreken. In vervolg van tijd werd ik soms een

liefdestrekking gewaar, die in mij een begeerte deed leven om zo veel liefde tot de Heere Jezus in mijn hart te mogen ontvangen, dat ik moer, ja als geheel aan Hem mocht hangen, opdat ik verstand, wijsheid, wil en kracht mocht afleggen; en zo in alles amen op Zijn doen en Zijn weg zeggen. Het was de bede mijns harten: "Och! Heer Jezus werd dat zo in mijn ziel, die zich nog zo gebonden gevoelt, volbracht, opdat het ook in mij in nadruk mocht waar worden: Gij in mij, en ik in U!"

Ik had het voorrecht ook nog eens op Gods dag op een bijzonder vertrouwelijke wijze tot God te naderen; om de beloofde weldaden, welke Hij aan zijn kerk beloofd had, 't zij in vertroostend of ontdekkend werk.

En de Heere was zo goed, genadig te verhoren; want een vrouw, die een onzer beste verzorgers was, mocht op die dag uit de volheid van haar hart, God haar Vader noemen en de liefde des Heeren Jezus roemen, hetwelk ons tot een grote verkwikking was, het was hier zo wel hij die zaait als die maait wordt verkwikt.

Ik mocht hier over onderscheiden woorden der Heilige Schrift en ook over de Catechismus spreken, terwijl wij ook meermalen met elkaar biddag hielden. Als ik bij al deze verkwikkingen stilstond, zijn de gedachten wel eens bij mij opgerezen, dat sommigen van mijn zielevrienden zeker wel voor mij in het gebed tot God waren, omdat zij in het woord gevangenis een schrikbeeld voor zich hadden en niet wisten, dat het voer ons een vrijpaleis van zalig genot was.

Ik sprak te dezer tijd eens over "Lukas 7 vers 35, "dat de Wijsheid gerechtvaardigd was geworden van haar kinderen," dat in strijd viel bij een geliefde broeder maar toch eindelijk goed afliep.

Voorts werden mijn begeerten zo al meer en meer geleid: "Jezus in mij en ik in Hem" is de hoofdzaak en inhoud van eens christens leven. Ik werd daar soms zoiets van gewaar, als ik zo eens rusteloos mocht rusten, en als een uitwonend kind van God aan hem mijn gebrek mocht klagen; want dit is toch wel door alle tijden heen het grootste: een kinderlijk hart van God te ontvangen om Hem al de dagen onzes levens te vrezen en gedurig te vragen, leer mij alle dagen mijn gebrek maar zien, ook dat gebrek, dat ik te weinig mijn nood klaag, want in Zijn licht alleen kunnen wij het licht zien, kennen en onderscheiden. Ja, die schat van de vrees des Heeren, op grond van mijns Vaders trouw en liefde, was dikwijls het pleit voor mijn hart en leven. Zo was de Heere mij bij voortgang goed, in mijn begeerte te leiden om door innige armoë des geestes nauw met Christus verenigd te worden, en daarmede paarde zich dan soms een leven met inwendige vreugde in mijn ziel.

Ik kreeg ook van tijd tot tijd brieven, die mij tot blijdschap verstrekten en onder deze vooral een van een vriendin van 83 jaren, die met veel ruimte en vrede de tijd met de eeuwigheid verwisselde en de meeste smart gevoelde, dat zij maar persoonlijk alleen naar zulk een goed en gezegend land heenging.

Omstreeks deze tijd kreeg ik per post bericht van mijn vader, dat ik nu uit de gevangenis zou ontslagen worden, omdat hij de mij opgelegde boeten had betaald, omdat er nog een voorvaderlijke erfportie was, die de rechtbank aangesproken en verkocht zou hebben. Dit bericht verwekte in ons gezelschap schrik en droefheid, niet om of over het verkopen van dat goed; maar omdat nu het scheiden van elkaar spoedig daar zou zijn, en dat vooral nu het haast weer de dag van God was, en wij reeds zeven Zondagen onder menig zalig genot voor onze ziel tezamen gevierd hadden. Ik mocht evenwel nog tot na de dag des Heeren vertoeven en sprak op deze dag over Psalm 112 vers 4 en over de vierde zondag van de Catechismus, en het was mijn verlangen de nieuwe kruisweg, welke voor de deur stond naar Gods wil te bewandelen.

Wij hoorden 's Maandagsmorgens nergens van; maar even over de middag kwamen zij

ons aanzeggen, dat wij nu **vrij verklaard** waren en dat ik dus kon vertrekken. Een verzoek om nog enige ogenblikken te mogen blijven werd ons toegestaan. Naar mijn verlangen naderde ik met mijn vrienden voor Gods genadetroon, om mezelf en mijn vrienden met ganser hart aan zijn Vaderlijke liefde en trouw op te dragen, en wel zó dat ik onder mijn bidden mijn eigen wil en zin en overleg verloor; en met de leiding van God verenigd werd, waarna wij met een hartelijk wederzijds vaarwel van elkaar scheidden.

Ik schreef ook over die zaken een brief aan mijn vader, waarin ik hem mocht vermelden de honderdvoudige vergelding van al hetgeen ik om zijnentwil had verlaten, hetwelk hij beantwoordde, door mij schriftelijk te belijden, dat ik met zaligheid bedeed was en ontvangen had, wat hij miste. En ja, tot roem van mijn genadige God mocht ik betuigen, dat Hij mij droeg met veel lankmoedigheid en nooit vermoeid of onwillig was om mij door al die worstelperken te leren en te leiden. Daarom heb ik omtrent die ganse weg niets te zeggen, dan dat mij niets heeft ontbroken; maar dat God alles goed heeft gemaakt, verre boven alle gedachten en overleggingen. Ik vond mijn hart wel bereid, God voor dat alles te danken. Maar de overtuiging, dat Gods liefde zo ver boven mijn bereik ging, en mijn erkentenis voor zulke grote goedertierenheid zo gering was, deed mij voor Hem in het stof neerzinken en uitroepen; "O, God! Gij zijt groot en ik begrijp U niet!"

Nadat God ons tezamen veel zegeningen geschonken had, verliet ik mijn vrienden en ging van 's Bosch naar het dorp Veen, waar onder het volkje een algemene blijdschap over onze vrijheid en de goede hand onzes Gods was, en ik in vrede ontvangen werd. Wij bleven er de nacht over. De volgende morgen ging ik door het dorp Andel verder naar Emmikhoven tot aan de dijk van Emmikhoven, de plaats van waar ik opgebracht was, en verhaalde nu aan de vrienden de wegen Gods, welke Hij met ons had gehouden.

Ik sprak op Gods dag tweemaal tot hen en 's avonds te Werkendam, waar ik overnachtte, waarna ik mij tot de weduwe begaf, van welke ik was weggehaald. Ik genoot nu het voorrecht om mijn ziel en mijn ganse toestand aan God op te dragen ten einde van Hem onderrichting te ontvangen in de onbekenden weg, die nu voor mij lag, en tevens om de door Hem te banen weg goed te keuren.

Ik stelde toen aan de weduwe drie vragen voor:

- 1ste. Of zij wilde, dat ik nu zonde vertrekken, nu zij het toch al enigen tijd met haar kinders had gedaan;
- 2de Of zij mij, als vroeger, nog: voortdurend wilde houden;
- 3e Of zij wilde dat ik nog enige tijd zoude blijven? En zei haar, dat zij vrijelijk kon en mocht kiezen; want dat ik tot haar wil en dienst bereid was.

Onder dit alles, was mijn oog naar en op God gericht, hoe hij de weg zou banen. De uitkomst was, dat zij verklaarde het met haar kinders te willen wagen om haar bestaantje voort te zetten.

Zo vertrok ik dan nu van Emmikhoven, van plan zijnde over Werkendam naar Dordrecht te reizen. Nadat ik eerst nog in het openbaar, zo ver ik weet, met zegen tot sterkte en verkwikking tot hen gesproken had, deed ik de reis per stoomboot naar Dordrecht, en werd door veel stoffelijke werkzaamheden bezig gehouden, onder een dodige gestalte.

Ik begaf mij verder naar Zwijndrecht, waar ik de door mij bedoelden vriend niet te huis vond; maar een vrouw ontmoette, buitengewoon verheugd was, toen zij mij zag. Met haar, en met de meergemelde arme vrome broeder en nog andere vrienden, hadden wij

een vergadering, waarin wij het grootste gedeelte van de nacht sprekende en biddende mochten doorbrengen, terwijl ik ook de daarop volgende Zondag aldaar vertoefde.

Ik stak nu over naar het Flakkeese land naar een van mijn geliefdste vriendinnen naar de geest, welke ik ooit gehad heb. De weg was hier weer wonderlijk; want zij zag mij aankomen en stond met de deur in de hand. Het eerste woord, dat van haar lippen vloeide, was: "Cornelius! God heeft mijn gebed verhoord, want ik heb Hem gebeden wanneer gij uit de gevangenis verlost werd, gij dan het eerst bij mij zou komen!" en zo ging ik met haar de meestoof binnen.

Ik zal niet trachten te melden, het innig liefdegevoel en de gemeenschapsbanden die onze ziel vervulden met al de wederzijdse openhartigheid, die er in onze zielen heerste. Ik bezocht daar in de omtrek ook nog andere vromen met welke ik een aangenaam verkeer had. Onderscheiden gesprekken, die ik met hen had waren mij dienstbaar tot lering, onder andere een met een christen, over de verzekering des geloofs; alsmede de belijdenis van een man die in wanhopende staat voor zijn ziel verkeerde, en die mij uit zijn weg en toestand onvergetelijke dingen voor mijn hart verhaalde. Ik moest in dit oogenblik en ook naderhand de heilige wegen van God, ook in Zijn heilig en aanbeddelyk recht bewonderen.

Ik vertrok nu naar het Thoolse land, waar weer verschillende samenspraken gewisseld werden. Onder andere verklaarde mij een vriend te Stavenisse, dat God hem zoveel bewijs van zekerheid van mijn verlossing uit de gevangenis had gegeven, dat hij gezegd had, dat er niet veel dagen zouden verlopen of zij zouden mij hier zien, gelijk ik dan nu ook, 14 dagen nadat hij zulks gezegd had, met hem op één bed lag.

Gij kunt uit dit alles licht opmerken, dat zulke zaken een vernieuwd zegel voor mijn ziel waren, dat God in deze weg Met mij was.

Ik sprak ook in hun midden met klaarheid voor mij zelf en tot troost van het volk, gelijk ook al de gesprekken met de vrienden aangenaam en hartelijk waren.

Ik stak nu over naar Schouwen, ontmoette ook daar onderscheiden vrienden en bleef des Zondagsavonds te Zonnemaire, alwaar ik ook een woerd in de vergadering sprak, hetwelk mij echter na afloop geen vrede gaf, omdat geen nadrukkelijk verzoek van hen mij daartoe aanleiding had gegeven. Het was mij echter dienstig tot lering om in oprechtheid. Maar ook tevens in voorzichtigheid voor God en mijn naasten te wandelen. Gij moet weten, lezer, dat het in dit land -over het algemeen zeer goddeloos was, en dat men tegen de godsdienst zeer vijandig was, als zij niet naar de dagelijkse sleur was.

Ook te Noordgouwe bracht ik de avonduren met de vrienden in aangename gesprekken en gemeenschappelijk gebed door, en begaf mij toen naar Nieuwerkerk, in Duiveland, waar ik op verzoek der vrienden met opening voor mijn gemoed weer een woord in hun midden sprak en verder naar Zuid-Beveland vertrok om mijn ouders te bezoeken.

Een schijnbaar geopende weg als knecht te Colijnsplaat te die tijde, werd evenwel voor mij niet ontsloten. Ik werd te huis bij mijn ouders heel bedaard ontvangen. Maar vervolgens drongen zij mij, dat ik zou beproeven, mijn metgezel in de gevangenis, over te halen tot het mede betalen der boeten.

Ik stelde hun echter voor ogen, het kwaad, dat ik daar in zag, en slat ik daarom geen behagen in deze zaak kon nemen, want dat ik, hoewel mijn zwakheid in mij zelf bekennde, mijn gemoed met kon bezwaren in zake van godsdienst. Ik vertelde hun de bijzondere wegen, welke God met mij gehouden had, de grote genadige zegeningen, die de Heere mij onder dat alles had geschonken, en hoe Hij alle smaadheid en vervolging in alles ten goede had doen meewerken; waarmede deze zaak afliep.

Ik kwam nu op Gods dag bij een geliefden vriend niet wie ik genoeglijke uren mocht doorbrengen, terwijl het mij ook vergund werd met enige, vrienden over de wegen en handelingen door God met mijn ziel gehouden, te spreken. Ik zocht verder mijn hier en daar verspreid. wonende vrienden op. Maar bevond, dat Gods kinderen over het algemeen maar nauw in zich zelf waren, en voor hun hart niet veel open toegang tot God in hun leven ondervonden.

Ik ontving nu te dezer tijd een brief van mijn vroegere meester te Dreischor, waarin hij mij vroeg, of ik niet genegen was, hem enige tijd in zijn werkzaamheden behulpzaam te zijn. Ik mocht in deze zaak een oog naar binnen slaan en gedenken, hoe ik mijn vorige dienst, had verlaten met het, besluit, als de Heere hier of daar een weg zonde openen, ik die dan zou volgen. Nu was dit de eerst geopende weg en ik besloot dien, als een aanwijzing van God, te volgen. Ik kende ook de plaats, het volk en het huisgezin en daar de conditie slechts was bij de week, zo lang nu nodig had, zo nam ik dit aanbod aan.

Voordat ik deze dienst aanvaarde deed ik nog een korte reis naar 's Hertogenbosch met een vriend die begeerte had, de nog gevangenen broeders aldaar met mij op te zoeken, van welke er een ernstig krank naar het lichaam was. Wij kwamen na wisselende omstandigheden te 's Hertogenbosch aan en vonden de kranke broeder zwak naar het lichaam. Maar vredig en goed naar de ziel.

Hij was reeds op de ziekenzaal ***en is daar ook gebleven tot de dag zijns doods, de laatste December van hetzelfde jaar, toen hij in het geloof is gestorven.***

Op de terugreis bezochten wij hier en daar onze vrienden, terwijl ik nu en dan onder hen in het openbaar mocht spreken. Nu was de tijd aangebroken, dat ik mijn dienst zou aanvaarden en verder te zien wat de wil des Heeren zou zijn, en onder de genadige bescherming Gods, door de genadige leiding des Heiligen Geestes en de troost der Schriften hoopte ik bestuurd te worden, tot hetgeen de Heere welbehaaglijk is.

ZESDE HOOFDSTUK.

Na dit reisje gedaan te hebben vertrok ik naar het Zierikzese land om mijn dienst te aanvaarden en juist toen ik daar kwam stond een van Gods kinderen, die in een vergadering voorganger geweest was, voor de rechtbank terecht tengevolge van een proces-verbaal, dat deswege tegen hem opgemaakt was, zoals trouwens in die dagen meermalen geschiedde. De man verantwoordde zijn zaak met eenvoudigheid en in waarheid; maar zoals men zegt "De redelijkheid is uit de wereld gereisd, de vroomheid heeft zich verstoken, of kan langs de weg der gerechtigheid de weg niet vinden," en, zoals het slot zegt ",het geweten hangt aan de wand." Dit was ook hier te zien, want het einde was, dat de man schuldig verklaard werd en beboet.

Van mijn toestand moet ik meedelen, dat ik van een zijde zuchtende om een stervensvrucht derwaarts ging, tot bevordering van het geestelijke zo nodig . Maar van de andere zijde moet ik mijn dwaasheid melden, daar ik in mijn hart waarlijk meende door tijd en ondervinding iets geworden te zijn, dat God mij nooit gemaakt had, en zo ik nu hoop nooit maken zal, namelijk: iemand die kracht in zich zelf bezit om tegen die goddeloze reuzen en slangen, waardoor ik omringd was, bestand te zijn; maar de ondervinding heeft mij op nieuw van mijn zwakheid verzekerd.

Ik kwam in mijn vroeger bekende betrekking en gelijk slang- en vrouwenzaad vroeger gescheiden lagen, zo was dit ook nu nog het geval; maar de Heere kwam in onderscheiden opzichten genadig tussen beide.

Ik vond buiten werktijd gelegenheid mijn vrienden op te zoeken en met hen onder afwisselend genot, zoals dat altijd gaat, te verkeren.

Een tweede voorrecht was, dat de Heere mij van twee mensen, met welke ik dagelijks moest verkeren, spoedig verlost; want na verloop van acht dagen vertrokken zij en kwamen niet meer terug. Ik was 's daags nog wel meestendeels in hun gezelschap. Maar mocht dan des nachts wel eens een verkwikkend uurtje voor mij zelf genieten. Ik zal niet alles melden wat ik hier soms hoorde en zag, want het zou toch niet stichten, en daarom zie ik er geen voordeel in God gaf, dat de vlam van die hel mij niet aanstak, en dat zelfs dat verkeer met hen nog meewerkte om mij klein en nederig te doen wandelen. Ik leerde ook kennen, dat ons moede worden, niet altijd het gevolg is van de levende kracht der genade, en evenwel gevoelde ik mij bij tijden toch gebonden door een drukkende band waarom ik in die tijd soms hartelijk tot God mocht naderen, Hem biddende, dat Hij lijdzaamheid mocht schenken, om Hem in zijn vrije en wijze leiding te verbeiden, tot Hij zich zou openbaren. Ja, ik kwam in die zaken soms zover voor God, dat ik nog liever, zo op Hem ziende, wilde vergaan, dan uit mijn eigen overleg een weg kiezen; want hier kan ik soms de weg zo nauw zien liggen, dat ik dat niet uitdrukken kan.

Ja, dat eeuwig ontvangen en dat eeuwig geven, de weg in God, wat was dat heerlijk in mijn oog en voor mijn hart! Ik wenste aan te houden met begeren tot dat gehele beeld in mijn ziel gedrukt stond. Ja, die zaak bleef en blijft bij voortduring de behoefte van mijn hart; want als ik mij bij en nevens die heiligen proefsteen mag neerleggen zoals de Drieëenige Verbonds-God die in zijn Woord gegeven heeft, dan zie ik nog een groot gebrek in mijn hart liggen en dat er nog grote behoefte bij mij bestaat. Ik bemerk echter wel eens, dat er een nader komen onder gewrocht wordt; maar echter ook, dat ik door "geestelijk licht altijd mijn afstand zie, en die in mij zelf mag opmerken.

Het was nu in het begin van het jaar 1838 toen er, gelijk bekend is, een strenge en langdurige vorst heerste. Het ijs diende mijn kameraad om er zich op te vermaken, en dat was voor mij een middel, dat ik daardoor dikwijls van zijn ontaard gezelschap

ontslagen was. God kwam weer tussen beiden.

Ik ontving twee brieven. De een was uit het land van Tholen. Maar ik kon aan de aanbidding geen gevolg geven omdat ik geen overwicht gevoelde, en in de ganse weg God niet kon zien.

De andere brief was uit Noord-Beveland van een man, die mij te hoog gezet had. Maar die, toen ik hem door een antwoord toegelicht en verklaard had, mij niet begeerde. Ik kwam nu in de gemeenschapsoefeningen niet het volkje te Dreischor, waar ik onderscheiden genot smaakte en drie reizen in hun midden sprak.

Ik moet thans enige droeve dingen van Gods kinderen melden. Onder en door al de woelingen op godsdienstig gebied waren er namen onder Gods volk gekomen, en dan komt daar doorgaans hij, dat wij zo ellendig zijn, dat ook wij zin in een naam hebben, meende, dat die iets waard is. Dan komen bij die namen nog onderverdelingen van namen die allen tezamen niet beter dan een afgodsbeeld zijn, en het droevig gevolg van alles is, dat de Heere Jezus vertrekt uit het hart van Zijn volk.

Dit was nu in deze tijd in het Zierikzeese land ook in vollen gang. Zij wilden mij daar ook in betrekken. Maar door alle worstelingen van mijn ziel, die ik over de waarheid der zaak doorleefd had, had ik meer die schil verloren. Ik sprak in hun midden eens over het onderscheiden optrekken. Onder het geleide Gods onder de belofte, en over het doen van eigen zin en wil door een beginsel van werkelijkheid? -waarin ik, ook betrekkelijk kerkelijke zaken, een groot onderscheid en onheil zag.

Ik ontving in deze tijd nog al eens bericht van de gevangen broeders te 's Hertogenbosch, die in onderscheiden zalige genietingen mochten verkeren, zodat de staat van gevangenschap hen niet verveelde; want God gaf vrijheid, vrede en blijdschap in hun hart, en voor mij zelf mocht ik nog al eens opening bij het spreken genieten. Ik mocht bekennen dat alle wondere wisselingen, de genadige zegen voor mij opleverden van God en mij zelf meer te leren kennen en de aard van de Goddelijke toezeggingen te leren, die zich naar buiten in zijn weg openbaren.

Met Pasen deed ik een uitstapje naar het land van Tholen, waar ik nog al vromen hoorde spreken over de genadige betrekking, welke ij mochten geloven, dat God, als Vader, op hen had, waarvan zij de blijken in hun hart ontdekten.

Op mijn 27e verjaardag, de 27ste Maart 1838, was alles nog dor en scheen verstorven door de harde en lang aanhoudende vorst, en daarin zag ik bij ogenblikken Gods vrijmacht, recht en lankmoedigheid, en gedacht aan zijn heilige belofte, dat Hij de aarde niet meer om des mensen wil verderven zal, omdat het gedichtsel van 's mensen hart van zijn jeugd aan boos is.

Ik zag daarbij dat heel het geschapene een oefenschool is voor de christen, en dat de zondaar door al zijn bezigheden de vrucht verliest, die de christen in Gods weg vindt. Ook zag ik voor de christen er een groot onheil in, als zijn hart door vleselijke gedachten wordt afgeleid in onnutte en nodeloze werken; omdat ons dan het rechte genot van God haast ontschiet, en wij aldus door het missen van de vrees des Heeren, in ons christelijk leven grote schade lijden en bezwaarlijk wederkeren.

Ik hoorde in deze tijd nog tweemaal met genoegen prediken. Maar had ook de teleurstelling van die leraar voor de derde maal niet te kunnen horen, door ongunstig weer en verkeerde berichten. Meermalen heb ik ondervonden, dat gepresseerde reizen op Zondag maar een arme en magere uitkomst voor mij opleverden.

In het spreken tot het volk mocht ik mijn ziel nog weer eens vrijmaken, hetwelk mij verkwikte; want hoogmoed en ongeloof stonden mij gedurig in de weg, omdat zij altijd

trachten de fondamenten van mijn ziel te ondermijnen.

De tijd van mijn vertrek van Dreischor was nu aangebroken, en daar ik geen huur had, was ik mij onbewust, wat God in de toekomst doen zou. Ondertussen kan ik een paar zaken en voorrechten melden, die mij de ondervinding leerde.

Vooreerst verblijdde ik mij soms, dat mijn tijd dagelijks opkortte en dat de tijd van mijn vijanden in meer of mindere mate nimmer het wijze plan van God kon verhinderen; en vervolgens zag ik een groot, onuitdrukkelijk voorrecht daarin, dat God nooit met mij raadpleegde om mij iets te geven. Maar doet en geeft naar dat het goed is in zijn ogen.

Ik was nu zonder dienst en maakte gebruik van die tijd om nu en dan mijn vrienden te bezoeken, hoewel deze bezoeken maar meest gewone zaken opleverden.

Ook ontving ik van en schreef ik aan *de gevangen broeders te 's Bosch* nog al eens brieven, hetwelk mij tot verkwikking strekte.

Ik hoorde in deze tijd driemaal een leraar prediken met een bezwaarde ziel, en hoewel ik met die leraar in gezelschap kwam, moesten wij toch het voorrecht missen om ons zelf te verliezen, en dan komt in de gewone weg Jezus niet in het hart wonen. Veel dode, en kwellende toestanden van mijn ziel wekten wel eens het verlangen naar het einde van de reis in mij op; maar dan ook weer zalig genot in het uitstorten van mijn gebeden voor God.

Nadat ik enige tijd te huis geweest was, ging ik naar het land van Tholen om te vernemen en te weten, hoe de vrienden dachten over sommige zaken, die in die tijd aan de orde van de dag waren, daar ik wist, dat de Heere zich aan hen meermalen in onderscheiden opzichten geopenbaard had en nog openbaarde. Bij die gelegenheid hoorde ik een leraar die veel harten onder het volk innam. Maar voor enkele van mijn vrienden en mij bleef in zijn voorstelling een gemis over, waarbij wij iets te kort gevoelde voor ons hart.

Ook mocht ik toen een vriendin ontmoeten, die rekenschap kon geven van de toestand van haar ziel, hoe zij in Adam. Maar ook hoe zij in Christus lag, dat haar een troostrijke zaak voor haar ziel en tot bemoediging op haar weg was.

Ik moet voor de derde maal terug komen op de zaak, dat ik in 1827 bepaald werd bij *een meisje, dat die eenmaal mijn vrouw zou zijn* en hoe die zaak beproefd werd door dat zij in 1832 het voornemen had met iemand anders te trouwen. Maar dat door Gods Voorzienigheid werd verijdeld; hoe ik bij die gelegenheid een bewijs van God vroeg, en dat mij door God ook werd gegeven.

Onderscheiden zaken vervulden daaromtrent mijn hart en gedachten. Op zekere tijd mocht ik eens een opwekking en bijzondere opening omtrent geestelijke zaken ondervinden en dat was een steun voor mijn ziel. Daarop kwam ik in een openhartig gebed tot God, zeggende: "Heere, mijn God! Gij hebt mijn weg onder alle wisselingen bestuurd; Gij kent, o God! mijn vlees en al zijn lusten; Gij kent ook mijn zwak en klein geloof, dat nooit in volle mate onder Uw bestel kan rusten en voor U wandelen, zonder ergens, dan alleen op U te zien, doof zijnde voor alle bestrijding."

Ja ik mocht mij zo aan God overgeven en verpanden, dat het was of mijn hart in deze zaak nader tot God getrokken werd. Ik leerde toen aanvankelijk kennen, dat, zullen natuurlijke zaken goed zijn, zij dan in het verborgen geestelijk voor God moeten worden, en ik moet bekennen, dat toen voor de eerste reis het vooroordeel tegen het trouwen in mijn hart verbroken werd. Ja zo zeer zelfs, dat in geval het Gods wil was mij daartoe te brengen, ik dan wenste, Hem in die weg te volgen, en daar ik mij blind

en onkundig zag in deze naar Gods wil en woord te handelen, zo verzocht ik God om genadige terechtwijzing. En omdat de weg van God mij ten allen tijde geleerd had, dat ik lijdzaamheid van node had, en ik mezelf in dat opzicht zwak gevoelde, zo drong die behoefte mij ook tot gebed.

Onder onderscheiden geopende toenaderingen tot God, genoot ik zaligheid voor mijn ziel in de gemeenschap Gods. Dan zag ik wel eens op die grote en genadige belofte in Jesaja 64 vers 4, en wenste daarin met God te geloven, te wachten en te wandelen.

Ondertussen maakte ik nu een reisje naar Middelburg; want gij moet weten, dat na al het voorgevallene in mijns ouders huis, ik nu zo verplichtend en dienstbaar niet meer leefde in mijn betrekking als voorheen, want God had die kracht verbroken.

Op mijn reis bezocht ik mijn verstrooide vrienden, en te Middelburg gekomen, vond ik daar ook een maar, of een hapering, namelijk, dat er weinig liefde en eendracht onder het volk was. De Heere maakte nochtans de weg zeer goed voor mij, zo door in twee reizen in het openbaar te spreken als in onderscheiden gesprekken, waarin ook bleek, dat God goed was.

Ik had bij die gelegenheid ook nog een bijzondere ontmoeting met een vrouw, die uit diepe wegen van God sprak en mijn hart innam. Toen ik nu uit Middelburg wilde vertrekken, kwam mij voor uit Jacobus brief, *dat de zuivere en onbevleete godsdienst deze was: weduwen en wezen te bezoeken en zich onbesmet te bewaren van de wereld.* Dit had zoveel kracht op mijn ziel, dat ik Walcheren niet kon verlaten, vóór ik haar in haar beproevingsweg had opgezocht. En zover ik mocht opmerken was mijn bezoek nog door de Heere gezegend; maar dat onderricht in Gods weg heb ik vóór en achter nodig.

Nu was het verder mijn keuze, mijn lieve, **gevangene broeders**, van wie ik wel zes maanden gescheiden was, nog eens op te zoeken en tevens hier en daar enigen te zien en te spreken. Ik koos de weg per stoomboot, waarop aangename gesprekken mij de tijd korte en kwam zo te Zwijndrecht bij die lieve broeder. Wij spraken en handelden met elkaar en na Gods dag voorbij was, voeren wij samen naar Krimpen aan de Lek, om reden, dat mij meer dan eens gezegd was, dat daaromtrent een vrouw woonde, welke God met veel licht en genade begiftigd had, en ik begerig was haar te ontmoeten. Maar er was bij mij zo wel iets onder van hetgeen men "om zijn onbeschaamdheidswil" noemt; want gij moet weten, ik had geen buidel of male, en de dodigheid verteert onder reizende omstandigheden wel eens een groot gedeelte zakgeld; maar hoewel dit waar is, was de Heere mij nochtans in dit opzicht goed en nabij, betaalde op een geestelijke wijs de kosten van de reis en gaf ons veel bewijzen en openingen voor en met elkaar, waarin wij proefden en smaakten dat ons goed was, vooral in het gebed.

Wij zijn toen vertrokken en scheiden en bestrijden, zijn door het overgebleven dikwijls niet ver van elkaar verwijderd en dit mag onder Gods zegen weleens een bewaarmiddel voor hoogmoed zijn.

Ik voer per stoomboot van Rotterdam naar Werkendam, had op die weg leerrijke ontmoetingen met een man in korte gesprekken en zette mijn reis voort naar 's Hertogenbosch.

Hier moet ik nog bij aanstippen, wat ik op die weg ontmoette. Ik had geen pas bij mij, en ging door ongeloof om bezwaar te ontgaan een andere dan de gewone weg in; maar werd daar juist door de wacht ontmoet en opgebracht. Dit was het loon voor en van mijn ongeloof; maar de Heere gaf, dat zij mij spoedig loslieten, en na de broeders gegroet en gesproken te hebben verzocht een van hen, dat ik eens met zijn zuster in de

bloede zoude spreken. Ik had het genoeg haar te mogen verstaan want zij sprak als een verloren zondares, die legerig was naar Jezus om van Hem geholpen te worden. Maar in die weg bekommerd voor haar zelve stond.

Nu keerde ik terug naar Werkendam en sprak in het openbaar op het gehucht de Kil en kwam daarna op mijn vroegere woonplaats, Ik zag, nadat ik de vrienden aldaar gesproken had in mij zelf en in hen gebrek aan oprechtheid voor God. Ik kreeg er nog een boekgeschenk van een lieve vriendin en ging verder langs Zevenbergen naar het Thoolse land, en na aldaar vijf dagen in onderscheiden gesprekken en onderhandelingen doorgebracht te hebben, naar de ouderlijke woning. De reis liep voor mezelf niet ongezegend af, en naar ik hoopte ook niet voor andere.

Na enigen tijd te huis geweest te zijn stelde men mij voor, een dienst bij een weduwe te aanvaarden; maar ik zag daar zeer tegen op omdat ik enigszins door ondervinding de daaraan verbondene verzoeking kende. Maar de Heere schonk mij voorzichtigheid. Ik werd in die tijd werkzaam met drie waarheden, waarvan de eerste was Romeinen 7 vers 9 het middelste gedeelte. *Als het gebod gekomen is, is de zonde weer levend geworden*; de tweede, Handelingen 1 vers 6 en 7 *als tot lering en bestraffing*; en de derde Psalm 119 vers 126 tot 129. En hoewel ik langs de weg van openlegging voor God tot geen onderscheiden inzien kwam, zo deed het evenwel mijn ziel in afhankelijkheid naar God uitzien en op Hem wachten. En dit mocht ik in deze tijd zo nu en dan nog al eens ondervinden tot versterking van mijn geloof, dat zich dan in die weg voor God uitdrukte met de bede: "Heere leid mij maar dieper in U en in mij zelf." Dit gebed ging soms wel gepaard met inwendige strijd en vleselijke vrees, omdat ik wist, dat op zulke gebeden weleens beproevingen volgen, die in de nalezing wel zoet maar in de werkzaamheid soms bitter voor de ziel zijn.

Was mijn ziel soms over een of andere zaak met God in onderhandeling geweest, dan bleef ik, ook al lag die zaak enigen tijd stil, toch op God in zijn weg, wachtende, en dit was ook toen het geval Ik ontving in die tijd een bering uit iets, waarin ik te voren zo geen inzien bad, namelijk, dat God de wereld met al, wat er op en is zodanig regeert, dat ieder mens 't zij toelatend of bewerkend, onder die regering aan Gods plan medewerkt en voldoet.

Ik ondervond dit ook in de weg nu ik als meesterknecht diende; want onder sommige, voorvallende omstandigheden vernam ik een soort van vijandschap in mijn hart, en dan bemerkte ik, dat mijn hart op eer uit was, en dat wel om het leven der genade te onderdrukken. Als men mij, b. v. de eernaam gaf van baas, dan was mijn hart daarmee gestreeld, hoewel niemand dit aan mij zag. Maar had in een of andere weg het tegendeel plaats, dat men mij niet zo eerde, dan gevoelde ik de neiging om daarover bezwaard te zijn.

Niettegenstaande dit alles echter mocht ik er een onuitdrukkelijke wijsheid Gods inzien, dat Hij vernedert en verhoogt.

Ik ontving in deze tijd ook een brief van een man te Middelburg aan wie de Heere veel gaven gegeven had. Maar met wiens denkbeelden over de kerk, betrekkelijk scheiding en aansluiting, ik mij niet kon verenigen, en de ondervinding had mij geleerd en leerde mij nog, dat ik door eens anders geloof niet leven of wandelen kon, tenzij dat het eerst door overtuiging het mijn wordt.

Ook ging ik weer eens naar het Thoolse land, en de door God mij aangewezen, aanstaande vrouw, was ook juist met mij op die reis. Ik zag Gods genadige bewaringen en wij hadden het voorrecht om niet elkaar te spreken, over de zaken, die ons van God in zijn weg aan onze ziel geschonken waren.

En wat het overige van Gods weg met mij betrof, zo was die met niet veel wisselingen

gepaard; als dat ik een binding op mijn ziel ontwaarde om de aantekeningen over de **op 31 December 1837 te 's Hertogenbosch gestorvenen broeder in enigszins geschikter orde op te schrijven**, omdat ik geloofde dat er goud in was, gelouterd in een aarden smeltkroes.

In dienst bij die weduwe mocht ik, in het verkeer en werken met mijn kameraad, leringen ontvangen, zoals de Prediker spreekt in Cap. 2 vers 26, dat God zeer veel goeds aan Zijn kinderen op deze wereld geeft; maar aan de zondaar bezigheid om te vergaderen, om het dan aan Zijn kinderen te geven, en dat God daarin zijn eer stelt. Ook had ik in deze tijd een uitziende begeerte naar het beste goed, die mij tot Jezus deed gaan; want ik zag, dat Jezus nooit recht gediend wordt, als er van het mijne mee vermengd was.

Ik kreeg ook toen bericht van de gevangen broeders in de Bosch en het was mij of ik in die weg van God licht ontving bij de breuk van Uzza, die om onvoorzichtigheid door de Heere gedood werd. Mij dacht, dat het, in het te werk gaan in het godsdienstige van veel mensen te zien was, in hoe weinige harten de vraag van David bekend was: "Hoe zal de ark des Heeren tot mij komen?" Maar bij hen en in hun lijden zag ik de ark des Heeren met zijn zegeningen.

Ik was bij die vrouw bij de week in dienst en daar door andere mensen haar nu een bijzondere knecht werd gerecommandeerd en aangeraden, werd ik uit haan dienst ontslagen, hoewel het van achteren bleek, dat schijn bedrogen had.

Deze wisselingen trokken mijn aandacht, zodat ik soms dacht, wat zou de Heere met mij voor hebben; want ik had al mijn zaken de Heere aanbevolen. Ik had nu anders geen werk meer, dan de middelen in het werk te stellen en daaronder op de wijsheid en macht van God te pleiten. De ontelbare geestelijke zwakheden, gebreken en zonden, die ik in mij zelf zag waren te meer een oorzaak om in meer geestelijke en heilige noodzakelijkheid door Christus tot God te komen, en verhinderden mijn vrijmoedigheid niet; want ik leerde ook, hoe groter zondaar in zich zelf, hoe rijker Zaligmaker.

Ik zag ook duidelijk in, dat, als God iets wil werken, Hij dan tot Zijn heilig doel ook de middelen daarstelt.

Elf jaren waren reeds verlopen, dat God mij op een persoon, als voor mij **tot vrouw** bestond, gewezen had; zes jaren later was zulks ten tweeden male geschied, en nu kwam het ten derden male met die zaak voor God in de proef. Gij moogt weten, dat zulks menige worsteling voor God gekost heeft; want geboren worden, trouwen en sterven kent de Heilige Schrift aan God toe. Als dus de gelovige recht gesteld is, ziet hij in die zaken in alle doelen Gods hand en kan en durft niet naar eigen zin en wil handelen, omdat hij zijns zelfs niet meer is.

Ik zag ook klaar uit de Schrift dat God tot Adam een vrouw bracht, en uit de Schrift en ervaring wist ik, dat, als ik gedurig nieuwe invloeden van God ontving en de zaak in het gebed mij tot verloochening van mij zelf leidde, dat, zeg ik, God dan gewoonlijk op weg was om die zaak te geven. In die weg kwam het nu ook zo ver, dat ik geloofde, dat ik de bepaalde persoon als een geschenk van God ontvangen zou; "want dat was juist de zaak om niet vollen vrede voor God en mensen te kunnen zeggen, dat ik haar van God gekregen had. Hierbij kwam echter, dat God wonderlijk en hoogst soeverein bleef in het openbaren van het hoe in deze weg, en dit verlangde ik met geheel mijn hart te aanbidden.

Ik zag ook, terwijl ik aan **het overschrijven was, van de handelingen Gods met die overleden en vroeger gevangenen broeder**, (want die taak was mij opgedragen) dat hij ook daarover handelde, hoe het burgerlijk huwelijk in plaats van het kerkelijk wettig geworden, was, dat hij die zaak als een verval in de godsdienst aanmerkte.

Ondertussen maakte ik weer een reis naar het Thoolse land en naar Schouwen, waarop ik niet veel bijzonderheden voor mij zelf ontmoette terwijl ik moet aanmerken, dat mijn ziel zoveel werk had om met God te raadplegen en te handelen, dat het verkeer met Gods volk weinig genot voor mij opleverde en dat ik over het algemeen maar veel klachten hoorde. Het geestelijke werd op tweeërlei wijze aan mijn ziel gezegend en geheiligd. Als ik onder het genot verkeerde werd ik verzekerd en smaakte ik dat God goed was, en als ik het miste werd ik verzekerd, dat het niet in mij maar in God was, en dit diende tot mijn troost, want de gewone weg, die God niet Zijn kinderen houdt is meest afwisselend.

Ik mocht in deze tijd een vrouw ontmoeten, die van de goedheid Gods sprak, hoe de Heere de banden van haar ziel verbroken had. Maar zij daarna weer in strijd voor haar ziel geraakte. Daarover was ik verblijd, omdat ik wist, dat het de gewone weg van God is, Zijn goud te beproeven en te louteren door het vuur van de strijd.

Nu moet ik ook weer iets melden betreffende de **schutterij**; want het gerucht ging toen, dat allen onder de wapenen, zouden geroepen worden. Ik wist, dat ik dienstplichtig was, en terwijl ik mij, als vroeger, met deze zaak voor de Heere stelde, boog mijn gemoed over tot bereidwilligheid om te dienen, als God mij daartoe zoude roepen. De weg van een plaatsvervanger kon ik met beleid Gods in het werpen van het lot niet overeen brengen. Ik zag de almacht Gods en als het Hem behaagde mij te verlossen, Hij dan geen uitkoop of beding van noden had, en dat de zegen daar is, waar God ons plaatste, al ware het in de hel. Ik wilde evenwel graag bekennen, dat in wegen van beproeving en zonder male of staf stil af te wachten, geen vrucht van mijn akker zijn.

Ik mocht daarom de Heere aanlopen om Jezus bloed en geest tot baat van mijn ziel te ontvangen, de tijd der genade uit te kopen en in kinderlijke vrees voer God te wandelen. Dan genoot ik soms zulke zalige ogenblikken voor mijn ziel, dat ik op de barmhartigheid, genade en trouw, zoals die in Gods soevereiniteit verenigd zijn, met, mijn ziel mocht bo uw . Ik zag daarin een zaligheid voor mijn ziel liggen, die bewaard wordt in het zalig hoofd, Jezus Christus. En hoewel ik niets van die dingen begreep en ze dus door geen reden van mij konden opgelost worden, zo was nochtans dat vast geloof een bewijs van die dingen, die ik in het minst uitwendig niet zag. Te Krabbendijke ontmoette ik een vriendin welke in haar weg met God in verschil was of althans niet onderworpen werd.

Verder hoorde ik echter toen niet van opgewekt geestelijk leven. Kerk en reformatie kunnen onder Gods toelating ook dieven van eens christens beste goed op aarde worden. Ik heb wel eens mogen zien, dat Gods volk om volmaaktheid mocht vragen. En hoewel de eeuwige God hen hier in hun gebrek wil dragen, geloof ik nochtans ook door een zalige bevinding, dit, als wij altijd voor onze God en Zaligmaker in een zalige zelfverloochening mochten wandelen, alsdan de vruchten van Zijn vrij genadeverbond altijd ook in onze zondige en ledige ziel zouden stromen, en, leefde ik een gedood leven in mij zelf, ik dan een opgewekt leven in Christus' leven zou tot Zijn heerlijkheid. Onder al de strijd, die ik in mijn ziel bevond, was er ook een hoop, dat de Heere mij eenmaal de vruchten van de doorgeworstelde strijd en gebeden in de hemel zal doen maaien, zoals er in de 126sten Psalm staat geschreven. Dit is zeker: wat ik

vraag in het geloof, en wat ik hoop op de getrouwheid van Gods verbondsbelofte, dat zal God in de hemel tot een volmaakt geheel brengen; want de grond van dat alles wordt hier op aarde in het hart gelegd, En hoewel ik hier beneden nog ver van God omzwerf en van Gods wil en eis nog veel verschil, zo leef ik evenwel in de begeerte daarnaar. Ik kreeg in deze tijd een inzien in Psalm 139, vooral waar de dichter zegt: "Gij bezet mij van voren en van achteren, Gij zet Uw hand op mij." Omdat ik daar zulk een voorrecht voor mijn dagelijks leven in zag en het mij zelf niet geven kon, werd het mij tot een gebed. Ik had dat nodig, opdat mijn hart binnen de palen van Gods Woord mocht gehouden worden, en opdat ik voor het uitwendige mijn zin en wil niet op de voorgrond van mijn leven zou plaatsen; terwijl ik in die bewaring een bijzondere weldaad van God zag.

In het begin van het jaar 1839 kreeg ik in handen "De heilige Oorlog" van Bunyan, welk boek ik met groot genoegen mocht lezen; want ik vond er tot mijn troost in, eenheid van strijd, volk en krijgstoerusting.

Ik had in deze tijd het voorrecht een brief te ontvangen van een vriend, met wie ik veel verkeer had, die meestal bekommerd voor zich zelf had geleefd. Maar voor wie de Heere, nu zijn sterfdag aankwam, het licht uit de duisternis deed opgaan, zoals in Psalm 112 geschreven staat. Het bericht, dat mij toegezonden werd, hield in, dat hij nu wist in wie hij geloofde. Door misvatting van Gods Woord, was hij daarna nog aan strijd onderworpen en dan kan men niet helder zien. Ik vond hieronder dankensstof aan God, dat Hij zo genadig voor arme zondaars was, door ze, nadat Hij ze beproefd had, genadige uitkomst te geven. Ook vond ik er geloofsversterking voor mij in; want ik ondervond van verschillende zijden harde aanvallen. Maar daartegenover ook genadige ondersteuning van God voor mijn ziel. Dat op de weg ten leven afwisseling is leerde mij de dagelijkse ervaring, en waar het mij ten allen tijde hapert is, dat de plaats in mijn hart voor Jezus nog zo klein is, dat ik Hem niet kan ontvangen, zoals Hij uit eeuwige liefde van de Vader gegeven is. Mijn ziel was in die weg soms zuchtende en biddende: "Och! Heere Jezus! had ik toch in mijn hart voor U overvloediger plaats, mocht Uw Goddelijke liefde nog eens mijn hart geheel overwinnen en onderwerpen, opdat ik, zo er schadelijke wegen in mijn ziel liggen, er van moge genezen worden."

Ik moet van de pas vermelde vriend nog meedelen, dat de Heere hem, na **twaaalf dagen**, in vrede van het lichaam der zonde heeft verlost, en dat hij in die korte tijd veel dingen tot zijn troost mocht ondervinden. Door innig besef daartoe gedrongen, betuigde ik in die tijd wel eens voor God: "Och, Heere! heeft er één reden om te geloven, dan heb ik die. Maar tevens moet ik bekennen, dat Gij alleen mijn zwakheid weet, en dat Gij alleen ziet dat mijn oor nog zo menigmaal voor veel bestrijdingen en aanvallen openstaat; niettegenstaande dat Gij mij bij tijden zo veel vertrouwelijke toenadering tot U gegeven hebt omtrent zaken, die in de donkerheid lagen en die mijn ziel dan van verre geloofde en omhelsde, terwijl ik het *hoe* der zaken aan U mocht overlaten."

Nu moet ik weder, iels melden, hoe het naar het uitwendige van mijn toestand ging. In December schreef een smid uit Noord-Beveland mij een brief, welke ik beantwoordde door hem twee vragen voor te stellen; maar hoewel hij persoonlijk kwam om mij te huren, bestuurdde de Heere het in de weg Zijner voorzienigheid zodanig, dat alles afgebroken werd en er niets van kwam.

Kort daarop kreeg ik uit Noord-Brabant, op verzoek der weduwe, bij wie ik vroeger daar gediend had, een brief om mij te huren; maar door dat mijn antwoord te laat

kwam werd ook dit verijdelend en bleek het, dat het de Heere ook niet behaagde om mij weer in dat land te brengen.

In die tijd kwam er te Wemeldinge een schipper die een kind Gods was, welke mij uitnodigde met hem mede te varen, hetwelk ik ook deed, en die mij te Stavenisse aan wal bracht, terwijl hij zelf te St. Annaland te huis behoorde. Ik mocht daar met mijn vrienden hartelijk verkeren, en wederzijds vertellen, wat God aan onze ziel gedaan had', terwijl ik ook nog in het openbaar tot hen mocht spreken, met veel opening des gemoeds vooral in het gebed.

Na enige tijd vertoefd te hebben, vertrok ik naar Schouwen. Maar ondervond dat Gods volk over het algemeen in het dagelijks leven een arm zondaarsgeloof miste. Ik moet thans twee zaken melden. De eerste was dat ik enige tijd geleden, een brief van iemand had ontvangen, waarmede ik hartsvereniging miste, en nu in de gelegenheid werd gesteld om mondeling mijn ziel vrij te maken.

De tweede zaak was een verzoeking voor mijn ziel, want het eigen had mij bekropen, vrede en geduld ontbraken mij beide. Toen ik nu in deze gemoedsgesteldheid huiswaarts keerde, ontmoetten mij onverwacht mannen, die mij uitnodigden met hen te reizen, 't welk ik deed. Toen wij echter onderweg waren openbaarden zij zo hun goddeloos leven en wandel dat ik wenste te ontvluchten. Maar niet kon, en hoewel ik in het schuitje mij zo ver van hen verwijderde als mogelijk was, zo zat ik toch onder de beschuldiging van trouweloos te handelen.

Ondertussen ontving ik weer een hartelijke brief van mijn nog gevangen zittende broeders, terwijl ik omtrent deze tijd ook mijn ziel nog eens mocht vrij maken betreffende kerk en bekering.

Nu besloot ik mij schriftelijk te wenden tot de persoon bij wie ik bepaald werd, dat zij mijn vrouw zou worden. Ik meldde haar de zaken, die ik tussen God en mijn ziel menigmaal ondervond, en dat ik wenste te vernemen hoe zij daaronder stond en verkeerde. Ik deelde haar op een zeer korte en eenvoudige wijze de inhoud van mijn hart mede, en mijn verlangen, dat ik van haar omtrent het een en ander antwoord wenste te ontvangen. ik deed dit met vollen vrede des gemoeds, hoewel de strijd niet uitbleef.

Na weinige dagen ontving ik van haar ook een antwoord, waarbij zij haar begeerte en haar bezwaar vermeldde, naar het scheen in een enigszins afgekeerde gestalte. Maar mij toch verder licht en inzien in deze zaak wenste en verlangde mij afzonderlijk te spreken; terwijl zij ook bekommernis voor de toekomst openbaarde.

Ik legde nu de zaak neer voor God en zei, "Zie, mijn God daar ligt de zaak nu voor U, werk Gij ze nu uit!" En toen gevoelde ik dat het niet mijn e. Maar Gods zaak was, en Hij machtig was dit op onderscheiden wijzen te verklaren en te openbaren, 't zij door Goddelijke voorzienigheid krachtig te doen spreken, of door enige belofte aan onze zielen te schenken en te heiligen; want ik zag klaar, dat het zonder Goddelijke tussenkomst niet goed kon worden. Ik ondervond bij voortduring verbindende zaken in mijn hart aan haar. Maar ook dringende aan God, zodat ik geloofde, dat Hij zich in zijn weg zou openbaren, hoewel ik niet vat hoe. Een woord uit de Heilige Schrift was in die tijd dikwijls de stof van mijn overdenking. Het was een van die wegen, welke voor Salomo te wonderlijk waren en die hij niet wist, namelijk de weg eens mans bij een maagd ik wist wel de weg der zonde, de weg der wereld en de weg des duivels. Maar die zijn de wegen van God niet.

Ik wist ook en had bij bevinding geleerd, dat er geen weg in dit leven is, die door genade niet op Gode welbehaaglijke wijze zou kunnen bewandeld worden, en daarom was het in die tijd mijn ernstige bede tot God, dat Hij mij om en door de Heere Jezus in

deze weg mocht leren en onderwijzen.

Ik kreeg ook een versterking voor mijn ziel uit de kanttekening des Bijbels op 2 Koningen 4: 28, waar gezegd wordt, dat de moeder, die de huiswaardin van Elias was, gezegd had, dat niet zij het eerst een zoon van hem begeerd had. Maar dat hij eerst tot haar gezegd had, dat zij op die gezette tijd een zoon zou hebben. Ik zag deze gebeurtenis gans in mijn weg overgebracht. Het ging mij in deze weg zoals het de moeder van dat kind ging, en zoals het doorgaans Gods kinderen in Gods weg gaat; er komt beproeving, licht en donker op, en daar maakt God door tussenkomst van zijn liefde, genade en barmhartigheid dan een geheel uit, tot zijn heerlijkheid.

Ik zag dat die beproeving goed voor mij was, daar wij zonder beproeving soms menen zouden dat wij al een zeer geoefend, sterk geloof hadden en in die mening van ons zelf bedrogen worden. Ik wenste in deze weg in de vrees des Heeren op het onzienlijke te mogen staren en te wachten, en vond daarin de grootsten vrede voor mijn ziel.

Ik vond in deze tijd wel enigen strijd en genegenheid om van mijn schuld en zwakheid niet meer te schrijven; maar dan zag ik weer wel eens het zalige voorrecht dat er in lag, zijn schuld als eigen schuldenaar voor God te leren kennen, en uit liefde voor Gods recht die schuldenaar te willen worden, ons zelf zo diep gezonken lerende kennen, dat, wat er ook aanleiding geve om ons te verhogen, wij toch altijd in de laagte voor God leven en wandelen.

Ik was nu in het voorjaar van 1839 achtentwintig jaar geworden.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Ik moest voor God bekennen, dat die 28 jaren voorbij waren gegaan onder veel bemoeienissen, die Hij met mij gemaakt had en waardoor en waaronder mijn geloof zo versterkt was geworden dat mijn ziel rekende op de erfenis, die God beloofd heeft, dat komen zal, als de strijd volstreden en ik met de verlostten rondom de troon der Genade geschaard zal zijn.

Ik kreeg nu ten derden male een antwoord op een brief, die ik aan het voorwerp van mijn genegenheid geschreven had, waarin zij mij te kennen gaf, een staat van meerdere ingenomenheid om tot verbintenis te komen. De hoop streelde en de vrees bekleemde mij bij ogenblikken, zo dat ik vergeefs zei en overlegde in mijn hart, dat Jezus zei: *indien er twee van ulieden samenstemmen over enige zaak, die zij zouden mogen begeren, dat die hun zou gegeven worden van zijn Vader*; en ten blijke daarvan gaf Hij verhooring, omdat Hij daartoe de Almachtige was.

Ik moest reeds vroeger gemeld hebben, dat toen zij geschreven had mij te willen spreken, deze samenkomst plaats gehad had op een morgen; want God heeft door zijn vrees in mijn hart, mij nooit toegelaten, mij met nachtelijk verkeer in te laten, want dit beschouwde ik als een werk der duisternis, onnodig en gevaarlijk voor onze zwakheid. Ik vernam toen van haar, dat wij in veel bijzonderheden verenigd waren; maar van een zaak beiden onbewust, namelijk, hoe en de tijd van dat alles. God, die het eerste gedaan had, moest ook het laatste doen, want anders kon de zaak niet goed zijn eh Hij er de eer niet van ontvangen.

In deze tijd had de smid van Kloetinge hulp in zijn werk nodig en ik nam zijn uitnodiging om hem te helpen aan. Ik mocht daarin Gods bestuur zien, en hoe het mij in sommige zaken tot lering mocht dienen was mij tot een nieuw wonder; maar onder dat alles merkte ik op, dat er dikwijls nog zoveel verborgen afgodendienst in mijn hart woelde, die er tegen gekant was om aan God alles toe te schrijven, en in die weg vreesde ik dan soms de bezoeking over mijn zonde.

Ik had toen nog eens een ontmoeting met een ziel, die in bedruktheid voor haar zelve verkeerde, en mocht door de Heere verwaardigd worden om duidelijk en klaar inzien te krijgen, waarom de Heere soms Zijn volk in zulke wegen laat komen, namelijk, 'om hun hun afhankelijkheid en zwakheid te doen gevoelen en ze daardoor tot een waar geloof te brengen, en opdat die duisternis volgens Gods genadig oogmerk een grotere behoefte naar licht zou bewerken.

Het was een wondere weg, dat in die tijd, twee gelegenheden, waaronder een uit Axel, om als knecht een dienst te krijgen, in de weg, van Gods Voorzienigheid werden afgesneden. Ook had ik nog een bijzonder geval voor mijn gemoed, als ik op zekere avond naar Kloetinge ging. Uit Salomo's Spreuken kwamen mij voor de woorden: "Als iemands wegen de Heere behagen, dan zal Hij zelfs zijn vijanden met hem bevredigen."

Deze woorden maakten een heldere weerklank in mijn ziel, waarbij ik mocht zien en antwoorden, dat het dan ook moest volgen, dat zij openbaar zouden worden. De banden schenen na oenige onderhandelingen nauwer te worden, mijn ziel bad daar wel eens onder: "O, God! zet Gij ons recht op boze plaats, opdat ik door haast of ongeloof nimmer een stap te veel voorwaarts doe!"

Eindelijk, na al die uit- en inwendige wisselingen kwam ik weer bij haar, en nu verklaarde zij mij haar hart, dat zij onder de waarheid: "Die twee zullen tot één vlees wezen," tot overtuiging en besluit gekomen was en dat het nu haar keuze was, om in openbare verbintenis met elkaar te treden.

Hoe ik daaronder gesteld was kunt gij enigszins beseffen, namelijk, in een stil *amen*

zeggen in deze weg.

Nu was de trouw inwendig tussen ons beiden gesloten. Maar nu moesten de middelen in het werk gesteld worden, om tot een openbaar huwelijk te geraken. In de eerste plaats moest ik het aan mijn ouders openbaren en ik scheen mij bewust te zijn, dat ik hier grote tegenstand zou vinden, en dat mij tegemoet zou gevoerd worden, in de eerste plaats, dat zij arm en ten tweede, dat zij eerloos was. Ik raakte hiermee in de banden en in zulken harden strijd, dat ik God uit de diepte van mijn ziel aanriep, dat Hij de banden des ongeloofs toch mocht verbreken, mijn ziel in een tedere vrees voor Hem brengen, en dat ik zo Hem mocht aankleven en op Hem zien, tot dat Hij de zaak recht zou maken. Ik zal u daarvan slechts twee zaken melden dat de banden gedurende een dag en een nacht zo zwaar waren, dat eten slaaplust mij vergingen, waarna zij verbroken werden en ik de zaak nu ook tiet meer verbergen kon.

Ik sprak mijn vader aan en zei "Dat ik uit naam van mijn hemelse Vader hem een boodschap te doen had; waarop ik nu, hetzij hij verstoord was of niet, nochtans een antwoord moest brengen aan die God, Die mij met de boodschap gezonden had; dat God mij voor meer dan elf jaar deze, zaak van ons huwelijk had aangewezen, en dat ik daarom in deze weg niet anders van hem begeerde dan ja, of nee, voor de zaak die komen moest en zou komen. En dat ik, zo hij weigerde zijn toestemming te geven, niet wist, wat God doen zon, of hem met Farao in de zee van Zijn toorn doen omkomen of hem met Ezau verzoenen; maar dat ik wel wist dat God de zaak tot stand zou brengen." Terwijl ik zo aan het spreken was, vond ik in het begin een luisterend oor en weinig tegenstand, terwijl ik een traan uit moeders oog te voorschijn zag komen. En hoewel mijn vader ingebonden was, sprak hij in het eerst nog al harde taal en maakte, als geleerde, nog al enige wereldse tegenwerpingen. Maar dit was mij dienstbaar, om hem een kort verslag te geven, hoe de zaak van het begin tot het einde zich had toegedragen, waarna hij zijn toestemming gaf, zonder verder enigen tegenstand of vijandschap te laten blijken. Ik kan verklaren, dat de rust in mijn ziel, na, zoveel doorworstelde uren in knellende banden naar lichaam en ziel, wonder groot was. Hoewel er nog wel eens tussenbeiden een wolkje voor het oog dreef en ik mij nauwelijks kon verbeelden, dat het geschied was, zo wist ik toch dat het waar was.

Het geloof had nu weer nieuw werk om alle zaken en uitkomsten Gode aan te bevelen en Hem, die tot hiertoe alles gedaan had, het verder beloop der zaak ter volvoering op te dragen. Ik merkte nu aanvankelijk op, dat alles mij verklaarde, dat de weg vooruit moest, en hoe vreemd mij alles was, kan ik niet zeggen. Zo lange tijd was het een zaak geweest, die ik tussen God en mijn ziel moest afhandelen.

Maar nu kwamen daar andere, meer algemene zaken bij. Ten eerste zaak, die mij bezwaarde, was de omstandigheid, dat er grote omslag bij het sluiten van ons huwelijk zou gemaakt worden; maar daar zij wisten, dat ik nooit op zulke gelegenheden had kunnen verkeren, zelfs niet toen mijn broeder en mijn zuster getrouwd waren, liep dit op een zeer eenvoudige wijze af, zo zelfs, dat het gezelschap, buiten ons beiden uit slechts vijf mensen bestond, dat zeer naar mijn genoegen was. De Heere toonde nu zijn onderscheiden bemoeienissen met ons, en werd ons openbaar, dat wij Hem in alle andere zaken nodig hebben.

Ik leerde in deze weg onderscheiden zwakheden kennen. Soms werd ik gewaar, dat mijn ziel aan het stof kleefde, en als er enige beproeving, die de gehuwde staat meer dan de ongehuwde oplevert, voorkomt, dat ik God nodig heb naar lichaam en ziel, voor tijd en eeuwigheid.

Door mij te willen bekorte heb ik vergeten mee te deden, dat ik tussen de aangifte en de voltrekking van ons huwelijk een reisje deed naar Tholen. Ik had daar

onderscheiden vrienden, die in verschillende toestanden en zaken getoond hadden, dat zij met mij leden en zich met mij verblijdden. Onder meer was er vooral een, die met mij in de zaak van mijn gevangenschap gedragen had en die nu ook in mijn tegenwoordige toestand, nadat ik hem in enige hoofdzaken de toedracht in de zaak van ons huwelijk had medegedeeld, zijn hartelijke deelneming betuigde, gelijk dit ook andere deden.

Ik sprak bij die gelegenheid ook nog een woord in hun midden over Spreuken 16: 14, dat ons tezamen goed was.

Wij waren dan nu getrouwd. Maar ik moet verklaren, dat de strijd daarmee niet geëindigd was. Het vooruitzicht in de toekomst beroerde soms mijn ziel. Nu was het een woning, dan een middel van bestaan, dat mij bezwaarde; maar dan had ik het voorrecht wel eens mij naar die getrouwe en voor mij zo menigmaal zo vriendelijke God te wenden; want de bevinding leerde mij ook in deze weg, dat ik aan niets meer behoefte had, dan aan een vertrouwen en geloof. Ik bevond in zulke zaken soms een eigenaardige strijd en dat wel in opzicht, dat de soevereine leiding Gods veel dieper wegen kan opleveren, en beschouwen wij deze dan van de zwarte zijde, dan schokt het ziele-scheepje op de baren van het ongeloof. Ik bevond het woord van de Heere Lukas 13: 24 op de duur waarheid te zijn. "Strijd om in te gaan," is in de banier en het vaandel des christens geplaatst, en alzo moet hij zijn grote Meester volgen. Ik bevond bij voortgang een nadere binding en mocht de onderscheiden zaken, die ik in mijn ziel bevond, op de macht, de wijsheid en de liefde van God neerleggen en betuigen.

Voor dat mijn huwelijk voltrokken was, had ik op de 10de Juni 1839 van mijn **geliefde broeders te 's Hertogenbosch** een brief ontvangen, waarin zij mij meedeelden, dat zij uit de gevangenis ontslagen en vrij verklaard waren, dat zij met vrede hun Vrijverklaring hadden aangenomen, en de weg, die zij verder te bewandelen hadden, de Heere met hun ganse hart wensten aan te kleven.

Nadat nu ons huwelijk op 13e Juni 1839 uitwendig voor het oog der wereld, zo eenvoudig mogelijk voltrokken was, zoals reeds gemeld is, mochten wij ondervinden, dat de Heem ons meer en meer in liefde samenbond en tot hiertoe had ik nog geen vloek gemerkt, die de vrede verslond; wij ondervonden in het gebed vrede en geopende toenadering tot de troon der genade. Ik mocht dit als een vrucht van Gods vrije goedheid aanmerken. Wat mijn inwendig bederf betreft, daaromtrent bleef een voortdurende behoefte, dat Gods aanbiddelijke deugden in onze zielen meer geopenbaard mochten worden door onderwerping en gehoorzaamheid. Ik ondervond in het dagelijks leven meer en meer openhartigheid en verlangde naar nog meerder toenemen daarin als een zegen van God, die wij in de weg nodig hebben. Als er natuurlijke en geestelijke bindingen gevoeld en één God en één zaak bedoeld worden, dan kan dit tot versterking van beiden dienen en een aangenaam genot opleveren. Bij een nauwe opmerking vonden wij wel eens reden om te vrezen; want ik had gezien dat in elke zaak van dit leven waken en bidden behoefden van ons leven zijn.

Wij bevonden dat de tussenkomst van God nodig was om ons leven te schikken en te richten en de middelen te doen werken om alles op zijn rechte plaats te zetten.

Ik ontving in die tijd een brief van een vriend, waarin hij mij mededeelde, dat een toen ver van mij verwijderde vriendin in zulk een zalige toestand voor haar ziel verkeerde, als dit maar zelden gebeurt, alleen dan, als Gods Geest het gevoel der zonde in ons doodt en het juk der dienstbaarheid in onze ziel verbreekt. Trouwens, wanneer wij zonde in ons gewaar worden, dan komt er menigmaal nog zo een soort van wettische vrees in ons hart dringen en bij het besef, dat wij de Vaderlijke kastijding verdiend hebben, borrelt ook van deze modder in ons hart op, en verdringt de rechte, kinderlijke

vrees uit ons hart, of zoekt dit althans te doen.

Mijn vrouw, eensdeels zoals de Schrift spreekt, een zwak vat, en ook ik leerden onze zwakheid kennen, want wij vreesden op een tijd, dat enige inbreuk op de onderlinge liefde gekomen was, en dat alleen door de schijn en vijands werk; maar de Heere zegende die zaak en deed ze ten goede voor ons en in het bijzonder voor mij werken; want ik zag, waarin deze mijn zonde lag, ik had vergeten te waken en nuchteren te zijn in den gebede.

Ik moest zeggen, wat is de Heere toch een wondervolle God, en wat kan Hij in Zijn weg dienstbaar maken. Het was voor mij een opwekking om hem te smeken, dat het voor mij dienstbaar mocht zijn om mij wakende en biddende te maken en in de overdenking van Zijn woord en weg.

Ik merkte op, dat, al gaf God ons vrede ons leven, dat toch van nature aards is, zal het geestelijk worden, iets van God nodig heeft; want anders wordt onze geest dof en onvatbaar voor God. Ik merkte in deze dat God mij droeg en geloofde, dat Hij het uit zijn vrije liefde dienstbaar zou maken. Er was een zucht in het binnenste van mijn ziel om op God te wachten, en dan zo in stilheid en vertrouwen werkzaam te zijn. Ik wist uit onderscheiden ervaringen, dat God een milde Gever; maar ook, dat ik een trage bidder en ongeofende wachter was.

Ik moet hier ook zaken melden, die alleen voor sommige van mijn lezers verstaanbaar zijn; maar ik doe het omdat ik het *opschrift* boven mijn werkje niet uit het oog mag verliezen. Trouwens het is niet tot mijn eer. Maar een bewijs van mijn diepe afval, dat ik mij zelf in de diepte als een vijand van Gods scheppende werking leerde kennen, zoals ons die in Job 10 vers 10 wordt geleerd. Ik leerde door genade mij in mijn natuur tegenover God kennen; maar God deed wederom bijzondere wegen dienstbaar worden, waardoor het enigszins verbroken werd, waarop ik biddende tot God sprak "Hebt Gij, Heere, een welbehagen om ons zondige aardwormen te dragen en uit ons stof, dat zondig is, wederom stof te formeren; och geef dan genade om U daarvoor te mogen eren. Och, wil niet aan onze zonden gedenken om ons naar dezelve te doen maar schenk ons Uw gunst en liefde tezamen tot eer van uw Naam!"

Ook moet ik melden, dat God in Zijn heilige weg ons zodanig leidde, dat wij uit de nood ons voor de troon Zijner genade mochten verklaren, en dat Hij een genadige uitkomst schonk, want Gods leiding met ons was in verscheiden zaken, wonderlijk en genadig.

Verder deed zich weer een wolk op, die ons vrees aanjoeg; want het scheen, dat mij een juk der dienstbaarheid zonde opgelegd worden; maar ik mocht het klagende de Heere voorstellen en Hij wist, als de wijze Beslisser van ons lot hoe Hij dat sturen zou. In die tijd voldeden wij aan ons verlangen om enige vrienden in het Thoolse land op te zoeken. Ik mocht een biddend verlangen in mijn ziel ontwaren om op deze weg van God genadige zegening te ontvangen, en de Heere verleende ons onderscheiden verkwikkelijke ogenblikken op deze weg. Onderscheiden vrienden waren met ons verblijd, als wij met en mochten spreken over de uiten inwendige weg, die God met ons gehouden had. Ook gaf de Heere mij het voorrecht om onder banden en opening een woord in hun midden te spreken, waarvan de vrucht voor mij zelf deze was: dat God trouwe houdt aan Zijn volk, hetwelk ik bij toepasselijk licht mocht zien.

Ook zelfs de wisseling van wind en regen gaf stof om Gods bestuur in deze weg te zien. In de verdere voortgang werd ik soms enige vruchten gewaar van de geest der dienstbaarheid in mijn hart, een zeker gevoel van minder vrij te zijn in de gedurige gebedsverenigingen in het leven en wandelen voor God, hoewel mijn vrouw daar nooit enige reden toe gaf. Ik zag er echter een grote noodzakelijkheid in, en ik mag zeggen,

ten spijt des satans werd het toch meer verbroken aan de een zijde; maar ook aan de andere zijde geheeld. Ik zag er zo iets onuitdrukkelijks in liggen, ingeval de Heere ons in bijzondere beproevingswegen mocht leiden, dan in alles één vreugde en één smart te delen, en geen onderscheid van vrijmoedigheid voor elkaar te hebben.

Gelijk de ervaring mij altijd geleerd heeft, zal het hier ook wel zijn. Wij kennen ten dele en wij begeren ten dele.

Een weg van ongesteldheid werd nu weer dienstbaar gemaakt om ons voor God te brengen; want mijn vrouw kwam daardoor in banden. Vrees beroerde haar, omdat wij niets wisten van Gods uitkomsten en goede zaken soms afgewisseld worden door andere, die ook goed zijn. Maar die ons in onze zwakheid soms doen vrezen, en omdat zij vreemd zijn ons door onze onkunde verkeerde besluiten doen opmaken. Ik was met haar in die weg verlegen en gij moet weten, dat er menigmaal een "maar" in mijn hart is, die de goede zaak van God bederft. De zaak had echter ten gevolge, dat wij tezamen in het gebed mochten komen, en de Heere onze hoogste begeerte aldus mochten openbaren: "Och! Heere! wat wij moeten vragen, weten wij niet, maar maak ons stof voor U; vel de hoogten en sterkten, die zich in onze ziel nog tegen U verheffen. Maar verneder en verteder ons onder Uw wegen; opdat wij in leven en sterven U mogen aankleven, en wakende en biddende bevonden worden voor Uw toekomst!"

En de Heere wendde het genadiglijk, de ongesteldheid hield op. Zo beliefde de Heere ons te dragen. Ik had in die tijd ander niet veel gemoedelijke of opgewekte werkzaamheden, en dan dacht ik wel eens, als ik zo op de toestand van Gods kinderen in het algemeen en op de mijne in het bijzonder lette: zou er geen oordeel der verflauwing om onze zonden op ons liggen. Mocht ik dan evenwel iets van het oogmerk Gods daarin beschouwen, dan zag ik, dat er grote wijsheid van God in ligt, zo tot lering als beproeving en tot geloofsoefening van Zijn volk.

Naar de wens en toeleg van de schrijver hoopt hij zo spoedig mogelijk het 4^e stuk te doen volgen.

Zie voor zijn beschrijving over het leven van zijn vriend Marinus van de Giesen en zijn gevangenschap het volgende boek.

MARINUS VAN DE GIESEN

**Ervaringen en voorvallen
Zijn bekering, afscheiding, gevangenneming en overlijden in de gevangenis,
alsmede vier brieven vanuit de gevangenis geschreven**

Beschreven door

Cornelis Dominicus

Eerste uitgave in 1882 bij J. Wierema te Brielle

Tweede uitgave J. P. van de Tol. 1934

Derde uitgave DEN HERTOOG B.V. HOUTEN 1984

In dit digitaal document werd de derde uitgave geraadpleegd

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2018**

Inhoud

Inleiding, door drs. C. de Gast

Jeugd en bekering

Droevige kerkelijke toestand

Strijd tussen vlees en geest

Huisgodsdienstoefeningen en geestelijke strijd

Overlijden moeder en de omzwervingen daarna

Nogmaals de kerkelijke toestand

Huwelijk

De Afscheiding

Een bewogen dienst te Gameren op zondag 23 augustus 1835

De afscheiding van Marinus van de Giesen

Verhuizing naar Waardhuizen

Gevangenneming en overlijden

Enige brieven van M. van de Giesen

1. Aan zijn zwager Van der Zalm

2. Aan zijn vrouw en kinderen

3. Aan zijn vrouw

4. Aan Ds. G.F. Gezelle Meerburg

De eerste druk van dit boekje werd verzorgd door C. Dominicus, die aan het slot het volgende er over schreef:

De levensgeschiedenis en bevinding, alsmede zijn uitgang en enige aanmerkelijke zaken in vier brieven vermeld, hoofdzakelijk opgesteld door Marinus van de Giesen en overgezien en naar vermogen van spelfouten en wanorde gezuiverd door C. Dominicus, onder toestemming van zijn achtergelaten broeders Jan de Baan en Goverd Pellikaan, die meerder ogen oorgetuigen zijn dan ik, der lezers dienstwillige dienaar,

C. Dominicus

Op een andere plaats wordt gesproken over: 'drie vrienden G. Pellikaan, J. de Jong en M. van de Giesen hebben in Den Bosch gevangen gezeten.' Van de Giesen overleed in de gevangenis. Jan de Baan is waarschijnlijk een schrijf- of drukfout voor De Jong; eventueel Pellikaan.

Inleiding

De tijd waarin Marinus van de Giesen leefde en de gebeurtenissen waarbij hij betrokken raakte. (Voor bronnen en verdere gegevens verwijs ik naar mijn boek *De Afscheiding van 1835 in Almkerk en Emmichoven*, Tilburg 1984.)

Om de belevingswereld van Marinus van de Giesen te begrijpen, moet men kennis genomen hebben van de tijd waarin hij leefde en van de omgeving waarin hij zijn leven heeft doorgebracht. Men zal enigszins moeten weten bij welke situatie hij betrokken is geweest en met welke personen hij contact heeft gehad, om zijn ervaringen en de voorvallen te kunnen plaatsen. Uiteraard kan men niet om de vraag heen, op welke wijze hij in de gevangenis is gekomen.

Allereerst iets over het politieke klimaat van Nederland in de beginjaren van de negentiende eeuw. Koning Willem I had zijn ideaal van een verenigd Nederland zien mislukken. In 1830 waren de Belgen een opstand begonnen en om hieraan weerstand te bieden, moesten alle aanwezige krachten in Noord-Nederland gemobiliseerd worden. Juist in de jaren '30 kon de koning geen verdeeldheid gebruiken, ook niet op godsdienstig gebied.

De koning wilde juist op godsdienstig gebied eenheid. De kerk moest ruimte bieden aan de meer rekkelijke leden en bovendien moesten de verschillende kerken een eenheid gaan vormen, waarin geen plaats zou zijn voor leergeschillen. Het ideaal van de koning was één nationale, verdraagzame christenheid.

De Belgische opstand had grote gevolgen. Veel protestanten zagen nu de kans schoon te streven naar een calvinistisch Nederland. De oude tijden, waarvan Gijsbert Karel van Hogendorp had gedroomd, zouden terugkomen. De opstand ging gepaard met een opleving van het gereformeerde geloof.

Het Land van Heusden en Altena, gelegen tussen Gorinchem en Waalwijk, dat tot 1814 bij het calvinistische gewest Holland had behoord. Maar daarna bij het grotendeels rooms-katholieke Noord-Brabant kwam, kreeg grote spanningen te verduren. De bewoners van dit gebied waren niet blij, nu te behoren tot een protestantse minderheid. De invloed van de Rooms-katholieken werd nog steeds gevreesd. Toen er geruchten rondgingen dat veel Brabanders de zijde hadden gekozen van de Belgische opstandelingen, werden de spanningen tussen protestanten en rooms-katholieken zeer groot. Men beleefde de tijd als een crisistijd. Waarop moest men terugvallen? Het antwoord is duidelijk. Op het oude vertrouwde geloof der vaders dat in crisistijden immers altijd uitkomst had geboden, zo geloofde men.

In de jaren na 1830 was er ook een economische crisis. Vooral de jaren 1833 en 1834 waren vrij slechte jaren voor de landbouwers. De prijzen van tarwe, koolzaad en gerst op de markt van Gorinchem waren vrij laag, terwijl ook de prijzen van het vee slecht waren. Bovendien werd het land van Altena in de winter van 1833-1834 geteisterd door wateroverlast. Het aantal armen nam dan ook sterk toe.

Door de Belgische opstand waren de personele aanslag en de grondbelasting gestegen. Ds. C.W. Pape, hervormd predikant in Heusden zei, dat juist door de toegenomen belastingen de spanningen waren vergroot. De beschreven omstandigheden kunnen ertoe hebben bijgedragen, terug te keren tot God, Wiens straffende hand zichtbaar was. Het Land van Heusden en Altena is gedurende de eeuwen heen zeer vaak bedreigd geweest door het water. De St. Elisabethsvloed van 1421 wijzigde drastisch het geografisch karakter van dit gebied. Door de periodieke overstromingen leed de kwaliteit van de grond. De bevolking werd hierdoor economisch kwetsbaar en haar welvaartsniveau kwam nauwelijks boven het bestaansniveau uit. De dorpen lagen vrij geïsoleerd. Door de strijd tegen de natuurelementen ontstond een zekere stoerheid en ruigheid en werd het individualisme versterkt.

De godsdienstbeleving ging vaak gepaard met een sterke emotionaliteit. Een voorbeeld daarvan vindt men in de geestelijke opwekking omstreeks 1750 in Nederland, die beïnvloed werd door het Engelse Methodisme, dat opzienbarende bekeringen wist te bewerkstelligen door een prediking die bijna geheel uit toepassing en oproep bestond. In Werkendam en omgeving oefenden Ds. Johannes Groenewegen en zijn broer Jakob veel invloed uit door hun liederen en conventikels.

Zelfs kinderen huilden en kermden over hun "onbekeerden staat", waarbij heftige emoties vrijkwamen, "zelfs tot lichaamsberoeringe." Men jammerde over het "verdoemelijk te zijn voor God."

Een leerling van Groenewegen was **Dirk Verhey**, die later door Ds. G.F. Gezelle Meerburg in Almkerk in het ambt van ouderling is bevestigd van de Christelijk Afscheidene Gemeente te Giessendam. Trouwens, honderden Werkendammers waren regelmatig onder het gehoor van Ds. Gezelle Meerburg.

De geloofsbeleving was [tijdens de opwekkingsbeweging] eveneens sterk emotioneel geladen en ging gepaard met "schreyen en wenen." Hoop en wanhoop wisselden elkaar af. Ze was zeer individueel gericht op eigen zieleheil en mede gebaseerd op de oude schrijvers van de Nadere Reformatie. Ze was sterk gericht op het hiernamaals. De bekering stond centraal en mondde uit in vereniging met Jezus. Deze vereniging ging gepaard met een sterke liefdesmystiek.

Het is duidelijk, dat in de Afscheiding in het Land van Heusden en Altena een sterk piëtistische, bevindelijke onderstroom leefde, die in de oefeningen of conventikels werd gestimuleerd en waarbij men de voorkeur gaf aan de bevindelijke preek van de oefenaar boven de moralistische zedepreek van de predikant.

Een Algemene Synodale Commissie had in 1829 geconstateerd dat er in de Ned. Hervormde Kerk een "geest van separatie" groeiende was, doordat het bezoek aan de oefeningen zeer toenam.

Sinds het Reglement in 1816 was ingevoerd, werd de Hervormde Kerk steeds meer ingemetseld in een staatsstructuur, waarin een ruimdenkende liberale bestuurselite het voor het zeggen kreeg, die voor een groot deel de leer van het supra-naturalisme aanhing.

Deze leer is weleens als volgt getypeerd: "Deugd, Nuttigheid, Rede trekken de wagen; Genade, Geloof en Openbaring komen als hinkende paarden achteraan."

Men trachtte een synthese te vinden tussen Openbaring en Rede, waarbij de moraal norm werd voor het menselijk handelen.

De orthodoxen raakten steeds meer vervreemd van het burgerlijke en kerkelijke bestuur, doordat ze weinig invloed hadden. Personen zoals Ds. Schotsman, Bilderdijk en Ds. Molenaar hadden geprotesteerd tegen de moderne tijdgeest, waarbij zeker de naam van Da Costa niet mag worden vergeten. De student Scholte bezocht bij hem thuis in Amsterdam de zondagavondbijeenkomsten.

In de zgn. Club van Scholte, die bestond uit studenten die in Leiden theologie studeerden, zien we al veel latere leiders van de Afscheiding bij elkaar. Ds. Scholte zou met collega De Cock uit Ulrum de gangmaker van de Afscheiding zijn. Toen hij predikant was in Genderen en Doeveren wist hij twee medestanders in de classis Heusden te krijgen, nl. Ds. Van Rhee in Veen en Ds. Gezelle Meerburg in Almkerk. Zij gaven aan de aanhangers van de oude gereformeerde leer een nieuw zelfbewustzijn. Toen Ds. Scholte na zijn afscheiding in Genderen preekte, ging Marinus van de Giesen erheen en schreef: "Ik stond naast Ds. Scholte en gevoelde zoveel vuur in mijn ziel, dat ik uit liefde tot hem met Petrus het zwaard zou genomen hebben."

In Waardhuizen leerde Marinus van de Giesen Ds. G.F. Gezelle Meerburg kennen, die net als de overige twee orthodoxe predikanten overvolle kerken trok, waarbij de

streekbewoners van heinde en ver kwamen. Wat zo aantrok was zijn duidelijke stellingname, zijn orthodoxie en zijn oordeelsprediking.

Enkele punten waar Ds. Meerburg op hamerde waren de volgende: de Bijbel is het volkomen Woord van God; de mens is totaal verdorven en ellendig; alleen door Christus' verlossingswerk kan de mens zalig worden; wie buiten Christus leeft, zal "eeuwige straffen aan lichaam en ziel" ondervinden; Gods voorzienigheid gaat over de kleinste dingen; Jezus is lichamelijk opgestaan; de christelijke ban moet gebruikt worden voor allen die in leer en leven afwijken.

Ds. Meerburg leerde in Almkerk de oefeningen kennen. Hij wees echter de uitwassen af die aanwezig waren in de bevinding. Hij keerde zich tegen de Labadisten, die de doop alleen wilden toedienen aan degenen die voldoende blijk

gaven van waarachtige bekering. In zijn geschrift *Waarschuwend en besturend* opmerkingen over het bidden verwees hij in de Voorrede naar Ds. Smytegelt, die de oefenaren had vermaand. "Zij menen, dat zij boven andere uitsteken, en zij zijn soms minder in genade en bequaamheid als de kleine." "Ze vertroosten de gekrookte rietjes niet. Maar vertrappen ze. Wat nodig is in de gezelschappen, is het behandelen van vragen en antwoorden, het voorlezen en repeteren."

In het lange bidden scholen er eveneens gevaren. Ds. Gezelle Meerburg verwees hierbij naar Jezus, die van de heidenen zei, dat ze dachten door hun veel woorden verhoord te worden. Er kon sprake zijn van bijgelovigheid, hoogmoed of gewoonte in dat geval. Het is bijgeloof, te denken dat God al onze woorden nodig heeft. Ook zijn er die door lang te bidden roem zoeken, die een schijn van ijver en getrouwheid willen opbouwen. Als u lang wilt bidden, doe dat in uw binnenkamer, aldus Ds. Gezelle Meerburg.

Ds. Gezelle Meerburg legde een nauw verband tussen het welzijn van de Staat en die van de kerk. Hij stond met beide benen in de gereformeerde traditie. "Daar waar de kerk bloeit, waar de Heere gediend, Zijn naam aangeroepen, Zijn eer gehandhaafd wordt, is een gezegende regering en gelukkig koninkrijk dikwijls een bewijs geweest van de goedkeuring Gods en van Zijn zegen over vorst, vaderland en volk."

Ds. Gezelle Meerburg raakte in 1835 in conflict met het bestuur van de Hervormde Kerk. De gezangenkwestie, zijn contacten met Ds. Scholte, het indienen van een rekest bij de Algemene Synode van de Hervormde Kerk speelden hierbij een rol. De redenen die het provinciaal kerkbestuur van Noord-Brabant opgaf bij de ontzetting van Ds. Meerburg uit zijn ambt waren onder meer, dat hij de evangelische gezangen en de Avondmaalsvragen "in onbruik" had gebracht, de gemeenten had willen verontrusten en de kerk in haar vrede had gestoord.

Hierop scheidde een groep zich af van de Hervormde Gemeente van Almkerk-Emmichoven, onder meer de leiders Arie de Dekker, zoon van burgemeester de Dekker uit Emmichoven en Jan de Jong, zoon van assessor De Jong uit Almkerk. Op 21 december 1835 sloten de beide ouderlingen van de Hervormde Gemeente met Ds. Meerburg zich bij deze groep aan en was de Afscheiding officieel een feit. In september 1836 zou de akte van afscheiding volgen.

Zowel het bestuur van de classis Heusden als burgemeester Duyser uit Almkerk waren bang voor ordeverstoringen en vroegen om zending van troepen. Dat gebeurde twee keer. De eerste inkwartiering duurde van 16 december 1835 tot 10 juni 1836; de tweede begon op 30 juni 1837 en eindigde op 11 februari 1838.

Vooraf bij de tweede inkwartiering leek het te gaan om de indamming van de bijeenkomsten der afgescheidenen, die op dat moment vooral plaatsvonden in de gemeente Emmichoven, waar burgemeester J. De Dekker ondertussen zijn ontslag als

burgemeester had moeten indienen, omdat hij afgescheidenen hun gang liet gaan.

Op verschillende plaatsen vonden in de gemeenten Almkerk en Emmichoven oefeningen plaats van afgescheidenen. Zo werd op 17 juli 1836 om 9 uur een godsdienstoefening gehouden bij Jakob van Rijswijk op de Brugdam en om 2 uur werd een tweede gehouden.

Hierbij waren zo'n 250 à 300 personen aanwezig, waaronder inwoners uit Giessen en Meeuw. De marechaussees uit Woudrichem grepen regelmatig in. Boeten werden uitgedeeld aan degene die voorging, de voorzanger en degene in wiens huis de dienst werd gehouden. Eerst bedroegen de boeten f50,00, later f 100,00 per oefening.

Vanaf zondag 5 februari 1837, werden er regelmatig diensten gehouden in het huis van Marinus van de Giesen in Waardhuizen (gemeente Emmichoven). Het ging hier om zo'n 60-70 personen. G. Pellikaan, oud 32 jaar en J. De Jong Hzn., oud 24 jaar gingen er afwisselend in voor en J. van de Water, oud 30 jaar was voorzanger. Er werd ook wel geoefend bij J.B. Pellikaan, G. van Helden en M. Besterveld Ring.

Ondanks de zware boeten bleef Marinus van de Giesen zijn huis openstellen. Meestal werden er drie oefeningen per dag gehouden.

Op 30 april 1837 vond er in zijn huis een oefening plaats waaraan ongeveer 36 personen deelnamen, allen afkomstig uit Almkerk, Waardhuizen en Emmichoven. Op 14 mei 1837 waren er ongeveer 46 personen aanwezig. J. De Jong was in beide diensten voorlezer. De aanwezige processen-verbaal getuigen nog van wat er zich toen afspeelde.

Als men de boeten niet kon betalen, dan werden die "desnoods op lijfswang" op de veroordeelden verhaald.

Op 26 maart 1837 werd Govert Pellikaan door de marechaussees geboeid naar Woudrichem gebracht en twee dagen later gebeurde hetzelfde met Jakob van Rijswijk. Beiden werden op 5 april naar de gevangenis in 's-Hertogenbosch gebracht.

Omdat de boeten van Van Rijswijk werden betaald, was deze snel vrij. Maar G. Pellikaan bleef er achter met diaken J. De Jong, die ongeveer f 1.900,00 aan boeten had opgelegd gekregen. De laatste was op 30 juni 1837 opgesloten met Marinus van de Giesen.

Tenslotte zaten er zes gevangenen in 's-Hertogenbosch.

Vanuit de gevangenis schreef Marinus van de Giesen brieven aan onder meer zijn vrouw en Ds. Gezelle Meerburg. Hij overleed er op 31 december 1837 op de leeftijd van 40 jaar. G. Pellikaan en J. De Jong werden in het jaar 1839 op een rekest om gratie, uit hun gevangenschap ontslagen.

Ds. Gezelle Meerburg troostte zijn gemeente met de woorden van Psalm 68: 6b:

*"Al laagt g', o Isrel, als weleer,
Gebukt bij tichelstenen neér,
Toen gij uw juk moest dragen,
En zwart waart door uw dienstbaarheid,
U is een beter lot bereid,
Uw heilzon is aan 't dagen."*

De zon brak inderdaad door, toen in 1840 door koning Willem II vrijheid van godsdienstoefening werd geschonken aan de afgescheidenen in Almkerk-Emmichoven. Uit de groeperingen rondom de Afscheiding zouden allerlei kerkformaties ontstaan zoals Gereformeerde Gemeenten, Chr. Gereformeerde Kerken

en Gereformeerde Kerken. In Almkerk-Emmichoven ontstonden de Gereformeerde Kerken van Nieuwendijk en Almkerk.
Drs. C. De Gast

Auteur van *Historisch reeks van Heusden en Altena*

Marinus van de Giesen werd geboren op 22 maart 1797 te Meeuwen. Zijn ouders waren Peter van de Giesen en Dingena de Klepper.

Komt, hoort toe, o gij allen, die God vreest, en ik zal vertellen, wat Hij aan mijn ziel gedaan heeft. Psalm 66: 16

JEUGD EN BEKERING⁶

Daar ik in deze weg geestelijk licht nodig heb, hoop ik, dat de Heere mij dit genadig zal verlenen.

Ik ben van geboorte uit het land der Kanaänieten: mijn vader was een Amoriet en mijn moeder een Hethietische, Ezech. 16: 3. Ik ben in zonden ontvangen en geboren, Ps. 51: 7. Hierin opwassende, begon ik reeds vroeg mijn ware aard te openbaren, daar het gedichtsel van mijn hart van der jeugd aan boos was, Gen. 8: 21. Ja, wanneer ik met David aan de zonden van mijn jonkheid denk, moet ik uitroepen: Heere, mijn God! gedenk aan dezelve niet in toorn maar in genade; want mijn verborgen afdwalingen zouden mij voor U doen verstommen.

De Heere, Die mij nochtans droeg in Zijn lankmoedigheid, en mij met onderscheiden en onverdiende voorrechten bedeelde, opende voor mij de weg dat ik onderwijs genoot, hetgeen velen van mijn vrienden moesten missen.

Meer en meer begon het in mij openbaar te worden, dat ik van nature de Moorman gelijk was en als een luipaard veel vlekken had, Jer. 13:23. Want, in plaats van te luisteren naar de kloppingen en roepstemmen van mijn geweten, kreeg ik meer lust in de zonde, ja, ik sloeg mijn consciëntie op de mond. Dit werd bevorderd door het verkeer met mijn vrienden in werelds gezelschap, waardoor ik mijn geweten van tijd tot tijd meer de baas werd.

In deze toestand behaagde het de Heere mij in Zijn lankmoedigheid te dragen. Verwonderd moet ik staan over al de bemoeienissen met zulk een weerbarstig zondaar als ik was. Soms brachten de middelen, waartoe het lezen van sommige godzalige schrijvers meewerkte, mij tot beschaamdheid: ja, deden mij wel eens wenen.

Hoewel ik die tranen Ezaus- en Judastranen kon noemen en een Efraïms weldadigheid, een morgenwolk en vroegkomende dauw, Hoséa 6: 4. Die, wanneer de zon van 's werelds genot opging, weer spoedig opgedroogd waren. Dit ondervond ik het meest bij gelegenheid van kermis en andere dergelijke vermaken, wanneer de wrange vruchten achteraf mij wel eens straffen.

Hoe ouder ik werd, hoe meer de banden van gemeenschap met de wereld vaster werden aangehaald, zodat het mij hoe langer hoe moeilijker werd, mijn zwakke en gebrekkige goede voornemens ten uitvoer te brengen.

De loting bracht mij ook onder een zware last en de ontheffing daarvan deed mij tot een stiller en bedaarder levensregel komen. Zo zelfs, dat ik mij niet meer als voorheen bij de uitgietingen der zonden kon voegen.

Onderscheiden voornemens om mij te bekeren deden zich wel eens voor. Ook zag ik dan wel op de vromen. Maar vooral op die, welke door woord en wandel zich als heiligen gedroegen, naar ik meende. Zodat het mij soms wel eens tot tranen en zuchten bracht.

Ja, ik begon op mijn wijze te bidden, hoewel die gebeden niet uit liefde tot God. Maar uit slaafse vrees en eigenbelang voortvloeden, daar de angst voor de hel en verdoemenis mij kwelde.

Die toestand duurde gewoonlijk zeer kort, omdat de rechte grond des gebeds gemist

⁶ Tussenkopjes zijn ingevoegd vanuit de Herdruk van Den Hertog

werd. Ik bedacht niet, dat die God wijs van hart en sterk van kracht is, en dat degenen, die zich tegen Hem verhardden, nimmer vrede kunnen hebben, Job 9: 4.

Ik begon echter meer op de roepstemmen des Heeren te letten, hetzij de Heere Zich vertoonde in Zijn grote kracht van donder en bliksem of anderszins, hetzij door Zijn liefderijke trekkingen en vermaningen.

Ik zwierf, zo moet ik zelf getuigen, in soortgelijke zaken om, welke slechts dienden om mijn schuld en rampzaligheid maar te vermeerderen, hoewel niet in een waarachtig gevoel des harten tot belijdenis.

BEKERING

Ik ben, mijn lieve lezer! niet in staat om al die bijzondere bewijzen van Gods lankmoedigheid te beschrijven. Waarom ik hoop dat de Heere mij zal verwaardigen mij met Zijn Geestelijk licht te bestralen, ten einde naar waarheid mee te delen wat Hij aan mijn ziel gedaan heeft.

In deze weg moet ik wel zeggen, dat ik gelijk ben aan een reiziger, die voor veel jaren een zeker gewest is doorgereisd en aldaar veel vertroostingen en verblijders vond.

Maar nu, na veel worstelingen en bestrijdingen, deze mijn vrienden als dood gerekend heb. En zullen die doden nu wederom leven, dan zullen zij door Gods alles doorgrondende en indachtig makende Geest, opgewekt moeten worden. Ik was in mijn belijdenis zuiver. Maar kende de genade Gods niet in der waarheid. Wel vroeg ik in die ogenblikken, wanneer de schuld mij benauwde, naar redding. Maar lag dan voor God op mijn knieën als een onwetende en dwaze, dood in zonden en misdaden, geen herder kennende en verloren op de vlakte des velds.

In deze toestand openbaarde de Vader Zich aan mij in Zijn Zoon, zag mij aan in Zijn liefde, en ontfermde Zich over mij, arm zondaar, die de dood verdiend had. Gods Geest, de Geest des lichts, daalde in mijn ziel neer en de Genadige zei tot mij: "Zondaar, sta op! leef in uw bloede, ja leef." Zo werd ik van duisternis, licht; van dood, levend en tot de Zoon gebracht. Zo werd ik door de herscheppende en wederbarende genade des Heiligen Geestes wedergeboren. Ik kwam tot het geloof, dat ik de Heere ten eigendom was geworden en dat Hij mij voor Zijn rekening had genomen, voor tijd en eeuwigheid.

Ik mocht nu waarlijk Hem omhelzen als de mijn en ik werd de Zijne. Ik kon naar waarheid getuigen, dat ik gevonden was van Degene, naar Wie ik niet had gezocht. Want uit en van mijzelf had ik nooit in waarheid naar God gevraagd of gezocht, omdat geen waarheid in mij was.

Verblijd en verheugd in mijn Verlosser, genoot ik uit Psalm 71: 4 en 5 veel troost voor mijn ziel en vooral het 5de vers was bijzonder gepast voor mij. Mijn ziel was vol liefde en mijn geest was vervuld met de goedertierenheid Gods.

Mijn 25ste jaar was ik ingetreden, toen mij de eeuwige schat werd geschonken uit eeuwige liefde. 'k Had Jezus lief, waarlijk lief. omdat Hij Zijn liefde aan mijn ziel had geopenbaard. Ik gevoelde, dat er een nieuw leven in mijn ziel was gelegd. Dit gaf mij hoop en troost, terwijl het enige Voorwerp van mijn geloof en hoop Jezus Christus was. Bij het licht des Heiligen Geestes ondervond ik, dat ik van nu aan twee naturen bezat en dat vlees en geest in gedurige strijd waren, zodat ik met Paulus kon instemmen en de woorden kon verstaan uit Rom. 7: 20-26.

Mijn geest was verblijd en verlangde om maar verder geleid te worden aan de hand des Heeren en te blijven in de zalige nabijheid mijns Gods.

In deze tijd was het oude in mij door het nieuwe overwonnen. Ik had weinig hinder van mijn oude natuur; want ik stond in de liefde en was met hechte banden aan mijn

God gebonden, en dit deed mijn boos hart buigen. De liefde Gods nam voor een korte tijd heel mijn hart in.

De gemoedelijke uitgangen waren sterk en overvloedig tot God en allen die God vreesden. Allen toch spraken eenzelfde taal, waarmee ik geheel verenigd was.

Door genade was het mijn lust en leven geworden om dag en nacht over Gods werk en Zijn zaligheid te spreken. Ja, ik was zo ijverig door dat liefdevuur, dat ik alles wilde ontberen, om de tijd maar te kunnen doorbrengen in de dienst van God. Bidden en zingen wisselden elkaar af. Ik dacht zo voort te gaan van deugd tot deugd en van kracht tot kracht.

Maar dat de weg van de christen anders is, ondervond ik al bij de verdere voortgang, hoewel ik het veeltijds nogal goed had voor mijn ziel. Ik gaf nogal getuigenis van de goedheid mijns Heeren.

Mijn vroegere vrienden en kennissen waarschuwde ik in liefde en verzekerde hen, dat, indien zij niet bekeerd werden, zij de dood zouden sterven en verloren gaan.

Daarvan wilden ze echter niet horen. Zij begonnen mij uit te schelden. De een zei: "Zijt gij ook fijn?" De ander: "Van wie hebt gij dat overgenomen?"

Ik antwoordde hen: "Van niemand heb ik dit overgenomen. Maar het is mij van God om niet gegeven." Ik bleef waarschuwen en wees hen er op, dat ook mijn woorden voor hun rekening lagen.

Dan werd mij weer toegevoegd: "Ieder zal zijn eigen pak dragen."

Waarop ik tot hen zei: "Zo gij met uw eigen pak van zonden en schuld voor God zult verschijnen, zonder Borg en Middelaar, dan zult gij niet kunnen bestaan voor God. Maar door Hem afgewezen worden, terwijl uw lot zal zijn met de vervloekten in de afgrond."

De zielen der spotters wogen mij zwaar op het hart en daar ik alleen door de vrije genade des Heeren behouden was, wenste ik niet alleen de liefde tot God in beoefening te brengen. Maar ook die tot mijn naaste.

Ik voelde mij verplicht om mijn medereizigers naar de eeuwigheid te waarschuwen. En hoewel ik uit mijzelf onbekwaam was, zo was het de Geest des Heeren, Die mij dreef om het evangelie te prediken en 's Heeren genade te prijzen, waar dan ook.

Ik dacht, indien er maar één woord door de Heere gezegend en vruchtbaar gemaakt wordt, voor een of andere ziel tot bekering, dan zal mij dat tot grote blijdschap zijn. Ik durf dan ook niet ontkennen, dat ik in deze weg een middel in de hand Gods ben geweest, dat er nog van Gods uitverkoren kinderen getrokken en geleid zijn tot God en Zijn zalige gemeenschap. Ik vermeld dit niet om mij er op te beroemen. Maar als een bewijs, hoe God het gebrekkige kan en wil gebruiken, om Zich er in te verheerlijken. Voor mij werd dan ook hierin het woord bevestigd: "Alle dingen moeten medewerken ten goede voor degenen, die naar Zijn voornemen geroepen zijn."

Mijn ziel verblijdde zich in Gods wijze voorzienigheid, zodat het mij duidelijk werd, welk een nauw toezicht de Heere heeft over alle mensen. Maar vooral Zijn oog laat gaan over de Zijnen, die allen door de Geest geleid, geleerd, onderwezen en ontdekt worden.

DROEVIGE KERKELIJKE TOESTAND

Hoe verder ik de weg des levens betrad, hoe meer ik zag hoe ellendig het was met en onder onze predikanten; hoe de waarheid verkeerd werd in leugen en leugen in waarheid. Ik geloofde dat in mijn tijd de waarheid haar vervulling kreeg in de valse leraars, die de waarheid verdraaien naar het goedgevoelen van hun eigen hart. Het kwam mij voor, dat zij geen geroepenen des Heeren waren. Maar gezanten van de duivel, zoals ze beschreven zijn in 2 Petr. 2: 1-3.

Ik was in mijn onwetendheid en blindheid door een huurling, als een verdwaald schaap tot lid van de Hervormde Kerk aangenomen en had toegang tot de gemeenschap der sacramenten.

Toen het op het beantwoorden van de vragen aan mij gedaan aankwam, vreesde en beefde ik. Die vragen kon ik met geen knik beantwoorden, voor de schaar die in de kerk was. Maar van binnen klonk door genade het antwoord. De predikant keek mij wel aan. Maar liet mij nochtans heengaan, en sprak nergens meer over.

Tot hiertoe had ik het nogal uitgehouden onder de afgodendienaren. Maar langzamerhand zag ik meer, dat de predikanten zielemoordenaars waren, die maar kwamen ware het mogelijk om nog velen van Gods kinderen te verleiden. De gedachte, de Heere zal Zelf voor Zijn zaak zorg dragen, was mijn ziel tot troost.

Ik had een sterke begeerte om de zuivere waarheid te horen. Ik hoorde ze bijna nergens. Ik moest 3 à 4 uren lopen om predikanten te horen, die de tale Kanaäns spraken.

In het dorp Wijk vond ik er nog een, namelijk dominee Schuilinghe,⁷ van wie ik kon geloven, dat er waarheid in zijn binnenste aanwezig was en dat hij door de liefde van Christus werd gedreven, om te arbeiden tot heil van Sion.

Onder zijn prediking genoot mijn ziel vrede, zaligheid en opgewektheid, en ondervond ik dikwijls dat de Heere goed is. Ook onder het avondmaal, door deze predikant bediend, waren de tekenen en zegelen van het genadeverbond, een bevestiging voor mijn ziel. Zodat ik, toen ik aan de tafel zat, proefde dat Christus' vlees mij waarlijk spijs en Zijn bloed mij waarlijk drank was. Terwijl ik geloofde, dat ik alzo eenmaal zou aanzitten met Abraham, Izaäk en Jakob in het Koninkrijk der hemelen.

Zo heeft de Heere mij gedurig een hongerige en dorstige ziel doen houden en heeft haar telkens zoveel drank gegeven, als ze nodig had om in leven te blijven.

Dit ondervond ik telkens, dat de Heere het welzijn wil van Zijn volk, en dat, indien we in zonden vallen en van onze God afdwalen door ongeloof en wantro uw, het onze eigen schuld is, en wij de schuld niet kunnen werpen op Hem, Die alles voldaan en alles volbracht heeft.

Het past daarom de gelovigen te zien op de Heere, onder een stil toevertrouwen de, onderwerpende en achteraan komende gehoorzaamheid aan Gods wet. Ik ondervond, dat er voor mij een vrije toegang was door de Zoon tot de Vader.

Door 't geloof als een gave Gods aan mij uit genade geschonken mocht mijn ziel God aanspreken als mijn God en Vader, en Jezus Christus als mijn schuldovernemende Borg, voor al de zonden die ik gedaan had en nog doen zou. Want Christus had door Zijn lijden, dood en opstanding bewezen, dat alles volbracht was en dat voor mij.

Die gave Gods was de vaste grond van mijn geloof in alle wegen, waarin de Heere mij bracht. Dit heeft mij staande gehouden, mij uit de zonden weer opgericht en het hoofd boven water doen houden. De Heere was het begin en de steun van mijn leven.

U kunt begrijpen, dat ik lange tijd een zalige tijd doorleefde, door gedurig in de nabijheid van mijn God te verkeren. Vooraf zij gemeld, dat ik nog in de duisternis zijnde het ouderlijk huis had verlaten en naar mijn oom en tante was vertrokken, om rijk te worden en in de wereld vooruit te komen.

⁷ **Otto Schuilinge** is geboren rond 1765. Hij is getrouwd met Alida Maria Hierling, ze kregen 2 kinderen. Hij is overleden op 18 juni 1830 in Wijk bij Heusden. Hij diende de gemeente te Wijk van 1819 tot zijn overlijden op 18 juni 1830.

Ik had het daar goed. Met alles wat ze konden, trachtten ze mij te helpen, ook met hun geld, dat hun god was. Die geldgod kreeg bij mij ook al invloed en ik diende hem met alles wat in mij was. Maar God had mij een andere schat gegeven, die heerlijker was dan aardse schatten.

U kunt begrijpen, dat ik mijn oom en tante tegen mij kreeg, toen God mij had getrokken. Zij werden mijn vijanden en onderdrukkers. Alles wendden ze aan om mij van de Heere af te brengen. Maar hun plannen mislukten.

Zij dreigden mij bastaard te maken, het testament tot mijn nadeel te veranderen en mij op straat te zetten, indien ik bleef volhouden.

Onder dit alles werd ik gesterkt. Gods Geest gaf mij te spreken op hun dreigementen. Ik zei: "Gij kunt niet wat gij wilt en daarenboven heb ik een andere Testamentmaker, Die gij niet kent; Die heeft met mij een verbond gemaakt, dat nooit verbroken kan worden. Maar blijft tot in eeuwigheid." Dan werden ze toornig en wierpen mij naar het hoofd, dat ik leugentaal sprak: "Uw werken maken u openbaar; dat toont gij dagelijks tegen ons."

Ik antwoordde hen in alle liefde: "Indien gij God liefhad, gij zoudt mij liefhebben, gij behoeft mij niet te geloven. Maar ik zal het u uit Gods Woord bewijzen."

Dan las en verklaarde ik hen 1 Joh. 4: 20, 21: "Indien iemand zegt: Ik heb God lief en haat zijn broeder, die is een leugenaar; want die zijn broeder niet liefheeft, die hij gezien heeft, hoe kan hij God liefhebben, Die hij niet gezien heeft? En, dat wie God liefheeft, ook zijn broeder liefhebbe."

Ik trachtte hen te doen begrijpen, dat we in dit getuigenis Gods een vast kenmerk hebben van de goddeloze, zowel als van het kind van God. Ik kondigde hen het oordeel aan, dat, indien zij zo stierven, zij in hun zonden zouden sterven.

Maar het Woord van God deed hen geen nut. Zij hielden niet op het mij bang te maken en mij te kwellen. Tot roem van Gods genade bezweek ik niet. Maar kon in het geloof het 1ste vers van Psalm 32 zingen en verheerlijkte God voor Zijn goedertierenheden aan mij bewezen.

STRIJD TUSSEN VLEES EN GEEST

Zo werd ik voortgeleid. Deze zalige tijd ging voorbij en het werd winter.

Ik voelde dat mijn ziel de zoete en zalige invloeden van Gods Geest moest missen en dacht: Zou de Heere mij gaan verlaten; zou Hij Zijn hand van mij aftrekken?

Deze gedachten krenkten mijn ziel en ik werd droevig. Ik raakte in strikken en banden en had geen vooruitzicht meer op God.

Ging ik lezen of zingen, de vroegere troost moest ik missen.

Voelde ik genegenheid tot bidden en mijn knieën te buigen, dan waren deze zo stijf, dat ze door almachtige kracht gebogen moesten worden. Had de Heere ze gebogen, dan lag ik moedeloos ter neer en riep uit: "Wat zal ik toch bidden. Ik heb niets."

Dit was waar, hoewel van de andere zijde beschouwd, ik veel te veel bezat. Dit zag ik echter niet; daarvoor was mijn oog niet geopend.

De troost en vrede des gemoeds, die vroeger spijs en drank voor mijn ziel waren, genoot ik in en onder het gebed niet meer. Het was voor mij alsof de Heere Zijn lieflijk aangezicht verborgen had.

Had ik maar kunnen geloven, dat de Heere mij even lief had als vroeger, ik zou de donkere weg wel gebillijkt hebben. Maar nu ongeloof in de plaats was getreden van geloof, zo was het vertrouwen op God geweken. Het ongeloof zegevierde voor een kleine tijd.

Toen mijn ziel zich verlustigde in de eerste dagen van vurige liefde, had ik niet kunnen denken dat de kracht van het ongeloof zo sterk kon zijn. Vooral toen dit zich krachtig

openbaarde, zodat het scheen, of mijn ondergang nabij was. De uitkomst was echter nabij. God liet mij niet omkomen. Maar deed mij op de beloften zien. Ik mocht in het geloof omhelzen de woorden: "Hij die op Mij vertrouwt en op Mij bouwt, zijn tent zal veilig wezen."

De kracht des ongeloofs werd verbroken en kwam niet tot zijn doel. Want deze woorden waren zó krachtig door mijn ziel gegaan, dat ik in de nacht zingen en bidden kon en de reis met blijdschap voortzetten naar mijns Vaders huis.

Door het licht dat van de hemel in mijn ziel was gedaald, zag ik de toekomst weer vrolijk tegemoet. Ik verblijdde mij in God, Die in de hoogste zielenood voor mij gezorgd had, zodat mijn ziel zich verheugde in de God van mijn heil en leven.

Ik was bereid mij verder voort te laten leiden en uit genade onderwezen te worden door des Heeren Geest. Ik had nu het onderscheid tussen geloof en ongeloof, tussen vertrouwen en wantrouwen ondervonden.

Thans in mijn gevangenis, geeft de Heere mij tijd en opgewektheid om over Zijn wijze wegen en daden na te denken. En dat is voor mij nog tot sterkte voor mijn geloof en tot troost voor mijn ziel.

In deze gevangenis kan ik getuigen van de roem van Gods genade, die het wedergeboren deel, bij de herschepping door Jezus Christus, als een gewrocht des Heiligen Geestes in mij gelegd heeft. Terwijl ik mag belijden, dat ongeloof de oorzaak is van het wantrouwen aan Gods belofte.

Wel zal de vorst der duisternis niet ophouden langs allerlei wegen aanslagen te doen op de ziel. Maar hij zal niet overwinnen.

De Heere opende meer en meer mijn ogen, zodat ik duidelijk leerde zien in de wet, waarvan Paulus spreekt in Rom. 8:2: "Want de wet des Geestes des levens in Christus Jezus heeft mij vrijgemaakt van de wet der zonde en des doods."

Ook vers 5 van hetzelfde hoofdstuk leerde ik kennen: "Want die naar het vlees zijn, bedenken dat des vleses is. Maar die naar de Geest zijn, bedenken dat des Geestes is."

Ik kon naar waarheid betuigen, dat ik een blijdschap had in de wet Gods. Mijn bede was gedurig, heilig en rein in waarheid en oprechtheid voor God en Christus te leven. Mijn lust en begeerte was het al de dagen mijns levens zo voort te wandelen naar de geboden en inzettingen mijns Gods en te bedenken de dingen die het Koninkrijk Gods betreffen.

Zo bracht ik mijn dagen door, biddende, zingende en uitziende naar de Heere.

U moet niet menen, dat de strijd verdwenen was. Nee, die strijd tussen vlees en geest werd bij mij met de dag krachtiger. Mijn eigen hart was voor mij steeds de grootste vijand. Dat hart bracht mij nu en dan in benauwdheid, daar het mij van de Heere trachtte af te brengen.

Gelukkig dat die benauwdheid mij telkens naar de Heere bracht. En wanneer de vijand zijn listige gezanten op mij afzond, om mijn ziel te kwellen, hetgeen dikwijls gebeurde, dan gaf de Heere mij weer een verkwikking, zodat ik adem kon halen en nieuwe moed scheppen.

In mij vond ik geen kracht tot de strijd. Maar mijn onmacht en zwakheid dreef mij tot Hem, Die Zijn kracht in mijn zwakheid wilde openbaren en mij niet liet bezwijken.

De opstand in mijn hart kwam echter telkens terug. De vijanden hadden mij nog niet losgelaten en vielen met steeds meer kracht op mijn ziel aan, zodat het telkens weer duister en donker voor mijn geestelijk oog werd.

Duidelijker dan vroeger kwam de duivel mij vertellen, dat ik mij bedrogen had, dat mijn zonden te groot waren, dat ik toch verloren moest gaan.

Het kwam er nu voor mijn geloofsvertrouwen op aan. Het ongeloof had weer voor een ogenblik de overhand, want het was of mijn gebed geen verhoring ontving.

Ja, het stormde van binnen en het liep zo hoog, dat het ongeloof in mij sprak: "Voor u is er toch geen vergeving meer, sta op en verdrink u, dan zijt ge van deze wereld af; de wereld toch haat u en God verlaat u."

Ik stond ook werkelijk op en werd als onbewust naar het water gedreven. Maar opeens was het als klonk mij het woord krachtig in mijn ziel: "Al waren uw zonden als scharlaken, zij zullen wit worden als sneeuw; al waren zij rood als karmozijn, zij zullen worden als witte wol."

Dit woord gebruikte de Heilige Geest om mij van de vijanden te verlossen. Het was als een hamerslag op het aambeeld van mijn ziel. Het zwaarmoedige pak van zonden en schuld, waarmee mijn vijanden mij beangstigden, viel van mij.

Ik viel voor mijn God op de knieën en toen Hij wederom tot mijn ziel sprak: "Ik heb verzoening gevonden voor al uw zonden", werd ik in het licht geplaatst en mijn oog geopend voor de lieflijkheden des Heeren.

O, hoe was het mij nu geheel anders te moede. Het geloofsvertrouwen deed mij over alle bergen en dalen heen zien tot Hem, van Wie nu weer mijn gehele verwachting was. Ik was verwonderd over al het werk der genade aan mij besteed, over al de wegen waarlangs de Heere mij geleid had, van de tijd af dat ik als een arm en ellendig zondaar buiten Christus omzwierf en getrokken werd.

De vrije genade mijns Gods kon ik roemen en prijzen; want niet ik was gekomen. Maar de Heere had de eerste woorden van trekkende genade tot mij gesproken.

Hij was het, Die mij overtuigde, mij herschiep tot een nieuw leven en onder verschillende omstandigheden deed opwassen. Die door Zijn Geest meer en meer de banden van vereniging met mijn nu oudste Broeder Jezus Christus toehaalde.

Ik kon nu betuigen, dat ik de strijd tegen mijn vijanden verloren zou hebben, indien de Geest Zelf niet voor mij had gestreden en overwonnen, en iedere dag voor mij in het veld is, onder voren tegenspoed, in vrolijke en bange dagen. Daarom bracht ik, arme en ellendige in mijzelf, die niets tot zijn zaligheid kan toebrengen, de volgende woorden in rijm. Hoe gebrekkig ook, deze regels kwamen uit mijn ziel, om mijn Heere en God de eer en aanbidding toe te brengen, voor de grote verlossing aan mij bewezen.

*O, zeg mij toch, wie is die man,
Die 's Heeren daán bevatten kan?
Die 't kind van God van d' helse macht
Bevrijden kan door grote kracht?
Hoe groot is de verlossing weer,
Die God gedaan heeft deze keer!
Ik stond toch op de gladde baan,
Om weer ver van God te gaan;
Doch God hielp mij tot tweemaal toe
Uit deze nood. En blij te moe
Werd nu ook weer mijn ziel gered
Uit satans hand en boze net.
Zij was bedroefd, in sterke band,
Totdat Gods Woord kreeg d' overhand.
Toen keerde zij terug; geleid
Door 's Heeren kracht tot heerlijkheid.
Voor 't Woord, van onweerstaanbre kracht,
Daarvoor week vijand met zijn macht.
'k Zal God Zijn eer steeds blijven geven,
Als ik, door 's Heeren Geest gedreven,
Hier in dit moeilijk tranendal,*

Zijn wond'ren staag vermelden zal.

'k Was eenswillend met mijn God en kon met blijdschap amen zeggen op het werk der genade in mijn hart. God de eer gevende van al Zijn werk. 'k Genoot in deze dagen zeer veel. Het was de lust en de keus van mijn hart, om steeds voortgeleid te worden in deze woestijn, om nauw voor mijn

God te leven en in een heilige wandel 's Heeren genade te prijzen.

In deze toestand had mijn oude natuur weinig te zeggen, want zij werd door 's Heeren macht en kracht weerhouden. Zodat ik blijmoedig was op mijn weg naar Kanaän en steeds overvloedig voorzien was van het hemels manna, dat uit de levende Fontein Christus voor mijn ziel vloeide.

Voor al Psalm 71: 7-15 was in deze tijd mijn gebed; want ik wist, dat mijn oude natuur nog leefde en als een vijand van God en Zijn Woord zich openbaarde.

Ja, ik ondervond, dat die oude mens met de jaren sterker en vreselijker werd, dat hij een zielemoordenaar bleef. Daarom was Psalm 71 voor mij een stok en een staf op mijn levensweg.

HUISGODSDIENSTOEFENINGEN EN GEESTELIJKE STRIJD

U kunt begrijpen, dat mijn ziel steeds begerig was het levende Woord Gods te horen verkondigen. Maar ach... waar ik ook ging en kwam, ik vond geen dominee Schuilinghe meer. Die was reeds in de hemel.

De meeste predikanten waren in hun prediking wel mensenbehagers. Maar in der waarheid verloochnaars van de ware God.

Hoe meer de waarheid geestelijk voor mijn ziel werd, hoe meer ik mijzelf leerde kennen, hoe meer het mij duidelijk werd, dat de predikers eigen eer en eigen ik bedoelden. Dat zij het er op toelegden, bemind te worden bij de menigte.

Had ik van God geen ander leven in mij ontvangen, ook ik, zowel als de menigte, had deze predikers kunnen verdragen. Nu moest ik hen verlaten; ik kon met hun Godonterende werken geen gemeenschap hebben.

Er waren ook nog predikers, die wat nader kwamen. Maar toch zo gevaarlijk in hun leer, dat zij moeilijk te onderscheppen waren. Die nog wel rechtzinnig waren in de leer. Maar door de werken hun prediking verloochnenden.

De prediking van mijn tijd was over het algemeen er op toegelegd, om God wat te geven en de mens wat te geven en te laten houden.

Zoals ik reeds zei, wilden onze dominees graag een schone rok aan hebben en durfden zij de vuile niet voor de dag te brengen om ze te laten wassen in het bloed des Lams.

U begrijpt, dat dit alles mij uit de kerk deed blijven. Daarom ging ik al dikwijls, ja, de meeste tijd, naar de woningen van het volk van God, om daar godsdienst oefeningen te houden en te horen van de wegen des Heeren.

Die bijeenkomsten waren nog niet verboden. O, daar was het mij en andere soms zo goed. Het was zo zalig voor ons, als arme en ellendige zondaren, onze knieën te mogen buigen voor onze God en Zaligmaker Jezus Christus.

Wij mochten dan menigwerf de waarheid ervaren: "Waar twee of drie in Mijn Naam vergaderd zijn, ben Ik in het midden." De Heere wilde nog tot ons komen en ons zegenen. Er woonde liefde onder ons en de vrede Gods vervulde onze harten.

De liefde tot God vervulde mijn hart, zodat ik vrijmoedig zeggen kon: "God heb ik lief, want Hij hoort mijn stem, mijn smekingen; Hij neigt Zijn oor, ik roep tot Hem al mijn dagen."

Het was mijn keuze om de Heere te volgen, de strijd des Heeren te strijden ten einde toe, in de mogendheid des Heeren.

Reeds had ik er iets van ondervonden, dat in mij geen kracht was tegenover de menigte van vijanden, terwijl mijn boze hart niet de minste was die mij kwelde. Ik ervoer dit het meest, wanneer de Heere met Zijn licht was geweken en de vijand van mijn ziel, zijn listige aanslagen smeedde.

Mijn ziel werd dan verschrikt. Ik kon het echter niet vatten, dat die wegen dienstbaar konden zijn tot mijn eeuwig heil en tot mijn lering.

't Was dan alsof de Heere tot mij zei: "Wat gij nu niet verstaat, zult gij na deze verstaan." Dat gaf mij wel weer enige hoop. Maar mijn eigen hart, de duivel en het ongeloof, die voor een tijd schenen overwonnen, namen telkens de sterkte van mijn hart in. En dan begaf alle hoop en troost mijn moedeloze ziel weer.

Het was rondom strijd, terwijl de kracht tot tegenstand ontbrak, zodat ik bijna onder die last bezweek. Mijn lichaamskrachten namen af en mijn ziel was moede en afgemat door de onderdrukking.

Te midden van dit alles werd mij als toegeroepen: "Gij moet de dood sterven, de deur van de hel staat voor u open, daar moet u in."

Het werd mij benauwd van alle zijden en het was mij, alsof ik omkomen zou.

Dit duurde op zekere dag van 's avonds tot 's morgens, toen ik weer aan de arbeid moest om spijs voor mijn lichaam te bekomen. Onder dit alles was mijn ziel bedroefd over het gemis van Jezus, van Wie ik zoveel genoten had.

Nog maar pas aan de arbeid zijnde, was er als een stem in mij, die zei: Gij moet gaan bidden. Ik wilde echter niet gaan, want ik werd als vastgebonden; maar het herhaalde zich tot driemaal toe.

Toen overstelpte mijn geest in een vloed van tranen; de Heere brak met kracht door en deed mij opstaan, waarop Pieter Rombout vroeg wat er aan mij gebeurde.

Ik zei: "Ik weet het niet; maar ik wilde wel dat de Heere het mij bekend maakte of wilde openbaren."

Toen ging ik door. De Heere bracht mij op een plaats en deed mij als een onwillige in mijzelf voor Hem neervallen. De duivel moest van mij wijken. Gods Geest bad in mij met onuitsprekelijke zuchtingen en mijn ziel was vol tot overlopend toe.

Het hemels manna daalde in ruime mate in mijn ziel en ik kon mij weer in God verblijden, zodat ik van ganser hart Psalm 34: 1 kon zingen.

Ik mocht weer vertrouwen en geloven, dat God mijn God was. Mijn ziel werd opgetrokken naar boven en de hele psalm kreeg betekenis voor mijn hart en was spijs voor mijn ziel. 'k Gevoelde behoefte de Heere groot te maken en zocht de vromen op, om hen te vertellen wat de Heere aan mijn ziel gedaan had.

De eerste, die ik in het dorp ontmoette, was een oude vriendin, een kleinmoedige ziel, die evenwel een waardige discipelin was. Sprekende over de grote daden des Heeren en onder de mededeling wat de Heere aan mijn ziel gedaan had, raakte ook zij vol en zei: "Kon ik het ook maar geloven." Wij juichten tezamen in de God des heils. Tranen vloeiden ons uit de ogen. Zoveel geloof oefende ik die ogenblikken, dat ik tot haar zei: "Wij gaan samen naar de hemel, als wij Gods raad zullen uitgediend hebben."

Zij nodigde mij uit in het gebed te gaan en de Heere te danken voor Zijn grote genade ons bewezen.

Ik voldeed hieraan graag, want mijn ziel was vervuld van de goedertierenheden Gods. Zij sprong op van vreugde en het was mij bij tijden of ik reeds in de hemel was.

*Och, gij mij ziel! dat gij moogt denken,
Aan 't geen de Heer heeft willen schenken,
Wat Hij gedaan heeft op keer*

*Tot ziels vertroosting meer en meer.
 Hij heeft mij uit des vijands strik,
 Door zijn Geest weer uitgerukt,
 't Was nu reeds voor de derde keer,
 'k Dacht mij verlaten van de Heer.
 De Heer was met Zijn licht geweken,
 Van droefheid was mijn ziel bezweken,
 'k Zag geen uitkomst, 'k vond geen troost,
 'k Lag daar neer, van 't al beroofd.
 Zo was ik nog een korte tijd
 In deze druk en in die strijd,
 Verward en in des vijands macht,
 Waarin ik geen vertroosting had.
 Maar God zag mij weer liefd'rijk aan
 En deed mij in de ruimte gaan.
 Toen moest de vijand weer gaan wijken,
 Voor Godes macht moest hij bezwijken.
 'k Kon toen weer juichen in de Heer,
 Die mij gered heeft keer op keer.
 Ik mocht nu in verwond'ring denken
 Aan 't geen mij God weer wilde schenken.*

Het was alsof Gods Geest met mijn geest getuigde, en het was mij goed nabij God te zijn, terwijl het lieflijk amen in mijn ziel ruiste. God zij de eer van al Zijn werken. Mijn ziel was nu weer hersteld en leefde in het zoete en zielverkwikkende geloofsvertrouwen op God, Die de treurige kinderen Sions vertroost en de neergebogenen opricht, Ps. 145.

Ik mocht op Hem en Zijn beloften zien, van Hem alles verwachten in alle weg. Mijn ziel leerde de wegen des Heeren naspeuren, en Zijn wijze en genaderijke leidingen aanbidden en goedkeuren.

'k Was met verwondering vervuld en het was nu mijn gedurige bede: "Heere, bewaar mij voor afdwalingen en leer mij Uw wegen." Ik zag dat ik de Heere in en tot alles nodig had, om in de strijd tegen de veel en listige vijanden staande te blijven.

Die wetenschap der heiligen deed mij in de vreze Gods wandelen en bond mij aan de troon der genade, met de bede: "O Heere, trek mij gedurig door Uw Geest, opdat ik U nalopen en bij U blijven moge, want Gij zijt de sterkte van mijn hart. Dan alleen heb ik niets te vrezen."

Ik mocht geloven dat het alles uit God was, door Hem Zelf gewerkt en dat Hij het met Zijn eigen Woord bevestigde. Hierdoor raakte ik meer verloochend aan eigen zin en wil, en het eigen werk waaraan ik zozeer gebonden zat.

Tot hiertoe begreep ik nog niet, dat God Zich verheerlijkt in hetgeen niets is, opdat Hij hetgeen iets is zou beschamen. Veel had ik reeds besproken. Maar nog zo weinig beoefend. Wij doen onszelf zoveel kwaad, doordat we altijd de Heere willen tegenstaan en Zijn wegen bedillen. Wij dienen nog zoveel afgoden. Indien wij meer door het geloof leefden, zouden we meer sterven aan alles wat geen God en Christus is.

De Heere lief te hebben boven alles, met mijn ganse ziel, en Hem standvastig aan te kleven, al de dagen mijns levens, was de begeerte van mijn hart. Aan die enige Leidsman en grote Leraar had ik behoefte.

Ik gevoelde mij een vreemdeling en bijwoner op deze aarde, die hier geen blijvende plaats heeft. Maar op de heenreis is naar het land der rust, het ware Kanaän, waar voor de vermoeide pelgrim een blijvende rust is bereid.

Daarop ziende en hopende, uit kracht van geloofsvereniging met de Heere en Zijn beloftenissen, die vervuld zouden worden op 's Heeren tijd, deed mijn ziel blijde zijn en blijven, bij en onder alles wat mij drukte en kwelde.

Acht jaar had ik nu met mijn moeder bij oom en tante gewoond. Zes jaren waren verlopen, sedert de Heere mij een andere lust en keuze had geschonken om Hem te zoeken, toen mij aangezegd werd dat ik moest vertrekken, zonder te weten waarheen. Maar ik mocht geloven, dat de Heere wel een weg zou banen en mij een plaats beschikken.

Zij dachten, dat ik op de straat zou moeten blijven. Maar ik zei tot hen: "Heb daarvoor geen vrees, de Heere zal wel zorgen. Maar gij zult weten, dat ik bij u geweest ben, zo gij niet bekeerd wordt.

Ik geloof, dat de Heere wil dat ik niets van uw goed zal hebben, omdat gij het onrechtvaardig hebt bijeengeraapt en dat kan ook mij niet ten zegen strekken. Ik ben los van uw goed en ga van u heen. God zal uw en mijn zaak wel beslissen naar Zijn welbehagen."

Zo werd de weg gebaad en mijn geloof bevestigd, dat de Heere niet beschaamt degenen, die op Zijn goedertierenheid hopen. De Heere zij van alles de eer.

Nog twee jaar bleef ik echter daar met mijn moeder. De Heere, Die mijn toevlucht was, mij beschermde en leidde naar Zijn wijze raad, stelde Zijn oog in liefde op mij en werkte Zijn eigen werk in mij. Daarin loofde mijn ziel de God van mijn heil.

Doch waartoe zal ik daar meer van vermelden?

OVERLIJDEN MOEDER EN DE OMZWERVINGEN DAARNA

Tot 1828 verbleef Van de Giesen met zijn moeder bij zijn oom en tante te Dussen.

Op 8 april 1828 is zij daar overleden.

Drie weken later, op 1 mei 1828, vertrok hij naar Waardhuizen, waar hij als arbeider werkzaam was bij Elizabeth van de Koppel. Elf maanden later, op 1 april 1829, vertrok hij vandaar naar Wijk.

Gedurende al de tijd, die ik bij mijn oom en tante heb doorgebracht, toonde de Heere dat Hij voor mij geen dorre woestijn of een land van uiterste donkerheid was.

Ook de twee jaar die ik nog met mijn moeder doorbracht, getuigden van Zijn liefde en trouw. Mijn moeder was niet tegen. Maar naar het uitwendig scheen, voor mij. Zij had mij lief en ook ik gevoelde innige banden tot haar. 't Was in het jaar 1828 dat de Heere haar opriep, in de ouderdom van 72 jaar.

Toen haar einde naderde, vroeg ik haar of zij geen vrees had voor de dood. Maar zij zei "nee." Ik vroeg haar of zij mij daarvan iets kon meedelen en daarop antwoordde zij: "Ik heb een goede Leidsman, Die mij wel brengen zal waar het goed is." Daarbij bleef het evenwel.

Ik zag haar bedroefd aan en viel op mijn knieën voor God en droeg haar op aan de troon der genade. God verbrak de banden en maakte mij los. Door Zijn genade leerde ik de weg Gods goedkeuren, Hem de eer geven van al Zijn werken, aan mij betoond en bewezen.

Nadat ik mijn moeder door de dood verloren had, gevoelde ik mij als een vreemdeling op aarde, die geen troost meer kon vinden en geen vrienden meer had, dan de Heere

Jezus en Zijn volk. Waarvan evenwel de Heere Jezus de voornaamste was voor mijn ziel, Die mij vertroosten en redden kon uit alle nood en dood.

Als het mij benauwd en bang was, kwam Hij met Zijn Geest tot mij en verlost mij uit alle banden. Dan schepte mijn ziel weer nieuwe moed en bleef mijn vertrouwen op de Heere vast en onwankelbaar. Hij zorgde voor mij uitwendig in al mijn wegen.

Waar ik geen uitkomst zag, was door Hem reeds alles bereid. Zo menigmaal mocht ik dit opmerken en dat deed mij gedurig tot Hem om uitkomst gaan in al mijn noden en behoeften.

Als alles rondom voor mij gesloten was, dan gaf ik het wel eens moedeloos op. Maar werd dan bepaald bij hetgeen de Heere Jezus zegt, Mattheüs 8: 20: "De vossen hebben holen en de vogelen des hemels nesten; maar de Zoon des mensen heeft niets waar Hij het hoofd neerlegge."

Daardoor werd ik beschaamd en verlegen, zodat ik een walging aan mijzelf kreeg vanwege mijn onvergenoegd en verkeerd bestaan. Wat zal ik nog meer begeren, zei ik dan wel, ik die alles verbeurd heb door de zonden.

Daardoor werd ik dan tevreden met 's Heeren wegen en zou genoeg hebben, al moest ik onder de blote hemel verkeren, vanwege de verachting en vernedering van mijn Heere en Zaligmaker, Die hemel en aarde met Zichzelf vervulde en nochtans als een dienstknecht op aarde wilde rondwandelen, om Zijn volk te redden en een plaats te bereiden in het Paradijs Gods.

De Heere had mij lief en toonde dat, door mij niet te kastijden naar mijn zonden, of te vergelden naar mijn overtredingen, Ps. 103: 10. Menigwerf moest ik uitroepen: Heere! Gij zijt rechtvaardig, al wilde U mij verstoten van voor Uw aangezicht en al deed U mij omdolen in duisternissen.

Bij het licht des Geestes leerde ik het zien en met Asaf getuigen: "Ik ben een groot beest bij u", Ps. 73: 22-26. Evenwel wilde God mij niet begeven of verlaten. Maar gaf mij de troost, verborgen in de woorden: "Ik zal dan gedurig bij U zijn; Gij hebt mijn rechterhand gevat; Gij zult mij leiden door Uw raad en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen. wie heb ik nevens U in de hemel? Nevens U lust mij ook niets op de aarde."

Mijn ziel begeerde niets dan God en Christus, de gekruiste en opgestane Heiland, ten einde Hem te mogen volgen en aan te kleven, wat er ook mee in verband staan mocht of waarheen de Heere mij ook leiden wilde en welke wisselingen mij waren beschoren. Met mijn ganse hart mocht ik geloven, dat de Heere met mij zou zijn.

Ik ondervond dit in ruime mate in de jaren 1828-1833, toen ik op aarde geen vaste woonplaats meer had en onder vreemden moest verkeren. Toen was de Heere mijn sterkte en toevlucht in de volle betekenis des woords.

Ik verkeerde toen veeltijds onder mensen, die zichzelf rijp maakten voor het verderf. Menigmaal had ik zelfs geen plaats om mij af te zonderen voor de Heere.

Telkens werd ik gestoord en verdreven van de ene plaats naar de andere. Nochtans bleken zij middelen om mij naar God te drijven.

Als een dief moest ik de verborgen plaatsen zoeken, waar geen menselijk oog mij kon bespieden. Maar mijn ziel mocht daar veel genieten en had het daar menigmaal zalig en goed, want aldaar wilde de Heere mij zegenen en het verbond Zijner genade vaster maken. Hij werd mij hoe langer hoe beminnelijker en dierbaarder.

De Heere leerde mij meer en meer mijzelf kennen. Ik was slechts een verachte fakkel in de ogen dergenen die gerust zijn. Ik werd verdrukt van alle zijden, terwijl ik door allen werd gehaat. Maar ik riep de Heere ootmoedig aan, Die mij gedurig nabij was.

Psalm 139 was mij tot sterkte. De Heere kende mijn hart en doorgrondde mij. Hij

kende mijn zitten en mijn staan, ja, verstond van verre mijn gedachten. Hij was het, Die mij reinigde en van de schadelijke op de eeuwige weg leidde.

Op die weg te wandelen, was de innige begeerte van mijn ziel, daarheen strekte zich al mijn verlangen uit.

De ere Gods was mij ten prikkel, daarin lag mijn zaligheid. Van mijzelf gevoelde ik mij onbekwaam iets goeds te doen of te denken, daar al mijn bekwaamheid uit God was.

Die wetenschap der heiligen bracht mij nader tot God en deed mij in diepe afhankelijkheid van God bedachtzaam wandelen, tegenover al de open tegenstand die ik ontmoette. Want dan kreeg ik hier een stoot en dan daar een duw van mijn bittere vervolgers.

Het was de vijanden te doen, indien dit mogelijk ware, mij van de Heere af te brengen. Maar God was met mij, en alle dingen werkten mee ten goede. De Heere hield mij staande door Zijn kracht en in het leven door Zijn Geest. Zo ging ik onder al die roeden door.

NOGMAALS DE KERKELIJKE TOESTAND

Wanneer ik op de dag des Heeren ter kerk ging, begaf ik mij naar de broeders en zusters, die ook een afkeer hadden gekregen van die valse leraars, die door hun eigen werken het ware Woord van God verloochenden, om daar een kerkdienst te houden.

De valse leer had reeds zodanig de overhand genomen, dat er bijna geen leraren meer waren te vinden, die de ware en zuivere gereformeerde leer verkondigden. Alles was met duisternis overdekt.

Ja, de geroepen dienstknechten die er nog waren, keurden de afgoden wel af. Maar hun daden bewezen dat zij ermee heulden. Zij zouden er anders wel tegen getuigd hebben. Het scheen mij toe, dat, zo de Heere niet ten strijde opstond, de zaak afgesneden was.

Er waren nog wel enkele leraars, die de beste der gezangen uitkozen en daaruit lieten zingen. Maar het gezangenboek daarna weg legden, om daardoor te tonen dat zij het er niet mee eens waren. Maar indien dit zo was, dan hadden zij ze in hun geheel moeten afwijzen.

Hoewel het mij toescheen, dat velen uit blindheid zo handelden, was het mij toch duidelijk dat zij dwaalden. Een weinig zuurdeeg verzuurt het gehele deeg.

Ik kreeg daardoor tegenzin naar de kerk te gaan en bleef op de dag des Heeren met enige vrienden een of andere oude schrijver lezen.

Wij hadden aangename ogenblikken en leerden het onderscheid tussen de oude beproefde waarheid en die van onze tijd kennen. En dat dit verschil groot was, zal ik niet behoeven mee te delen.

't Werd ons duidelijk hoe die oude schrijvers in de bres hadden gestaan, ijverende voor de eer Gods en het welzijn van Zijn huis, opdat de afgoden niet bewierookt werden. De ere Gods woog hen meer op het hart dan de lof der mensen. In hun dagen triomfeerde de waarheid over de leugen; maar thans was op zeer listige wijze de leugen ingeslopen en deed zijn zielverwoestend werk.

Onder de toelating Gods was het reeds zover gekomen, dat zij, die de waarheid voorstonden, niet meer werden gehoord. Er waren nog drie leraren die ik kende, wie de Heere de ogen had geopend en die openlijk getuigenis gaven tegen de valse leer. Het waren met name: Ds. H.P. Scholte, G.F. Gezelle Meerburg en J. van Rhee. Deze mannen werden door de Heilige Geest aangegord met kracht van boven.

Zij verlieten de leugenleer en kwamen voor de oude beproefde waarheid uit. Zij waren de pilaren, door God gesteld, om 's Heeren huis te steunen en de strijd aan te binden tegen de valse leraars, die zich daartegen echter met alle kracht verzetten.

Zo maakten die valse leraars zelf openbaar, dat zij vijanden van God waren en de waarheid niet konden verdragen. Het werd voor velen openbaar, dat zij vreemd vuur op het altaar brachten, waardoor velen ten verderve werden gevoerd.

Het was mij niet weinig tot blijdschap, dat er nog een weg werd geopend om de zuivere prediking van Gods Woord te kunnen horen. Want toen was het hun nog niet verboden de waarheid te verkondigen.

Groot was dan ook de toeloop tot deze leraars. Men kwam van wijd en zijd. Er was een honger in het land naar het ware Woord van God. Het gelovige volk des Heeren roemde in het werk Gods. God zag op Zijn verdrukte kinderen neer.

Ik mocht dit ook in ruime mate ondervinden, gedurende de zes jaren die ik onder vreemden moest doorbrengen. De Heere beschaamt de hoop Zijner ellendigen niet. Maar bevestigt voortdurend Zijn Woord, waarop Hij hen heeft leren hopen.

Ik was toen 34 jaar.

HUWELIJK

Op 3 oktober 1834 trad Marinus van de Giesen in het huwelijk met Cornelia van der Zalm, wed. Asmus. Zij had drie kinderen. Waar het burgerlijk huwelijk plaatsvond konden we niet achterhalen. De kerkelijke bevestiging geschiedde te Aalst door Ds. Joh. Leyds sr. Vermoedelijk woonde Van de Giesen toen te Wijk.

In het kerkelijk register van Aalst staat vermeld dat op 1 juni 1835 is ingekomen (kerkelijk) in Aalst uit de gemeente Wijk: Marinus van de Giesen.

Toentertijd kreeg ik kennis aan een weduwe, die drie kinderen had. Mijn genegenheid ging tot haar uit en het werd mijn verzuchting tot de Heere, zo Hij mij die tot een hulp had beschikt, mij dit te willen kenbaar maken, door alle hinderpalen uit de weg te ruimen; zo niet, mij dan van haar los te maken. Vrees vervulde mij verkeerde wegen te bewandelen, waarin de Heere mij zou tegenkomen.

Zij was iemand die de wereld diende en God niet kende. Dit was mij een grote hinderpaal. De treurige gevolgen daarvan had ik reeds zo menigmaal gezien, zodat ik er voor terugdeinsde.

Daarbij kwam nog dat haar moeder tegen mij was, daar zij mij inwendig haatte. Ik wist dit wel, want ik had haar meermalen het gewicht van dood en eeuwigheid onder ogen gebracht. Dit was haar niet naar de zin.

Zij onderwierp zich echter geveinsdelijk, daar zij zag dat het er toch van komen zou met haar dochter.

Mij kwam onder de aandacht: "Hetgeen God tezamen gevoegd heeft, scheidt de mens niet." Wel waren er veel bezwaren aan verbonden. Maar het was mijn behoefte, dat de Heere mij ook hierin mocht leiden en in gunst op mij mocht blijven neerzien. Alzo kwam ik tot het vaste besluit, dat het des Heeren weg was waarin ik wandelde en ik Zijn zegen mocht inwachten.

Wij maakten daarop ons voornemen de burgemeester bekend en daar ik niet tevreden was met de burgerlijke vereniging naar de wet, stelde ik de bruid voor, ons huwelijk kerkelijk te doen bevestigen; waar zij wel op tegen had. Maar toen ik haar zei, dat ik dan van de zaak moest afzien, stemde zij toe.

Ook onze getuigen noemden het dwaasheid. Zover was het reeds gekomen, dat men met het heilige de spot dreef. Maar ik liet mij door dat alles niet van mijn voornemen afbrengen. Na afloop van de burgerlijke plechtigheid begaven wij ons naar het huis des gebeds en werd ons huwelijk bevestigd door dominee Leyds. Onder dit alles vond ik stille gerustheid en mocht veel van de Heere genieten.

Ds. Leyds stelde ons, en degenen die met ons in het huis des gebeds waren opgekomen, de weg des levens en des doods ernstig voor, en wees er op wat de

gelovige aan zijn God heeft, in alle wegen en omstandigheden van dit moeitevolle leven.⁸

Maar hij waarschuwde ook de ongehoorzamen, hen wijzende op de jammerlijke gevolgen van een leven in de zonde, voor hun onsterfelijke zielen.

Thuisgekomen mocht ik mij met al mijn noden en behoeften voor de Heere neerleggen, en Zijn genade en hulp afsmecken. Want het was mijn innige begeerte, dat de Heere, Die rijk is in ontferming, mij nabij mocht zijn en leiden naar Zijn welbehagen. Want dit wist ik, dat we alleen aan de hand des Heeren veilig gaan en ons dan niets zou ontbreken, ook al ging de weg door druk en lijden.

Zo werd ik al verder voortgeleid op mijn heenreis naar het Huis mijns Vaders, waar mijn eeuwige, vaste woonplaats was. Dit gelovende, gaf het mij moed en hield mij staande te midden van de moeitevolle wegen, die ik te bewandelen had. Ik dacht, nadat ik gehuwd was: Ik zal het nu wel wat rustiger hebben; maar hoe had ik misgerekend. De lasten en de zorgen vermeerderden bij de dag, want bij de zorg voor mijzelf kwamen die van mijn vrouw en kinderen.

Er is geen blijvende rust in het land der vreemdelingschap. Wij hebben hier geen blijvende stad. Zolang we ons in het dal der moerbeziën bevinden, klinkt het gedurig in de oren: "Zeg de kinderen Israëls dat zij voorttrekken."

Zonden en ellenden volgen elkaar hier beurtelings op. Met Groenewegen leerde ik getuigen:

Waar zal ik mij henen wenden,

Mijn leven ligt niet hier, maar boven.

Gelovende dat dit zo was, zei ik: Ja, daar alleen rusten de vermoeiden van kracht, daar houdt de stok des drijvers op. Het was dan ook mijn innige bede en verlangend uitzien, dat de Heere, Die ons van alle nooddrift der ziel en des lichaams kan verzorgen, mij datgene mocht geven, wat ik nodig had. Opdat ik onder alles Hem goedsmoeds leerde volgen, Die Zijn erfdeel niet alleen laat staan te midden van de strijd des levens.

Het was menigmaal strijd van binnen en van buiten. Alles spande soms samen om mij het leven onaangenaam te maken.

Het was door de kracht mijns Gods, dat de vijanden ten onder gebracht werden en dan voor een tijd van mij weken. Het was mijn ervaring, dat het een strijden zou blijven, om in te gaan door de enge poort en langs het smalle pad.

De vijanden, door mij te bestrijden, woonden niet alleen in mijn hart. Maar ook in en buiten mijn huis, welke samenspannen, om mij van de Heere en Zijn wegen af te trekken, en de brede weg der zonden te bewandelen.

Ik geloofde, dat het wel zo zou blijven aan deze zijde van het graf, om, onder vallen en opstaan, te treuren en te wenen over de zonden en tot het bloed der verzoening toevlucht te nemen.

DE AFSCHIEDING

Er is voor de christen alleen veiligheid in God en de Zaligmaker. Door Hem alleen wandelen wij in de rechte weg en in Zijn rechten en inzettingen.

Doch er was nog groter strijd aanstaande en dit zou weldra blijken. Er waren al plaatsen, waar de getrouwe leraars uit de kerk geworpen werden.

De macht der duisternis en haar onderdanen voerden heerschappij in de kerk en waren overeengekomen, om die leraars uit te roeien, die voor de Heere uitkwamen en de zuivere leer verkondigden. Zij werden voor de rechters der aarde geroepen.

⁸ Joh. Leyds werd geboren te Delft in 1770. Hij was predikant te Aalst van 24 maart 1833 tot zijn overlijden op 13 februari 1836.

Het Woord des Heeren werd in hen vervuld; en bij het strijden kwam ook nog het lijden om de Naam des Heeren. Maar de Heere was aan hun zijde, gaf hun het zwaard des Geestes en hield hen Zelf staande. En zo gingen zij door in de kracht huns Gods.

Het werd door velen openlijk uitgesproken: Weg met deze. De leugen werd hoe langer hoe meer gehuldigd en de waarheid en die ze spraken uitgeworpen.

Ook onze beminde leraar Ds. H. P. Scholte werd in navolging van Ds. De Cock van Ulrum uit zijn ambt ontzet. Dit trof mij en veel andere diep in de ziel. Wij hadden hem lief om de woorden die hij sprak, daar hij als een ware herder de kudde zijns Heeren weidde.

Hij ijverde voor Christus de Gekruisigde, en predikte Hem als de kracht en wijsheid Gods. Onder zijn prediking had ik reeds zoveel genoten, ja, werd onder het gehoor van hem meer bevestigd in mijn geloof en hoop.

Meer en meer werd het mij duidelijk, dat de ware kerk verdrukt werd op aarde en de verdrukte christenen de ware gelovigen waren, omdat het Woord van God in hen vervulling verkreeg: "In de wereld zult gij verdrukking hebben." Zij allen werden vervolgd, geplaagd, miskend en uitgeworpen. Met hen gingen echter velen en volgden hen na, door zich van de leugen af te scheiden en de waarheid, die uit God is, na te volgen.

Daardoor kwam ik in grote strijd. Ik wist zelf niet wat te doen. Ik kon niet zo spoedig in zo'n gewichtige zaak besluiten en dat deed mij er voor stilstaan. Dit was geen onverschilligheid. Nee, het bracht mij voor God, onder zuchten en vragen wat 's Heeren weg in deze was.

Zo bracht ik enige tijd door. Maar vond geen rust, omdat telkens zulke gewichtige zaken mij onder de aandacht kwamen, welke ik maar niet verdrijven kon.

Dan werd ik bepaald bij het lijden van Christus; ik zag hoe Hij Zijn volk was voorgegaan en hoe Zijn volgelingen daarin moesten en zouden delen.

Het was voor mij niet voldoende om af te scheiden voor het oog der mensen. Maar wel door God afgescheiden te zijn en onderscheiden voor de mensen, dat wij kinderen Gods waren, die in alles door Zijn vreze werden geleid.

Ik was nog niet los, dat gevoelde ik wel; daarom ging ik nogal eens naar deze of gene leraar, die ik graag hoorde.

Ik had het dan bij tijden nog wel eens goed. Maar wanneer ik mij dan afzonderde en de zaken voor de Heere bracht, werd het mij duidelijk, dat de kudde des Heeren aldaar niet legerde.

Het was mijn verzuchting, dat de Heere mij duidelijkheid mocht schenken in deze en mij Zelf zou uitleiden. Mijn oog was op Hem geslagen en ik vertrouwde op Hem, Die de zijn veilig leidt.

Ik wist toen nog niet waartoe dit alles; maar later werd mij dit duidelijk.

Ondertussen had Ds. Scholte al meermalen hier en daar in schuren gepreekt. Ook dit werd verboden. Daarop werd het Woord door hem in het open veld verkondigd. Maar ook dit werd verhinderd. Maar hij bleef volharden en liet zich door niemand uit het veld slaan. Hij ijverde voor de zaak van God.

Toen hoorde ik, dat Ds. Scholte voornemens was op eigen grond en erf te Genderen, het woord des levens te verkondigen. Ik ging daar ook heen.

Toen ik in het dorp kwam, zag ik het paardenvolk reeds rijden. Mijn vlees kromp ineen. Het zal hier niet goed aflopen, dacht ik.

Ik kon niet meer terug; maar op die mannen had ik het niet begrepen. Ik werd als voortgedreven. Mijn oog was naar boven gericht. De Heere kon ons beschermen en onder Zijn hoede zijn wij veilig. Mijn vrees week.

Toen Ds. Scholte aan het preken was, kwam de burgemeester hem nog storen. Hij zei

op last van de koning te komen. Maar het baatte hem niet, al was hij met een grote macht gekomen. Ds. Scholte drukte het hem op de consciëntie en zei hem het oordeel Gods aan; maar ging evenwel door. Ik was toen in huis. Daar werd ons geboodschapt, dat zij de dam opkwamen.

Ik gevoelde kracht van boven en moest het huis uit. Ik stond naast Ds. Scholte en gevoelde zoveel vuur in mijn ziel, dat ik uit liefde tot hem, met Petrus het zwaard zou genomen hebben; maar dat mocht niet.

Alles liep tot heden nogal goed af. Er werd geen leed gedaan en daarin mocht ik de hand Gods opmerken. Verblijd en getroost ging ik huiswaarts, omdat de Heere mij zo gesterkt had.

EEN OEFENING TE POEDEROYEN OP 26 JULI 1835 EN GAMEREN

Enige tijd daarna vernam ik, dat Ds. Scholte te Poederoyen zou prediken. Ook daar besloot ik heen te gaan en ben er met veel genoeg geweest. Alles liep daar zonder enige stoornis af.

Onderweg hoorde ik wel van paardenvolk spreken. Maar ik had hoop op God en was goedsmoeds, zodat ik zei: "Al moet ik daar sterven, wat nood, mijn ziel gaat dan toch naar de hemel."

Men vroeg mij: "Staat gij daarin zo vast?"

Mijn antwoord was: "Niet in mijzelf. Maar wel in mijn getrouwe God en Zaligmaker en daarmee kan ik nooit omkomen."

Na verloop van enige tijd preekte Ds. Scholte weer te Gameren. Ik had een innig verlangen ook daarheen te gaan.

Wel kwamen er leeuwen op de weg en men trachtte mij er van terug te houden. Men zei, dat een grote macht paardenvolk zou komen om het te beletten.

Mijn voornemen stond echter vast en ik zei: "Ik kan het niet helpen. Maar hoop er toch heen te gaan."

Men zei: "Gij loopt om uw leven te verliezen. Gij zult er nog eenmaal uw kop en uw leven bij verspelen."

Ik antwoordde: "Ik zoek mijn eigen leven niet. Maar wil het verliezen, om Christus en der waarheid wil. Weet het, dat Jezus' volgelingen niet zijn gesteld om zichzelf te leven. Maar Hem, Wiens eigendom zij geworden zijn door genade, daar Hij ze kocht met Zijn dierbaar bloed."

Wanneer het mij gegund wordt daarin een blik te mogen slaan, dan acht ik mijn leven niet te dierbaar voor mijzelf. "Naar goede raad wil hij niet horen", zeiden zij, "laat hem dus zijn eigen zin doen en de gevolgen daarvan ondervinden."

"Uw raad," zei ik, "heeft bij mij geen ingang. De Heere is mijn Leidsman. Met Hem ben ik veilig en onder Zijn hoede ben ik gerust. 'k Mag vertrouwen op de Heere, mijn God, Die mij tot hertoe heeft gedragen en gespaard. Hij is nog dezelfde. Bij de Heere is geen verandering of schaduw van omkering."

't Was zondagmorgen. Psalm 105:5 en 6 mocht ik met geloofsvertrouwen opzingen. Daarin lag mijn sterkte. Daarmee kon ik de weg opgaan. Deze woorden bleven mij bij en zo kwam ik te Gameren aan en zag dat men al bij elkaar schaarde.

Er was veel volk op de been en een vreselijk rumoer werd overal vernomen, terwijl men mompelde: "Dat zal er spannen vandaag."

Deze en dergelijke uitdrukkingen vielen mij in het vlees. Schrik en beving greep mij aan. Ik dacht aan huis en hoe zij mij terug hadden willen houden. Ik raakte door ongeloof aan het redeneren en mijn moed begon mij te begeven.

Doch daarop kwamen mij weer krachtig de woorden te binnen, die ik 's morgens thuis had opgezongen en greep weer moed, hoewel met veel vrees.

Toen ik de boomgaard inkwam, liep daar een grote schaar volks. Wij zagen van daar uit wel zestig man te paard en velen van hen spraken zo onbevreesd, dat mijn vlees sidderde en

beefde.

Ik stond zuchtende en biddende achter de wagen, onder opzien tot God, Die ons alleen kon bewaren, te midden van deze stokebranden.

Nadat Ds. Scholte zijn plaats had ingenomen, ging hij voor in het gebed, smeekte God om een zegen en beval ons in Zijn hoede aan, opdat we in rust en vrede mochten samen zijn. Toen kwam de burgemeester, als een gezant van de macht der duisternis, en zei: "Zwijg." Daarna zei hij: "Zijt gij gezind om op te houden en het volk uit elkaar te laten gaan? Ik mag het ingevolge de wet niet toelaten, welke ik als burgemeester heb te gehoorzamen."

Ds. Scholte antwoordde: "Ik heb de wet ook gelezen en vertrouw deze evengoed te verstaan als uw Edelachtbare, want zij verbiedt het niet zoals gij. Die vrijheid veroorlooft gij uzelf. Maar het zal voor u vreselijk zijn, wanneer gij voor de Koning der koningen zult moeten verschijnen en rekenschap zult moeten geven van uw daden. Dan zullen het vurige kolen op uw ziel zijn, dat zeg ik u aan."

En nog veel meer andere woorden voerde Ds. Scholte hem tegen, waaruit bleek, dat de Heere God hem mond en wijsheid gaf. Het gezicht van de burgemeester veranderde, en hij zei: "Ik moet mij aan de wet houden."

Ds. Scholte antwoordde: "Blijf dan bij die wet en verwerp die van die grote Koning; maar weet het, dat het voor u, zo voortgaande, eenmaal een hel in de hel zal uitmaken." "Ik heb tegen uw woorden niets", antwoordde de burgemeester, "maar vraag u nogmaals: wilt ge ophouden en het volk uit elkaar laten gaan? En wilt ge van eens anders grond afgaan?"

Toen zei Ds. Scholte: "Over het volk heb ik niets te zeggen en wat de grond betreft, daartoe is mij vrijheid verleend, om daarop te prediken en een godsdienstoefening te houden. Het merendeel van degenen die hier zijn, is het om God te doen, zij hebben de grote Koning leren vrezen en eren boven alle koningen."

Hij vervolgde: "Laat uw macht hier komen om ons te beschermen en alles zal goed aflopen."

Hierop antwoordde de burgemeester: "Ik zie wel, dat gij niet naar mij hoort. Het zij zo. Gij moet de gevolgen dan maar afwachten."

Toen verzocht Ds. Scholte om nog een woord te mogen spreken. Na daartoe vergunning bekomen te hebben zei hij: "Gij zijt gewaarschuwd. Ik vraag u, wat is in deze nodiger, de koning of de Koning der koningen te gehoorzamen? Ik hoop de Koning der koningen te gehoorzamen ten einde toe en in deze te volharden."

Toen keerde de burgemeester zich om en toonde zich een duivel in boosheid. Hij ging naar de gereedstaande bende en gaf hun tot gewelddadigheden vrijheid.

Er werd een psalm opgegeven en gezongen. Ik zat als verhemeld op de wagen van 's Heeren vrijwillig volk naar Psalm 110, en dat onder de slaande roede van de helse macht. Het scheen in die ogenblikken, alsof zij een haastig verderf onder ons wilden aanrichten; want met een duivels welgevallen vielen zij op ons aan. Ik zong en verlustigde mij in de Heere, toen ik mij van alle zijde omsingeld zag door die woeste bende.

Zij sloegen met hun sabels op mijn vlees; zij duwden mij van de ene naar de andere kant; maar ik zag geen gevaar. Ik werd van de wagen geworpen en viel op de grond. Maar ik voelde er niets van.

Ik stond weer op. Maar ik wist niet hoe, want van alle zijden vielen slagen en werd er gebeukt, onder de uitroepen: "Vooruit!"

Ik wilde echter Ds. Scholte niet verlaten; maar met stoten en slaan dreven zij mij de boomgaard uit.

Ik dacht aan de geselslagen en kruisiging van mijn lieve Heiland en Zaligmaker, en zo waren mij de slagen zoet en aangenaam. Ik mocht het gewillig lijden, om Zijntentwil, Die vrijwillig geleden had voor mij. Het was alles door Zijn genade.

Ik mocht er grote genade in zien, smaadheid te lijden om 's Heeren wil. Mijn ziel sprong op van vreugd in de God mijns heils.

Ik zag Ds. Scholte niet. Maar hoorde zeggen: "Zij zullen hem doodslaan." Ik wilde de boomgaard weer ingaan. Maar zag hem toen juist aankomen met zijn Bijbeltje onder de arm. Toen hij in huis kwam, omringden hem allen van blijdschap en waren verheugd, dat hij aan het gevaar was ontkomen en zich weer in hun midden bevond.

Velen waren zodanig door de schrik bevangen, dat zij behoefte aan water hadden.

Na de middag gingen wij naar Gorinchem. Daar namen wij afscheid en gaven elkaar blijmoedig de hand.

DE AFSCHIEDING VAN MARINUS VAN DE GIESEN

Op 17 februari 1836 schreef hulpprediker J.P.H. van Hulsteijn aan het classicaal bestuur van Zaltbommel, dat twaalf personen zich hebben afgescheiden, waaronder Marinus van de Giesen "en deszelfs huisvrouw, welke laatste echter nog geen lidmaat was."

Terwijl ik huiswaarts ging, raakte ik in overdenking dat de ware kerk hier geen plaats meer had. Maar uitgeworpen

werd. Daardoor maakte mij de Heere los van die kerk, waarin de afgodendienst hand over hand toenam.

Het was mij thans duidelijk, hoe de Heere sommige Zijner knechten tot een bijzonder einde wilde gebruiken, opdat zij door daden zouden tonen, dat zij het in leer en leven met de Dordtse vaders van 1618/19 eens waren, op grond van Gods Woord daargesteld.

Daarmee gevoelde ik mij verenigd en kon betuigen met hen een even dierbaar geloof ontvangen te hebben en volgde hen daarom na als ware herders, wier stem ik had leren kennen. Het was mijn begeerte geworden door daden te tonen, dat ik het met de onvruchtbare werken niet eens was en daarmee niet langer gemeenschap kon hebben. En ik verenigde mij niet alleen. Maar liet mij ook openlijk aansluiten bij de ware strijdende kerk, die Christus hier op aarde heeft.

Het was mij nu duidelijk, dat de Heere mij al menigmaal uitgeleid had en ik gevoelde een gewilligheid in me, om de waarheid te blijven omhelzen en door genade de leugen tegen te staan, want dit was de begeerte en de keus van mijn ziel. Christus, de Gekruiste lief te hebben met mijn ganse hart en ziel, en Hem te volgen door bezaaide en onbezaaide landen, ziedaar de grondtoon van mijn ziel.

Met Gods volk, dat bij de wereld en bij degenen die gerust waren, veracht was, vervolgd en geplaagd werd, wilde ik samengaan, ook al schreeuwde vlees en bloed daartegen. Wij ondervonden maar al te zeer, dat de weg van de kinderen des koninkrijks, met distelen en doornen was bezaaid.

Ik kon echter met de apostel getuigen, dat het mijn innige begeerte was, om de goede strijd te strijden.

Opdat ik aan het einde van de loopbaan met alle getrouwe kinderen Gods zou mogen zeggen: "Ik heb de goede strijd gestreden; ik heb het geloof behouden; voorts is mij

weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, welke mij de Heere, de rechtvaardige Rechter, in die dag geven zal, en niet alleen mij. Maar al degenen die Zijn verschijning liefgehad hebben", 2 Tim. 4: 7, 8.

Naarmate er leven was, gevoelde ik mij gewillig onder het juk en werd door 's Heeren genade een blijmoedig kruisdrager achter de Heere.

Ds. G.F. Gezelle Meerburg en J. van Rhee werden ook uit hun post ontzet en uit de synagoge geworpen. Het scheen dat de vijanden de overwinning zouden behalen.

Maar met deze waardige mannen ging weer een groot aantal uit, waardoor zij getuigenis gaven, dat zij liever met Gods volk kwalijk behandeld wilden worden, dan voor een tijd de genieting der zonde te hebben.

Veel leraren preekten voor stoelen en banken, en dit wekte de vijandschap hoe langer hoe meer op. Maar het was hun eigen schuld, daar zij door hun goddeloze handelwijze, het volk des Heeren zelf hadden verdreven.

Zij hadden de waarheid, die naar de godzaligheid is, door redenen zonder wetenschap verduisterd. Daarom zocht het ware volk het in hun huizen.

Toen die leraren echter zagen dat hun heerlijkheid was verdwenen, vormden zij met negentien personen het plan, om het arme volk nog meer te drukken. Dit was wel strijdig met Gods Woord. Maar door de genade onzes Gods mochten wij pal blijven staan en gaven geen gehoor aan de sirenezang van die ontrouwe knechten. Zij konden echter niet rusten.

De burgemeesters met hun aanhang werden door de duivel en hun boze hart aangedreven, om het volk van God te verdrijven en ze onder de band hunner geboden te brengen, onder voorgeven dat het de wet des konings was. Zij ontboden soldaten en straften het volk met inlegering.

Velen werden hierdoor verschrikt en onderwierpen zich door blindheid en vrees. Deze kleinmoedige zielen vreesden meer degenen die slechts het lichaam konden doden, dan de Heere, Die machtig was de zwakke te maken tot een held.

Het werd mij hoe langer hoe duidelijker, dat 's Heeren volk zwak bleef in zichzelf. Maar alleen krachtig was in God. "Wie is de man", zo moest ik zeggen, "die Gods leidingen kan bevatten!" Gods weg ligt veeltijds in de diepte.

O, ik kan het mij zeer goed voorstellen, omdat ik uit eigen ervaring weet, dat we soms beven door het ritselen van een blad: "Zonder Mij kunt gij niets doen." Was dit meer onze innige overtuiging, we zouden dan meer onze diepe afhankelijkheid gevoelen en onder biddend opzien tot de Heere, onze weg bewandelen.

Wij merken zo weinig op wat de Heere aan ons doet. Alleen dan, wanneer Hij ons door Zijn Geest en genade er bij bepaalt, dan kunnen we er iets van vatten en verstaan.

Wij zijn zo hardleers en hard van hart - daardoor doen we onszelf zoveel kwaad. De Heere bewaart Zijn volk als het zwart Zijns oogs, en in de dag der verdrukking geeft Hij hun kracht naar kruis.

Ik had het reeds zo menigmaal ondervonden, dat we alleen door het geloof overwinnaars zijn in de strijd des Heeren en door Hem kloeke daden kunnen doen.

VERHUIZING NAAR WAARDHUIZEN

In het jaar 1836 vertrok ik van Aalst naar Waardhuizen. Daar gekomen, ontmoette ik broeders en zusters, met wie ik hartelijk verenigd was. Maar in het bijzonder werden innige banden gelegd met Govert Pellikaan en Jan de Jong. Ik mocht geloven dat zij in waarheid de Heere vreesden.

Ik was echter toentertijd niet bijzonder opgewekt, zo zelfs, dat ik hen niet kon vatten in hun bijzondere werkzaamheden. De ijver Gods had hen aangegrepen. Ik werd daardoor

menigmaal beschaamd; maar zij konden het mij niet geven, daarvan was ik overtuigd. Maar ik bleef onder dit alles koel. Dan kwamen de woorden uit de Openbaring mij wel eens onder de aandacht: "Omdat gij noch heet, noch koud zijt. Maar lauw, daarom zal Ik u uit Mijn mond spuwen."

Daardoor geraakte ik in overdenking en dit bracht mij voor de Heere, met de belijdenis, dat ik tot alles onbekwaam was en mij zonder Gods Geest noch roeren, noch bewegen kon. Daarom moest ik uit de diepte tot God roepen, om door Hem weer te worden opgericht, opdat Hij het heilig ijvervuur in mij mocht doen ontvlammen, in liefde tot de Heere en Zijn eeuwige waarheid.

Merkbaar kwam er verandering en leven in mijn ziel. Maar het scheen mij toe, alsof de Heere geen welgevallen in ons had en we niet in Gods weg waren. Het was dan ook mijn verzuchting, dat de Heere verandering en Zijn Geest in onze harten wilde geven, opdat we Hem alleen volgen en in de vreze Zijns Naams werkzaam zouden zijn.

"Och, Heere! schenk ons Uw licht en Uw waarheid; gun leven aan mijn ziel en aan de zielen dergenen aan wie Gij in Christus een welgevallen hebt."

We mochten met niet meer dan negentien personen bij elkaar zijn. Maar nadat de militairen weg waren, werd daarop niet meer gelet.

Maar dat ging op de lange duur niet goed; daarom huurden wij een schuur om zo bij elkaar te kunnen komen. Wij hadden nu enige tijd rust in onze godsdienst oefeningen.

Ook onze dominee preekte eens bij ons. Daar kwamen echter de burgemeester en secretaris op af. Zij wilden ons van daar verdrijven, want dit was te veel van hun lankmoedigheid gevergd. Zij zeiden ons, dat zij het niet mochten toelaten. En hoewel hun de waarheid werd gezegd, zowel door deze en gene als door Ds. Gezelle Meerburg, werd evenwel hun boze hart nog meer verhard onder dit alles.

"Wij zullen," zo spraken zij, "die saamgerotte vergadering wel uitroeien." Zij gingen voort met hun vijandschap lucht te geven. Maar wij stoorden er ons niet aan, gingen voort en we bleven volhouden.

Het scheen dat er ijvervuur in de harten van de onze was uitgestort. Velen besloten met ons door te gaan, zeggende: "God heeft alles in Zijn hand en kan ons wel beschermen, tegen de vijanden die van vijandschap blaken."

Ik was in die dagen vol vrees en klein van moed, daarom sprak ik weinig en als ik naar het gezelschap ging, was ik veeltijds beklemd. Maar wanneer ik het Woord Gods hoorde lezen, week mijn vrees, en werd dan gesterkt.

Dit ondervond ik bijzonder in de morgenstond, toen er boden tot ons gezonden werden, met de opdracht dat we uit elkaar zouden gaan, zeggende: "De marechaussees komen daar reeds aan, om u met geweld uit elkaar te drijven."

Wij gingen vrijmoedig door, tot de marechaussees met groot geweld binnen kwamen. Zij spraken de huisbaas aan, welke zich niet van zijn stuk liet brengen. Hij was een natuurlijk mens.

Daarop vroegen zij de voorganger, wie hem daartoe last en vrijheid had gegeven.

Deze antwoordde hen: "Ik heb de last en de vrijheid voor me liggen", wijzende op de Bijbel.

Zij ontstaken in toorn. De wachtmeester zei: "Ik vraag u in des konings naam, of gij er uit wilt gaan, ja of nee."

Toen zei er een uit ons midden: "Zit maar."

Daarop liet de wachtmeester zijn manschappen binnenkomen. Het scheen dat die ons allen wilden doodslaan. Een man werd zodanig gekwetst, dat men een dokter moest halen en nog een ander werden zijn kleren stuk gehakt. Ik had wel slagen ontvangen. Maar voelde er niets van, daar ik bijzonder gesterkt werd.

De laatste stoot die ik ontving, was met een kolf van het geweer tegen mijn kin, waarop ik de deur werd uitgeworpen. Ik keerde mij echter om en zei: "Ik moet r weer in."

Zij vroegen mij: "Hoort u hier?"

"Nee", zei ik, "maar ik moet er toch weer in", en ging naar binnen.

Daar zaten de burgemeester en de secretaris.⁹

Ik voelde het ijvervuur in mij branden en ontving kracht van boven. Ik zei tegen hen: "Indien u wist wat u deed en wie u aantast, u zou wel aflaten; maar het is verborgen voor uw ogen. Het wee wordt over u uitgeroepen van de hemel. Vreselijk zal het voor u zijn, indien ge u niet bekeert. Het zullen vurige kolen op uw zielen zijn. Alsdan zult u weten, wat u gedaan hebt."

Toen zei een der marechaussees tegen mij: "Wat doet u hier in dit huis van spinnenkoppen? Ga naar de kerk, daar is alles schoon en zindelijk."

Ik voelde des te meer het ijvervuur in mij branden en ik antwoordde hem: "Zou ik daar naar toe gaan? Ik ben er wars van geworden. Het is ons niet te doen om een schoon huis. Maar om het Woord van God. Wij vrezen God, Die gij niet kent. Die God, Die wij vrezen en dienen, wens ik te blijven aankleven, in weerwil van alles wat er tegen komt.

Wil ik u eens zeggen hoever u het brengen kunt? U kunt mij grijpen en in de gevangenis werpen. U kunt mij zelfs op het schavot brengen, en indien God het toelaat, mijn hoofd wegnemen en dan is het voor u afgedaan. Dan brengt u mijn ziel in de hemel. Maar de uw in de hel."

Het vuur van gramschap straalde hen uit de ogen. Maar zij zeiden niets.

We konden echter niet meer met onze godsdienstoefening doorgaan, daar het ons belet werd. We moesten nu telkens van de ene naar de andere plaats vluchten en de uitoefening der godsdienst stelen, zowel 's morgens als 's avonds.

Het veiligst was echter, onze bijeenkomsten in stilheid te houden.

Broeder Pellikaan was al eenmaal voor de Rechtbank geweest. Hij werd bijzonder gesterkt en aangedreven om vol te houden.

Zij zagen echter geen kans om de godsdienstoefeningen van Gods volk helemaal te verhinderen. Wij gingen dus voort van de ene plaats naar de andere; maar er was nauwelijks meer een plaats te krijgen.

In de maand januari werd ik ziek en dit duurde tot februari, toen richtte de Heere mij weer op.

Op bijzondere wijze had de Heere mij gesterkt naar de ziel. Bij vernieuwing mocht ik geloven, dat ik het eigendom van Christus was. Deze bezoeking had dus een gezegende uitwerking voor mij.

Ik genoot van de broeders Pellikaan en De Jong veel vriendschap in die dagen. Daardoor werd de broederband nog nauwer toegehaald.

Ik vroeg aan broeder Pellikaan hoe het met het gezelschap ging. "Och", zei hij, "dat gaat nogal, dan hier en dan daar; maar we zullen het nu van huis tot huis voortzetten."

Ik zei: "Dan moet u het bij mij ook doen houden."

Een paar zondagen daarna was de beurt aan mij. De burgemeester bracht met nog iemand ook mij een bezoek. Onder het zingen gingen zij weg.

Toen kwam Jan Pellikaan ook met iemand binnen en vroeg aan mij, of ik de mensen binnen had laten komen. Ik zei: "Ze zijn er ingekomen."

⁹ De heren A.B. van de Koppet en S. Middelkoop

Daarna vroeg hij of ik ze eruit wilde laten gaan. Ik zei: "Ik laat ze er niet uit gaan; want ik ben het met deze leer eens, houd mij daaraan vast en wens daarbij te blijven."

Toen vroeg hij het in het algemeen. Maar niemand gaf daar antwoord op.

Vervolgens deed hij dezelfde vraag aan de voorganger en schreef alles op, ten einde proces-verbaal te kunnen opmaken. Dit geschiedde die dag tweemaal.

Later vernamen wij, dat alles naar de Rechtbank was opgezonden.

Nu werd het openbaar wie voor de Heere alles veil hadden; have en goed, ja, de gevangenis niet vreesden voor de Heere en Zijn waarheid.

Velen gingen terug en keerden ons de rug toe, ja, sloten zelfs hun huizen voor ons. Toen het op een beslissing aankwam, lieten velen zich bang maken en bogen zich voor de afgoden. Zij vreesden degenen die het lichaam doden konden. Maar niet de Heere, Die lichaam en ziel kan verderven in de hel. Ik voelde zoveel liefde tot de Heere en Zijn Woord in mijn ziel, dat ik mijn huis zou openzetten voor Zijn zalige dienst, al weigerden al de andere.

In het laatst van de week zei broeder Jan de Jong tegen mij: "Zondag zullen we bij u vergaderen, indien u er niet op tegen hebt."

Dit onverwachte greep mijn vlees geweldig aan. Maar het maakte mij werkzaam voor de Heere en ik vertrouwde mij met alle noden en bezwaren de Heere toe, Die machtig was ons te bewaren en te beschermen tegenover hen, die Sion gram waren.

Zondagsmorgens kwam Jan de Jong met broeder Pellikaan bij mij, om de godsdienstoefening te houden.

Nauwelijks waren wij begonnen of we kregen bezoek van de burgemeester, die mij vroeg: "Hebt u de deur opengezet?"

Mijn antwoord was: "Ja."

"Hebt u hun vrijheid gegeven om erin te komen?"

Ik zei: "Zij zijn er ingekomen."

"Wilt u ze eruit laten gaan?"

"Daartoe heb ik geen vrijheid."

Toen sprak hij de voorgangers aan. Deze gaven hem een gewichtige les; maar het had op hem niet de minste invloed. Hij vroeg of zij 's konings wet wilden gehoorzamen.

"Wij wensen de Koning der koningen te dienen, naar Zijn Woord tot het einde toe, wat er ook mee in verband mocht staan."

"Het is onze keuze", zeiden zij, "de Heere Jezus te volgen, Hem te belijden en Zijn kruis op te nemen, hoe de weg ook gaan mag, hetzij ten dode, hetzij ten leven."

Vervolgens werd in het algemeen gevraagd of zij eruit wilden gaan. Maar het antwoord luidde: "Nee."

Die dag werden er twee processen-verbaal opgemaakt en naar 's-Hertogenbosch opgezonden.

Onze voorzanger viel ons af en liet zich door vrees bevangen. Nu moest broeder De Jong dat op zich nemen.

De Heere gaf ons sterkte en kracht tot de strijd die aanstaande was. Onze vrees werd weggenomen en wij gingen blijmoedig door.

Men wilde ook ons door dreigementen uit het veld slaan. Het gerucht deed de ronde, dat de volgende zondag de marechaussees zouden komen en ons doodslaan.

Het ongeloof en ons bedrieglijk hart zeiden: Het zal gebeuren. Het geloof echter sterkte zich in de Heere.

Met de Heere konden wij in de strijd staande blijven, de overwinning was ons toegezegd.

We hebben dit nadrukkelijk ondervonden, toen wij voor de Rechtbank stonden en

belijdenis moesten doen van ons geloof en onze hoop. Met vrijmoedigheid mochten wij spreken en het oordeel Gods op hun consciëntie leggen. Wij konden toen door de kracht des geloofs getuigen, liever met Daniël in de kuil der leeuwen en met de jongelingen in de brandende oven geworpen te worden, dan onze Heere en Heiland te verloochenen. De God van Daniël is ook onze God, met Hem staan en vallen wij.

Wij werden als rechtvaardigen onrechtvaardig beboet. Men oordeelde dat wij boosdoeners waren, stijfhoofdig en onwillig. Zij verhardden zich tegen de Heere en Zijn eeuwige waarheid.

De ene boete werd ons opgelegd na de andere. De Heere was ons echter nabij. We mochten de beroving onzer goederen met blijdschap aanschouwen, ziende op Hem, de overste Leidsman en Voleinder des geloofs, Die is en Die was en Die komen zal, om ons te verlossen en op te nemen in Zijn heerlijkheid. Ik geloofde vast dat de Heere mij en mijn medestrijders zou bewaren. De Heere hield ons staande.

Wanneer we het nodig hadden, ontvingen wij mond en wijsheid. De liefde dreef de vrees buiten.

De gedurige reizen naar 's-Hertogenbosch waren voor ons zalige tijden, want we mochten veel van de hemelse zaligheid smaken.

Waar de wereld onze schande in stelde, dat was ons een grote eer. Mattheüs 10: 32-36 was ons tot troost en sterkte. Wij ondervonden met nadruk, dat onze Heere niet was gekomen om vrede te brengen op de aarde. Maar het zwaard.

In maart 1837 werd broeder Govert Pellikaan, voor de boete die onvoldaan was, door de marechaussees, geboeid als een booswicht, naar de gevangenis gebracht, ja, zelfs schandelijk mishandeld. God was hem echter nabij en deed hem met blijdschap zijn weg bewandelen.

Zondag op zondag werden wij opgeschreven, en de ene dagvaarding volgde de andere. Maar wij letten er niet op. Onze schuld was in Christus voldaan, Zijn liefde was de banier over ons.

Met broeder De Jong mocht ik in gehoorzaamheid onder de vervolging doorgaan, staande in 's Heeren kracht, Wie alleen de eer toekomt. Ik mocht leunen en steunen op de Heere. Nog meer wegen van druk waren voor mij ophanden. Ik gevoelde dit wel. Maar wist niet vanwaar die komen moesten, dan toen het vertrek uit mijn woonplaats daar was.

Tot hiertoe schreef Van de Giesen zelf. Ziekte, die zijn overlijden ten gevolge had, heeft hem verhinderd dit schrijven tot een einde te brengen.

GEVANGENNEMING EN OVERLIJDEN

Beschreven door C. Dominicus

"De gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn", zegt Salomo. Hieraan gedachtig en met deze afgestorven broeder van nabij bekend en in veel zaken oren ooggetuige zijnde, achtte ik mij verplicht de beschrijving van deze levensgeschiedenis ten einde te brengen. Opdat de veel achtergelaten broeders zouden weten, wat onze ouden hebben te lijden gehad om de waarheid.

Nadat Marinus van de Giesen uit zijn woonplaats vertrokken, was, kwam hij in een zodanig bouwvallig huis, dat hij zelfs tegen de regen niet beschut was. In hem is bevestigd: "De arme wordt van zijn vrienden gescheiden", Spr. 19: 4.

Evenwel mocht hij de goedkeuring Gods in zijn ziel ondervinden en geloven dat hij, hoe ook beproefd, verwaardigd zou worden om als goud uit te komen. Door de genade zijns Gods mocht hij volharden tot het einde toe. Hij week niet af ter rechter-, noch ter

linkerhand.

De vijanden werd toegelaten hun ware aard en gedaante te vertonen.

Eindelijk werd hij met zijn geliefde broeder Jan de Jong, in het huis van burgerlijke en militaire bewaring te 's-Hertogenbosch geplaatst, waarheen vroeger ook Govert Pellikaan reeds was gebracht.

Het was omstreeks het einde van de maand juni. Bijzondere toestanden heeft hij daar doorleefd en veel van zijn God mogen genieten.

Uit zijn nagelaten geschriften en zijn brieven, door hem in de gevangenis geschreven, zal dat ons op het duidelijkst blijken. Onder andere tekende hij dit op:

De 20ste september 1837 bevond ik mij in de gevangenis zo dodig en ledig. Ik ontdekte wel begeerten. Maar geen gevoelige zucht in mij.

Later werd stille berusting in mijn gevangenschap mijn deel. Ik kon 's Heeren weg goedkeuren en mocht de Heere in oprechtheid belijden, ook voor mijn medegevangenen. Wel meenden zij, dat ik mij niet recht verklaarde; maar ik ontwaarde dat de Heere mij mond en wijsheid gaf.

Het was steeds mijn bede: "Och, Heere! wees ons des daags tot een wolkkolom en des nachts tot een vuurkolom. Dek ons met Uw vleugelen en doe ons in Uw hoede delen, opdat we Uw liefde ervaren mogen."

Even als de beminden des Heeren, kreeg ik het in de slaap. Ik geloofde: de Heere zou ons beschermen en bewaren, zelfs onder de hand van de vijand.

Gods Geest werkte krachtig in mij. Soms werd ik zo overstelpt door de liefde, dat ik als verslonden en los van alles was. De liefde van mijn dierbare Heere en Heiland was de banier over mij. De liefde zag ik gegrond in Zijn offerande en daaraan had ik genoeg voor tijd en eeuwigheid.

Niets kon mij daarvan scheiden.

Met blijdschap in mijn God vervuld, achtte ik op geen ding. Het hemels manna vloeide rijkelijk en het water des levens stroomde uit de Fontein des heils, en dat alles om niet. Ik had rust en vrede met God.

Ik kon daarom in God verblijd, van ganser hart zingen:

"Mijn geest verheugt zich, z' is verblijd

In Godes eer en heerlijkheid.

Mijn lust ligt boven 't stof verheven,

Om God alleen de eer te geven.

Eenmaal zal ik mijn God aanschouwen,

Mijn hoop, de grond waarop ik bouwe;

Dan zal ik God, mijn God nog loven,

Hem brengen heerlijkheid en lof,

En Hem door zijn kracht dan vrezen,

En onophoudlijk voor Hem staan.

Gij, die met mij de Heer' mag vrezen,

Hebt gij geen lust om op die baan

Met mij te gaan; 't zal zeker wezen,

Dat heil zal eeuwiglijk bestaan.

Wat zou Hij meer nog kunnen geven,

Als zulk een zalig hemelleven?

Och, werd het u van God gegeven,

Die keus te doen voor 't eeuwig leven.

God zal de zijn nooit begeven.

*Maar altoos in hen blijven leven;
 Zolang tot uit dit aardse stof,
 De geest zal gaan naar 't hemelhof.
 Daar zal het zijn: Looft God de Heer,
 Looft Hem met blijdschap en met eer,
 Die waardig is om te ontvangen
 Lof, eer, aanbidding, feestgezangen."*

Het is mij een aangename plicht, als deelgenoot van het lijden en de strijd om des geloofs wil, nog het een en ander omtrent onze afgestorven broeder mee te delen en aan de vergetelheid te ontrukken, terwijl ik nog in Mesech woon en in Kedars tent verkeer.

Het geluk en de rust des hemels misgun ik hem niet. Nee, veeleer verblijd ik mij daarin 't Verwonderde mij niet, dat de Heere hem spoedig afloste. Zijn zalig afsterven was mij tot verkwikking. Menigmaal heb ik verwonderd gestaan over de grote genade, die God aan hem geschonken had. En de Heere heeft mij goedgunstig willen gebruiken, om zijn zwakke hand te steunen en zijn stamelende tong te schragen.

In veel opzichten was hij ons ver vooruit, hoewel hij ten opzichte van gaven, zonder gedaante of heerlijkheid scheen, maar in de beoefening was hij een man. Niet dat hem geen gebreken meer aankleefden, want met al Gods kinderen had hij een natuur die bedorven was. En ook had hij gebreken, die hem in het oog van deze en gene minder aangenaam maakten.

De liefde echter had ons geleerd, gebreken in andere te dragen en hen te oordelen naar hetgeen God erin had gelegd. Wie kan zeggen: "Ik heb mijn hart gezuiverd, ik ben rein van zonden"?

Op zijn ziek- en sterfbed heeft hij weinig of geen bestrijding gehad. Veel zag hij op de trouw zijns Gods. Zijn hoop lag in Christus vast.

In het begin van december heb ik hem nog gesproken. Hij was toen in een zeer achteruitgaande staat naar het lichaam, zodat hij, naar mijn inzien, niet lang meer hier zou vertoeven. Maar spoedig zou heengaan naar het land der ruste, waar geen inwoner meer zal zeggen: "Ik ben ziek!" Waar alle tranen van hun ogen zullen worden afgewist. Uit een brief van broeder Jan de Jong vernam ik, dat hij drie uur voor zijn sterven, nog broederlijk afscheid van hem had genomen en verzocht mij zijn hartelijke groeten over te brengen.

Zijn ziel had vrede en met blijdschap des geloofs kon hij de laatste vijand tegemoet treden, die zijn banden zou slaken en hem overvoeren naar de hemel der heerlijkheid, om daar met alle vrijgekochten door het bloed des Lams, de Heere te dienen in Zijn tempel.

De 31ste december 1837, des morgens 9 uur ongeveer, ontsliep hij, ons nalatende twee getuigenissen, bevestigd door geloof en bevinding: "Die volharden zal tot het einde toe, die zal zalig worden", en "Let op de vrome en zie naar de oprechte, want het einde van die man zal vrede zijn."

De waarde van de achtergelaten geschriften mogen in het oog van de wereld weinig betekenis hebben, ik zelf wil daarover niet oordelen. Maar toch weet ik, dat beproefd goud, in zijn rechte waarde, door de kenner alleen, wordt gewaardeerd op de rechte prijs.

Worde het ons gegeven hem te volgen in zijn geloof en liefde tot de waarheid; we zullen dan niet beschaamd uitkomen. God schenke u, waarde lezers! genade, opdat ge

met bedachtzaamheid en opmerking deze letteren moogt lezen en er nog een zegen voor uw zielen in moge weggelegd zijn. Zo zij het.

Enige brieven van M van de Giesen

1. AAN ZIJN ZWAGER VAN DER ZALM

's-Hertogenbosch, 1 augustus 1837

Geachte zwager en zuster!

Ik gevoel mij gedrongen, om u enige letteren te zenden uit mijn gevangenis, waarin ik met twee geliefde broeders ben geworpen. Gij zult dit reeds gehoord hebben. Het zijn Govert Pellikaan en Jan de Jong.

'k Ben naar het lichaam gezond en wat mij tot schrijven noopte was, dat ik nog banden van liefde tot u gevoel, nademaal ik mag geloven, dat het u van boven gegeven is en gij het met ons eens geworden zijt, om uw hals te buigen onder het juk en kruis van Christus.

Ik hoop, broeder en zuster in de Heere! dat uw geloof niet mag verminderen. Maar van dag tot dag meerder worden. Om u alleen op Christus te verlaten, met een volkomen overgave en vertrouwen des harten aan Hem, Die de eeuwige Rotssteen en het leven uwer ziel is. Die gekomen is om te zoeken en zalig te maken wat verloren was.

U was dood en Hij gaf u het leven. U ging als een verdwaald schaap daarheen en Hij vatte u bij de hand en bracht u terecht.

U was ongelovig en Hij schonk u het geloof. U geloofde en Hij werd u dierbaar.

U was ontrouw en Hij maakte u getrouw. U was duisternis en Hij werd u ten licht.

Indien Hij Zich dan alzo aan u geopenbaard heeft, dan is de les tot u: "Wandelt voor Mijn aangezicht en zijt oprecht. Bewaart Mijn geboden en houdt Mijn inzettingen."

Dit gebod hebben wij van onze Koning ontvangen. Dit doende, zal de Heere, Die getrouw is, Zich niet onbetuigd laten. Gij zult dit ondervinden op de weg, die de Heere met u houdt. De vijand zal u wel eens tegenhouden en u bang maken. Maar geen nood. De Geest des Heeren onderwijst Gods kinderen op de weg naar de hemel en leert hen bij bevinding verstaan, dat het niet altijd een weg van voorspoed is voor de oprechten van harten. U weet immers wel dat er staat: "Veel rampen zijn des vromen lot. Maar uit die alle redt hem God."

Paulus spreekt van drie hoofdvijanden: de wereld, de duivel en het vlees. Maar dat niet alleen, we hebben ook de strijd tegen de machten en overheden, koningen en vorsten dezer eeuw, ja, zelfs tegen de geestelijke boosheden in de lucht. Nu is het hier zoals de Heere Jezus gezegd heeft: "Strijdt om in te gaan door de enge poort; want de poort is eng en de weg is nauw, die tot het leven leidt en weinigen zijn er die dezelve vinden", Matth. 7: 13, 14.

God is alleen Koning boven alle koningen en Die strijdt voor ons. Dat is onze hoop en ons vertrouwen. Daarop leunen en steunen wij. Hij heeft alles door Zijn almacht en kracht voortgebracht: hemel en aarde en al wat daarin is.

Ja, het ganse menselijke geslacht moet buigen voor Hem, wie hij ook zij; koningen en onderdanen, vorsten en overheden dezer aarde. Hij zal tonen, dat Hij alleen Koning is.

O mens, wie gij ook zijt, vriend of vijand. Eenmaal zal het onderscheid gezien worden tussen hem, die God gediend en die Hem niet gediend heeft. Een ieder zal weten, dat Hij God en Koning is.

Geducht zal die dag voor de goddeloze zijn en hen, die God niet kennen; want Hij is te rein van ogen om het kwade te aanschouwen.

Ja, in die grote dag zullen wij allen verschijnen voor het aangezicht des Heeren. Dan zullen de goddelozen roepen: "Bergen valt op ons en heuvelen bedekt ons voor het aangezicht des Heeren; want de grote dag des Heeren is gekomen, en wie kan bestaan", Openb. 6: 16, 17.

Maar gij, kinderen Gods! die de Heere liefhebt en vreest, let op de vrome en ziet naar de oprechte, want het einde van die man zal vrede zijn, Psalm 37: 37. Ja, zelfs het leven en de zaligheid tot in eeuwigheid, is hun deel.

En wij, ik en mijn gevangen broeders! mogen die dag met verheuging tegemoet zien en met blijdschap lopen de loopbaan, die Paulus voorstelde, vergetende hetgeen achter is en zich strekkende naar hetgeen voor is: namelijk Christus.

Lieve broeder en zuster! Ik kan u dat schrijven en mag u doen weten wat ik aan mijn God mag hebben, ook eer ik in mijn gevangenis was. Wat die lieve Zaligmaker mij doet smaken en proeven van het hemels manna, dat voor de wereld verborgen is, en hoe ik uit de fontein des heils wordt dronken gemaakt.

Zo zelfs, dat ik overstelpt wordt van de liefde Gods. Want die put van Jakob, die altijd vol is en vloeit, vloeide bij tijden en ogenblikken zo in mijn ziel, dat mijn geest wegvloot in tranen, die op de tichelen neervielen.

Soms was de liefde tot mijn Heiland zo sterk en werd ik dan zo van alles losgemaakt, dat het vergankelijk goed dezer wereld zijn waarde verloor, hetwelk de roest en mot verteert. Ik mocht mijn eigen leven verliezen en in Christus weer vinden. Hij werd de mijn en ik de Zijne.

Toen zei ik met Paulus: "Het leven is mij Christus en het sterven mijn gewin." Mij wordt gegeven een goed dat de eeuwigheid kan verduren, waarmee ik de dood kan tegengaan en niet beschaamd zal uitkomen.

Ziedaar dan, kinderen van God! die door het geloof de beloften hebt van dit en het toekomstig leven, wat hebt gij nog liever dan God?

Ik mag u in deze wel vragen: Wie zijt gij? Hebt gij nog een koe, kalf, huis, akker, vrouw of kinderen liever dan God? Dan moet ik u zeggen: Hebt gij de Heere Jezus nog niet hartelijk lief, dan kunt gij Zijn discipel niet zijn.

Gij geeft dan de Heere nog reden dat Hij van u wijkt en Zijn vriendelijk aangezicht van u verbergt en Zijn licht inhoudt. Gij bedroeft dan Gods Geest en het is uw eigen schuld als de Heere u loslaat en u niet nabij is.

Och, of gij met Israël, in deze dagen van benauwdheid, verdrukking en vervolging, het eens werd en kon getuigen: "Ik en mijn zaad, wij hebben het verdorven tegen de Heere." Hij zou dan terugkomen en u doen ondervinden dat Hij met u is, gelijk ik heb mogen ondervinden met mijn broeders, vanaf de tijd dat onze verdrukking een aanvang heeft genomen. Hij is ons een schild en sterke toren geweest.

Eerst zijn wij door de marechaussees vervolgd geworden, omdat wij godsdienst oefeningen hielden op de sabbatdag. Toen het niet gelukte met vleierij, gebruikten de vijanden geweld, zodat de drijvers ons op de hielen zaten; maar de Heere was voor ons.

De vijanden lieten niet los; want spoedig kwam de burgemeester onze rust verstoren, ons verzoekende uit elkaar te gaan; maar dit geschiedde niet. Hierop leverden zij ons over aan de wereldlijke rechter en daagden ons voor de vierschaar. Wij stonden echter in de kracht des Heeren. Hij was voor ons. De rechters eisten van ons gehoorzaamheid aan de aardse koning. Ik gevoelde toen kracht van boven en mocht hun zeggen: "Heren rechters! Die God, Die mijn God is, hoop ik alleen te dienen en Zijn eer aan geen andere te geven. Ik wens daarin te blijven volharden en door te gaan, hoe de weg ook liggen moge. Ja, al moet ik dan ook door banden en boeien gaan, ja, zelfs in de gevangenis en in de kuil der leeuwen of de gloeiende oven."

De Heere toont overal met ons te zijn en we mogen de goedkeuring Gods wegdragen. Dat was zo buiten de gevangenis en we ondervinden dit ook in de gevangenis in ruime mate. De Heere laat Zich niet onbetuigd.

Wij worden wel verdrukt en verstoten, en gelijk schapen ter slachting beschouwd;

maar dat is slechts een korte tijd, een verdrukking van tien dagen, en dan, dan zullen wij met Hem heersen in heerlijkheid.

Broeder Van der Zalm! ik ben met genoeg bij u geweest en had u nog verwacht bij mijn vertrek uit mijn woonplaats. Wat u teruggehouden heeft weet ik niet; maar ik was toch aan u gebonden. Ik heb nogal eens gedacht aan uw vrouw. Hoe gaat het nu met haar?

Ik ben thans een gevangen man en kan tot u niet komen, of tot een van mijn broeders en zusters. Ik hoop, dat u mijn brief zult ontvangen en lezen, en dat deze u ten zegen moge zijn, mocht het zijn ook voor uw vrouw en kinderen. De Heere zij u nabij en goed.

Indien u kunt, kom dan eens tot mij. Ik ben van huis gegaan en heb alles verlaten, zelfs vrouw en kinderen. Ik trok met de Heere op. Hij geleidde mij op reis naar 's-Hertogenbosch voor de Rechtbank. Hij bleef mij nabij ook in de gevangenis. God was mijn enige troost en toevlucht.

Ga eens naar Aalst en neem de brief mee naar de meester, de heer De Bok, Kraaije, Aart de Vos en de overige vrienden, niet met name genoemd. Doe hen de hartelijke groeten van hun gevangen broeder.

Wij bevelen ons in uw gebeden aan.

Ontvangt met moeder en haar huisgezin de groeten van hem die zich noemt,
uw broeder,

Marinus van de Giesen

2. AAN ZIJN VROUW EN KINDEREN

's-Hertogenbosch, augustus 1837

Geachte vrouw en kinderen!

Ik kan niet nalaten u eens te schrijven, wat ik aan God mag hebben in mijn gevangenis. De vertroosting van de Heilige Geest is mij door de Heere rijkelijk geschonken.

Hoewel van u afwezig, denk ik evenwel aan u, daar ge nu een verschoveling op deze wereld zijt en wellicht daarin nog uw vermaak zult willen zoeken. Maar och, dat ge het er niet in kon vinden, want daarin is de dood. Wat zou het te zeggen zijn, door de wereld verlaten te zijn en dan nog voor eeuwig verloren te gaan. De laatste dwaling zou dan nog erger zijn dan de eerste.

Vanaf de tijd dat ik met u in ondertrouw ben gekomen en een wettig verbond heb gemaakt voor God en mensen, en gij met mij voor de predikstoel stond, waar we belijdenis deden, wist ik wat ik aan mijn God had, terwijl mijn keuze oprecht was, die ik voor God uitsprak.

Wij staan tegenover de Heere in veel opzichten schuldig; maar dat heeft mij menigmaal voor God gebracht en heb ik betreurd.

Doch ik heb verzoening gevonden in het bloed van de Zone Gods, Die mijn Borg en Middelaar is bij de Vader en mij het leven uit vrije genade schonk.

Daarom is de dood voor mij geen dood meer. Maar een doorgang tot het eeuwige leven. Mijn leven is nu niet alleen vleselijk. Maar ook geestelijk.

Daar gij dit nog mist, ligt gij nog onder de vloek, waarop de eeuwige dood zal volgen, indien gij u niet bekeert. Och, dat de Heere uw harde hart eens mocht breken en ge uw knieën leerde buigen, wederkerende tot de Heere met berouw en leedwezen, vanwege uw zonden.

Het valt mij wel hard, dit tot u te moeten zeggen. Maar het is mijn dure roeping u getrouw te waarschuwen, want de dag komt dat we voor God moeten verschijnen en de Zoon des mensen komen zal om te oordelen de levenden en de doden. Dan zullen

wij tezamen voor de grote Rechter staan, Die ons oordelen zal.

Alsdan hoop ik voor God te staan, door en in Christus' gerechtigheid, Die mij heeft gekocht en vrijgemaakt door Zijn bloed.

Door Gods genade wens ik mij vrij te maken van uw bloed en uit liefde tot uw ziel u te waarschuwen. Hem, de heilige God, als een vertoornd Rechter te moeten ontmoeten, zal vreselijk zijn.

Och, deze taal is wel hard, geliefde vrouw! en het smart mij zo te moeten spreken. Maar tot nog toe kan en mag ik niet anders. Het zou anders in de jongste dag tegen mij getuigen, indien ik u de waarheid niet zei. Het wordt immers van mij geëist en ik hoop door Gods genade getrouw met u te handelen, zolang ik in dit leven ben.

God kent mij en u, en weet hoe ik verkeer voor mijzelf en voor u. Hij zij getuige tussen mij en u.

Het zou blijdschap voor mijn ziel zijn, te mogen vernemen, dat ge ten leven waart opgeschreven en tot de van eeuwigheid gekenden behoorde. Alsook dat de almachtige God mij als middel wilde gebruiken door dit woord van vermaning; want dient het niet tot uw voordeel, dan blijft het tot een oordeel voor u liggen.

Nu, geliefde vrouw! ik geloof wel, dat ge het er niet gemakkelijk onder zult hebben. Ook dat het kruis van deze wereld zwaar op u drukt en ge mij nog wel zult missen; maar ik kan u niet meer tot hulp wezen. Ge moet vluchten van de ene plaats tot de andere en ook ik weet niet waar gij blijven moet.

Het is mijn bede, dat de Heere God voor u mag zorgen, in Wiens hand ons lot en onze tijden zijn. De Heere is getrouw en rechtvaardig. Wij zijn ontrouw en bederven het gedurig voor de Heere. Daarom komt de Heere met Zijn roede, om ons te kastijden vanwege onze zonden.

Mogen dan deze kastijdingen u ten goede komen en u brengen tot de Heere, opdat ge in de nood moogt leren roepen tot Hem, Die uit genade redding, verlossing en uitkomst geven wil. Ge zoudt dan in de rechte koers en op de rechte weg wezen.

Lieve vrouw! U zou dan geen gevaar te vrezen hebben; want zo God voor u is, wie zal dan tegen u zijn, immers niemand. Maar zo gij het bij de mensen blijft zoeken, moet ik u zeggen, dat gij uw ondergang zoekt en de dood voor uw ziel.

Ik mag u van mijn zijde overgeven, gelijk ik mij heb overgegeven in 's vijands handen. De Heere is met mij.

*Gij hebt mij van mijn kindse dagen,
Geleid en onderricht;
Nog blijf ik naar mijn plicht
Van uw wond'ren trouw gewagen;
O God, wil mij bewaren
Bij 't klimmen van mijn jaren.*

Lieve vrouw! Mijn hoop, geloof en vertrouwen is op de Heere. Aan Hem heb ik mijn weg, lot en leven mogen overgeven. Die mij leren en leiden zal naar Zijn raad en daarna in heerlijkheid opnemen.

De Heere maakt het dagelijks nog wel met ons. Wij hebben niets te zeggen, want wij hebben meer dan wij waardig zijn. Door de genade onzes Gods, mogen wij in Hem berusten en alles aan Hem toevertrouwen, Die alles wel zal maken.

Ik wenste wel, dat het u nog eens gegeven werd te geloven, hoe veilig de weg van een kind van God is; tijdelijke en eeuwige beloften zijn voor hem vast. Zij zullen van honger of gebrek niet omkomen, want:

*In de grootste smarten,
Blijven onze harten
In de Heer' gerust;
'k Zal Hem nooit vergeten,
Hem mijn Helper heten,
Al mijn hoop en lust.*

Lieve vrouw! Ik heb u in liefde en in oprechtheid mijns harten geschreven, door Gods genade. Hem alleen komt de eer toe, dat belijd en erken ik, voor al Zijn leidingen en onder-

wijzingen aan mij betoond, uit vrije genade en eeuwige liefde. De Heere beware u voor opstand en twisten tegen de wegen die God met mij houdt, want ik weet dat uw boze natuur daartoe genegen is. U zou daardoor in grote zonden vallen en de Heere zou u nog meer kunnen bezoeken. De Heere toch doet naar Zijn welgevallen.

Ziedaar, iets van hetgeen mij de Geest doet spreken en schrijven,

Ontvang de groeten van uw afwezige man,

Marinus van de Giesen

3. AAN ZIJN VROUW

's-Hertogenbosch, augustus 1837

Geliefde vrouw!

'k Gevoel mij gedrongen om u nogmaals te schrijven, hoewel ik mij daartoe onbekwaam gevoel. Maar ik wens dat de Heere mij in deze mag leiden en besturen, opdat ik Zijn daden mag vermelden en Zijn wegen, met mij gehouden, u meedelen.

Daar Hij mij aanzag in Zijn Zoon, toen ik nog verloren lag in de zonde en niet wist, ja, geen wetenschap had van God, Zijn wet of gebod. Maar als een verdwaald schaap zonder herder daarheen doolde.

Toen was ik een liefhebber van mijzelf, een behager van mijn vlees en een getrouw dienaar van de duivel, onder wiens gebied ik stond, Rom. 6: 20. Toen werd in mij vervuld: "Van wie iemand overwonnen is, die is hij tot een dienstknecht geworden."

De vreze des Heeren was niet in mijn hart. Daarom liep ik als een hollend paard voort, dat geen gevaar ziet, even zomin zag ik gevaar in de zonde en vreesde ik niet voor Gods rechtvaardigheid.

Ik was niet te overtuigen van mensen, want ik had geen ogen om te zien, geen oren om te horen en geen hart om op te merken, of enig geestelijk werk te vatten; want ik stond dat tegen, ja, het was voor mij onbekende taal.

Alles weerde ik af en wilde van geen godsdienst weten of horen en de vromen waren voor mij niet begeerlijk. Psalm 1 vers 3 was op mij van toepassing:

*Gans anders is 't met hem, die 't kwaad bemint;
Hij is als kaf, dat wegstuift voor de wind;
Geen zondaar zal 't gewis verderf ontkomen,
Als in 't gericht door God wordt wraak genomen;
Hij, die van deugd en godsvrucht is ontaard,
Zal niet bestaan, waar 't vrome volk vergaât.*

In die staat verkerende, lag mijn lust en leven in de zonden en ging ik voort met God te tergen in de boze werken die ik deed en bracht daarmede mijn jonge jaren door en snelden mijn jaren daarheen.

Ik dacht niet aan mijn onsterfelijke ziel die ik omdroeg, noch aan het oordeel dat de goddeloze wacht.

Ik spotte met dood en eeuwigheid. Want was het, dat God Zijn almacht en kracht openbaarde in donder en bliksem, dan werd ik soms wel verschrikt, bevreesd en bevende. Dan dacht ik wel in die ogenblikken, dat er een God was, Die wonderen deed op aarde, die door de mens niet gevat of begrepen worden.

Ik werd dan wel verschrikt en wilde mij wel verbergen. Maar als God ophield was ook mijn vrees weg en was het alsof er niets gebeurd was. Dan schepte ik bij vernieuwing moed en verloor mij weer in de dingen van dit leven. Zelfs bouwde ik daarop en had er, naar ik meende, genoeg aan, ja, maakte er mijn god van.

Toen echter de Heere mij opzocht en trok, en mij met Zijn liefde kwam bestralen, werd het anders. Mijn hart begon bij het ontdekkend licht des Geestes te breken en ik werd inwendig zodanig veranderd, dat het zichtbaar was voor elk die mij kende.

Mijn ogen werden naar boven heengetrokken en ik gevoelde zulk een verwarming in mij, dat het was alsof de Heere Zelf in mij was. Zodat ik met verwondering alles aanzag, alles verkwikte mij. Een ongekende liefde voelde ik in mij branden.

Ik kon er niet bij, veel minder verslag geven van wat er in mij omging. Maar het was of in mij werd geroepen: "O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods! Hoe ondoorzoekelijk zijn Zijn oordelen en hoe onnaspeurlijk zijn Zijn wegen!" Rom. 11: 33.

Dit bleef mij voor een tijd zo bij, hoewel ik het niet altijd zo gevoelig ontwaarde. Ik gevoelde soms wel droefheid in mij daarover, omdat het mij aldaar goed geweest was.

Ik was soms lusteloos, waardoor de wereld veel invloed op mij kreeg, ja, zou deze weer ingegaan zijn, om haar met het overgeven van mijn hart te dienen. Maar de Heere hield mij weer staande, op de weg die ik wilde bewandelen.

Het was mij of ik de roepstem hoorde: "Keert weder, gij afkerige kinderen, Ik zal uw afkeringen genezen", Jer. 3: 22. Toen hoorde ik weer en er ging licht op in mijn ziel. Nu gevoelde ik weer liefde tot de Heere en werd tot de Heere getrokken.

Ik stond verslagen en kon het niet vatten; mijn hart werd verbroken en mijn knieën werden gebogen. Zoete tranen vloten langs mijn wangen en ik gevoelde een onweerstaanbare kracht van boven in mij en werd van een onwillige een gewillige.

De bede ging op tot God: "Heere! bekeer mij, zo zal ik bekeerd zijn, trek mij en ik zal U nalopen."

Ik gevoelde een heilig verlangen naar God. Ik deed belijdenis van mijn menigvuldige zonden en overtredingen, en gevoelde een innige behoefte om de Heere te volgen en om de wereld vaarwel te zeggen.

Zolang dat vuur in mij helder brandde, ging het goed en keerde ik mij zelfs van mijn tevoren beminde zonden af. Want ik werd daartoe met kracht gedrongen, hoewel mij dat leven vroeger zo aangenaam was geweest.

Ik stond daarbij stil en nu werd mij als toegeroepen: "Zou u uw jonge leven aan de dienst van God overgeven en alle genot verlaten? Weet u wel dat u dan van al uw vrienden gehaat zult worden?" Daar stond ik als een arm zondaar in mijzelf. Bedroefd wordende, kwam de vraag tot mij: "Hebt u de dood liever dan het leven?"

Toen gevoelde ik weer kracht in mij rijzen en was het alsof mij gezegd werd: "Kies dan heden wie gij dienen zult, is de Heere God, kies Hem. Is Baäl God, die hem."

Er ging weer licht op in mijn duistere ziel. Ik kreeg iets meer kennis aan God en aan mijzelf en riep in verwondering uit: "Och Heere, wat bewoog U naar mij om te zien en tot mij te spreken?"

Daarop volgde het antwoord: "Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde."

Nu brak in mij de kracht des ongeloofs en maakte plaats voor het geloof, zich

verklarende voor God in de woorden: "Uw wil geschiede."

De vijand van mijn ziel kon ik toen antwoorden: "Gij hebt mij lang genoeg bedrogen." Van mijn vrienden raakte ik los, verliet hen en mocht mij aan God verbinden. Ik had nu ook liefde tot Hem en tot Zijn volk, naar wie ik gedreven werd. De verzoeker zei wel: "Kom bij hen niet, want zij zullen vragen: wat komt gij doen?" De Heere bracht mij echter zelf bij hen.

Onder hen neerzittende, hoorde ik hen spreken over God en goddelijke zaken; wat de Heere voor Zijn volk is; dat Hij hen van voor de grondlegging der wereld had uitverkoren; over de onbegrijpelijke liefde van God in de zending Zijns Zoons, om zondaren zalig te maken, om te zoeken wat verloren was, om dwalende schapen terecht te brengen.

Onder hen gevoelde ik mij thuis en de liefde tot God en Zijn zalige dienst werd hoe langer hoe meer in mij versterkt. Het was mijn begeerte de Heere aan te hangen en tot eer en verheerlijking van Zijn grote Naam te leven. Want ik gevoelde het, daar lag het leven van mijn ziel.

Toen we van elkaar zouden gaan, werd mij gevraagd, hoe ik daar gekomen was. Die vraag verblijdde mij. Maar toch durfde ik mijn mond niet te openen; tranen waren de tolken van hetgeen er in mijn ziel omging.

Toen ik tot bedaren was gekomen, mocht ik aan de vrienden meedelen, hoe de Heere mij was voorgekomen en Hij mij tot hen gebracht had; hoe het mijn lust en keus was met hen God te dienen.

Zij waren verblijd en zeiden tot elkaar: "Och, dat ook deze in Sion mocht geboren zijn."

Zij eindigden met psalmgezang, gebed en dankzegging tot God. Dit was mij tot troost. Wat ik daaronder gevoelde, kan ik niet in woorden meedelen.

Onder het naar huis gaan, spraken we nog over de goedheid des Heeren, aan mij bewezen. Toen we van elkaar gingen, gaven we elkaar de hand, in de hoop spoedig weer bij elkaar te komen.

Thuisgekomen mocht ik mij nog voor de Heere neerleggen en mijn hart voor Hem uitstorten, met de bede, dat de Heere Zich over mij wilde ontfermen en Zijn genade verder in mij verheerlijken en grootmaken.

Ik wist niet wat ik de Heere vergelden zou voor Zijn weldaden aan mij bewezen. O wonder van genade!

En nog houdt de Heere niet op, Zijn liefde aan mij te openbaren en tot mij te komen. Ik stond de Heere tegen; maar Hij ontfermde Zich over mij.

Nu ik die grote weldaad heb mogen ontvangen en door genade mag geloven, durf ik het niet ontkennen, dat het licht in mijn duistere ziel is opgegaan.

Mijn ziel was zo verruimd, dat ik niet kon nalaten te zingen Psalm 42: 1 en 2:

*'t Hijgend hert, der jacht ontkomen,
Schreeuwt niet sterker naar 't genot
Van de frisse waterstromen,
Dan mijn ziel verlangt naar God.
Ja, mijn ziel dorst naar de Heer;
God des levens, ach, wanneer
Zal ik nad'ren voor Uw ogen,
In Uw huis Uw Naam verhogen?*

*'k Heb mijn tranen, onder 't klagen,
Tot mijn spijs, dag en nacht;
Daar mij spotters durven vragen:*

*"Waar is God, die gij verwacht?"
 Mijn benauwde ziel versmelt,
 Als zij zich voor ogen stelt,
 Hoe ik, onder stem en snaren,
 Feest hield met Gods blijde scharen.*

Daardoor kreeg ik nog meerder klaarheid in mijn ziel. Daarin lag het leven van mijn leven en smaakte ik zaligheid.' Psalm 55: 7, 8 en 9 mocht ik toen ook met blijdschap en goedsmoeds zingen; want de Heere trok mij met koorden van liefde, zodat ik met blijdschap mijn weg bewandelde.

Ik voelde toen in mij ook geen tegenstand. Alles lag aan banden. De Geest des Heeren had de banier over mij opgericht.

Die buiten waren, horende dat ik met Gods volk verkeerde, zeiden lasterend: "Hij wordt ook fijn." Maar dat hinderde mij niet. Ik droeg die smaadheid om Christus' wil, het was mij tot blijdschap en ik vond daarin sterkte voor mijn geloof en hoop.

Hetwelk nog vermeerderd werd toen de woorden uit Lukas 21 met kracht op mijn ziel toegepast werden: Die Mij liefheeft, zal worden gehaat, veracht, verdrukt, geslagen en bespot. En dit zullen zij doen om Mij nentwil, want zij hebben Mij eer dan u gehaat.

Ik leerde dit alles door genade geduldig dragen, doordat de liefde in mij helder brandde, en ik leerde daardoor geloviger strijden; want ik was in die dagen ijverende voor de Heere. Ik wilde heilig voor de Heere leven; bidden, zingen en het lezen van Gods Woord was dag en nacht mijn geliefkoosde bezigheid.

Ik woonde toen met mijn moeder en een tante samen. Mijn moeder stond mij niet tegen; maar mijn tante was een instrument van de duivel voor mij. Maar die gebruikt werd om mij nader tot de Heere te brengen.

Hoewel ik menigmaal daardoor geen rust in huis had om mijn knieën te buigen, zodat ik soms het huis ontvluchtte om mij dan buiten af te zonderen, waar ik dan veel mocht genieten.

Veel versterking ondervond mijn geloof in al deze wegen en mijn roeping werd mij duidelijker. Het was mij bij tijden of de Heilige Geest met mijn geest getuigde, dat ik niet alleen geroepen. Maar ook gekend en uitverkoren was van alle eeuwigheid.

Ik werd onder dit alles klein en met verwondering en aanbidding aangedaan, biddende en smekende met heilige begeerten, om onderscheiden kennis en ontdekkend licht in het werk Gods in mijn ziel.

En de Heere hoorde en verhoorde mijn bede, want door geestes-onderwijs kreeg ik duidelijker begrip van *God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, als één in Wezen en nochtans zijnde drie Personen.*

Ik kreeg te zien hoe de mens, dood in zonden en misdaden, vernieuwd en wedergeboren moet worden. Ik ontving door het geloof een vrije toegang tot de troon der genade en leerde de hand des geloofs leggen op het aangebrachte verlossingswerk van de Heere Jezus, die enige Borg en Middelaar Mijn ziel was gered en ik verblijdde mij in God.

Ik dacht van kracht tot kracht en van deugd tot deugd voort te gaan. Maar zo lag de weg Gods niet. Gods weg leerde ik achteraf goedkeuren en het aan Zijn oneindige wijsheid alles te danken te hebben.

Want ik zou met mijn eigen deugden en plichten tot eigengerechtigheid vervallen zijn en mijzelf, na ontvangen licht, verhinderd hebben in te gaan. Nimmer zou ik verloochening geleerd of gekend hebben en de vrije genade zou nooit in mij heerschappij gevoerd hebben.

Niet, dat ik hiermee zeggen wil, nu zonder enige zelfbedoeling werkzaam te zijn. O

nee, telkens ben ik nog het heilspoor bijster en ben geneigd van God en Zijn wegen af te dwalen. Maar ik bedoel, dat lichaam en ziel beide, ter verheerlijking van God, duur zijn gekocht. Opdat ik van dag tot dag, meer en meer in het lichaam gedood, door de Geest mag leven, naar Paulus' taal. En het in mij bevestigd mocht worden, dat ik op het diepst vernederd en God op het hoogst verheerlijkt zal worden.

Om alzo de tijd van ons inwonen in het lichaam, God te loven en te prijzen en Zijn Naam te belijden. Opdat God in en door alles verheerlijkt worde, Die uit eeuwige liefde en vrije genade mij eenmaal zal opnemen in Zijn heerlijkheid.

Na dit alles zo ondervonden te hebben en geleid zijnde door 's Heeren Geest, mocht ik met genoeg en blijdschap voortgaan, om met een besliste keus de Heere in het gebed aan te hangen, terwijl mijn weg, beschenen door de Zon der gerechtigheid, effen en vlak was.

Maar het duurde niet lang of het scheen dat die Zon door een donkere wolk zou bedekt worden. Weldra stond ik in de duisternis geheel alleen.

De blijde hosanna's waren weg en de verzoeker kwam op mij aan met grote kracht en schoot zulke vurige pijlen op mij af en in mijn hart, die ik niet weerstaan kon in mijzelf, daar ik in het minst geen kracht had. Ik zag mij in de wildernis geplaatst, hij joeg en dreef mij van de ene plaats tot de andere. Ik was vol angst en vrees van binnen en van buiten. Schrik en beving hadden mij aangegrepen. De verzoeker zat mij als het ware op de hielen.

Zijn listen hadden zoveel invloed op mij, dat ik moedeloos werd, en gehoor gevende aan zijn inblazingen, zou ik, had de Heere het niet verhoed, de hand aan mijn leven geslagen hebben. Maar de Heere waakte over mij ten goede en gaf mij niet over aan mijzelf.

Met kracht werden mij de woorden uit Psalm 91 op de ziel gebonden: "Hij die op God vertrouwt en op Hem bouwt, zijn tent zal veilig wezen."

Wonderbare kracht lag er voor mij in dat woord. Mijn ziel sprong van vreugde op in God, ja, ik mocht met hart en mond psalmen zingen en de Heere danken voor Zijn reddende liefde.

Ik ontving nieuwe sterkte des geloofs. Gods wegen leerde ik billijken en goedkeuren, Hem de eer gevende voor de weg met mij in Zijn wijsheid gehouden.

Want ik kreeg daardoor meer kennis aan mijzelf en aan de Heere. Alsook aan de strijd, de verdorvenheid van mijn hart en de kracht des ongeloofs, en dit had uitnemende gevolgen, want ik leerde daardoor nu meer van mijzelf afzien.

Nu, geliefde vrouw! ik besluit deze brief met de woorden uit Deut. 30: 15 en 19: "Ik heb u het leven en de dood voorgesteld." Het ligt voor uw rekening; want weet het, Gods Woord bevestigt het ons: "Twee zullen op een bed zijn, de een zal aangenomen en de ander zal verlaten worden." Lukas 17: 34.

O, indien het eenmaal in de eeuwigheid tegen u moest getuigen, wat zou dat vreselijk zijn. Het is mijn bede, dat de Heere deze gebrekkige woorden heilige aan uw hart, opdat ze u ten zegen gedijen mogen. Binde de Heere mij veel aan de troon der genade, opdat het aan uw ziel worde vervuld.

Uw gevangen en heilbiddende man,
M. van de Giesen

4. AAN DS. G.F. GEZELLE MEERBURG

's-Hertogenbosch, september 1837
Weleerw. heer G.E Gezelle Meerburg

Geliefde broeder en leraar!

'k Gevoel mij gedrongen een enkel woord aan u te schrijven. Maar weet niet wat, daar ik uit en van mijzelf tot alles onbekwaam ben. Bestiere de Heere daarom mijn hand en pen, om met een woord van liefde, waarheid en oprechtheid tot u te komen.

Neem daarom deze eenvoudige woorden aan als van een broeder, die in trouw, zonder eigen bedoeling of najagen van ijdele eer gedreven wordt; want ik gevoel mij ontbloot van alles.

We zouden daarbij ook geen vrede kunnen vinden. De Heere alleen komt van alles de eer toe. Wat wij zijn, dat zijn we alleen door Zijn genade.

Het is daarom mijn bede, steeds de goede zin te mogen verstaan en in alles oprecht en met een vrije consciëntie voor God en elkaar te wandelen. Daarover, niet waar, wil de Heere Zijn zegen gebieden.

Eerwaarde broeder! Ik geloof dat gij met mij zult instemmen, dat de Heere Zijn eigen werk bekroont. Ik mag dit dagelijks in mijn gevangenschap en ook bij mijn medebroeders ontwaren, dat de Heere Zich in Zijn eigen werk verheerlijkt, in de onderscheiden bedelingen Zijner genade.

Ik ben er soms jaloers op en verlang ernaar, omdat ik daarin zoveel heil en zaligheid zie. Het werk des Geestes treedt dan voor het oog in het helderst licht; want God is heilig en wat uit God geboren is, vertoont hetzelfde beeld. Ja, het kan geen kwaad bedenken of onreine werken voortbrengen.

Waarde broeder! Er ligt voor ons wel een nauwe beproeving en we hebben voorzichtigheid nodig om alle dingen te doorzoeken, om daarvan geen misbruik te maken of verkeerde bedenkingen te vormen; want het is zo teer.

'k Geloof dat u door genade daaraan kennis hebt en tot een zegel in uw hart mag hebben.

In Psalm 19 vind ik bijzondere toestanden, nuttig en dienstbaar voor mij, zo tot onderwerping als tot beschaming. Ja, wat nog meer is, om op hoop tegen hoop, met lijdzaamheid en geduld de uitkomst en de volkomen verlossing te verwachten van Hem, Die de hoop Zijner ellendigen niet zal beschamen.

Geliefde broeder! Toen ik laatst bij u was, deed u mij de belofte ons binnenkort te komen bezoeken. Verschillende broeders zijn bij ons geweest en we werden door hen verkwikt; maar broeder Gezelle Meerburg zagen we nog niet en toch zien we verlangend naar uw komst uit. De liefde Gods neme uw geest in en brenge u tot ons.

We mogen dagelijks Gods liefde nog ondervinden, waardoor we vertroost en verkwikt worden. We hebben leven en vrede door Hem, Die ons heeft liefgehad en gegeven heeft een goede hoop in genade.

In Psalm 45 mag ik veel zien van Gods grote daden en de wonderen die Hij doen kan en wil te midden van de strijd des levens, die we hebben te doorworstelen van binnen en van buiten.

Hij regeert en overwint allen, tegen wie we te strijden hebben, zodat we slechts te volgen hebben. O, geloofden we dit maar meer!

De heerschappij en eer is des Heeren, Die ons niet door vergankelijke dingen, zilver of goud. Maar door Zijn dierbaar bloed gekocht en vrijgemaakt heeft van de dood, en het leven uit enkel genade heeft geschonken.

Hierin mag ik zien en geloven, dat de Heere geen goud of zilver van ons eist voor Zijn waarheid. Maar wel dat we alles veil hebben, daar Hij Zijn bloed voor onze zonden heeft willen storten, tot een eeuwig getuigenis, dat blijft, totdat de laatste uitverkorene zal zijn ingezameld en de deur voor al de goddelozen zal gesloten zijn.

Geliefde broeder! Ik hoop dat Gods Geest en genade met u zij en u in uw heilige

roeping getrouw doe zijn. De grote Leraar en enige Leidsman lere en leide u, en binde de zielen, u toevertrouwd, op het hart en Hij geve u genade, opdat u een gewillige kruisdrager mag zijn en de smaadheid van Christus uw vreugde en eer, met verlaten en verloochening van alles waaraan ge nog gebonden zijt.

Ja, dat u losgemaakt mag worden van eigen zin en wil, en onder de gehoorzaamheid van Christus gevangen; om alzo voort te gaan in de vreze des Heeren. Gods genade houde u staande, te midden van de strijd voor de waarheid, die uit God is.

Geliefde broeder! Ik heb vernomen dat ge niet tevreden zijt, dat we u nog niet schreven. We hebben er wel aan gedacht, alsmede in onze brief aan Pietje Pellikaan u onze groeten gedaan.

Ook heb ik er wel aan gedacht u te schrijven; maar onbekendheid met uw tegenwoordige omstandigheden, heeft mij er van teruggehouden. Niet het minst de ervaring van mijn onbekwaamheid speelt mij in deze parten.

Nochtans, alles tezamen genomen, gaf het mij geen rust en vrede. Ook werd ik nog teruggehouden door geruchten en vrees voor misvatting. U zult mijn bedoeling in deze wel begrijpen.

Evenwel gevoel ik liefde tot u en daarbij lag waarheid en oprechtheid op mijn ziel. Ik was in die weg juist zuchtende en biddende om de Geest en genade des Heeren; ten einde daardoor geleid, opgewekt en gedrongen te worden.

Daarop hoorde ik een woord van u, dat mij begon te wegen en besloot het op Gods genade te beginnen, Die het voor mij volbrengen zal.

Och, geliefde broeder! ik heb onder zuchten en opzien tot de Heere geschreven. Ik gevoelde liefde en oprechtheid in mijn hart.

De biddag-predicatiën zijn onder ons niet zonder vrucht gelezen. In mijn hart mocht ik toestemmen, dat het op waarheid gegrond is en gevoelde de wens in mij: Och, mocht de Heere Zijn zegen erover gebieden, opdat het nog vrucht afwerpe voor de gekenden des Heeren en dienstbaar gemaakt worde tot bevordering en oefening des geloofs. Ja, dat er een vallen voor God uit geboren worde, de zonden betreurd en beweend, en door gerechtigheid afgebroken.

Het was mij tot blijdschap te vernemen, dat ge verwaardigd zijt voor uw Koning uit te komen, Die u met Zijn bloed gekocht heeft.

De Heere verwaardige u door Zijn genade, het volk zijn overtredingen en het huis Jakobs zijn zonden bekend te maken en dat onder al het drukkend geweld, dat de goddelozen zoeken aan te richten. Hen voorstellende het leven en de dood, alsmede het eindeloos verderf dat hun wacht, tenzij zij zich tot God bekeren.

Nu, waarde broeder, bedienaar des geloofs en van het evangelie der genade Gods in Christus Jezus, Gods Geest houde u in het leven en make u getrouw in de loopbaan u voorgesteld.

En gij, geliefde juffrouw! Ik hoop dat gij God als uw verzoende Vader in Christus hebt leren kennen en het geloof met uw echtgenoot tezamen beoefent. De Heere schenke u daartoe Zijn Geest, opdat ge daardoor leven en vrede hebt onder elkaar.

En gij, dienstmaagd! Hoewel ik weinig kennis aan u heb en niet weet of ge ook behoort tot dat kleine kuddeke, waarin de Vader Zijn welbehagen heeft, ik hoop dat, indien gij nog een vreemdelinge daarvan zijt, Gods Geest het als een daad des geloofs aan uw ziel mag verzegelen en die zaak, in de vreze des Heeren, op uw ziel mag drukken.

Ik heb onder 's Heeren leiding u geschreven. Hem zij daarvan de eer. Ruste Zijn zegen erop en geve het vrucht te zijner tijd. Ontvangt de hartelijke groeten van uw gevangen broederen, die geen reden tot klagen hebben over de Heere. Maar wel over zichzelf, vanwege hun zonden. Geve de Heere ons Zijn genade.

Uw liefhebbende broeder en dienstwillige dienaar,
Marinus van de Giesen

ADRIAAN BONS te Bleskensgraaf en Oud Alblas

Adriaan Bons, geb. 9-2-1826 te Bleskensgraaf. Hij overleed 8-6-1920 te Oud-Alblas. Hij trouwde 17-3-1848 **met Lijsje de Hartog**, geb. 25 augustus 1824 in Wijngaarden. Ze overleed in 1896.

Kinderen:

1. Willemijntje Annigje, geb. Meerkerk 1858 - ?
2. Jan Cornelis, geb. Bleskensgraaf, 1860 – 1942
3. Adriaan Bleskensgraaf 1862-1912
4. Adriana Jacoba Bleskensgraaf 1865- ?
5. Teuntje Bleskensgraaf 1867-1918

Na de dood van Adriaans vrouw verhuisde hij naar Oud-Alblas

Broer van Adriaan: **Cornelis Bons** 1840-1907 en Niesje den Dikken 1844-1919.
Fijgje Bons was het 10e kind.

Adriaan schrijft onderstaande twee brieven aan zijn nicht Jannigje Bons (1858-1934) te Giessendam die gehuwd was in 1881 met de veehouder Wouter de Ruiter, 1853-1941.

Zoon van Jasper Arie de Ruiter 1827-1891 en Lijntje Boonstoppel, 1830-1901.
Het echtpaar kreeg 8 kinderen.

Oud-Alblas, 7 februari 1898¹⁰

Waarde neef en nicht,

U bent nog met de uwen in het land der levenden, nog in het zalig heden. En u, nicht, denkt nog aan uw oom, zoals ik in uw lief en hartelijk briefje gemerkt heb. Ik geniet onder alle diepe druk en liefdessmart de zoete vertroosting van mijn vrienden en vriendinnen alhier in de band der gemeenschap, maar boven en tot alles de lering en leiding van en door mijn getrouw Verbonds-God en Koning. Door Zijn Woord en lieve, zoete en zalige, zielzaligende Geest, Die van God de Vader en van God de Zoon uitgaat. En Die ons arme, dwaze, dode zielen levendig leert en leidt in de verborgenheden van de zaligheid. Dat doet ons in aanbidding en verwondering neerzitten in de naspeuringen van al het ijdel en dwaas, vruchteloos gewoel en getob van en door ons, nietige stoffbewoners. Daar toch alles wat zich beweegt en roert, ten dienste is om Zijn wil en welbehagen te volbrengen.

Hierin en hierover zijn Gods werken zo openbaar in het dragen en sparen van ons zulke boze en snode Godonteerdere door Zijn vrijmacht en almacht, Zijn soevereine alleenheerschappij, Zijn barmhartigheid, lankmoedigheid en goedertierenheden. En dan persoonlijk, voor en over onszelf, om Hem te gedenken, te lieven en te loven, Wiens gunst en goedheid over alles heen zich zo verspreiden, dat onze rampzalige toestand erdoor verteerd wordt. Ons rampzalig bestaan wordt door datzelfde licht

¹⁰ Uit: *Zoete banden die mij binden*, door H. Natzijl en H.J. van Dijk.
DEN HERTOOG B.V. HOUTEN

gekend en ontwaard. Want zie maar eens in Johannes 9:3: *Noch deze heeft gezondigd, noch zijn ouders, maar dit is geschied, opdat de werken Gods in hem zouden geopenbaard worden.*

Alle ellende is het rechtvaardige gevolg van onze afval van onze Schepper en Weldoener, Die de volmaaktheid Zelve is. Die in Zichzelf verheerlijkt is en in al Zijn werken. Die alles gewrocht en daargesteld heeft om Zijnszelfs wil, zowel de dag des kwaads als de dag des goeds. Alles vloeit voort uit de baarmoeder der stille eeuwigheid. Alles eindigt weer in de nieuw hemel en de nieuw aarde. Al Gods werken zijn van eeuwigheid. Allen die daar iets van bevatten mogen in de zielzaligende gemeenschap, kennen vreselijke strijd van zonde, wereld en hel; om voren toebereid te worden voor de eeuwige lofzang: *Gij, Gij, o Lam Gods, o eeuwig welbehagen. U zij de kroon, eer en heerlijkheid.* "Op U hebben wij gezien en gehoopt, en onze verwachting is voltooid. Onszelf kwijt en de Uwe geworden. Aan U, de Vader, voorgesteld als een reine maagd, het loon van Uw arbeid."

O, eeuwig wonder van schepping en herschepping. Alles in de Zoon Gods, Gods eeuwig welbehagen. Buiten Christus is een draaikolk van verwoesting en Godontering. Want hierin is God verheerlijkt en Zijn wil en liefde geopenbaard, dat Zijn door ons geschonden recht genoeg gedaan is in de Zoon van Gods vermaken. Hij was spelende met de mensenkinderen, al in de schoot der zoete, stille eeuwigheid. Uit Hem, in Hem en door Hem zijn alle dingen in hemel en op aarde.

Dat ik hierover zo hoogverheven iets stamelend aanstip, is omdat wij dagen beleven dat ellende en genade zo genoemd en geroemd worden in klanken en stellingen naar dat er geloofd en gevoeld wordt. En wij menen er bewijzen en recht toe te hebben dat wij gelóven en gevóelen, maar dat wij met dit alles er niet mee in onze

Zaligmaker en Verlosser komen te eindigen, Wiens werk, eer en heerlijkheid het is zondaren te zaligen en vijanden met God te verzoenen.

Och lieve, wie en wat zal voor God bestaan? Hoe kunnen of zullen wij hoop hebben om zonder verschrikking, ja, met eeuwige ongestoorde blijdschap, onze Rechter te ontmoeten, dan in de eenheid der Drieëenheid en waar de betekenis ervan de zaak der woorden

De Heere God, Die recht en goed is, geve ons een wijs hart, om Hem in Zijn eigen weg en werk te kennen en te volgen in stille lijdzaamheid, om onze dwaze ziei te verlichten met kracht uit de hoogte, also dat al onze behoeften, als alles behoevende, tot op en M Hem zijn, Die de volheid en algenoegzaamheid Zelve is, om te volmaken in en met Zichzelf, als de God van ja en amen in Zijn Zoon.

Wees gegroet van uw oom, A. Bons

Oud-Alblas, 2 oktober 1898

Waarde neef en nicht,

Het is gisteren, 1 oktober 1898, zes weken geleden dat ik voor het eerst gereisd heb in de tijd van mijn verblijf alhier op Oud-Alblas. Dat is nu al ruim tweeëneenhalf jaar.

Ik ben bij mijn kinderen geweest in de Hoekse Waard. Daarom moest u zolang wachten op mijn antwoord. Nu ben ik weer op mijn bestemming, in zoverre mijn plekje grond mij beschikt is in Gods wonderlijke voorzienigheid en beschikking.

Mijn reizen is waarlijk, lieve nicht, in 's Heeren aanbiddelijke voorzienigheid, met Gods gunsten overladen geweest. Veel gemeenschapservaring heb ik opgedaan, waar mijn tobrende ziel er de nalezing nog van ervaart, de vrede als mijn voren achterhoede vanwege natuurlijke en geestelijke gezonde en gegronde omgang. En alle menselijke

oogmerken bleven op de achtergrond als bijzaken van dit zo ijdele, voorbijvliegende leven.

Want waarlijk, lieve, het levensgenot, de vrede, wordt in de zelfverloochening gevonden. De Heere God is goed en recht in al Zijn weg en werk. Al onze arbeid en al ons tobben om zelfbehoud zijn de vrucht van eigenliefde. Dit wordt gekend en ervaren in de wettige, zaligmakende genadestrijd. En al ons denken en doen is toch immers onderworpen aan de wil van God. En dit is toch de geopenbaarde wil van Gods eeuwige verlossingsliefde over de gans diepe ellendige, dat zij in de eeuwig geliefde Zoon van God geloven. Zijn werk, eer en heerlijkheid is het zondaren te zaligen en vijanden, ja vijanden, met God te verzoenen. Geen andere naam of weg ten eeuwige leven is er. Hij, de Zone Gods, is onder al Zijn bedienende ambten de Vader der eeuwigheid.

Hoe het ook voorkomt in de zo onderscheidene werkzaamheden in de leiding ter zaligheid, het is en blijft Vaderlijk. Vaderlijk in de ontdekking en in de verdere voortzetting. Hij is de Leraar der gerechtigheid, onze Profeet in de zaken van Gods recht, onze Hogepriester in de verzoening van vijanden met de driemaal Heilige. Als Koning door Woord en Geest onder Zijn banieren. Ja, als Borg en Middelaar voert Hij, de Zoon van God, alles vaderlijk in de puurste liefde over en met Zijn kinderen en gunstgenoten uit. Hij geeft hun verstand en hart. Hij maakt er vrijwilligers van. Hij leert hen gaan en komen. Ja, zonder condities of voorwaarden, eerlijk zoals het is. En wij zijn een onmogelijke vanzelfsheid. Want wij staan waarlijk naakt in onze schande en schaamte tegenover de heerlijke en heilige Majesteit. Wie zal bestaan buiten en zonder de Vaderlijke liefde en ontfermingen. God heeft in Christus de verdoemelijke mens met Zichzelf verzoend, de zonde niet toerekenende, zelfs niet meer gedenkende in Christus, alles vaderlijk open innemende. Hierin is Gods lankmoedigheid en goedertierenheid over het ganse heelal. Hierin is Gods peilloze genadeliefde. Zie dit bij geval van al de gelovigen die op dat vrouwenzaad starende, hopende verwachten, onder al de ceremoniële toezeggingen en beloften. Hoe scheef, hoe menselijk ook in de bevattende opvatting. Die Heilaanbrenger, de Messias, Die zal verlossing, Die zal de vrede in de verzoening aanbrengen.

Ja, Hij alleen is onze vrede, onze wijsheid, onze kracht. In Hem is onze vrijheid, wij zijn als leem in Zijn hand om ons te formeren, te leiden en te leren tot Zijn eer. Hierin, in Christus Jezus is onze zaligheid. Erbuiten de rampzaligheid. Doe ons als rampzaligen schuilen in deze Rots der eeuwen eeuwigheid, van en door God Zelf bereid.

Wel oom, zult ge wellicht zeggen, is dat niet te hoog, vooral voor mij?

Och nicht, voor de gans verlorene, rampzalige is het een onmogelijke vanzelfsheid. God leert Zijn gunstelingen de dood in zichzelf, het leven in Gods gunst. En Gods gunst en liefde is in de genade van onze Heere Jezus Christus, door de troostvolle lieve Geest, in ons, over ons, rampzaligen. Het onze is bevonden als hooi, stro en stoppelen. Daar de troostvolle lieve Geest dezelfde is Die ons uitzuivert en uitbrandt, om in genade en gebeden, als gans onbekwamen op Hem te zien, en van Hem te verwachten wat tot een wel leven en zalig sterven in volheid nodig is.

O, lieve nicht, onder en in dit voorgestelde licht en leven zijn wij het diepste afhankelijk, om als dwazen geleerd, als blinden geleid, als machtelozen gesterkt te worden en onze enige troost in leven en in sterven in Hem te genieten. Ja lieve, het is een genieten om niets te kunnen en te willen buiten onze Koning en Leraar. In Hem zijn al Gods ambten ter voldoening en verzoening, Vaderlijk voortvloeiende uit de eeuwige liefde, waar alles weer in eindigt. O zalige toekomst; hoe lang nog?

Bid maar om ontdekkend licht.

De hartelijke groeten, oom Adriaan

CORNELIS DE VROOMEN.
Wondervolle uitredding

Cornelis de Vroomen, geb. 1829-1892 zoon van Teunis de Vroomen 1768-1842 en Geertrui Loopik 1798 -?

Cornelis geb. 3 juni 1829 te Brandwijk. Kleermaker. Overl. 6 januari 1892 in Bleskensgraaf.

Hij is getrouwd met (1) Adriaantje Stolk op 21 -1--1852 te Bleskensgraaf. hij was toen 23 jaar oud.

Zij kregen 4 kinderen, 2 doodgeboren en 2 stierven in het jaar van geboorte

Hij is getrouwd met (2) Gerrigje Burggraaf op 8-2-1860 te Bleskensgraaf, hij was toen 30 jaar oud.

Gerrigje Geb. 14 juli 1832/3 te Nieuw Lekkerland en overl. 9 april 1906 te Bleskensgraaf.

Kinderen;

Teunis, 1860-1940

Gerrit 1862-1934

Cornelis 1863-1943

Daarna kregen ze nog 5 kinderen die alle vroeg gestorven zijn. Zijn laatste dochtertje was Annigje 1876-1881

Op 12 mei 1874 werd in ons land uitbundig het 25-jarig regeringsjubileum van koning Willem III gevierd.¹¹

Ook in Bleskensgraaf was er feest. Afsproken werd dat iedereen de vlag zou uithangen. Cornelis de Vroomen werd bepaald bij de droevige toestand van ons volk en in het bijzonder van het Oranjehuis. Voor hem was dit de reden dat hij die dag niet wilde vlaggen.

Wat er op die dag toen gebeurd is, is achttien jaar later door zijn zoon Gerrit beschreven. Zijn vader was toen reeds, op 6 januari 1892, op 62-jarige leeftijd, overleden.

De brief luidt als volgt:

Bleskensgraaf, 16 mei 1892

Zeer geliefde vriend en vriendin,

Heden kan ik het niet langer uitstellen om u enige letteren te schrijven. We hopen dat u deze door 's Heeren goedheid in goede welstand mag ontvangen, waarin wij ons ook mogen bevinden. Het is jongstleden 12 mei achttien jaar geleden dat wij met elkaar op de puinhopen zaten. Als ik daaraan denk, geliefde vriend en vriendin, dan moet ik met de gedachten daaraan en betreffende het gemis van vader, zeggen: waar zal het met ons nog eindigen?

¹¹ Uit: *Zoete banden die mij binden*, door H. Natziyl en H.J. van Dijk.
DEN HERTOOG B.V. HOUTEN

Wat waren dat voor vader toen goede tijden. Wat mocht het licht toen nog over onze tenten schijnen. Wat werd toen bevestigd wat wij lezen: *In de tenten der rechtvaardigen is een stem des gejuichs en des heils: De rechterhand des Heeren doet krachtige daden.* Wat een voor- en toebereiding had er in het gemoed van vader en moeder plaats, eer dat die dag aanbrak. Hoe klaar en duidelijk werd hij bepaald bij de toestand van land en volk. En inzonderheid bij het huis van Oranje. Hoe eertijds dat voorvaderlijk huis mocht bloeien van deugd en godsvrucht en hoe nu het nageslacht Gods wetten, rechten en inzettingen verwerpt, in weerwil van al het goed en bloed dat hun voorvaderen hiervoor hebben opgeofferd.

Hij mocht hierin zo vast overtuigd worden in zijn gemoed, dat het hem niet mogelijk was om in zo'n treurige toestand de vlag uit te hangen, omdat hij gewaar werd dat het tegen de wil van God was en dat de Heere er Zijn ongenoegen over zou tonen.

In deze vastberadenheid mocht er werkelijke vrede in zijn gemoed aanwezig zijn. De dag van beroering en schelden moest echter nog aanbreken.

In die dagen gingen ze nog steeds naar de kerk bij ds. Van de Broek; die preekte in die tijd in Ottoland. Even voordat die dag aanbrak, preekte hij over het geval van Haman en Mordechaï. Toen dachten mijn ouders dat hij in de toepassing wel over zou gaan op de tijdsomstandigheden en op wat eraan stond te komen. Ze werden hierin echter teleurgesteld. De bazuin kwam niet aan de mond. Bij het afscheidnemen wenste moeder hem nog toe hetgeen de profeet tot last kreeg: *Roep uit de keel, houd niet in, enzovoort.* De tijd naderde, maar hun gemoed bleef standvastig om in de weg des Heeren als een getuige tegen de afval te mogen blijven staan. Moeder liep met deze woorden in haar hart: *En uw oog verschone uw huisraad niet.* Maar zij wist er echter geen plaats voor. Na dezen wordt dit menigmaal verstaan en dit was ook hier het geval. De twaalfde mei brak aan. 's Morgens vroeg kwamen er al twee van de grootste belhamels onze woning binnen met de vraag of vader vlaggen zou.

Vader antwoordde hierop dat hij wel wilde, maar dat God het niet wilde.

Toen zeiden ze: dan zullen we bij u net doen als wat voorheen bij **Jaantje Pijl** in Wijngaarden is gedaan. Daar hebben ze de boel stuk geslagen en, zo zeiden zij, de rechter doet er toch niets aan. Vader antwoordde dat ze dan maar denken moesten dat, al is het dat de wereldlijke rechter hier niets aan doet, ze zich dan eenmaal voor die grote Rechter van hemel en aarde zullen moeten verantwoorden.

Daarop gingen ze het huis uit en schoten onmiddellijk al de glasruiten in.

Toen kreeg vader een aanwijzing in zijn gemoed om de vensters te sluiten, wat daarop gebeurde.

De bende was weggetrokken en alles was op dat ogenblik in rust en vrede. Ze mochten op dat ogenblik zo'n vrede en kalmte in hun gemoed ervaren, dat ze, zonder het van elkaar te weten, in hun hart zongen het laatste vers van Psalm 36:

Bij U, Heer', is de levensbron;

Uw licht doet, klaarder dan de zon, enzovoort.

Nadat wij een korte tijd zo rustig gezeten hadden, viel bij vernieuwing de bende weer op ons huis aan, en toen begonnen ze met scherp door de vensters te schieten. De kogels vlogen langs het hoofd van Teunis.

Daarop kwam de Heere vader voor met deze woorden: *Behoud u om uws levens wil.* Toen was het alsof God hem de plaats aanwees waar hij zich moest verbergen. Op die plaats zaten wij bij elkaar en vader mocht veel van de zoete invloeiingen van Zijn gunst en tegenwoordigheid ondervinden. En bijzonder mocht hij, onder al het gewoel en geraas, versterkt worden met deze belofte: *Ik zal met u zijn; Ik zal u niet begeven en zal u niet verlaten.* Daar mocht hij toen met vreugde water scheppen uit de Fontein des

heils, en hij mocht zeker geloven dat het op de berg des Heeren zou voorzien worden.

Maar wat gebeurt er? Tegen de avond valt opnieuw de bende op het huis aan. Ze komen zo ver dat ze in hun grote verwoedheid binnenbreken. Maar juist op het ogenblik dat allen op het huis aanvielen, en het water aan de lippen stond, en er geen uitzicht was van enige ontkoming, juist op het benauwdste moment kwam de Heere Zijn lieflijk en gunstig aangezicht te verbergen. En Zijn ondersteunende invloeiingen van Zijn gunst en tegenwoordigheid werden ingehouden. Vader kon geen toegang meer krijgen.

Ach, vriend en vriendin, dit was de ure der verzoeking en van de macht der duisternis. Hier was het toen: Magor-missabib, schrik van rondom. Wat een alarm ging er toen op. Het ging als met de scheepslieden van Jona, een ieder riep tot zijn god. Wat een aanhouden en een aanlopen was er in de gebeden. Wat ging het gejammer op tot de oren van de Heere Zebaoth. Hier was het toen de rouwklage van Hadadrimmon in het dal van Megiddon.

Maar juist toen alles van onze zijde scheen afgesneden te zijn, kwam de Heere uit kracht van Zijn belofte weer in Zijn gunst en liefde tot vader over.

Daarop werd hij erbij bepaald zich aan de vijanden te openbaren. En juist op het moment dat hij zijn schuilplaats verlaat, komt er een hem tegemoet. Hij zegt: "O, De Vromen, laat ik voor u een vlaggetje uitsteken, want ze willen u uit het huis slepen naar de herberg en een vlag aan uw hand binden."

Nee, antwoordde vader, want God is aan de spits getreden.

En toen openbaarde hij zich aan de vijanden. Bij het eerste woord dat hij zei, werden al die wolven als lammeren. Wat hij allemaal gesproken heeft, wist hij niet. Maar dit mocht hij voor zichzelf goed geloven, dat God door hem gesproken had.

Daarop kwamen twee van de grootste belhamels naar hem toe, met belijdenis van schuld in hun mond. "O, De Vromen, zeiden ze, al hadden wij nooit geen zonden gedaan dan alleen de zonden die wij vandaag bij u gedaan hebben, dan waren ze nog onvergeeflijk."

Toen mocht vader prediker worden, om nu voor dezulken die hun schuld belijden en gevoelen, het ruime aanbod van genade en vergeving te openbaren en te ontsluiten.

"O, zei hij, als jullie maar waarlijk voor God in de schuld mogen komen, dan is het bloed van Jezus Christus genoegzaam tot wegneming van de schuld van de gehele wereld." En zo mocht hij in die weg met hen doorgaan.

Hierop hebben allen het huis verlaten. Maar nu stond het huis helemaal open en bloot. De deuren, vensters enzovoort waren afgehaald. We hebben toen op de puinhopen zitten zingen uit Psalm 66:

*God baande, door de woeste baren
En brede stromen, ons een pad; enzovoort,
en het volgende vers:
Looft, looft de Heer' der legerscharen,
O volken, heft een lofzang aan:
Hij wil ons in het leven sparen,
Ons hoeden op de steilste paan; enzovoort.*

Daarop is **C. Adriaanse** gekomen. Nadat vader hem de toestand had medegedeeld, werd hij er zo jaloers op dat hij zei, dat hij in deze weg er zijn huisje ook graag voor opgeofferd had. Maar tenslotte, hij was een Cuschi, uitgezonden met een goede tijding. Hij deelde ons mee dat **T. Kuiper** van de Giessen werkzaam was geworden dat er

iemand gevallen was onder de moordenaren. Nu was hij gekomen om de schade die vader met dit geval mocht hebben, uit de hand van T. Kuiper te vergoeden.

Vader vond dat dit niet mocht gebeuren, omdat de Heere het met Zichzelf goed gemaakt had. Adriaanse echter haalde het geld dat T. Kuiper hem meegegeven had, uit zijn zak en hij zei: *u moet het weer goed in orde laten maken, want wij hebben met geen karige God te doen.*

Enkele dagen daarna kwam T. Kuiper zelf, en die heeft toen zoveel neergelegd, dat na de optelling van de schade er geen cent te veel of te weinig was.

Wanneer ik nu door zou gaan om te vertellen wat voor verkwikkende tijden vader hieruit heeft mogen genieten, dan zou ik niet weten waar te eindigen.

Niet lang daarna gebeurde het dat de Heere alles weer weg kwam te nemen en dat Hij hem uit kracht van de schuld onder Zijn rechtvaardigheid bracht en hem aldaar kwam af te snijden, met de ganse wereld verdoemelijk voor God. Maar Hij zette hem tevens in de gezegende staat van een overgang in de Heere Jezus.

Ik zal afbreken en heb dit nog eens geschreven. Waartoe en waarom weet ik niet; het lag in mijn hart dit nog eens op te mogen halen, gedachtig zijnde aan de dagen vanouds. Hoe menigmaal heeft de Heere Zijn aangezicht over onze tent doen lichten, en hoe menigmaal heeft Hij een weg gebaad door de wildernissen.

Want dit is waar, er is wat kruis, vijandschap en verdrukking over vaders hoofd gegaan. Dat is niet te beschrijven. Maar altijd heeft de Heere getoond dat Hij het gekerm Zijner gevangenen hoort. Hij mocht ook van die geestelijke melodieën in die tijd ondervinden. Gelukkig immers zijn degenen die rechte gangen voor Zijn voeten mogen maken. Dezulken alleen hebben het voorrecht om ook de gangen van hun Koning te zien in Zijn heiligdom.

Hiermee zal ik eindigen. Wees van ons allen hartelijk gegroet, ook al de vrienden, van mij die zich noemt uw toegenegen vriend,

G. de Vromen Czn.

Toen De Vromen op 6 januari 1892 was overleden, schreef Koos Vrolijk een briefje aan zijn weduwe.

1. Bolnes, de 7e Januari 1892.

Geliefde Vriendin,

Gehoord hebbende van het driewerf gelukzalige voorrecht van uw man en echtgenoot, waarin mijne ziel zich verblijdt, zoo hope ik, dat de Heere u genade schenken mag om hem dit zijn voorrecht niet te misgunnen door soms door al te veel droefheid overstelpt te worden, dewelke een vijandschap is tegen het Hoge Lieve Goddelijke Wezen, maar dat uw ziel dat gouden kleinood, meer en meer er door verwakkerd en uit het slijk en de modder uitgetrokken mocht worden om ook Hem als uw Maker en Man nog eens te mogen leren kennen proeven en smaken en genieten.

Ach, **vrouw de V., [Vroomen]** wat zou uw ziel dan meer hijgende en verlangende zijn naar dat leven, wat Uw man nu in de volle gemeenschap genieten mag. Want ach, het leven is hier toch een gestadige dood en daarom is hier toch de ruste niet voor Gods volk, maar die rust schiet er voor hen over. Want zij zullen rusten op hare slaapstede, een iegelijk, die in Zijne oprechtheid zal gewandeld hebben. En Zijn ruste zal heerlijk wezen. Ach, dat wens ik u zo van harte toe, hoewel ik weet, dat wij vlees en bloed omdragen, dat zich niet wil noch kan onderwerpen als een vrucht van onze diepe rampzalige val. Maar de Heere, Die de Almachtige is, is ook machtig om ons tot dien einde te bewerken. Mochten wij dan het leem maar zijn in Zijne Goddelijke

Pottebakkershand.

En ik wens ook dit uw kinderen toe. Ach, het zaad der uitverkorenen te wezen en er geen deel aan te hebben, veel te weten en te kennen en nog nooit iets geweten noch gekend te hebben van 't geen wij behoren te kennen. Want ach, als wij met God te doen krijgen, dan houdt alle praat en vleselijk vernuft en wijsheid op. Dan worden wij zwijgende, kruipende, arme, ongelukkige, verdoemde schepselen. Dan leren wij ons onszelve te zien en wij houden ons verdoemelijk beeld voor onze ogen. Dan leren wij zuchten en vluchten uit ons zelve en vragen naar een weg van ontkoming, die wij nooit met onze vleselijke wijsheid, hebben kunnen uitvinden en ook geen behoefte aan hadden. Dan wordt Gods woord waarheid, dat de Heere zegt: *"Niemand komt tot Mij, tenzij de Vader, Die Mij gezonden heeft, hem trekke*. En dat is door die Weg, die God Zelf in Zijn Woord openbaart. Ik zal maken, dat zij zichzelf schuldig zullen kennen. Ik zal ze voeren door smekingen en geweent. Zij zullen bevende komen tot den Heere en tot Zijn Goedheid enz.

Dat zijn zo de beginselen des wegs, die God met ons houdt, geliefde, als de Heere in ons uitstort de Geest der Genade en der Gebeden. En dat is mijn wens en begeerte. Ach dat de Heere in ulieden als het zaad van Zijn zaad eens moge komen werken, opdat de Heere en Zijn volk een thuis komen bij u mochten hebben uit deze betrekking.

Nu, geliefden, u tezamen aanbevelende in de Liefde en Barmhartigheid Gods en dat gij dit mijn schrijven, al is het min en nietig, in liefde moogt ontvangen, zo blijve ik mij noemen

Uw U liefh. toegen. vriend,

JACOBUS JOHANNES VROLIJK.

Ik ben ook ziek en nog erg zwak, anders kwam ik mede om uw man en uw vader die laatste eer mede te bewijzen.

Gerrigje Burggraaf, de vrouw van De Vropmen, heeft haar man ruim 14 jaar overleefd. Op 9 april 1906 is zij overleden op de leeftijd van 73 jaar.

Van haar bekering en sterven heeft **Teunis van Drimmelen** uit Slikkerveer in zijn levensbeschrijving het een en ander meegedeeld:

Vrouw De Vromen was bij de eerste genadige bewerking in de schuld gezet, waaronder krachtdadige liefdetrekkingen in haar openbaar werden, zodat zij op haar negentiende jaar al klare blijken gaf, dat Gods Geest in haar werkte, hetgeen vlees en bloed niet geopenbaard heeft. Zij is verder haar leven lang gebleven een vriendin en metgezellin van hen, die God ootmoedig vrezen. Zij gaf er duidelijk de blijken van dat ze de noodzakelijkheid gevoelde om eens Anderen te worden. Want ze was bevoorrecht niet te willen hebben, dat haar kussens onder de oksels gelegd werden, zij liet zich niet brengen naar de bloemhoven. Jehova had haar bevoorrecht om te gevoelen het recht Gods, dat tegen haar getuigde, niet met de weefsels van mensenvonden te kunnen voldoen. Daar had ze te veel Gods- en zelfkennis voor ontvangen, hoewel ze nog heimelijk in het werkverbond leefde, of heimelijk dáár: er is te veel gebeurd om verloren te gaan en niet genoeg om behouden te worden.

Maar het behaagde Jehovah haar op het zieken sterfbed neer te leggen, waar zij geleid werd in haar openstaande schuld, zo van erf- als van dadelijke zonden, waarop zij God kwam te rechtvaardigen, wanneer zij van voor het gericht Gods in de helse afgrond werd neergeworpen, zodat zij uitriep: 'Verloren, verloren!'

Hierop ontving zij een duidelijke indruk, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is om verlorenen zalig te maken, waar zij zo'n verruiming door kreeg, dat er voor zo één

als zij was, nog doen aan was, dat haar wezen geheel veranderde. Kort daarna kwam ze in vertwijfeling met zware aanvallen, zodat de zwarte duisternis haar zo bedekte, dat het geheel buiten hoop raakte; maar haar familie had bemerkt, dat, ofschoon haar lichaamskrachten zó afnamen, dat ze haast niet meer verstaanbaar kon spreken, ze uit die hevige strijd als het ware ontwaakte en met een heldere stem uitriep, zodat het in het vertrek ernaast duidelijk gehoord werd: 'Ik wil niet, dat deze verloren ga, Ik heb verzoening voor haar gevonden. En dat voor mij, ja, voor mij, vrede met God door onze Heere Jezus Christus!' En vele andere blijde, krachtige werkingen des Heilige Geestes werden door de omstanders uit haar gezegende mond gehoord. Ik kwam toen juist ook bij haar en zei: 'Nu, vrouw De Vromen, nu zijn wij het eens!'

'Neen', zei zij, 'niet alleen eens, maar één in Christus onze Heere, want Hij is onze Leraar, Hij is onze Wetgever, Hij is onze Koning, Hij zal ons behouden tot aan en over de dood.'

Zo is zij onder veel zalige toedieningen ingegaan in de vreugde haars Heeren en gekroond met de heerlijke blijdschap en vreugde, eeuwiglijk en altoos.

***Weg is dat licht, die vrouw Muit,
Ook een Cornelis de Vroomen,
Pieter de Best is ons ontnomen.
Jan de Muiter is Mesech uit.***

Teun van Drimmelen

Voor brieven van Oosterwijk, Vrolijk en van Drimmelen, zie deze site

LEVENSGESCHIEDENIS VAN

JOHANNES VAN VUUREN

GEBOREN TE HAAFTEN EN OVERLEDEN TE UTRECHT OP 19 MEI 1932
IN DE OUDERDOM VAN 75 JAREN

LAATSTE WOORD VAN EEN VADER AAN ZIJN KINDEREN

FIRMA ROMIJN & VAN DER HOFF GORINCHEM
1937

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2018

BENSCHOP, 31 December 1924.

Ter gedachtenis, of om te doen gedenken. Mocht het door de vrije goedertierenheid des Heeren iets zijn tot eer Gods, en tot enig nut voor mijn nageslacht, of soms enigen er van, ja al was het maar voor één, dat zou mij al groot zijn. Meermalen in mijn leven heb ik gedacht iets te schrijven ter gedachtenis voor hen, hoewel zij gelegenheid genoeg hebben, nevens de Bijbel, om goede boeken te lezen. Maar denkende, zij mochten er door aangetrokken worden het na mijn dood te lezen, mocht het zijn uit betrekking, en omdat 't een geschriftje van hun vader is. Wie weet, er mocht voor hen eens iets uit volgen. Tot hiertoe kon ik er echter niet toe komen. Dan ontbrak mij de lust, dan weer had ik naar mijn gedachten geen tijd of gelegenheid. Ook had ik vaak geen vrijheid er toe, of meende om bepaalde redenen dat ik het niet doen mocht. Mijn grootste bezwaar was evenwel om iets te kunnen schrijven ter eer Gods en tot stichting mijns naasten.

Doch de laatste tijd hiertoe meer aandrang gevoelende dan ooit, en meer levendig dunkt me, daar ik nogal eens 'n gezichtje mag hebben enigermate, wat de Heere uit zijn eeuwige, vrije soevereine liefde en goedertierenheid is willen worden en is, en geweest is, en krachtens zijn eeuwige trouw, liefde en vrije genadeverbond in Christus Jezus, zijn lieve Zoon, mij van eeuwigheid tot eeuwigheid is en zijn zal.

Wanneer mijn ziel daarin enige geloofsoefening mag genieten bij tijden, o! dan weet ik er geen raad mee, en smelt en zink ik in mijn ziel in 't niet weg aan zijn voeten, met verbreking en in verwondering van en over die zuivere, vrije, eeuwige en onveranderlijke liefde en goedertierenheid over mij. O, dat over mij! dat onbegrijpelijke voor mij, en dat voor zo een. De Heere alleen weet recht hoe een, ik weet er nog maar een stipje van.

Door de val in mijn verbondshoofd Adam ben ik geworden verdorven, zondig, gruwelijk, verdoemelijk stof en as, ja, 't is niet om uit te drukken. Zulk een, die het in zijn ganse leven zo slecht en gruwelijk heeft afgemaakt en nooit anders doen zal. O, 't is waard om eeuwig door mij beweend te worden, ja, mij dunkt, dit zou ik graag eeuwig willen doen, indien zulks in de Hemel plaats kon vinden en als Christus niet voor mij geweend had.

Hierbij roept mijn ziel dan wel eens in verwondering uit en met een stipje wederliefde tot de Heere: *Wat zal ik de Heere vergelden voor al zijn weldaden!* Maar wetende, dat Hij niets van ons ontvangen kan, zo word ik nu meer bewogen in mijn ziel om te zeggen en te doen, onder beding van genade, waarvan de Psalmddichter zingt in Ps. 116: *Ik zal de beker der verlossingen opnemen, en de Name des Heeren aanroepen. Mijn geloften zal ik de Heere betalen, nu, in de tegenwoordigheid van al Zijn volk.* Alsook wat we vinden in Ps. 66: *Komt, hoort toe, o alle gij die God vreest, en ik zal vertellen wat Hij aan mijn ziel gedaan heeft,* enz. En nu in m'n ziel meer vrijheid gevoelende om iets te schrijven ter gedachtenis voor mijn kinderen, zo ligt het in mijn hart, dat het mag zijn tot eer van God, en tot stichting en nut van mijn kinderen, of die dit geschriftje ooit leest.

Ik hoop en vertrouw dat er een stipje liefde in mag zijn voor de Heere en mijn naasten. Mijn ziel is bedelende, dat de Heere mij mag doen schrijven in zijn gunste, want al wat uit Hem is, zal door Hem zijn, en ook tot Hem en zijn eer.

Dit dan vooraf aan wie het ooit leest.

Onze Kinderen!

Hetgeen ik nu ga schrijven ter gedachtenis voor u, zal wel iet zijn voor u om te lezen, hoewel niets nieuws.

Ik schijf dit in tegenwoordigheid van uw Moeder, die dit ook menigmaal mondeling van mij gehoord heeft.

Om dan te beginnen.

Ik ben evenals gij en alle mensen geboren van nature dood in de zonden en de misdaden, en zover ik mij bewust ben, heb ik tot mijn 21ste jaar omgedoold in de zonden, geen lust hebbende in de kennis van Gods wegen. Dat kon ik ook niet hebben, omdat ik ronddoolde in duisternis en diepe onkunde, en verharding mijns harten. Veel en zwaar kwam ik tegen de Heere te overtreden. Ik kende de Heere niet in zijn waardigheid, deugden en eigenschappen, en ook niet de dierbaarheid van zijn gemeenschap en dienst, noch de zaligheid, die hierin voor de mens gelegen is. Ook wist ik niet dat ik hier gans en al was uitgevallen, dus ook uit de dierbare gunst en vrede met mijn Maker en Schepper. En dat ik vanwege mijn diepe val in Adam, ons stamhoofd, en al mijn zonden, zo toegerekende erfsmet als dadelijke in zware schuld lag en dezelve nog dagelijks groot r maakte. En dat daarom Zijn rechtvaardige toorn eeuwig op mij rustte, indien ik niet in Christus met Hem w der in verzoende betrekking gesteld werd.

Ook, dat de rechtvaardige vloek, van Hem in Zij Wet uitgesproken over ieder, die zondigt, in hoge mat op mij lag, en ik in en met alles in zijn ongunste en onder de vloek lag. O, ik wist niet vanwege mijn blindheid en onkennis, dat ik buiten de zalige gunst en gemeenschap en vrede met Hem lag, gelijk ik reeds vermeld heb, en dat ik Zijn zalig beeld, waarmee ik geschapen was, verloren, en des duivels beeld deelachtig geworden was, die ik in mijn bondshoofd was toegefallen en dagelijks gehoorzaamde. Dat ik gans en al verdorven/was, onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad, mezelf verdorven had en elke dag al meer verdierf, en ook niet anders kon; gans onrein, melaats, verdoemelijk, walgelijk en verwerpelijk voor Hem was, en dat Hij in deze toestand in eeuwigheid geen bemoeienissen ten gunste met mij maken kon. Maar integendeel mij voor eeuwig van Zijn aangezicht verstoken doen blijven en verdoemen.

En omdat ik deze dingen niet meer wist, en er geen dadelijk besef van had hoe diep ongelukkig en rampzalig ik hierdoor was, en wat ik miste, betreurde ik het ook niet en heb tot mijn 21ste jaar over de aarde gelopen als een woudezel de wind scheppend. Ik liep van de ene ijdelheid en van de ene zonde in de andere, zonder ooit enige rechte bekommerning hierover gehad te hebben.

Voor mijn 21ste jaar heb ik nooit droefheid gehad over het gemis van God en Zijn beeld, of smart der zonden, dat ik tegen een goed, heilig en rechtvaardig God gezondigd had, in één woord, nooit geen droefheid naar God, die een onberouwlijke bekering tot zaligheid werkt. Ik zou het nooit gehad hebben, en ik zou nooit naar mijn Schepper en Maker gevraagd of gezocht hebben, had Hij het Zelf niet gedaan uit eeuwige, vrije, soevereine zondaarsliefde.

O eeuwig wonder, dat Hij het heeft willen doen, en dat Hij, toen ik op de vlakke des velds lag, in mijn bloed vertreden, en geen oog medelijden met mij had, dat Hij, toen Hij mij voorbijging en zag, tot mij zei: *Leeft, ja Ik zei tot u in uw bloede, leeft!*

O, eeuwig wonder! O, eeuwig wonder! Hier schiet niets anders over dan er in weg te zinken.

Ik zei, vóór die tijd nooit geen rechte droefheid gehad te hebben. Maar heb ook tot die tijd nooit een ogenblik rechte blijdschap of genot gehad, gelijk ook na de val, vóór de

waarachtige bekering, niemand ooit gehad heeft.

Dit is, dunkt mij, voor ieder mens een gewichtig punt om er acht op te geven. Ik bemerkte en zag het pas bij de eerste aanraking Gods aan mijn ziel, met bewustheid van zijn liefde en goedertierenheid, op het eerste horen van de blijde boodschap van het Evangelie als een goede tijding uit een ver land. O, dit was als koud water op mijn bedroefde, benauwde en vermoeide ziel.

O, onze kinderen! Dat ge voor God mocht invallen, en als redelijke schepselen gaan bedelen en smeken, dat Hij uw blinde zielsogen opene voor uw diep ongeluk, en u aan uzelf en uw diepe ellende ontdekke. Ja, dat Hij het toch maar doen mocht, al begint gij niet recht. Dat gij eens begerende mocht worden naar hetgeen gij niet begeert, al was het maar alleen hierom, dat Gods Woord u leest. Niet als grond, want dát is het niet. Maar opdat ge aan uw diep ongeluk moogt ontdekt worden. Het staat toch vast, dat wat niet gekend wordt, ook niet wordt betreurd. Onze ziekte niet gevoelende, zien we naar geen medicijnmeester om. Onze schuld niet beseffende, worden we niet verlegen om een schuldovernemende Borg. In één woord, onze verloren toestand niet kennende, zullen we nooit naar een Behouder en Zaligmaker recht uit zien.

Zegt nu niet, dit geluk wordt door zo weinigen verkregen. Vraagt niet of het weinigen verkrijgen. Maar of het verkrijgbaar is.

En dat is het ruimelijk, daar toch de Heere Zelf zegt: *Indien iemand wijsheid ontbreekt, dat hij ze van God begere, Die een iegelijk mildelijk schenken wil en schenkt, en daarbij niet verwijt.* Wat zal het u baten, dat het weinigen zijn die het verkrijgen, en velen door eigen schuld het niet verkrijgen, en gij tot de laatsten zult behoren. De Heere zegt in Zijn Woord: Strijdt gij om in te gaan.

O, mocht ge Hem nog lastig vallen en niet aflaten met de blinde te leren roepen: Heere, dat ik ziende mag worden! 't Is nu nog de welaangename tijd, de dag der zaligheid, waarin het nog kan, na deze tijd niet meer, en wie weet hoe spoedig. Mocht ge er toe verwaardigd worden, het zou zeker niet tevergeefs zijn. Het Koninkrijk Gods, zegt de Heere, wordt van nu af geweld aangedaan en de geweldigers nemen hetzelfde met geweld. Dat hebben allen gedaan, die het verkregen hebben, en mocht dit ook uw deel worden.

Toen ik omstreeks 21 jaar was, en ronddoolde buiten God, in diepe onkennis, was evenwel mijn consciëntie niet geheel gesloten en kreeg ik menige benauwde kneep in mijn gemoed over mijn grote zonden. O, dan had ik het zo bang! Bij de Heere zijn de kleinste zonden grote zonden, en voor ons zijn de zonden als zonden allen groot. Maar toch is de een zonde zwaarder dan de andere.

Nu, ik wist wel dat ik die grote dadelijke zonden, moedwillig had bedreven tegen de kloppingen van mijn geweten en beter weten in, waardoor ik op zekere tijd aan het redeneren geraakte, of ik mogelijk tegen de Heilige Geest gezondigd had, waarvan ik als kind wel eens gehoord had, dat deze niet vergeven kon worden. Door deze redeneringen kwam ik zover, dat ik geloofde deze zonde bedreven te hebben. Ik ben onbekwaam om in woorden uit te drukken de grote benauwdheid waardoor ik hier in kwam. Ik was als een wanhopende, en zolang dit duurde was ik vanzelf ingetogen, want het was mij dan of ik als een eenling, voor eeuwig door God verbannen, over de aarde liep. O, de benauwdheid waar ik toen in verkeerde! Wie zou dan niet stille zijn!

Evenwel duurde dit niet lang, daar ik in die toestand iemand hoorde spreken over die zonde. Hij zei, dat mensen die aan die zonde schuldig staan, geen benauwdheid daarover kennen, want dat is willens; maar die er benauwd over zijn, staan er niet schuldig aan, want daaruit is het duidelijk dat het niet geheel willens is. Ik dacht dat ik het begreep, en ook dat ik hierin vrijgesproken werd van die zonde, waardoor de

benauwdheid week.. Tot mijn schande moet ik neerschrijven, dat de banden weer losser werden en ik eveneens.

Daar ik dacht dat ik die zonde niet bedreven had" meende ik dat er nog kans was op vergeving en behoud. Zo ging ik aan het uitstellen, gelijk ik denk dat de meeste onbekeerde mensen in hun binnenste omdragen. Ik verviel daarop tot mijn schande weer in losbandigheid.

Dit was de dankbaarheid voor de verlossing uit die vreselijke benauwdheid. 't Was immers iets van de gemene goedertierenheid, ja ik denk dat het zijn bijzondere genade was, dat Hij mij niet in die wanhoop heeft laten versmoren.

Kort hierop kwam mij bij toeval, zoals wij dat noemen. Maar van achter gezien onder het heilig bestuur Gods, een boekje in handen van Van Niel, **getiteld "De Donderslag der goddelozen."** Ik kocht het uit louter nieuwsgierigheid, vanwege de zonderlingen titel, daar ik nooit boeken las, en nog minder zulke. Nog maar enkele bladzijden gelezen hebbende, werd ik vanbinnen direct zó bezet, dat ik het niet kan uitdrukken. Mij omscheen een licht, waardoor ik zo verlicht werd, dat ik direct enigszins mijn naam las en verstond, nl. goddeloze en dat werd ik daar zeer schielijk in mijn besef dadelijk voor God. Daar had ik tevoren nooit aan gedacht, en ik kan ook niet verklaren, hoe ik daaronder nu stond. Maar dit weet ik, dat ik er onder verslagen was in mijn gemoed, en in de kennisneming als een goddeloze verschrikt stond voor God.

Het was mij, of ik een ogen blik omringd was van de tegenwoordigheid en majesteit Gods, op een vreselijke wijze. Hierdoor onder grote indruk voor mijn gemoed, voelde ik me evenwel sterk aangetrokken om door te lezen, hetwelk mij bij later nadenken hierover wonderlijk was. Hoe verder ik las, hoe meer ik voor mijn besef een goddeloze voor de Heere werd. En daar ik al naar meer lezen wilde, kwam ik ook met overneming voor mezelf van de straffen der goddelozen te lezen, die dus ook mij zouden overkomen.

O, die dit leest! Ik kwam in grote benauwdheid. O, een goddeloze; en dan de rechtvaardige straf! De poel, die brandt van vuur en sulfer, wachtte ik zeker en zou in kort met de verdoemden in de hel mijn deel zijn. Dit is dagen lang zo diep gegaan, dat ik meende te horen het van pijn tandenknersen der verdoemden in de hel. Ja, 't was of ik er iets van gevoelde.

Hierbij kwam, dat ik omzet werd als met een legioen van duivelen, hoewel ik toen niet wist van goede of kwade geesten. Een legioen, hoewel ik dit niet begreep, omringde mij. Indien het gekund had zou het mij tot eeuwige wanhoop gebracht hebben. Ik kan niet opnoemen wat mij onophoudelijk werd ingeworpen, bespottingen, ver-wijtingen, beschuldigingen, veroordeling, moedbeneming, enz., nl. ge zijt een goddeloze, dus een eeuwig veroordeelde bij God, daar is voor u nooit geen kans meer en je moet maar niet bidden, want God hoort geen goddeloze. Dan werd ik bespot. Maar daarna kwam hij mij beklagen" zeggende: O, wat zijt ge ongelukkig op de wereld, want er is geen hoop meer voor u, en daarom zult ge, zolang ge hier zijt, geen leven meer hebben, enz. Ik kwam daardoor zo ver dat ik een eind aan mijn leven wilde maken. Maar de Heere heeft mij wonderlijk en genadig verschoond en bewaard.

Nu stap ik hier van af; wie dit leest kan wel nagaan dat het benauwde dagen voor mij waren. De kostelijkste spijsen smaakten me niet, en mijn lichaam verzwakte hieronder. Maar smart of droefheid dat ik tegen een goed, heilig en rechtvaardig God gezondigd en de Heere beledigd had, had ik onder dit alles niet. Het was maar een arrestatie en gemene overtuiging. Er was geen aasje liefde tot God in. Maar het was enkel zelfliefde en zelfbehoud.

Nu, al dagen lang in die benauwdheid verkeerd hebbende, was ik op zekere dag in het

veld, en zat diep moedeloos ter neer. Bij mij zag ik een stukje papier liggen, waarschijnlijk weggeworpen door iemand, die op het land had gewerkt, en waarin zijn brood had gezeten. Ik nam het op, en zag dat er enkele teksten op stonden, o.a.: *bekeert u, gij afkerigen, bekeert u tot Mij. Zo gij u tot God bekeert, zo zal de hittigheid Zijns toorns worden afgewend en Zijn goedertierenheid zal over u komen.*

O, hoe wonderlijk en verrassend was mij dit! En het deed die kracht op mij, dat ik in mijn onnozelheid geloofde, dat de Heere het daar voor mij had neergelegd. Het was mij, of het een boodschap van God Zelf uit de hemel tot mij was. En wie zal dat ook geheel en al loochenen. Ik werkte toen met egge en paarden op het land. O, hoe geloofde ik toen, dat de Heere Zelf tot mij zei, dat indien ik mij bekeerde tot Hem, de hittigheid Zijns toorns, die mij nu omringde, zou worden afgekeerd en Zijn goedertierenheid over mij zou komen. Wat smolt ik weg in tranen vanwege Zijn goedertierenheid, dat Hij mij dit Zelf wilde toeroepen, en dat er nu nog kans was, indien ik mij bekeerde. Ik hield heel de dag dat stukje papier in mijn hand, hield gedurig de paarden op, en ging dan met tranen staan lezen. O, dat sterke voornemen, 't welk in mij opkwam, om mij van nu af te bekeren!

Och, wat een blinde worm was ik. Ik had niet 't minste besef, dat ik mij niet bekeren kon. Ook wist ik niet, waarin de waarachtige bekering bestaat.

Ik stelde mij mensen voor, die naar hun uitwendig aanzien naar mijn gedachten bekeerd waren, en ik moest worden als die, en ook zo doen en laten. Hieraan ben Ik in mijn eigen kracht en wijsheid, of liever blindheid, dadelijk begonnen. Zoveel ik kon begon ik mij uitwendig naar hun leven en gangen te schikken. Toen ik het naar mijn mening ongeveer zover gebracht had, dacht ik: nu moet het inwendig ook, ik moet geheel zonder zonde en heilig leven. Maar toen ik daaraan toekwam, deed zich een moeilijkheid op. In mijn hart welden allerlei zondige gedachten op, en hoe meer ik bezig was om die tegen te gaan, hoe sterker ze werden. Hoe meer ik op mijn manier worstelde, hoe meer ik verloor, want er kwamen er hoe langer hoe meer, ja zelfs oude lusten kwamen in mijn hart op. Door dit strijden en verliezen begon ik de moed op te geven. Men ziet hieruit, hoe bot en onwetend wettisch ik werkzaam was. Ik dacht zo de straffe des goddelozen te ontgaan, en de gunst en goedertierenheid des Heeren te verwerven door een eigen uitgedachte bekering en heiligheid. Met de apostel Paulus meende ik in mijn onwetendheid Gode hiermee een dienst te doen.

Ik gevoelde een soort van blijdschap in de bespiegelingen die ik had van het genot en geluk dat ik zou hebben, wanneer ik mij aldus zou bekeerd hebben.

O, wat is de mens toch blind door de zonde. Zolang Mozes gelezen wordt, blijft een deksel op ons aangezicht, 't zij men meer verstandelijk en subtiel, en schijngeestelijk werkzaam is, dan wel bot en onwetend, gelijk ik.

Zoals ik reeds schreef, begon ik moedeloos te worden. Zonden die ik tevoren in daden uitvoerde, kwamen in me opzetten en ze werden weer daden. Wel niet meer zo openlijk voor 't oog der mensen. Maar in mijn consciëntie wist ik toch dat ik ze deed voor het oog van God. Toen gaf ik het geheel moedeloos op, want er was geen doen aan, dacht ik. Hoe meer ik er tegen schreeuwde en vocht, hoe meer ik ze deed, en de dammen die ik meende te leggen, braken alle door. Ik kreeg hier ook wat op te merken van het diepe verderf dat in mij woonde, of liever waarin ik gezonken lag, nl. Dat mijn lust tot de zonde was, en ik ze niet laten kon, dat ik ze deed met mijn gehele hart en genegenheid.

O, de gruwel daarvan, en toen ik kreeg te bedenken hoe de Heere al bijzonder goed op mij was geweest in het veld, toen ik daar dat stukje papier vond, o hoe diep verfoeide ik mij toen, want de Heere werd in mijn besef goed, overvloedig goed over mij, en ik

werd daartegenover overvloedig kwaad, gruwelijk, monstrueus. O, dacht ik, Hij is nooit anders over mij geweest als goed. En tegen die goeden God heb ik zo gruwelijk gezondigd! Met droefheid en diepe smart werd ik hierover aangedaan.

Daarbij kwamen zijn heiligheid en rechtvaardigheid mij klaar voor, en de indruk hiervan in mijn hart was zó sterk, dat ik, in diepe smart en droefheid slaande op mijn borst, uitriep: *O, God! dat ik zo gruwelijk tegen U gezondigd heb, tegen U, zo'n goeden God, en Gij zijt heilig en rechtvaardig.*

Ik zag dat Hij de minste zonde niet ongestraft laten kon en met de minste in eeuwigheid geen gemeenschap kon hebben, en ik zei tot Hem, uit liefde tot Zijn deugden: "Nee, Heere dat kunt Gij niet en dat wil ik ook niet meer."

In dier voege was ik dag en nacht bezig. Als ik op bed lag, kruipende voor Hem, met smarte betreurende en voor Hem belijdende mijn zonden, mezelf veroordelende, rechtvaardigde ik Hem en billijkte de eeuwige straffe en verdoemenis. "O Heere, zei ik, Gij kunt mij niet straffen naar mijn zonden, zo dacht ik, omdat ik tegen een *oneindig* God gezondigd had en ik maar een mens was die al de straf droeg."

De eeuwigheid was er voor mij in, dat ik zo tegen Hem gezondigd had; ik kon niet genoeg vergrote en verzwaren voor Hem, want het is altoos nog oneindig zwaarder en groter. Ik treurde hier niet over de straf. Maar alleen over de zonden. Ik had ook geen hoop, ik zag geen weg van uitkomst, geen rantsoen voor mijn zonden, waarop Hij mij genadig kon zijn, zonder krenking van Zijn deugden en eigenschappen, en daarom zei ik gelijk ik schreef, toen ik zag dat de Heere de minste zonde niet ongestraft laten kon en met de minste geen gemeenschap kon hebben: dat kunt Gij niet en dat wil ik ook niet.

Ik mocht hier de deugden Gods liever hebben dan mijn leven, hoewel de dood en de eeuwige toorn Gods om en over de zonden, mij uiterst zwaar woog op mijn ziel. Zo ging ik voort, dag en nacht, 's nachts op bed liggend - maar niet lang - dan alleen lopend over de zolder, in het donker, al slaande op mijn borst en treurende, dan weer plat neervallend. Dit alles evenwel met geen geraas naar buiten. Maar stil en zoveel mogelijk bedekt. Maar mijn huisgenoten zagen het evenwel, het is binnen- en hartewerk en hij heeft hier louter alleen met God te doen. Maar dit zij hier tussen gevoegd.

Niemand make van deze zaak een maatstaf voor zichzelf. Het komt alleen op de eigenschappen aan, n.l. zoals de Catechismus zegt: *Een hartelijk leedwezen, dat wij God door onze zonden vertoornd hebben.* En dan ook, wat hierop volgt smart, leed, verbreking en droefheid over de zonde, belastheid en vermoeidheid moet er zijn of komen, anders kan nooit de Evangelieboodschap voor de mens, als die tot hem komt, zijn als koud water en een goede tijding uit een ver land op en voor een vermoeide ziel. Een verbroken hart en verslagen geest veracht God niet en wil Hij genezen.

Iets van deze eigenschappen is onmisbaar nodig, niet als grond tot vrijmoedigheid, Nee, die ligt alleen in Christus. De grond van vrijmoedigheid voor schuldige, verloren zondaren ligt alleen in Christus en in de roeping en aanbieding van Hem, in de belofte van vrije genade.

Nu, zoals ik zei, ging ik een tijd dag en nacht daar in heen en weer en weet ik niet dat ik enige hoop had. Maar op een nacht, waarvan ik wel weet dat ik in mijn hoop geheel afgesneden lag, en het met mij aan mijn zijde gedaan was en wanhopende, toen werd schielijk, ongedacht en onverwacht een deur der hoop voor mij in mijn ziel geopend. Midden in de diepe duisternis van mijn ziel ging een licht op; ik denk, dat het voor mij tot in eeuwigheid onvergetelijk zal zijn.

Die woordjes kwamen mij schielijk voor en met kracht op mijn hart, n.l.: *Die tot Mij komt zal Ik geenszins uitwerpen*, en even schielijk zag ik de Heere Jezus Christus, nu

verhoogd. Dien, die achttienhonderd en zoveel jaren geleden in het vlees geleden, de toorn Gods tegen de zonde volkomen gedragen, de vloek en de verdoemenis in ziel en lichaam, en door Zijn lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid voor alle zonden voor de zondaar volkomen betaald heeft. Voornamelijk zag ik Hem toen in Zijn lijden en sterven, de toorn en de vloek Gods dragende.

O, Die hoorde ik nu tot mij roepen, door Zijn eigen mond. Door Zijn Woord riep Hij tot mij en hoorde ik Hem van Zijn hogen Hemel roepen: ***Die tot Mij komt, zal ik geenszins uitwerpen.***

Ik had het nooit gehoord, nog minder opgemerkt, hoewel ik wel wist, dat het in de Bijbel stond. Die tot Mij komt, die komt, wie hij is, en wat hij gedaan heeft en hoe hij is! Ik verstond het zoo, even schielijk als het kwam, want het ging vergezeld van een schielijk licht In mijn ziel, een uitstorting en uitlating van Zijn liefde en niet het minste geluid van verwijt was er in, alsof ik nooit geen kwaad had gedaan.

O, wat werd voor mij hier een wijde deur der hoop geopend en ik zag hier voor 't eerst dat er bij Hem uitkomst te bekomen was, behoud en zaligheid, zonder krenking van de deugden en eigenschappen Gods, omdat Hij voor de zonde volkomen had betaald. O, wat zonk ik in verwondering weg, en wat werd mijn ziel vertederd! Er sprong een vlammetje van blijdschap en wederliefde in mij op, en alle vrees, benauwdheid, donkerheid en verschrikking was van mijn ziel geweken in één ogenblik. Ook alle smart en droefheid. Het was mij voor mijn ziel net als een klein kind dat door zijn moeder in liefde wordt toegelachen, en het kind vrij en blij, zonder vrees, tot zijn moeder lacht en vrolijk en blij ligt te kwelen (ik kan het niet beter vergelijken).

Mijn ziel lag te jubelen en te kwelen en te bewonderen Zijn vrije liefde en goedertierenheid, en Zijn laag bukken tot mij, zulk een, die zo gruwelijk tegen God gezondigd en Zijn Majesteit geschonden had. Dat Hij van uit de Hoge tot mij wilde spreken door Zijn eigen mond, n.l. Woord en Geest, en dat Hij bemoeienissen met mij wilde maken en alles zo zonder verwijt!

O, hoe werd ik vertederd, en wat kwam er toen een ander, ik zou zeggen een zuiverder soort leed over mijn zonden in mijn ziel, vanwege de liefde van Zijn kant die ik gevoelde, en dat zo vrij! En toen van mijn kant - welke alleen vanwege Zijn liefde was - de wederliefde!

Toen deed ik daar ook de keus met mijn gehele hart, gans en al, of liever, ze viel in mij, want ze was er eer ik het wist, om nooit meer tegen Hem te zondigen, enz.

Daar heb ik voor 't eerst in mijn leven Zijn roeping en verwelkoming gehoord, en ik schat dat dit het begin van Zijn krachtige roeping uit Zijn eeuwige liefde (voor mijn bewustheid) aan mij was, want hierdoor is mijn ziel met bewustheid levendig geworden. Vanaf die tijd was ik der zonde dood en had ik de Wet Gods lief en al wat van God was.

Ik had vanaf die tijd een vermaak in de Wet Gods (met bewustheid) naar de inwendige mens en dat heb ik altijd gehouden, hoewel later dikwijls zeer verdonkerd, betwijfeld en bestreden. Ik denk, dat hier het begin voor mij was van de wedergeboorte tot een levende hoop en die blijft, of die beschaamt niet, omdat de liefde Gods in onze harten is uitgestort door de Heiligen Geest. Een vlammetje is toen aangestoken in mij, en 't is later nooit meer uitgegaan, hoewel menigmaal diep onder de as. Maar van die dag af is er een strijd tussen twee volken in mij geweest.

Nu dan, ik was toen, alsof ik in een andere wereld gekomen was.

Des andere daags, toen ik op kwam, hoewel het dezelfde ochtend al bestreden werd, was het me, of alles anders was en alle mensen zag ik anders dan te voren, want ik had iets leren kennen en gekregen, dat ik nooit gekend of gehad had. O, wat had ik een

diep medelijden met mijn onbekeerde medemens.

Mij kwam zo voor: *Wat gaat de mens als in een beeld daarheen.*

O, wat zag ik mijn burens, en ieder die ik zag, als dode beelden daar heengaan. Wat zag ik de doodgevallenen en nog dood zijnde mens leven en werken, uit zichzelf, voor zichzelf, tot zichzelf; uit de aarde en tot de aarde, van de ochtend tot de avond, en van de avond tot de ochtend. Levende zonder ooit te leven. Nooit anders dan eten, drinken, werken, slapen, opstaan, gaan en wedergaan. En dat alles zonder in zijn ganse leven één seconde waar genot, ware blijdschap, vrede of ruste in zijn ziel gekend te hebben. Nooit anders dan zorg, kommer, moeite en verdriet, en dit alles zelf niet bemerkende. Behalve en boven dat alles, dat hij onder vloek en toorn loopt en het zalige beeld Gods mist.

Ik zei hierboven van **het eerste begin der wedergeboorte**. Maar ik bedoelde daar de *eerste openbaarwording van de uitwerking of vruchten des Geestes, en enigmatische ook bewustheid daarvan voor de mens zelf*, anders durf ik niet bepalen - en wie zal dat durven? Het eerste inkomen van en bevruchten tot een nieuw schepsel, van en door de Heilige Geest.

Ook zei ik hierboven hoe ik mijn burens zag. Hoewel ik wist, dat er nu een groot verschil was tussen hen en mij, had ik evenwel voor mezelf toen geen erg er in, dat ik aan mijn zijde nog onder de toorn en vloek Gods lag, en Hem nog miste en nog buiten alles stond, want ik was wel door Hem geroepen, en ik acht met de bijzondere roeping. Maar ik was nog niet tot Hem gekomen. En dat ik daar toen nog geen erg in had, was omdat ik er niet dadelijk aan ontdekt werd, en ook schoot er bijna geen vrees over. Zelfs een dag of wat er na, omdat het nog enigmatische zo vers bij mij bleef, door de krachtige uitlating der liefde en de vrijheid, die daardoor gestaltelijk of toestandelijk in mijn ziel was.

Het was nog zó in mijn ziel: *Gewisselijk is de Heere aan deze plaats en ik heb het niet geweten*. In één woord, de kracht van de uitlating hield de vrees buiten. Wat ik miste en waar ik nog niet gekomen was, daaraan werd ik toen nog niet ontdekt. Ja, toen de kracht van de ontmoeting al meer en meer wegging, toen nog niet. Ik bleef nog maar zien op dat genotene en ik leefde er op zoveel ik kon, want het was een wonder in mijn ziel geweest, en het was nu geheel anders met mij dan te voren, hetwelk ook zo was. Ik werd hier zelfs door sommige oude schrijvers in versterkt. Ja zó zelfs, dat ik bekeerd was, ook omdat ik nu dikwijls mijn naam hoorde noemen onder predikers en het volk. Wat betreft, dat het 's andere daags des ochtends al weer bestreden werd, moet ik er bij zeggen, dat ik het zo maar weer niet kon overgeven en zo maar niet zei: dan maar weer terug, want het was toch een wonder in mijn ogen.

Toch bleef ik er enige last van houden, dat ik het mij maar verbeeld kon hebben. Maar ik werd toen door het lezen van een heel oud schrijvertje daar, bijzonder uitgeholpen en een heel eind voortgezet, en nogal wat op de been geholpen. In een klein boekje kwam ik te lezen: *Ziel wilt gij weten of gij bekeerd zijt?*

Nu of ik.

Hij zei: Dan heeft God een mirakel in u gewrocht; dan is het een punt des tijds geweest; 't was stikdonker en duisternis in uw ziel, en ziet het werd licht; er was veroordeling en ziet er kwam vrede; het was droefheid en het werd blijdschap; het was toom en het werd liefde.

En zo zette die goede man het een tegenover het ander. Hij zei verder, hebt gij dit eens in een punt des tijds gehad, zo zegt: ergo, ik ben bekeerd. [ergo is Latijn, dus]

Ik was er met mijn gehele gemoed zodanig in en bij, wat ik daar in zo'n door mij hoog geacht oud schrijver las, dat ik direct daar nadrukkelijk met mijn gemoed er mond op

zei: *Ergo, ik ben bekeerd.*

Boven dit alles was er voor mij een deur der hoop geopend, waar mijn zielsoog nog op gericht bleef, ja waarop het later gericht neef, al was het nog zo duister en nog zo zwak - waarom ik nu dan vanzelf hoopte, leefde en in wederliefde voor Hem alleen, en in liefde tot mijn naasten leven wilde. Hij had tot mij geroepen: *Komt* en Hij riep het nog en altijd zag en gevoelde ik het nu.

O, wat waren die woorden mij dierbaar in die dagen, gelijk alle woorden van die soort, n.l.: *Wendt u tot Mij. Komt allen tot Mij*, enz.

Ik raakte thans druk werkzaam in het komen tot Hem, zo ik meende, dag en nacht bidden, lezen, prediken tot andere, alles dacht ik (en dit was ook in de grond mijn bedoeling) uit wederliefde tot God en liefde tot mijn naasten.

Ook was ik ijverig werkzaam om Gods geboden en Wet te gehoorzamen, want die had ik lief en zij waren mijn vermakingen. Iedereen maande ik aan tot de Heere Jezus te komen en waar ik zelf in en bij leefde. Waren er dan soms, die tot mij zeiden: Er staat immers, Niemand kan tot Mij komen, tenzij enz., dan zei ik direct terug: Dan ga je maar weer en altijd en om alles tot Hem, en dan had ik weer gepaste beloften voor hen. Ik denk, dat onder en bij dit alles heel veel van het eigen was. Maar ik denk om die woorden die de Heere tot Petrus sprak, n.l.: *Toen gij jonger waart, gordet gij uzelf* enz., en aan Zijn discipeltjes, toen zij jonger waren, nl.: *Nog veel dingen heb Ik u te zeggen. Maar gij kunt ze nu nog niet dragen.* Hij zweeg maar veelszins en droeg ze in de toestand waarin zij waren.

Oók denk ik om de woorden van de Apostel Paul: *Een ieder wandele naar dezelfde regel, waartoe gekomen is.* En Efraïm is een onwijs kind, anders hij niet zo lang in de geboorte blijven staan.

Altijd nog druk bezig zijnde, kwamen wel eens sterke verdorvenheden boven tegen mijn wil, ja tot mijn diepe veroordeling en smart. Ik raakte dan bij tijden geheel over hoop met alles wat ik ooit gehad had en waarin ik gemoedelijk het leven van mijn ziel vond. Maar ik mocht dan weer voor mijn gemoed er wat bijkomen, hoe Hij mij eens geroepen had, ja hoe Hij mij altijd riep tot Hem te komen. Ik mocht dit dan weer krijgen te doen op mijn manier, en mij krijgen aan te klagen en mijn zonden te belijden, voor zover ik er besef van had. Dan smeekte ik om vergeving en bekering.

Het gebeurde dikwijls, dat ik in 't veld in een droge greppel of sloot verborgen, zo uren voor Hem kon neerliggen en daar raakte ik er gemeenlijk onder en met een vertederd hart weer op, stilletjes de Heere dankend voor zijn goedheid. Ik bedoel er mee: dat ik er weer opraakte, of liever gezegd: ik kreeg gewoonlijk weer moed. Maar wie dit ook leest, ik wil u ook vertellen, dat onder dit alles, zonder dat ik dit merkte heimelijk het onkruid van eigengerechtigheid in mijn hart groeide en de farizeeër op kwam zetten. Niet voor de mensen, want alles passeerde welgemeend en onnozel tussen God en mijn ziel Met die had ik alleen te doen. Ja het ging zo ver, daar ik veel dacht aan die woorden: *Die tot Mij komt* enz., en *Die wil, die kome*, dat ik begon te denken, dat ik toch veel kwam tot Hem en wel wilde, en ik dacht, wie zou er meer komen dan ik?

't Gebeurde dat ik op een vroegen morgen op weg was, toen de sterren nog schenen, en mij bijzonder opgewekt en gewillig gevoelde voor de Heere en lust had in Zijn dienst. Terwijl ik zo vrijen blijmoedig opgewekt daar liep, dacht ik, dat de Heere nu wel in Zijn gunste op mij neerzag, ja, ik kon zelfs niet laten om te zien, of Hij In de Hemel aan mij niet een tekenje zou geven van Zijn Gunst.

O, diepe blindheid van mijn dwalend en verleidend, misleidend hart en verstand. O, het was hierin zo ver met mij gekomen, dat ik tot de Hemel toe opgeklommen was, en

die zullen tot de helle toe neergestoten worden, hetwelk mij ook van trap tot trap en van tijd tot tijd, gelukkig hier in de tijd al en niet te laat, gebeurde.

Des avonds kwam ik als zo'n gewillige thuis en mijn moeder zei mij dadelijk, daar ze wist dat ik nu graag goede boekjes las, er ligt een boekje van de blinde man, die elke maand een boekje van ene **Baale** bracht, waar hij dan wat voor kreeg.

Gretig nam ik het op en las ik iets wat ik nog nooit gelezen had. Die man deed in dat boekje vooraf vier vragen, n.l.

Kunnen alle mensen zalig worden?

Zullen alle mensen zalig worden?

Willen alle mensen zalig worden?

Wie zal zalig worden?

Hij begon al in 't begin over de vrije eeuwige verkiezing Gods te spreken en haalde ook een tekst aan, n.l. *'t is niet desgenen die wil, nog desgenen die loopt*, enz.

Die woorden namen plaats in mijn hart, ja bleven er bijzonder in hangen.

Wat een slag kreeg ik hierdoor! 't Was een bijlslag voor mij, die zo lopende en komende tot Hem, en zo gewillig was! Wat een schrik viel er op mij! Maar alhoewel ik dit van de Heere hoorde, toch was ik door die slag zo maar niet overwonnen. Ik geraakte in hevige opstand, want ik kon mijn beweegoffers, en mijn batterijen, die ik er voor mezelf van gemaakt had, zo maar niet overgeven, daar ik er mijn grond in zocht en vond.

Wat kreeg ik hierop een moeilijke nacht en dag, ik geraakte, peinzende en redenerende, in grote twisting met God. Ik zei: Heeft de Heere dat gezegd? En daar was ik van overreed. Ik had het nooit gehoord. Maar nu zag en hoorde ik het. Hij zei het tot mij. Toen drukte ik uit in mijn vijandschap, die voor de dag kwam: Maar *Heere, Gij hebt het gezegd: Die wil, die kome, en nu zegt Gij: 't is niet desgenen die wil enz., dat strookt niet*. Ik raakte zover, dat ik zelfs durfde denken voor Zijn aangezicht: Is dat nu rechtvaardig?

O, wat een brutale, duivelse schepselen zijn wij toch geworden in onze vijandschap en zonden, waarin wij gevallen zijn en geboren. Zo gesteld zijnde, liep ik over dag onder mijn werk. Het is te begrijpen, dat ik het hier zwaar en moeilijk had. Want hetgeen mijn leven was, wilde ik niet overgeven, en hetgeen er nu tegen kwam, daar kon ik niet onder komen.

Maar hieronder, in mijn grootste twistingen, kwamen mij in de gedachten die woordjes: De gehele wereld voor God verdoemelijk, en ook: *Alle volkeren minder geacht dan een druppel aan de emmer en een stofje aan de weegschaal; en: of heeft de pottenbakker geen macht over zijn eigen leem?* enz. Dit laatste met veel kracht.

Hierover denkende, zat ik in 't veld op de grond neer en zag een heel klein beestje wriemelen op de grond, want de zon scheen warm. Het was zeer klein, kleiner nog dan een mier. Dit ziende werd ik opmerkende, hoe weinig dit bij mij in aanmerking kwam en hoe weinig bij mij geacht. Hierbij kwam de Heere mij voor met de woorden: Alle volkeren minder bij Hem geacht dan een druppel aan de emmer en een stofje aan de weegschaal.. Ik gevoelde mij daar zittende als onder de tegenwoordigheid Gods en er viel vrees en eerbied op mijn ziel. Intussen kwam in mijn gedachten, dat de Heere in Zijn Woord zegt, dat de ganse wereld verdoemelijk voor God ligt, hetwelk indruk op mijn hart maakte. Ik zag iets van de hoogheid Gods en zijn grootheid. 't Was mij of ik door zijn Majesteit omringd werd, en weer kwam dat woord: *Of heeft de pottenbakker geen macht over zijn leem om uit denzelve klomp te maken het ene een vat ter eer en het andere ter onere?*

O, wat schaamde ik mij diep, en wat veroordeelde en verfoeide ik mij voor Hem.

O, dat ik, nieteling (want zo zag ik mij) mijn mond had durven openen tegen die

oneindig hoge, rechtvaardige en eeuwig vrijmachtige God! O, die smart, zelfverfoeiïng, diepe schaamte en droefheid, die er nu in mijn ziel was, dat ik een wil had, een wil waarmede ik tegen Hem had durven twisten. Ja, (dit moet niet verder opgenomen of aangemerkt dan betrekkelijk de vrijmacht en soevereiniteit Gods) dat ik had durven willen, dat Hij mij zalig maakte! Hier kwam mij weer voor: *'t Is niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods.*

O, hoe gemakkelijk kon ik hier toen onder vallen en zwijgen en mocht ik het eens worden met Zijn eeuwige, vrijmachtige wille. Ik werd hierin verslonden, en er schoot niets anders over in mijn hart dan zwijgen voor Hem, verfoeien van mezelf, en droefheid over wat ik was en had durven doen.

Dit had mijn ziel en gemoed die dag zodanig in beslag, dat ik niet laten kon er van te spreken tot de mensen, die ook op het land werkten. Hier kreeg ik voor het eerst onder de dierbare hoge vrijmacht te bukken en dezelve oneindig hoger en waardiger te schatten dan mijn eigen zaligheid en mocht ze toen ook liever hebben, hoewel die mij ook van groot gewicht was en bleef.

Men denke nu niet, dat ik onder deze onderhandeling al zo diep ontdekt werd aan mezelf, dat ik met de gehele wereld voor God verdoemelijk lag, Nee. Maar ik kreeg dat toen voor mij vastelijk te geloven, door Zijn Goddelijk getuigenis. Gods Woord is, als het tot ons komt en geloofd mag worden, als een vuur en als een hamer, om de steenrotsen te vermorzelen. Nee, aan onszelf zover ontdekt te worden, en zóver te leren kennen, dat wij van top tot teen verdoemelijk voor God liggen, en er uit ons in eeuwigheid geen vrucht meer zijn kan, dat de bron geheel en al verdorven is, en in ons geen goed woont, dat leert men zo maar niet in één dag bevindelijk kennen.

Later, toen de grootste kracht en gevoel hiervan geweken was, werd ik gewaar, dat het nu anders was in de werkzaamheden tussen mij en de Heere dan te voren. Wat dan?

Maakte deze leer, dat er een eeuwige verkiezing bij, God was, mij moedeloos of ook zorgeloos?

Nee. Maar mijn werkzaamheden en mijn ligging waren veranderd.

Tevoren meende ik de Heere te bewegen. Maar nu gevoelde ik, dat Hij vrij van mij was. Bovendien werd Ik langzamerhand meer aan mezelf bekend. De Heere wilde mij Zijn Wet, die ik eenmaal in de grond had liefgekreken en waar ik een vermaak in had, meer tot een spiegel maken. Ook kwam Zijn gebod meer op mij aan, waardoor ik meer en meer mijn verdorven aard leerde kennen, met smartgevoel en veroordeling. Ook kreeg ik het gemis van God meer gewaar te worden, door middel van lezen over het komen tot Christus, in een boek van **Van Leeuwarden**.

O, wat een slag kreeg ik hier onder en hoe gevoelde ik mij toen onbekeerd, want ik was er intussen ook aan ontdekt dat ik tot nu toe eigenlijk nog nooit tot Christus was gekomen als tot mijn vrijstad om daar te blijven en te wonen, waar de bloedwreker ophoudt te vervolgen.

Ik merkte dus ook, dat ik met Hem nog in een onverzoende betrekking stond, dus kreeg ik hier meer met de Eerste Persoon te doen als met mijn Rechter. En daar mijn verdorvenheid steeds meer voor de dag kwam, raakte ik van tijd tot tijd diep schuldig, ja al schuldiger en veroordeelder bij mezelf en in mijn besef voor Hem. Dan deed zich ook dit smartelijke nog op, waar ik als jongeling mijn pad zuiver en naar Zijn Woord wilde houden, ik het juist slechter kwam af te maken voor de Heere. Hierbij kwam het Godsgemis mij ook al meer te drukken.

O, wat heb ik van toen af, drie-vierde van een jaar liggen worstelen in verborgen plaatsen, en op het veld, vanwege het Godsgemis dat mij drukte, de schuld enz. 'Ook bij de weg was het onophoudelijk vanzelf (ik kon niet anders) dan: *Och, Heere! Och, kon het en mocht het eens zijn! Och, Heere, och Gij weet het!* Mijn oog droop

onophoudelijk meer of minder onder dit alles tot 'God en ik kon niet aflatē, dag noch nacht.

Maar in de wijze van mijn werkzaamheden lag het veel anders dan tevoren. Dat komen tot de Heere Jezus (op mijn manier) had ik zo niet meer. Ik verloor hier ook mijn grond uit, en het werd steeds meer een handelen -om te doen te krijgen met de Eersten Persoon in het Goddelijk Wezen, als mijn Rechter, bij wie ik schuldig was. En beseffende veroordeeld te zijn, kon ik evenwel niet aflatē als een veroordeelde bij mezelf tot Hem te vluchten, daar mijn ziel nu vernomen had, dat bij Hem ten eeuwige verkiezing was en dus ook een weg bij Hem, waardoor nog ontkoming was. *'t Is niet desgenen die wil, enz.. Maar des ontfermenden Gods.*

Het werd hier iets van dat: Zij dwongen God en bleven vrienden. Het was nu maar onophoudelijk: "Och, Heere, och, kon en mocht het zijn, dat mijn schuld nog eens vergeven en ik met U in een verzoende, bevredigde betrekking mocht komen, U deelachtig mocht worden en in Uw zalige gemeenschap hersteld! O, Heere, het is wel te groot voor mij, en Gij kunt het om mijnentwille of iets, dat in of aan mij is, in eeuwigheid niet doen. Maar och, kon en mocht het nog eens zijn! Och, als het in uw dierbaren, eeuwigen Raad mocht zijn, alleen om Uws Naams, om Uws Zelfs wil."

Ik durf niet zeggen dat ik onder dit alles zonder hoop was, dat het mij nog eens gebeuren zou (hoewel klein), daar er altijd nog een terugzien in mijn ziel was op dat punt des tijds toen ik die woordjes hoorde: *Die tot Mij komt*, enz.

En hoewel ik niet meer zo werkzaam kon zijn met mijn z.g.n. komen, zoals ik toen dacht, evenwel schoot er dit van over in het terugzien: het was toch een wonder in mijn ziel, en iets van die vrije liefde Gods en van wederliefde. Dat licht, dat er toen scheen in mijn duistere ziel stond later altijd schijnende als een ster, meer en minder duister, nog in mijn hart.

Daarenboven als ik het volk hoorde spreken onder elkaar van de hoop en vrees en van de vermaken in de Wet Gods, dat hun hoopje buiten hen was, van zelfveroordeling, gemis van God, droefheid naar God, het tegenvallen van zichzelf enz. en ik met verwondering opmerkte, dat het bij hen ook zo was als bij mij, en ook mijn naam nog al eens in boeken van Godzalige schrijvers mocht vinden, dan sprong het kindeke wel eens op in mijn buik, als ik het zo noemen mag.

Er was dan enige hoop, dat de Heere het nog wel eens zou doen, hoewel het me altijd voorkwam als een groot wonder. Ondertussen zuchtte ik: *O, kon het en mocht het eens zijn! Niet om mij of iets in mij. Maar om Uws Zelfs wille en uit vrije ontferming.*

Tot mijn grote smart viel ik in grote zonden, niet voor de mensen. Maar tussen mij en de Heere. Zulke, waaraan ik mij in mijn jeugd had schuldig gemaakt en het meest toe genegen was, hoewel er tegen strijdende en worstelende. Hierdoor geraakte ik menigmaal in de put, want dan dacht ik: Nee, aan zo een kan de Heere het niet doen. Wanneer ik dan erg moedeloos was, werd ik wel eens opgebeurd en kreeg een vertroosting met een of andere belofte, die ik dan mocht aangrijpen, b.v.:

Nooddruftigen zal Hij verschonen,

Aan armen uit gena,

Zijn hulpe ter verlossing tonen.

En dat woordje "gena", daar kreeg ik dan enig vasthouden aan. Hierdoor kwam ik dan weer uit de put. Op dergelijke ondervindingen ging ik mijn hoopje gronden, mijn hoopje, zeg ik, dat Hij het nog eens doen zou. Och, wie dat leest, wat zijn wij subtiel in het zoeken van gronden om buiten Christus zalig te worden.

Dit heimelijke grondje, of liever droggrondje, werd wel veel geschud, daar ik veel twijfelde of het wel waar werk in mij was.

Mocht ik het een beetje geloven, dan had ik naar die mate hoop. Maar naarmate ik twijfelde minder. Dus is het duidelijk dat ik er een grondje in had en zocht.

Later werd het meer voor mij verduisterd en raakte ik dieper in twijfelingen. Op een dag was dit zo erg als het nooit geweest was. Ik riep maar: O, als het alles nog eens geen waarheid geweest is! O, als ik mij nu nog eens bedroog en dat voor een ontzaglijke eeuwigheid!

Ik kan niet zeggen hoe bang mij dit was, en hoe verschrikkelijk mij dit voorkwam. Hierin staande, was 't of mij schielijk gevraagd werd: "Welnu, als het dan eens waarheid met u was"?

Hierop viel er in mijn hart: "De ziel die zondigt zal sterven", en terstond kreeg ik het onkreukbare recht Gods onder het oog. Maar was er niet onder en kon het er zo maar niet mee eens worden. Toen het op mijn leven en op al wat ik meende te hebben aankwam, begon ik alles op te zoeken en kwam mij klaar voor wat ik ondervonden had, zodat ik niet ontkennen kon, dat ik in beginsel wedergeboren was.

Ik raakte hier geheel in de war, en werd heimelijk twistende tegen dat Recht. Ik zag de Heere op de troon van zijn rechtvaardigheid, het rechtvaardig vonnis Zijner Wet uitsprekende: *De ziel die zondigt zal sterven*.

Ik liep maar te denken en te zeggen: Maar Heere, hier kan ik toch niet van tussen en van dat niet, en van dat niet, 't welk toch niet van mij is. Maar van U, en daar dan mee verloren gaan? Hier liep ik enige dagen mede rond. Maar kwam niet onder het Recht, tot op een dag, dat ik op het veld was, heel schielijk, zonder dat ik op dat ogenblik ergens aan dacht, gebeurde het dat ik een terugleiding kreeg tot in het Paradijs en de val van Adam en de mijn in hem. Ik stond er in een ogenblik, onverwacht, in hem vertegenwoordigd, in mijn besef, als in mijn verbondshoofd, in bewustheid van rechtvaardige toerekening, alsof ik zelf persoonlijk toen die zonde gedaan had, ik in hem tegen God gezondigd. Ik zag mij daar staan in zonden ontvangen en in ongerechtigheid geboren, en van 's moeders lijf aan nooit anders gedaan, met gedachten, woorden en werken, dan tegen God gezondigd, en nooit meer anders te kunnen.

Ik stond als een gedagvaarde in mijn consciëntie en in het Hoge hof voor mijn Rechtvaardigen Rechter, rondom diep schuldig en rechtvaardig veroordeeld en dit viel zo beslissend in mijn ziel, dat al mijn z.g. grondjes onder mij wegzonken en al mijn vijgenbladeren, waarmede ik mijn naaktheid had menen te dekken, afvielen en ik uit moest roepen: *Ik ben naakt, Heere!* en geen hoop schoot er over. Mijn mond was gestopt, en ik kon niet anders meer verwachten dan de dood, en dat eeuwig rechtvaardig.

Hier zou 'n mens niet kunnen blijven leven, dunkt me.

Dit alles was in gezicht en gevoel van de Majesteit van de Heere als Rechter over mij.

Hoe lang of kort ik hierin gestaan heb, kan ik niet zeggen, want als de Heere in een mens zijn hart werkt door Zijn Woord en Geest is het, en vooral op bijzondere tijden, of de tijd geen tijd is, zo weinig erg heeft hij er dan in. Maar dit weet ik wel, dat het maar kort geweest is. Maar, wat gebeurde hier op?

Hier mocht ik tot mijn eeuwig wonder en verwonderlijke verwondering schielijk ***de schuldovernemende Borg krijgen te zien als voor mij tussentredende***. Hierop ben ik bijzonder ingeleid geworden en kreeg ik licht in Hebréeën 1 en 2, waarin ik God op een bijzondere wijze heb mogen krijgen te zien als een verzoend God in Christus, Zijn Zoon sprekende: *Voormaals veelmaal en op velerlei wijze tot de vaders gesproken*

hebbende. Maar nu also. Ik zeg: als een verzoend God in Hem, n.l. in Zijn enige en eeuwig beminden Zoon en nu sprekende also tot ons en ook tot mij.

Ik mocht Hem toen in het oog krijgen, eerst in Zijn eeuwige Godheid en heerlijkheid, als het afschijnsel van Gods heerlijkheid en het uitgedrukte beeld Zijner Zelfstandigheid.

O, die Heerlijkheid! Meer durf ik hiervan niet zeggen. En toen in Zijn laag neerkomen, in Zijn mensheid aan te nemen, in die woorden: "gelijk de kinderen." Daar verstond ik onder de mensen, welke Hij kwam verlossen, de kinderen, die des vleses en bloed deelachtig waren is Hij gelijk geworden, opdat Hij door de dood te niet zou doen (in dit vlees) dengene, die het geweld des doods had, n.l. het serpent of de duivel, en verlossen zou alle degenen, die al hun leven met vrees des doods der dienstbaarheid onderworpen waren.

O, hoe zag ik Hem hier der kinderen gelijk worden in ons vlees aan te nemen. Hij die God was van eeuwigheid tot eeuwigheid!

O, wat was mij dit een wonderlijk gezicht, dat Hij hier werd: *God met ons*.

Och wie zal het uitspreken, of wie zal hier wat van stamelen? Hier kan alleen bij Gods licht maar iets van gezien worden. En wie zal hier ook vatten het wonderlijke, dan alleen degenen, die het ontdekt wordt, n.l. De eigenschap en betrekking, die zij hierdoor ontvangen op Hem. Dat Hij vlees wordt van ons vlees en onze oudsten Broeder, en wij ook zo wederkerig vlees van Zijn vlees, en wij door de inwoning des Geestes, die wij daarbij ontvangen en de toepassing en mededeling en zalving er van aan onze ziel (welke ik ook kreeg) hier door ook kinderen worden. Hij is en blijft de Zone Gods en wij worden door, dit voornoemde kinderen Gods.

O, wanneer er iets van deze wisseling en overbrenging in de ziel ondervonden wordt door de Heilige Geest, is het om in verwondering er van tot niet weg te smelten! *De verborgenheid der godzaligheid is groot. God is geopenbaard in het vlees*. En dan ook wat het uitwerkt voor en in degenen, aan en in wie er wat van ontdekt wordt. Niemand anders heeft er ook iets van gekend.

O, dat eeuwige wonder! Ik mocht Hem hier voor mij, diep en alleszins schuldige en rechtvaardig veroordeelde, zien als voor mij tussen getreden, *gekomen in gelijkheid mijns zondigen vleses en daarin geleden en gestorven, de vloek ondergaan, het recht voldaan voor mij en in mijn plaats, en also de zonden teniet gedaan*. Als Dien, die door Zijn dood voor al Zijn volk teniet gedaan heeft degene, die het geweld des doods had, dat is de duivel.

O, ik zag Hem in Zijn diepe neerbuiging en lijden en sterven en laag tussen komen, en dat voor mij. Ik houd maar op om er meer van te zeggen. Hier mocht ik dan God als een verzoend God in Christus ontmoeten, de wereld met Hem zelf verzoenende, haar zonden haar niet toerekenende, en dat ook voor mij, door de toepassing en afdaling en zalving van de lieve Heilige Geest in mijn hart met kracht, ja met Goddelijke, wonderlijke, zalvende, overredende, diep vernederende en heiligmakende kracht. God was mij nu tot een verzoend God en een bevredigd Rechter, Hij was geen vertoornd Rechter meer, Hij had zich also in en aan mij ontdekt, geopenbaard en uitgelaten door Zijn Woord en oneindig dierbare Heilige Geest.

Het is mij onmogelijk te schrijven hoe ik toen gesteld was, dagen lang. Ik geloofde toen in de dadelijkheid die woorden: *Die gezegd heeft dat het licht in de duisternis zoude schijnen, heeft in onze harten geschenen, om te geven verlichting der kennis der heerlijkheid Gods in het aangezicht van Jezus Christus*.

Och ik durf er niet anders van zeggen dan: o, heerlijkheid! Dit kunnen alleen verstaan degenen, die het ondervinden.

Enige dagen bleef de kracht hiervan mij bij en ik was geheel boven het stof. Maar dit

duurde niet lang. Ik kreeg te zien, dat Paulus zegt: *Indien één voor allen gestorven is, zo zijn ze allen gestorven, opdat zij niet meer zichzelf zouden leven. Maar Dien, Die voor hen gestorven is.*

Dit nam ik zo op, dat hierin voor mij de roeping lag, dat ik nu niet meer mezelf moest leven. Maar gans en al Hem, Die voor mij gestorven was. Hierin had mijn ziel lust en geraakte hiertoe ook vanzelf in beweging.

Ik mocht ook iets zien van de heerlijkheid Gods, in het aangezicht van Jezus Christus, en het volmaakte beeld Gods in Hem, hetwelk mij met enige zalige verkwikking en liefelijke aantrekking voorkwam in die woorden: *De heerlijkheid Gods in een spiegel aanschouwende, worden wij naar datzelfde Beeld in gedaante veranderd van heerlijkheid tot heerlijkheid.*

Hier begon ik iets te gevoelen van hetgeen ik nog miste, en waar mijn ziel toen naar uitging, n.l. om dat zalige beeld Gods te mogen bezitten en deelachtig worden. Nu kwam ik in sterke behoefte en uitgangen hierom, want ik begon gewaar te worden, dat ik dat miste, en ik zag het in Hem liggen. Ook kreeg ik langzamerhand te zien, dat ik nog buiten Hem lag, dat Hij Zich wel aan mij ontdekt had en voor mij tussen getreden was, en verzoening gedaan had; dat Hij wel tot en voor mij gekomen was. Maar ik was nog niet dadelijk tot Hem gegaan en van mijn kant nog niet tot Hem overgebracht en in Hem ingeplant en miste nog Zijn zalig Beeld.

O, wat hunkerde mijn ziel toen naar Hem en naar Zijn Beeld. Hierin was dag noch nacht geen stilte. Het werd dag en nacht een roepen en schreeuwen uit het gemis: *Och Heere, och, dat ik nog eens overgezet mocht worden in U! Och, ik moet nog uit mezelf uitgerukt worden en overgeplant in U.*

Ik kon niet nalaten, zelfs bij de weg zo zacht mogelijk als mij dacht tot Hem te roepen. Maar wellicht hebben de mensen 't soms gehoord. Ik bemerkte dat er nu wel een verandering bij mij was gekomen, dat ik de Heere niet meer als een vertoornd Rechter ontmoette.

Hoewel ik mij later wel verbeeld heb, dat Hij mij dit nog was, kon ik evenwel daar nooit meer komen, dat Hij mij om mijn zonden moest straffen en niet anders met mij kon handelen dan mij te verdoemen, zoals ik vroeger menigmaal dacht, vooral wanneer ik in bijzondere afmakingen gevallen was. Evenwel gevoelde ik mijn gemis en mijn staan buiten Hem al sterker. O, dat kan ik niet uitdrukken! Het werd mij steeds meer duidelijk *dat ik nog moest wedergeboren worden.*¹²

Men merke hierbij op, dat mijn bekommring nu niet meer zo zeer ging over mijn schuld, want de Heere komt niet tweemaal om Zijn recht, Hij was mij geen vertoornd Rechter meer. Maar een verzoend God in Christus. Maar het begon hier meer te gaan over heiligmaking en leven.

Eens op het veld liggende, kreeg ik te zien, dat daar bruine boontjes gezaaid waren en zag er een, reeds ontkiemd, half boven de grond liggen. Ik raapte het op en ging staan met dat boontje in mijn hand omhoog en schreeuwde naar boven: *Och Heere, och, dat Gij mij ook nog eens wederbaren mocht! Ik moet nog wedergeboren worden!*

Dit zegt niet, dat ik voor mijzelf loochende de wedergeboorte deelachtig te zijn. Maar met bewustheid overgezet te zijn, overgeplant in Hem en verenigd; een nieuw schepsel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, met bewustheid in kracht en dadelijk overgezet in het Koninkrijk des Zoons Zijner liefde.

Ik moet nog overgeplant worden, in U zal ik vrucht dragen. O, dat Gij het nog eens doen mocht en dat dan het oude in mij verrotten mocht en een nieuw deeltje in mij

¹² Namelijk met volle geloofs zekerheid in de weg van heiligmaking

opsproot, evenals met dit boontje.

Onder dit alles begreep ik evenwel niet, op welke wijze dit geschieden moest, n.l. *Dat het tarwegraan eerst sterven moet om vruchten te kunnen voortbrengen*. Maar op zekere dag kwam de Heere met de geestelijkheid van de Wet tot mij over, in de hand des Geestes, hoewel ik dit laatste niet verstond, en hoe Hij mij ook hierin wilde doden door de Wet aan de Wet opdat ik eenmaal Gode zou leven.

Ik zeg, dat verstand had ik niet. Maar op een dag kwam die waarheid met kracht over in mijn hart: *Die achter Mij wil komen, verloochene hemzelf*, enz. Hier kreeg ik te zien de geestelijkheid van die dierbare Wet Gods, en die kwam mij hier persoonlijk met zijn billijke eis aan, n.l. volkomen zelfverloochening, in het minst niet meer mezelf in iets te leven. Maar in dankbaarheid geheel en alleen in alles Hem, Die voor mij gestorven was. *Ik zou niet geweten hebben de begeerte zonde te zijn, indien de Wet niet zei*, enz. Hier werd de Wet mij tot een spiegel en hier kwam zij billijk van mij afeisen de dadelijke gehoorzaamheid. Ik had er geen begrip van dat de Heere deze weg met mij inging om mij eenmaal de dadelijke gehoorzaamheid van Christus deelachtig te maken en ook de heiligmaking in Hem te doen vinden.

Van nu af was de Wet mij tot een spiegel, en ik miste wat ik behoorde te zijn en te doen en te laten.

Men merke hierbij weer op, dat de Wet mij tevoren een spiegel geweest was, dienende om mij onder het recht Gods te brengen enz.; maar nu werd ze mij *om het leven in mij zelf te doen verliezen tot heiligmaking*, en deze, zowel als de rechtvaardigmaking, in een Ander te vinden. Die Wet kwam mijn gehele leven opeisen voor de Heere en ik kon niet anders dan ze heilig, rechtvaardig en goedkeuren met mijn gehele hart. En omdat ik nu niet was zoals die Wet mij wilde hebben, moest ik mezelf kwaad keuren en veroordelen voor de Heere.

O, wat heb ik de Heere gebedeld om genade en om zelfverloochening, vooral op zware posten voor mijn bestaan. Maar ik vond ze niet, ja hoe langer hoe minder.

Hierdoor raakte ik in twijfel aan al hetgeen vooraf gegaan was, en wanneer ik er tot iemand van sprak veroordeelde het mij, want mijn leven was er niet naar. Vaar waren de vruchten? Ik vond ze niet en ze moesten er zijn, indien de boom goed was.

O, hoe benauwde mij mijn consciëntie, wanneer ik er uit gesproken had, want mijn leven getuigde er tegen, hoewel niet naar het uitwendige, of voor het oog der mensen. Nu getuigde ook mijn consciëntie tegen mij, en ik begon mij te veroordelen en te beschuldigen te zijn een volslagen huichelaar. Ik zocht vrucht maar ik vond ze niet en ik kon tenslotte niet anders zien dan het ergste van en voor mij.

De Wet bleef eisen en was mij een aandrijver om handenwerk te maken. Maar leverde mij hiertoe geen specie en vrucht die goed was, want de boom was kwaad. Zij eiste rechtvaardig, want God had mij niet boos en verkeerd geschapen. Ik zocht vrucht waar zij nooit meer van te vinden is, en ik was er blind voor vanwaar die vruchten dan wel te wachten zijn, en ik kon ook niet anders, want zolang Mozes nog gelezen wordt, ligt er een deksel op ons aangezicht. Waar ik hier zeg: de Wet kwam mijn gehele leven opeisen, wil dit zeggen, ik moest niet meer uit eigenliefde voor mezelf leven. Maar enkel uit liefde voor God, Hem alleen leven.

Het werd al meer in mijn gedachten, dat ik er een was van diegenen, die de wil des Heeren wist en niet wilde doen. Hoe meer ik aangedreven werd door een wettische geest, hoe meer ik mijn weerbarstigheid en vijandschap gewaar werd, dat ik onder Zijn scepter niet wilde of kon bukken en niet wilde, of niet kon willen, dat Hij over mij Koning zou zijn. Ik hoorde die tijd eens iemand spreken over het Koninklijk Ambt van Christus en o! hoe beefde ik onder die woorden: *De vijanden, die niet hebben gewild*,

dat Ik over hen Koning zou zijn, brengt ze hier, enz. Ook dacht ik veel aan die woorden:

Ontziet mijn toorn, verdoolde sterveling.

Zou nietig stof mij 't Hoogst gezag ontwringen?

O, hoe benauwd en veroordelend was mij alles. Ook mijn vorige bevindingen, en hoe donker was het in mijn ziel Hooggaande bestrijdingen had ik. Ja, ik geraakte zo in verwarring, schrik en vrees, door al wat mij ingeworpen werd, dat ik dacht zóó nabij door 's Heeren toorn achtervolgd te worden, dat ik 's avonds niet dacht des morgens weer op te staan, en 's morgens mij afvroeg, of ik er des avonds nog zijn zou. Zelfs dacht het mij dan, dat ik als een huichelaar zou vergaan en dan moest ik altijd de Heere recht en gerechtigheid toekennen, dat Hij mij geen kwaad of onrecht kon doen en het gehele verderf in mij en uit mij was.

Dit was het enige nog, dat voor mijn benauwde geest enige ademtocht gaf. Wat heb ik hierover later met David ingestemd, als hij zegt in Ps. 18: 5, 6 en 7: *Banden des doods hadden mij omvangen en beken Belials verschrikten mij. Banden der helle omringden mij, strikken des doods bejegenden mij.*

Hoe lag ik op de aarde en bedelde en riep uit de diepte, of de Heere mij maar een stipje van een willetje mocht geven, want dat vond ik niet. Dat zou nog iets zijn. Ik greep naar een strohalm. Maar de Heere gaf mij dit van achteren gezien gelukkig niet.

Men bedenke, dat deze benauwdheid hoofdzakelijk ontstond door verduistering en bestrijding, ook wat betreft de verschrikkingen en gedachten van toorn Gods over mij. Mijn ziel scheen ten verderve te naderen, want het was: *uit u geen vrucht meer in der eeuwigheid.*

Ik kan niet verklaren, hoe ik op een avond in huis zat en toen het op z'n donkerst was, kreeg ik onverwachts te zien: *uw vrucht is uit Mij gevonden.* Nu kreeg ik de eeuwige ***liefde Gods des Vaders*** onder het oog, of liever, die straalde in mijn ziel met deze woorden: *Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve. Maar het eeuwige leven hebbe.*

Ook kreeg ik te zien *de eeuwige liefde des Zoons*, die voor mij, zondaar, van Zijn hogen hemel in het vlees was gekomen, om te lijden en te sterven.

Wie deze bladzijde leest, en het niet kan vatten dat ik nog in zulke diepten kwam, die bedenke dat het nadere ontdekking aan mijzelf was, hetgeen ik niet wist. O, hoe zag ik Hem voor mij kruipen in de hof en aan 't kruis genageld worden, de toorn Gods dragende in ziel en lichaam. En alles voor mijn zonden. O, het waren mijn zonden, die Hem dat aangedaan hadden! Zijn ziel was bedroefd tot de dood om mijn zonden. Wat een diepe droefheid, smart en rouw, had ik nu over mijn zonden. Zo had ik 't nog nooit gekend. Hier worden de zonden recht zonden. Zij zullen rouwklagen vanwege de zonde, waarmede zij Hem doorstoken hebben. Maar ik mocht Hem voor mij krijgen te zien in Zijn dadelijke gehoorzaamheid, volmaakt, en dat tot de dood, en ik hoorde Hem roepen: "Het is volbracht"!

Een onkundige vrage hier niet, of ik dit alles met mijn uitwendig oog en oor zag en hoorde. Nee, hij bidde liever om het ook te mogen leren kennen. Ik kreeg Hem te zien in de volheid en algenoegzaamheid van zijn volbracht werk en aangebrachte volmaakte gerechtigheid voor mij. Nu niet alleen door de lijdelijke. Maar ook door de dadelijke gehoorzaamheid. Er schoot niets meer over, er was niets meer te doen, Hij had alles gedaan wat er nodig was. Nu schoot er niets meer voor mij over dan: Geloof

alleenlijk.

Maar daar stond ik; 't was: O, kon ik nu maar geloven, ik kon dat niet. Ik kreeg Hem ook te zien in Zijn algenoegezaamheid en bereidwilligheid en nu riep Hij weer: "Die wil, die kome." En de Heere zwoer: zo waarachtig als Ik leef, zo Ik lust heb in de dood des goddelozen enz.

Alles, wat er in de Heere was, kwam - zo zag ik, om aldus te spreken - er aan te pas, om mij over te halen tot Hem. O, er was toen 'n ogenblik een ondragelijke liefdesmart in mij, dat ik niet geloven kon Hoe hongerde en dorstte mijn ziel hier naar Christus. O, mijn gruwelijk ongeloof, daar ik Hem nu nog verloochende in Zijn waarheid en zweren bij Zijn eigen leven en Hem versmaadde in Zijn liefde 1 Nu gevoelde ik, niet anders te kunnen en dat het bij mij onmogelijk was in Hem te geloven tot zaligheid. Hem daarin te onteren" dit is, dunkt me, in wederliefde, het smartelijkste ogenblik mijns levens geweest. Het ongeloof werd mij hier de grootste zonde, en evenwel uit mezelf niet te kunnen geloven! Dat kon ik zo min als met mijn handen aan de hemel reiken kon. Ik zag Hem ook in de algenoegezaamheid van Zijn lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid' en in Zijn ganse Middelaarsschap en het oneindig welbehagen, dat de Vader in Hem en daarom in dit alles had. Ik hoorde zieldoortintelend Hem van Zijn hoge hemel roepen: *Deze is Mijn geliefden Zoon, in Denwelke Ik Mijn welbehagen heb.*

O, en nu onmogelijk te kunnen geloven!

Maar toen ik niet kon inkomen, stak Hij Zelf de hand uit en bracht mij in de arke met die woorden: dat Hij ook was de Overste Leidsman en Voleinder des geloofs, de Overste Leidsman en Voleinder van de ganse zaligheid. Alles en in allen, de eerste en de laatste.

Zalig blies ik hier mijn adem uit aan Zijn voeten, en ging uit mezelf met medeweten, als een gans dood en tot alles dood zondaar, over in Hem, Die het leven is en in wie ik nu alles, het leven en alles vond. Wijsheid, rechtvaardigmaking en heiligmaking, alles vond en kreeg ik in en door Hem, door in Hem te geloven, Hem aan te nemen, Hem te omhelzen en mij aan Hem over te geven en toe te vertrouwen als aan een volkomen Zaligmaker.

O, wie zal zeggen, hoe zalig sterven in zichzelf tot alles dit is, en hoe zalig weer levend worden in Hem.

Dadelijk werd en stond ik in Hem volmaakt, met volle bewustheid van mijn ziel O, groot wonder voor mij! Zonder vlek of rimpel voor de Vader in des Zoons lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid. Weer was het: *Deze is Mijn geliefden Zoon in Denwelke Ik Mijn welbehagen heb.* En dadelijk daalde het welbehagen des Vaders in mij. O, wat zag ik een oneindige welbehaaglijkheid in Hem! Wat zag ik een oneindige waardigheid, en voldoening in Zijn lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid. Met duizenden en de zwaarste helle had ik God zo niet kunnen voldoen, en al waren alle zandkorreltjes der wereld Engelen geweest, volmaakt gehoorzame Engelen, zij hadden in eeuwigheid zo'n voldoende gehoorzaamheid en gerechtigheid niet kunnen opbrengen.

Tevoren had ik smart gehad over mijn ongeloof, omdat ik hiermee de genoegzaamheid van Christus verloochende en o! als er op dit moment nog smart en schaamte in mijn ziel hadden kunnen zijn, wat een smart en schaamte zou er dan geweest zijn! Maar nee, nu waren alle tranen, van mijn ogen gewist, want Hij was over alle zonden bitterlijk bedroefd geweest. Alle droefheid was op dit moment uitgewist in Hem, en alle gelukzaligheid en volheid van alles was in Hem, en had ik door de geloofsvereniging in Hem. Ik woonde, ademde en leefde nu in Hem en in het Zijne.

Ook dit: *met krachtdadige, geestelijke onderscheiding zag en gevoelde ik, dat de Vader*

en de Zoon woning in mij kwamen maken.

"Indien iemand Mij liefheeft, hij zal van Mijn Vader geliefd worden. Ik en de Vader zullen komen en woningen bij hem maken." Nu, dit geloof werkt door de liefde.

Het was in mij en tot mij: Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde!

O, hoe doortintelde dit mijn ziele, en ik werd er in, versmolten!

Nu was ik eerst recht tot Hem gekomen, zoals de Heere mij in 't allereerst met mijn bewustheid had geroepen. Nu was ik met Hem en door Hem in het **huwelijksverbond** getreden. Nu was Hij de mijn geworden, en ik de zijn en nu was niet alleen God en Christus met mij verzoend. Maar ook ik met God verzoend en bevredigd. Hij was niet alleen de mijn en ik de Zijne. Maar al wat Hij had was nu het mijn, in het eeuwige testament en verbond der beloften. En tot dit alles was ik nu gekomen door louter zuivere, vrije genade (anders had het niet gekund) en door Zijn eeuwige waarheid en getrouwheid en zweren bij Zijn leven, door diezelfde kracht ook, die Christus uit de dode heeft wedergebracht. Nu was mijn ziel gered. Hij had mijn voeten op een rotssteen gesteld, n.l. Christus en Zijn gerechtigheid en waarheid.

O, wat stond ik beduusd en opgetogen te zien. Maar ook diep vernederd en vertederd. Ik zag nu als van de hoogte neer in de diepte van ellende, daar ik diezelfde avond nog in gelegen had en in de ruisende kuil van ellende en modderig slijk, waarin ik verzonken gelegen had en waaruit Hij mij nu had opgehaald.

O, het was mij, of ik zo uit de hel in de hemel was opgetrokken en dat was ook zoo. Het was nu niet anders dan licht, leven, vrijheid, zaligheid, enz. Ik was hier ook als ontmenst en kon er maar niet door komen. Dit alles aan, in en voor mij! Een eeuwige vijand van nature, een goddeloze, gans en in alles bedorven, verlorene en afgevallene, zulk een nu weer thuisgebracht, en dat uit zijn eeuwige, vrije, soevereine zondaarsliefde! Ik kon niet door het wonder heenkomen.

Zo bleef het twee dagen, toen ik bepaald werd bij die woordjes: **Vader, Ik bidde niet voor de wereld. Maar voor degenen, die Gij Mij uit de wereld gegeven hebt**, enz. En ook: Ik bidde niet alleen voor deze. Maar ook voor allen, die door haar woord (ik verstond hieronder de Apostelen) in Mij geloven zullen.

Zullen. O, toen zag ik, dat dit een vrucht was uit de eeuwige liefdegave des Vaders aan de Zoon en van de voorbidding van Christus bij de Vader voor mij, n.l., dat ik nu in Hem geloofde.

Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde, daarom heb u getrokken, enz. Hierin had mijn ziel die dag veel.

En toen ik 's avonds op bed lag, te ongeveer halver nacht, - of het in 't lichaam geschied is of er buiten, weet ik niet. - Maar dit weet ik, dat ik als opgetrokken was en Ik kon 't ook mezelf niet anders voorstellen of 't is zo geweest. 't Was mij of ik bij de Drie-enige God in de hemel was en stond bij die onderhandeling van eeuwigheid in de **Raad des Vredes** en de Vader als met Zijn gehele hart vroeg: *Wie is Hij, die met Zijn hart Borg is geworden voor deze Mijn uitverkorene? En de Zoon met Zijn gehele hart zeggende: Zie Ik kome; in de rol des Boeks is van Mij geschreven; Ik hebbe lust, o mijn God! om Uw welbehagen te doen en uw Wet is in 't binnenste mijns ingewands.*

Hier zag ik Hem al voor mij opgetreden als Borg en Middelaar bij de Vader, dat Hij het alles doen zou, volbrengen, teweegbrengen en verwerven, wat er voor Hem te doen, te volbrengen, teweeg te brengen, en te verwerven was. Daarbij ook de Heilige Geest, Die het alles in de tijd zou toepassen.

De Drieëenheid was hier van eeuwigheid. Eén van raad en voornemen.

Ik kan niet anders zeggen, dan dat ik hier maar bijstond en te zien kreeg, hoe ik al van

eeuwigheid in 't hart Gods en in de Raad Gods met Christus gekruist was, gestorven, begraven, opgestaan enz., en dat voor en in de tijd uitgewerkt.

Ook kreeg ik te zien, dat de Heilige Geest, en de Vader en de Zoon door de Heilige Geest, mij was komen opzoeken uit Zijn Soevereine en vrije genade en vrije eeuwige zondaarsliefde, mij was komen overtuigen, ontdekken, tuchtigen, bestraffen, afbreken in mezelf, en opbouwen en doen geloven In Hem. Ja, dat zelfs de duivel hier buiten zijn weten, in Gods Raad en hand met zijn bestrijdingen enz., mede had moeten dienen. Ja, zelfs de zonden, vallen en opstaan, alles, alles had hier als middel in Zijn Raad en hand moeten dienen. Ik werd de gehelen weg ingeleid, die ik gegaan had. En toen was het weer: *Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde, daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid.*

O, wat waren nu al Zijn daden en paden goedertierenheid! Alle, ook de schijn-harde en droevige, troostrijke en blijde, lichte en donkere, dode en levendmakende, enz. Wat zonk ik hier weg en wat raakte ik hier aan 't eind, en verslonden in Zijn eeuwige liefde-Raad en -wil! Het was in mij, al buigend voor Hem: *Gij zult mij leiden door uw Raad en daarna in heerlijkheid opnemen.*

O, hoe stil, rustig en zalig, in vereniging met die eeuwige wille en Raad, lag mijn ziel in mij als een gespeend kind bij zijn moeder, ook voor de toekomst!

Nu zal ieder, die dit leest, mij wel willen toestemmen, dat ik bij de Heere was thuisgekomen.

En ook dit: Ik zag de ganse Kerk veilig en vast bewaard van eeuwigheid tot eeuwigheid in Zijn handen en eeuwige liefderaad en mezelf, door het oog des geloofs, ingesloten. Ja, ik zou wel op een toren hebben willen gaan staan, om alle recht bekommerde zielen toe te roepen: *Houd maar moed!*

In deze toestand heb ik verscheiden dagen mogen verkeren, en mijn ziel weidde in de volle ruimte in de Heere. Het was zo wonderlijk, al wat ik van Hem bad, kreeg ik. Het was maar: *Begeer, wat gij wilt!* Want ik was in de ogen van mijn Bruidegom en Konings als een, die vrede vindt. *Indien gij in Mij blijft en Mijn woorden in u blijven, al wat ge bidden zult in Mijn Naam, gelovende, zult gij ontvangen.*

Alle beloften waren nu mijne, omdat ik in Hem was en nu bleef, want ze zijn allen in Hem *Ja en Amen.*

Ik zeg, mijn ziel was in alle delen in de ruimte en ik was in de wereld, alsof ik er niet meer in was.

Toen kreeg ik lust om naar mijn geboorteplaats te gaan.

Het was hard winter en een grote reis. Maar daar trok Ik mij niets van aan. Ik kende daar van aangezicht verscheiden oude cristenen. In de tijd van mijn verandering had ik ze nooit ontmoet, en nu werd ik aangetrokken om er heen te gaan en ze te bezoeken.

Te Utrecht aangekomen, moest ik overstappen in een andere trein, waartoe ik enigen tijd mest wachten. Ik ging in de derde klas wachtkamer, die was heel groot, want die was toentertijd nog niet afgeschoten. Er was veel volk en overal waar ik was of kwam, kon ik niet nalaten Gods lof te vertellen. Ook hier was ik er alweer dadelijk mede bezig. Er verzamelde zich een menigte mensen rondom mij, wellicht uit nieuwsgierigheid. Maar daar had ik geen erg in.

Daar was er een onder van wie ik later hoorde, lang daarna, te Lopik bij vrouw Verburg-Schippers. Ik zat daar uit mijn wegje te spreken, waarbij ook van het gebeurde in de wachtkamer van het station te Utrecht. Toen ze dit hoorde zei ze: *zo, waart gij dat?* Nu, ik hoorde het dezelfde dag al, want er was er een onder, een goede bekeerde man, een Littel, die het had gehoord, en hij was er zó vol van, dat hij het zo6

van de trein ons eerst kwam vertellen.

Daar heb ik, zei hij, een jongen gezien en gehoord in het station te Utrecht, die zo in de ruimte, in het licht en in de liefde stond, dat zijn mond er van overvloeide. Maar ik heb niet bij hem durven komen.

Nu, van hier reisde ik met mensen, die ook naar mijn geboorteplaats moesten, en ik kon niet nalaten ook tot hen te spreken. Van achteren gezien, denk ik wel dat die lui blij waren toen ze met mij aan 't eind van de reis waren.

Bij die oude christenen te Haaften gevoelde ik mij thuis, want daar kon ik maar vrijuit spreken. Zij namen alles met mededeling en blijdschap van mij aan. Maar van andere hoorde ik, dat zij zo jaloers waren hierop, en beschaamd, omdat zij gevoelden hoe het nu met hen gesteld was, en zij de eerste liefde verlaten hadden.

Ik ben een dag of tien in die toestand bij hen gebleven, in de gemeenschapsoefeningen met het mij dierbare en zalige Wezen. Ik mocht maar uitgaan en ingaan en weide vinden. Ik sliep heel weinig. Maar als dit zo was, was ik soms in gemeenschapsoefening, en ik wist dat.

Ik was toen 24 jaar oud. Het is nu ongeveer 44 jaar geleden. Daarna ben ik weer naar huis gegaan. Maar al heel spoedig bemerkte ik dat het mij niet meer was als in die vorige dagen. Ik leefde nog wel in 't geheugen er van met enige kracht en gevoel. Maar ik gevoelde, dat ik niet meer zo gevoelig en in die dadelijke gemeenschap was, en ik kon er ook zo niet meer komen. Hierover begon ik treurig te worden, en Hem te klagen en te smeken, dat Hij weer mocht komen, want mijn Liefste was van mij geweken, dacht ik. Maar die woordjes kwamen op mijn harte: *Ik hebbe mijn rok uitgetogen*. Hierover moest ik bij Hem in de schuld komen, want ik zag, dat het aan mijzelf mankeerde. En toen was er wel weer in afhangende en geloofsoefening een vinden van Hem, en dan ook wel weer naar die mate een geloofsomhelzing van Hem, en bij vernieuwing een aanneming. Ik zeg: een omhelzing van Hem in al Zijn ambten en bedieningen, wat Hij mij geworden was: *wijsheid, rechtvaardigmaking, heiligmaking en volkomen verlossing*. Alles en in allen mijn volkomen Zaligmaker, mijn Wortel, mijn Wijnstok.

Doch van die tijd werd het afwisselend en zelfs ***vier jaar lang een afwisselend leven***.

Ik wist nu wel, dat mijn leven in alles in Hem lag, en dat ik de zijn was geworden en Hij de mijn met al het zijn door ondertrouw, waarvan men leest in Hoséa.

O, hoe dierbaar waren die woorden aan mijn hart: *Ik zal u Mij ondertrouwen in gerechtigheid en in eeuwigheid en in geloof, en zij zullen dan de Heere kennen enz.*, want zij waren in mij uitgewerkt.

O, wat een kracht en diepte lag er voor mijn ziel in die woorden, en wie zal uitdrukken wat ze in hebben, dan degenen, in wie ze zijn uitgewerkt.

Maar nu kwam het er op aan dit te beleven. *De rechtvaardige zal door het geloof leven enz. En die in Mij blijft en Ik in hem, die draagt veel vrucht, want zonder Mij kunt gij niets doen*, kwam en lag na die tijd veel op mijn hart en naarmate ik dan geloofsoefeningen kreeg.

O, dan was ik mijn stand ook weer gelukkig en dan was er weer vrucht aan mijn ziele, ook in de wederliefde en gehoorzaamheid, want Hij heeft een gewillig volk alleen op de dag van Zijn heirkracht in heilige sieradiën. Maar miste ik dat, hetgeen vaak het geval was, toestandelijk dan in, en dan hier weer buiten, dan treurde mijn ziel en was in het donker. Hij is het licht en het Leven, en dat is ook alleen maar in Hem voor Zijn ellendig en arm volk.

Dan kwam ook het boze roofgedierte uit de schuilhoeken, n.l. van eigenliefde, twijfelingen, onverloochendheid enz. Dan riep ik uit: *O, Heere! in mij is geen kracht*

tegen deze grote menigte.

Maar ik durf en kan niet anders zeggen, dan dat ik toestandelijk wel heel veel en dat vier jaar lang in het donker en in 't gemis van dadelijke geloofsoefening kwam. Maar nooit lang.

Er gingen al die tijd nooit veel dagen na elkaar om, of ik mocht er iets van krijgen, en altijd, wanneer de vreemde volkeren de overhand over mij kregen, kwam Hij aan de spitse.

O, wat een goedertierenheid over mij!

En wat heb ik af en aan veel en zalige tijdjes in die jaren gehad, van en met mijn Beminde, en wat heb ik in die tijdjes veel mijn gedichten uitgezegd van mijn dierbare Koning.

Er kwamen die tijd veel mensen bij ons, en ik kwam veel onder lief en mij dierbaar volk van God, want dat was er toentertijd nog al heel wat in ons land. Maar in het laatste van die voornoemde vier jaren was ik een heel poosje in een gevangen toestand. De Hethieten, Kanaänieten, Ferezieten enz., hadden de overhand over mij, n.l. ongelooft, onverloochendheid, en alle soorten zonden (niet naar buiten) twijfelingen, bestrijdingen, lasteringen, enz. De Heere liet mij daar een poosje of een heel tijdje alleen staan en het was met mij treurig gesteld.

Maar toen op een avond was er feest op het dorp. Ik was buiten op ons erf en ik hoorde bij ons in de buurt het knallen van het vuurwerk, en toen denkende over dat z.g. feest, viel er in mijn ziel een geschrei: "Och Heere! Gij weet hoe de vreemde volkeren van binnen de overhand over mij hebben. Zou 't voor mij nog ooit weer feest worden. In mij is geen kracht tegen deze grote menigte, en mijn ziel riep als een machteloze om hulpe tot de Heere."

De gehele avond bracht ik klagende en zuchtende door. Toen mijn huisgenoten allen te bed waren, lag ik in een donkere kamer voor een stoel. Daar werd ik onverwacht en onmiddellijk onderwezen met die woorden: En wij weten niet wat wij bidden zullen gelijk het behoort. Maar de Heilige Geest Zelve bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen. *De wereld kan Hem niet ontvangen, want zij ziet Hem niet en kent Hem niet. Maar gij ziet Hem en kent Hem, en Hij is in u, en zal in u blijven.*

O, wat zag in Hem als van de **Vader en de Zoon in de eeuwige Drieëenige liefde in mij wonen**. O, wat straalde verwonderlijk met kracht die vrije soevereine eeuwige liefde van een Drieëenig Wezen nu weer in mijn ziel. Ik kan het hoe er van nooit verklaren.

Toen mocht ik zien, hoe de Heilige Geest als een eeuwige Inwoner in mij was kome wonen als die Geest des gebeds, des geloofs en der liefde, der heiligmaking en tot alles wat er ter beleving of beoefening nodig was. *En desgelijks komt de Heilige Geest ook onze zwakheden mede te hulpe, want wij weten niet wat wij bidden zullen.*

O, wat zag ik nu al niet in die woorden: *Hoort Israël, de Heere onze God is een enig Heere*. Hoe werd mij de Heilige Geest, met eerbied gezegd, zowel de God van volkomen zaligheid als de Vader en de Zoon. *Bezwijkt mijn vlees en mijn hart, zo is God de Rotssteen mijns harten en mijn deel in eeuwigheid.*

Van hieraf heelt de Heere mijn gangen vaster gemaakt. David zegt immers: *En Hij heeft mijn gangen vast gemaakt.*

Nu werd het meer een stil zijn om iets te beoefenen. Niet als een stok en blok, want hoe zou een door God levend gemaakte dood kunnen zijn, zegt Lodensteijn.

Ik leve niet meer, zegt de Apostel, nochtans zegt hij: Ik leef. Maar dat ik nu in 't vlees leef, leef ik door het geloof des Zoons Gods. En indien wij door de Geest leven, zo laat

ons door de Geest wandelen.

Van nu af moest ik op de posten stil staan of liggen en wachten op de roeringen des waters. Het was nu meer met bewustheid Hem ziende en Hem kennende, zover het was, meer wachtende, ook meer biddende tot Hem, zowel tot de Vader als tot de Zoon. Ik zeg: meer biddende, om licht, geloofsoefening, leven en gebruikmaking.

O, hoe was een Drieëenig Wezen mijn adem, mijn leven, mijn al in al.

Hoe dierbaar waren mij die zoete beloften des Verbonds. *Ik heb u opgenomen van de buik en baarmoeder af, tot in de ouderdom toe zal Ik u opnemen, dragen en redden.*

Ik zeg, van die tijd af is het meer zoo, dat ik altijd van Hem opgenomen moet worden, in welken weg ook en van Hem ook wordt opgenomen, gedragen en gered. Ik heb geen adem in mezelf tot iets overgehouden, dood en toch leven, stil en toch niet stil. Indien dit iemand leest die van de Heere geleerd is (en tot zulken spreek ik hier eigenlijk) die zal wel merken dat ik hier in geen antinomiaans en vleselijk stil-zijn kwam. Maar meer in een dadelijk werkzaam, wachtend, zuchtend, uitziend, leunend en levend op de werking van die lieve Heilige Geest. Liever gezegd, de Heere in mij levend, en ik in en door Hem. Tevoren was dit ook wel zo. Maar nog niet met die bewustheid.

De Heere had mij geleerd, dat er uit mij in der eeuwigheid geen vrucht zijn kan, en alle vrucht uit Hem gevonden is, en ik alles, ja mijn ganse leven in Hem had.

Ik mocht thans iets verstaan van hetgeen de Heere Jezus bad: *Vader, Ik wil dat zij één zijn, gelijk als Wij één zijn, Ik in U en Gij in Mij, dat ook zij alzo één zijn in Ons, en ook: Ik in hen en zij in Mij.*

O, hoe zag ik iets van die éénheid tussen God en Zijn volk, door die eeuwige inwoning des Heiligen Geestes, en ook dat de Zijnen één zijn. Dat zij door die inwonende Geest, die zij allen deelachtig zijn, ook werkelijk in de grond één zijn. Mochten ze allen meer door de Geest wandelen, die in hen woont, ze zouden dan meer één zijn in de praktijk, gemeenschap en wandel. Dan zou de wereld meer zien en merken, of liever beken en, dat de Vader de Zoon gezonden heeft.

En da, het was hier ook: In Mij is uw hulp.

Maar nu zeg ik, wat doet Job een wonderlijke uitdrukking, als hij zegt: "Is niet mijn hulp in mij." Hij bedoelde denk ik de wortel der zaak, welke hulp allen in zich hebben evenals Job, hoewel niet allen met bewustheid en troost voor zichzelf.

Nu kan men nagaan, dat ik hier voor mezelf wel wat vaster raakte inzake mijn staat, vanwege dat kennen en ziek van die *eeuwige Inwoner en daardoor de verzegeling*, want ik mocht ook krijgen te zien, *dat ik twee Onderpanden van de Heere had, n.l. ons vlees in Christus in de Heerlijkheid, en de Geest wonende in ons.*

Van de tijd af moet ik bekennen niet veel schuddingen omtrent Mijn staat meer gehad te hebben.

Maar wat mij later nog overkomen zal weet ik niet. Ik heb hierna van tijd tot tijd ook meer inzien gekregen in het eeuwige testament of verbond der genade, dat ik in Christus een erfgenaam Gods en een mede-erfgenaam met Hem ben geworden, en van al de beloften, welke God in hetzelfde gedaan heeft voor het tijdelijke zowel als voor het geestelijke en toekomstige leven. Hierbij heb ik van tijd tot tijd meer geleerd, niet door gevoel. Maar als een goddeloze in mezelf, en alzo als een arme en verlorene te drijven op louter soevereine, vrije genade, op Zij eeuwig Verbond, dat door en in Christus, en eden van Hem bevestigd is, en waarvan het zegel in mij is door voornoemde inwoning.

Ook heb ik door de hulpe van Dien, meer geleerd te leven door de geloof op de beloften, op de eeuwige onveranderlijkheid, getrouwheid en waarheid van Hem, Die ze gedaan heeft.

De Heere heeft het altijd goed gemaakt, in alle noden en benauwdheden, waar ik ben doorgegaan op mijn wegje van Sittim af tot nu toe. Hij heeft nooit toegelaten dat mijn vijand over mij juichte; geen woord van alle de goede woorden is op de aarde gevallen. Ik lees nu wondergraag in Gods dierbaar Woord, hetwelk Van Lis zo aanraadt waar hij zegt: het is uws Vaders testament. Ook gevoel ik vereniging met een oude schrijver als hij zegt: *"Menigmaal in mijn leven heb ik de Heere beproefd. Maar nu wil ik Hem eens gaan vertrouwen."*

Nu wil ik nog in 't kort meedelen, wat de grond is van mijn leven, waarin en waartoe ik zeer begerig ben ***mijn laatste levenstijdje*** op te leven en te sterven.

Mijn bekering en al mijn bevindingen, of al wat ik ooit gehad heb, is de grond van mijn leven niet meer. Ook mijn beste gestalten die ik gehad heb, of nog zou kunnen hebben, zijn mijn zaligheid niet meer. Maar mijn grond en zaligheid is nu louter alleen Christus, Zijn gerechtigheid en voorbidding en het eeuwige trouwe Genadeverbond en beloften in alle weg en nood, en ***God Zelf***.

En dit alles alleen als een goddeloze en een vijand van God, als een die tot alle goed onbekwaam is. Evenwel mag ik uitroepen: *Hoewel mijn huis niet is bij God, nochtans heeft Hij mij een eeuwig verbond gesteld, dat in alles welgeordineerd en vast is, in dewelke al mijn heil en lust is.*

Ik zeg, in allen weg wens ik hierop alleen te leunen, leven en sterven, ja, door het geloof leunende op de staf der beloften. Ik bevind dat dit alleen de goede weg, het beste leven is. Hierin ligt de ganse praktijk der Gereformeerde leer in de ziel als in een bundelke opgebonden, n.l. kennis der ellende, verlossing en dankbaarheid, want zonder kennis der ellende in de dadelijkheid, kan er geen rechte geloofsoefening zijn in de verlossing, en zonder verlossing (en dat uit zuivere vrije genade) kan er geen dankbaarheid zijn. Er kan nooit wederliefde in ons dadelijk zijn, indien er in de dadelijkheid geen geloofsoefening is in de liefde Gods in Christus. Alleen het geloof overwint de wereld, en zet ons boven de wereld, en rukt ons als 't ware alle uit de wereld, terwijl we er nog in zijn. Maar het slot in en van en tot alles is en blijft voor al Gods volk: *Ik heb Mij overgelaten een arm en ellendig volk, 't welk op Mijn Naam Zal hopen.*

Hiermee wil ik dan hiervan eindigen met de stille verzuchting, dat dit eenvoudige schrijven voor de een of ander na mijn dood nog tot nut mag zijn, en de Heere tot eer.

Een opmerkend lezer zal wel bemerken dat de Heere mij zachtjes aan en van trap tot trap tot kennis van mijzelf en van Hem gebracht heeft, zover het dan zijn mag. Ik kon nooit verder spreken dan ik van God geleerd was, verder wist ik niet en nog niet. Niemand meet zijn wegje af bij het mijne. Zoveel mensen als er zijn, zoveel verschillende aangezichten en zoveel waarachtige bekeringen, zoveel verschillende toeleidingen.

De hoofdzaak, waar het voor ieder mens op aan komt is, dat hij bij bevinding zich heeft leren kennen als zijnde buiten hoop in zichzelf, als schuldig en gans verloren, en als een alles verbeurd hebbend zondaar voor God, en dit recht heeft krijgen te betreuren. Dat hij Christus heeft leren kennen als een volkomen Zaligmaker, van de Vader gegeven en aangeboden aan een verloren wereld en de toevlucht heeft leren nemen tot Hem, als tot die enigen Naam, hiertoe gegeven, en Hem also heeft leren kennen, omhelzen en aannemen. Want die heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te

worden n.l. Degenen, die in zijn Naam geloven, door een geloof dat door de liefde werkt.

O, gelukkig is het volk, hetwelk het geklank kent.

Zegt nu een onbekeerd mens, *ik lees in dit geschriftje alweer van een eeuwige verkiezing, dus indien ik niet uitverkoren ben, kan ik er toch niet komen.*

Dan antwoord ik, dat de Apostel Paulus ons aanmaant *om onze roeping en verkiezing vast te maken.* Eerst de roeping, waar God in Zijn dierbaar Woord en de middelen der genade ons als redelijke schepselen nog roept.

Hij die zegt: indien ik niet uitverkoren ben, kan ik er toch niet komen, antwoord ik met medelijden, *dat dit geen stem is uit Hem, Die u roept.* Maar van ons vijandige en weerbarstige bestaan tegen Hem. Het is een strik van de vorst der duisternis, waarin hij zijn tienduizenden verstrikt en gevangen houdt. O, gaat in die weg niet door, het zal u eeuwig berouwen. Maar luister alleen naar wat God u toeroept: De stem van Christus is tot der mensenkinderen: *Verlaat de slechtigheden en leeft en wordt wijs.* Hij wil u vorstelijke dingen leren en onderwijzen, Hij roept tot ons als tot redelijke schepselen: Indien iemand wijsheid ontbreke, dat hij ze van God begere, Die een iegelijk mildelijk geeft en niet verwijt.

Let hierop: mildelijk en dan nog er bij, niet verwijt.

Hij staat dus in zuivere, vrije goedertierenheid nog met open en milde handen te wachten om uit te delen alle soorten van zaligmakende genadegaven aan wederhorigen, om ze bij Hem te doen wonen.

Uit eeuwige, vrije zondaarsliefde is Gods Zoon mens geworden, heeft Hij geleden, gestreden en is Hij gestorven, is Hij opgevaren, en zit nu ter rechterhand Gods. Vandaar zendt Hij Zijn Evangelie nog tot een iegelijk onzer, en roept ons toe in Zijn dierbaar Woord en de middelen der genade: *Wendt u naar Mij toe en wordt behouden enz.*

Bij Hem is behoudenis van alle kwaad, en toebrenging van alle goed en gelukzaligheid. Bij Hem zijn ogen voor de blinde, oren voor de dove, wijsheid voor de dwaze, leven voor de dode, vrijheid, vergeving, vrede met God en zijn gunste voor een evangene, schuldige, veroordeelde bij God, heiligmaking voor een onheilige. Ja wat niet al. Alles! Alles! En dat om niet!

In één woord: Hij is een volkomen Zaligmaker en wil, dat zijn voor u.

O, dat ge nog om alles tot Hem leerde komen. Kom maar zoals ge zijt. Hij roept nog:

*Zo gij Zijn stem dan heden hoort,
Geloofte Zijn heil- en troostrijk woord;
Verhardt u niet. Maar laat u leiden.*

O, mocht ge voor Hem neervallen en om ogenzalf leren bedelen, opdat ge recht zien mocht en beseffen uw ongelukkige, schuldige en verloren staat. Dat Hij u mocht leren en schenken, om als zo een tot Hem te komen, want die zullen in der eeuwigheid niet beschaamd worden. Die krijgen ook later hun verkiezing hieruit door Zijn lieve en Heilige Geest vast te maken.

Ik zeg, als gij eerlijk om dit alles, alleen nog maar als redelijke schepselen, tot Hem kreeg te gaan en bij Hem aan kreeg te houden, gij zoudt het op Zijn tijd verkrijgen.

De roeping gaat uit tot ieder redelijk schepsel en niet, één weet tevoren iets af van zijn verkiezing.

O, mocht ge bedenken, dat de verkiezing u niet tot verschoning zal kunnen zijn; de roeping zal eeuwig tegen u getuigen, indien ge blijft weigeren te horen, en alzo onbekeerd sterft. Och, krijg nog medelijden met uzelf; 't is nu nog heden, de

welaangename tijd, de dag der zaligheid, waarin het nog kan, na die tijd, heeft de Engel gezworen (en wie weet hoe spoedig) zal er geen tijd meer zijn. Bedenk, dat God de raad der verkiezing uitvoert langs de weg der roeping.

De blinde man in het Evangelie wist, dat hij blind was. Gij weet met uw verstand dat gij blind zijt, in zoverre, dat ge geen kennis hebt aan en niet begrijpen kunt de dingen, die des Geestes Gods zijn. Tot de blinde was het en tot ieder die onder het uitwendige geklank des Evangeliums leeft, en in 't bijzonder ook tot u: *De Meester is daar en Hij roept u*. O, roept dan gelijk de blinde: *Heere, dat ik ziende mag worden*.

Werpt ge tegen: God hoort de zondaars niet.

Dan diene, dat hier bedoeld worden hardnekkige zondaars die in hun weerbarstigheid willen voortgaan en zeggen met hun ganse hart: *wij zullen tot U niet komen*. Die huilen op hun legers om koren en most. Het ziet dus niet op dezulken, die op Zijn roeping tot Hem roepen.

Zegt ge nu nog: Zou de Heere natuurlijk werk horen?

Welnu, Hij hoort het geroep der raven, en zou Hij het dan niet willen horen van een mens?

Evenwel niet om of iets in de mens. Maar alleen om Zichzelfs wil, wil Hij zo laag nederbukken. Er is, een weg bij Hem, door Hem Zelf uitgevonden, waarom, Hij dit doen kan, zonder krenking Zijner deugden van Rechtvaardigheid en Heiligheid en ter verheerlijking Zijner vrije Goedertierenheid aan een zondaar.

Ik noemde het hierboven *natuurlijk* werk. Maar wie zal bepalen, dat onder het roepen tot de Heere van iemand, op het uitwendig geklank der roeping van Hem, geen Geesteswerk is? Dat wordt doorgaans pas van achteren gezien.

Tot dusver op 13 Januari 1925.

Ik ben in die tussentijd nog dikwijls in diepe kuilen en putten geraakt. Maar de Heere heeft er mij gedurig uit gered. Door Zijn vrije goedertierenheid ben ik nog dat ik ben. En Hij bevestigt tot hiertoe altijd Zijn belofte, *zij roepen en de Heere hoort, en Hij redt ze uit al hun benauwdheden*.

Ik heb hoop, dat Hij dit altijd doen zal, hoewel ik veel te worstelen heb met mijn gruwelijk ongeloof, waarmee ik wel te worstelen zal hebben tot mijn dood toe.

Wanneer ik mijn wegje terugdenk, dan moet ik denken aan dat versje:

*Ik heb aan dit volk,
Dat Mij vergat,
Veertig jaar verdriet gehad.*

O, als ik terug zie op wat de Heere de ganse weg door tot nu toe voor mij geweest is en wat ik tegenover de Heere geweest ben en nog ben, dan smelt mijn hart. Hij heeft nooit met mij gedaan naar mijn zonden, mij altijd verlost en bevrijd van en uit alle kwaad, daar ik meest door mijn eigen zonden ingekomen ben.

En als ik zie dat ik nooit anders geweest ben en gedaan heb dan kwaad en ontrouw tegen al Zijn weldadigheden bewezen aan mij, diep onwaardige, o, dan weet ik geen raad, en schreit mijn ziel Ja, dan kan ik het nooit genoeg beschreien, en mij voor Hem nooit genoeg schamen, en verfoeien in stof en as.

Nu mag ik veel in mijn hart en gedachten hebben die waarheid, dat de Heere geen zonden ziet in Jacob, en geen overtredingen in Israël. En dit met vrijmakende kracht voor mijn ziel en met krachtdadig licht en toepassing des geloofs, door de werking des Heiligen Geestes.

Het is mij onmogelijk uit te spreken het hoe hiervan en wat ik hieronder zien en gevoelen mag, en wat dit in mij komt te werken.

O, wat een diepte ligt er in dat woord: **vrije genade**. Dat is en blijft een diep geheim en een gesloten boek voor de zondaar, tenzij door de Geest de zegelen worden opengebroken. O, vrije genade is het grootste, ten minste één van de grootste wonderen die de Heere ooit gedaan heeft of doen zal!

O, gelukkig volk, dat bij aanvang of voortgang van de Hemel krijgt verlichting der kennis der heerlijkheid Gods in het aangezicht van Jezus Christus. Van die God, Die gezegd heeft dat het licht zoude schijnen in de duisternis, (kennis der heerlijkheid Gods in het aangezicht van Jezus Christus) want hierin is de ganse Godheid, met eerbied zij het gezegd, en al de deugden en eigenschappen van rechtvaardigheid, heiligheid, goedheid, wijsheid enz. oneindig verheerlijkt.

O, oneindig gelukzalig volk, dat verwaardigd wordt Hem eenmaal te mogen zien en kennen zoals Hij is en zoals zij gekend zijn. Wie zal ooit bevatten hetgeen de Heere komt te zeggen tot en te betonen aan een bij zichzelf schuldig mens: "Ik zie of merk geen zonden of overtredingen in u, of Ik merk ze in 't minst niet aan. Ik wil ze niet aanmerken. Ik ga ze voorbij. Ik merk u niet aan in uzelve. Maar alleen in Hem, in welke Mijn welbehagen is, Mijn geliefde Zoon, Die in Zijn aangenomen mensheid voor u, arme, diep schuldige zondaar, alle gerechtigheid vervuld, en volkom en aan mijn gerechtigheid genoeg gedaan heeft."

O, als de Heere dat door Zijn Geest in de ziel komt te spreken, dan kan hij niet zeggen hoe het in zijn binnenste gesteld is. Och! zij zouden het wel willen zeggen maar zij kunnen het niet. In de eeuwigheid zal het eeuwig bewonderd worden, en zullen ze voor eeuwig volmaakt de kronen werpen voor de voeten des Lams.

Nu nog een opmerking. Misschien denkt ge wel bij die woorden: "de Heere ziet geen zonden in Jacob, en geen overtredingen in Israël", kan dat geen aanleiding geven tot verkeerde vrijheid, of liever zondige vrijheid, vanwege de verdorven aard des mensen, die hij mee moet dragen tot zijn dood toe.

Het zijn alleen de goedertierenheden des Heeren, die de mens tot bekering leiden, en hoe meer hij ondervindt de soevereine vrije liefde Gods in Christus aan zijn hart, hoe meer zuivere liefde hij krijgt tot God, tot Zijn wet, dienst en volk, en zuiverder leed, haat en afkeer van alle zonden. Weet ge dit niet bij bevinding, dan ziet het er met u nog treurig en slecht uit. Geen heiligmaking zonder de vrije rechtvaardigmaking. Ze vloeit alleen daaruit. En die deze hoop op Hem heeft, die reinigt zichzelf, of die wordt naar die mate daardoor gereinigd, gelijk Hij rein is. *En wij de heerlijkheid Gods als in een spiegel aanschouwende, worden naar die mate naar dat zelve Beeld veranderd van heerlijkheid tot heerlijkheid, als door des Heeren Geest.*

Hoewel Gods arme volk veel moet klagen, weinig hiervan, ja zelfs veel twijfelingen hierover in zich om te dragen.

Tegenwoordig mag ik enig helder inzicht hebben wat betreft de twee Adams of twee verbondshoofden. De eerste mens Adam, verbondshoofd van het ganse menselijke geslacht, de tweede de mens Christus Jezus, (de Heere uit de hemel) Verbondshoofd van alle uitverkorenen.

Ten eerste in het verbond der werken, daar wij allen onder zijn, en aansprakelijk zijn in de eersten mens, ons verbondshoofd.

Ten tweede in het eeuwig testament of genadeverbond in en met Christus, daar de uitverkorenen van eeuwigheid in besloten liggen, en waar zij allen mettertijd deelgenoten van worden gemaakt, met toepassing voor henzelf door het geloof, en de

geloofsvereniging met Christus door de Heilige Geest.

Bijzonder mag ik in deze dagen, met toepassing voor mijn eigen ziele, enig helder inzicht hebben (met gevoel en baat), dat ik in de eersten Adam, mijn stamhoofd, vervloekt ben, en dat rechtvaardig, en in en door hem niets anders ontvangen heb dan vloek, zonde, dood en alle verderf voor de tijd en de eeuwigheid.

Maar in de Tweeden Adam, de dierbare Christus, ben ik, daar ik in de eersten bevindelijk ben afgesneden, overgeplant en gezet door geloofsvereniging, en daardoor ook één plant met Hem geworden in de gelijkmaking Zijner opstanding, en uit kracht van de eeuwige verkiezende liefde heeft Hij voor mij, door Zijn lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid, volmaakt opgebracht een oneindige en eeuwig geldende, Goddelijke, Gode voldoende, en Gode welbehaaglijke Gerechtigheid. En dat voor mij!

O, onbegrijpelijk, eeuwig wonder!

Waarom ik nu, verdienstelijk in Hem, vrijmoedigheid mag hebben door de Geest, om toe te gaan tot de Troon der Genade, om genade en barmhartigheid, om geholpen te worden ter bekwamer tijd. Hij heeft aangebracht alle zegeningen, en dat boven hetgeen wij ooit kunnen bidden, denken of begeren. En dit alles van eeuwigheid vastgesteld en *welgeordineerd in het eeuwige testament of verbond in de hemel*, en in de tijd geopenbaard in Christus Jezus, met eden bevestigd en door Zijn Geest verzegeld. De Getuige in de hemel is getrouw. En Die het beloofd heeft is getrouw, Die het ook doen zal. Wat Hij in dit verbond heeft vastgesteld en beloofd aan al Zijn ellendig en arm volk, wie zal dat opnoemen. Geen oor heeft het gehoord en het is in het hart des mensen niet opgeklommen, wat Hij voor hen heeft weggelegd en aan en voor hen doen zal.

Was Adam in het eerste verbond, en wij gevolglijk in hem, staande gebleven, wij zouden gehad hebben een volkomen zaligheid. Want wie zal zeggen wat Adam in de staat der rechtheid was en genoot? Hij droeg volmaakt het Beeld Gods, bestaande in ware kennis Gods, Gerechtigheid en Heiligheid, en mocht niet minder genieten dan God in alles en in alle dingen. O, hoe gelukzalig was hij. Maar hoe rampzalig zijn wij geworden door de val, waardoor we God, Zijn beeld, gemeenschap, vrede met Hem en gunste van Hem geheel en al zijn kwijt geworden en onderworpen liggen zonde, vloek en dood, en alle ramp en ellende, zo voor de tijd als voor de eeuwigheid. O, wie zal het alles uitspreken.

Maar degenen die deel hebben in de Tweeden Adam, zijn vrijgemaakt in Hem. Ik zeg in Hem, van zonden, vloek, dood en hel, en gebracht door toerekening van Zijn volmaakte gehoorzaamheid, tot een recht van afwending en verlossing van alle kwaad, en toebrenging van alle goed en alle zegeningen. Ja zelfs zo, dat alle kwaad, 't welk hem in dit Mesech wordt toegeschikt, zal mede werken ten goede! Zó, dat alle gemis dient (of liever gezegd plaats maakt) tot vervulling, zwakheid voor sterkte, schuld voor genade, de dood voor het leven, en hier al uitkomst tegen alle dood, die ze ondergaan. Ik noem maar niet meer, het is alles opgesloten in het eeuwig verbond der beloften, in duizenden artikels beschreven en geopenbaard in Gods dierbaar en heilig Woord.

O, hoe gelukkig zijn ze, die hierin opgesloten liggen en daaraan deel mogen hebben, al is 't dan naar 's Heeren soevereine bedeling maar af en aan.

En in zware posten en gevallen mogen ze door het geloof het de Apostel wel eens nazeggen: *droevig doch altijd blijde, dood en ziet wij leven, in alles verdrukt. Maar niet daarin neergeworpen, twijfelloedig. Maar niet mismoedig, altijd de doding van de Heere Jezus in het lichaam omdragende, opdat het leven van Jezus in onze sterfelijke lichamen zoude geopenbaard worden. En hoewel onze uitwendige mens verdorven wordt, zo wordt nochtans de inwendige vernieuwd van dag tot dag. Want wij weten, dat zo ons aardse huis dezès tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw*

van God hebben, een huis niet met handen gemaakt. Maar eeuwig in de hemelen. Leest hierover 2 Corinthe 5.

O, ik durf niet te verzwijgen, dat ik dit in mijn hart wel eens gevoelig mag ondervinden.

Ik ben 70 jaar oud en ben aan 't verzwakken. Maar dan mag ik zeggen, dat ik zelfs in nare pijn, in mijn binnenste grote blijdschap gevoel, denkende iedere dag is er een, en iedere afbreking is winst. Zo in 't geestelijke als lichamelijke.

Eerlijk gezegd, ik verlang nu zeer om uit het lichaam uit te wonen en bij de Heere in te wonen, daar ik ook gevoel en ondervind, dat ik nog in een lichaam der zonde inwoon en de zonde nog in mij woont, en ik niet doe of doen kan hetgene ik wil. Maar hetgene ik haat.

Ik gevoel onder alles dat mijn vijanden zijn listig, levendig en machtig, als is het dat ze voor een tijdje naar hun schuilhoeken vlieden, als de zon opgaat en enigszins helder komt te schijnen. En ik roep wel eens uit: *ik ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods.* Maar ik durf ook het andere hierbij niet te verzwijgen: *Ik danke God, door Jezus Christus, onze Heere.* En daarom dan wederom: droevig maar altijd blijde.

Deze bedeling des Geestes is voor mijn arme ziel een grote gift van de Heere.

Zo heb ik dan getracht in dit schrijven iets mee te delen van de leringen en leidingen des Heeren met en aan mij en van de vrije goedertierenheid over mij. Veel zou ik nog kunnen schrijven van mijn jonkheid af tot aan en in mijn huwelijksweg, van de verlossingen en leidingen betreffende tijdelijke zaken en noden, menigmaal zó duidelijk en wonderlijk, dat ze zelfs tastbaar waren voor mijn huisgenoten en familie. Die God, die mijn God is willen worden en zijn en blijven, die mijn ziel lust heeft te dienen, en Zijn Naam te vrezen, Die heeft mij gevoed van dat ik was, en is overal met mij geweest. Waar ik heen getrokken of gegaan ben, is Hij bij mij geweest, en heeft mij altijd uit alle kwaad gered en verlost, en altijd grotelijks beweldadigd.

Dit alles onder het oog van mijn vijanden, die zelve over dit alles richters zijn, dat wil zeggen, zij hebben het altijd zelf moeten bekennen, en de Heere heeft altijd aan mij willen vervullen Zijn beloften, en aan mij waar gemaakt wat Hij gesproken heeft. Zelfs zoo, dat mijn vijand nooit over mij heeft kunnen juichen. Waar David voor zichzelf van zegt: hierbij weet ik, dat Gij lust aan mij hebt.

Ik moet zeggen dat de Heere in al mijn leven voor mij nooit anders is geweest dan goed, en ik nooit anders dan kwaad. Waar moet ik er mee blijven of eindigen? Alleen in Gods vrijmachtig welbehagen.

Eindigende met mijn schrijven, wil ik er dit nog aan toevoegen, dat ik de laatste tijd meer en vaster voor mijn ziel mag hebben in dadelijkheid, in mijn standelijk leven, nl. dat hetgeen ik mis in mezelf, ik in een ander, in Christus mag bezitten.

Dood in mezelf, levendig in Hem; dwaas in mezelf, wijsheid in Hem; zwak in mezelf, sterk in Hem; schuldig in mezelf, rechtvaardigheid Gods in Hem, enz. *Niets hebbende en nochtans alles bezittende.*

O, hoe zoet en dierbaar, gevoelig, gelovig en heiligend is dit wel eens aan mijn ziel Een bekommerde en twijfelmoedige ziel stote zich niet aan 't geen ik hier schreef, want alles heeft zijn trap en mate.

Maar toch denk ik, dat er van datgene wel iets, hoe klein ook, zijn zal bij ieder tot wie de Heere wel eens in Zijn gunste een woordje gesproken heeft. Al is het dat zij het later niet meer zo kunnen onderscheiden, toch als zij er met enig schijnsel weer eens

op terug mogen zien, zullen ze moeten zeggen met de Apostelen: *was ons hart niet brandende in ons als Hij nog met ons op de weg was en tot ons sprak.*

In één woord, het wezen des geloofs in de ziel, en hetgeen waardoor het werkt, n.l. De liefde, zegt: *zo Hij mij doodde, evenwel zal ik op Hem hopen. Ook zal Hij mij tot zaligheid zijn.*

Ziet, al dode hem de Heere, wat moet men meer, het zou hem tot Zaligheid zijn. Hoe kan dit anders dan door de liefde, die nimmermeer vergaat en sterker is dan de dood.

Hier hebt ge dan beide, geloof met de vrucht, waarom de Heere Jezus gebeden heeft voor al de Zijnen, dat het niet op zou houden. En dat openbaart zich in het aller-uiteerste en afgesnedenste, als er geen hoop meer is aan hun zijde, dat zij evenwel niet kunnen aflaten om naar Hem op te zien, te zuchten, bidden en roepen, achteraan te kleven, op Hem te hopen en van Hem hun verwachting te hebben. Dit is verwonderlijk, al is het in nog zo'n kleine trap en mate bij tijden.

Ziet dit in Jona, in de Kananese vrouw. Het geloof en de hebbelijke genade blijft altijd daar ze is.

Er zijn twee eeuwige vastigheden voor en bij de begenadigde. De een is in Hem, n.l. *Die op de Heere betrouwen zijn als de berg Sions*, enz.

En de andere vastigheid is alleen in 't eeuwige vrije Genadeverbond Gods over en met hem in Christus Jezus.

Het eerstgenoemde heeft dit uit het tweede, en daarover zullen de hemelen Hem eeuwig loven.

Om in de dadelijke vrucht te delen van het tweede genoemde kunnen zij alleen voor zoveel als zij dadelijk licht van de hemel krijgen, en door Zijn dierbare Geest niet alleen geloof hebben, maar dadelijke geloofsoefeningen krijgen. De Heere Jezus toch zegt tot Zijn discipelen, *die in Mij blijft en Ik in Hem, die draagt veel vrucht, want zonder Mij kunt gij niets doen.* Zij waren wel levendige ranken. Maar zij moesten in Hem blijven, en de roeping van Hem tot hen was: *blijft in Mij.*

Maar Hij zegt ook, *Ik heb Mij nagelaten een ellendig en arm volk, dat zal op Mijn Naam hopen.* Daarom is Hij in Zijn hoge hemel voor hen biddende: *Vader, heilig ze in uw waarheid, Uw Woord is de waarheid.*

En dat gebeurt hen ook bij trappen, zij worden steeds meer in de eeuwige Verbondswaarheid geheiligd, en niet alleen worden zij in de waarheid op zichzelf geheiligd door diepere kenniskrijging ervan. Maar ook er door.

Hoe meer kennis van zichzelf, hoe groter zondaar, en dan wordt de Heere in Zijn vrije genade ook groter en heerlijker voor hen. Dit werkt diepe vernedering, zelfverfoeiing in stof en as. Ja, zij worden niets voor God, en Hij al meer alles. En Hij alleen de Heere (opdat gij weet, dat Ik de Heere ben). En dat door de eeuwige vrije liefde in Christus Jezus, hun tot eeuwig heil, behoud en zaligheid. Daardoor worden zij dan al gaande meer overmocht en bewrocht tot alle deugd, n.l. van nederigheid, ootmoedigheid, gehoorzaamheid, liefde, vrees Gods, eerbied, ja wie zal alles opnoemen. In een woord, zij worden hierdoor allengskens al meer en meer den Beelde Gods deelachtig.

Daarom, de Apostel zegt, *wast dan op in de genade en kennis onzes Heeren Jezus Christus.* En de Heere belooft: *zij zullen kennen en vervolgen te kennen.*

Het is wonderlijk, bij iedere nieuwe openbaring en ontdekking ontmoeten zij dezelfde God, die zij eerst ontmoet hebben. Maar telkens krijgen zij het zo te weten, dat het hun is alsof ze het tevoren nog niet geweten hadden. Het is iedere keer nieuw, klaarder, krachtiger en duidelijker voor hun ziele, vaster en zekerder en daarom al meer en groter wonder. (Hij moet wassen. Maar ik minder worden).

De Heere wordt hun al groter, heerlijker en wonderlijker, tot meerdere vernietiging van zichzelf en tot zaligheid hunner ziel

Wat zal het dan wel zijn, als zij eenmaal dáár zijn, waar zij Hem naar de mate van schepselvatbaarheid zien en kennen zullen zoals Hij is. Maar tot de dadelijke kennisneming, zolang zij hier zijn, met de dadelijke vrucht voor hun ziel er van, blijven zij diep steil afhankelijke stumpers van de Heere, en kunnen zij in 't minst niet meer zien en beleven als hetgeen waartoe zij van Hem in de dadelijkheid mogen verwaardigd worden.

Daarom is hun plaatsje hier altijd aan de voeten van de Heere Jezus, en mochten zij daar altijd zijn, als doodarmen in zichzelf, om van Hem door Zijn Woord en Geest, als Profeet, in dadelijke ondervinding te leren kennen Zijn Priesterlijke bediening en vrije genade, en Zijn Koninklijk Ambt.

Dan zouden zij meer vrucht dragen en genieten, en ook meer opwassen.

Ik ben hierin veel langer geweest dan ik gedacht heb. Maar het vloeide vanzelf uit mijn binnenste en uit mijn pen.

Onze Kinderen!

De Heere doet of laat met dit, mijn gebrekkig schrijven, naar 't Hem belieft en behaagt. Mocht het zijn tot Zijn eer en tot heil uwer arme zielen.

Dit is de wens en bede van mij, uw Vader, en ook van uw Moeder.

En deze wens geldt ook voor allen, die dit geschriftje ooit mogen lezen.

JOH. VAN VUUREN.

PSALM 89: 8:

*Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hun kracht;
Uw vrije gunst alleen wordt d' eer toegebracht;
Wij steken 't hoofd omhoog en zullen d' eerkroon dragen,
Door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen;
Want God is ons ten schild in 't strijdperk van dit leven,
En onze Koning is van Israëls God gegeven.*

NASCHRIFT.

Nog iets aangaande de laatste levensdagen en het uiteinde van mijn geliefde man. Een paar jaar voor zijn sterven leed hij aan aderverkalking in zijn hoofd, tengevolge waarvan zijn verstandelijke vermogens zeer verzwakten.

Door een beroerte getroffen, heeft het de Heere behaagd hem tot Zich te nemen na een ziekbed van vier maanden, de 19de Mei 1932, in de ouderdom van ruim 75 jaar.

De prikkel des doods was voor hem weggenomen en hij mocht terneerliggen met deze woorden: "Ik ben wachtende naar de tijd, dat het de Heere belijft mij af te lossen, om bij Hem te mogen zijn, 't welk mij zeer verre het beste is."

*'t Blij vooruitzicht, dat mij streelt,
Ik zal, ontwaakt, Uw lof ontvouwen,
U in gerechtigheid aanschouwen,
Verzadigd met Uw Godlijk beeld.*

Psalm 17: 8.

De laatste woordjes die hij gesproken heeft waren deze: "Ik mag gemakkelijk terneer liggen. De Heere heeft een nieuw Verbond opgericht met de arme, gevallen mens, dat van geen wankelen weet, en waarin al mijn heil en lust is."

Hij heeft daarna niets meer kunnen spreken, en is stil gaan liggen om zo de rust in te gaan, die er over blijft voor al het arme volk van God.

Mocht maar vervuld worden hetgeen geschreven staat in Gods dierbaar Woord: "Let op de vrome en ziet naar de oprechte, want het einde van dien man zal vrede zijn." Ps. 37: 37.

Wed. JOH. VAN VUUREN.

UTRECHT, 21 April 1933.

Waarde Zusters!

Daar het al weer een tijdje geleden is, dat we iets van ulieden gehoord hebben, schrijf ik u maar eens en vraag per brief hoe gij het allen maakt, want ik heb al eens uitgezien naar uw komst. Maar daar is nog niets van gekomen. Wij mogen (ik en al de kinderen, zoverre mij bekend is) door 's Heeren vrije goedheid nog al redelijk wel zijn.

We hebben nu dagen van herinnering, zusters, dat Hannes zo ziek was en ook Marius. Maar die werd om deze tijd al weer beter. Op 19 Mei is het al weer een jaar dat de Heere hem tot Zich genomen heeft. O, dat vast te mogen geloven, wat geeft dat bij tijdjes een heimwee en jaloersheid. Ik zei laatst tegen een vrouw bij ons, dat er bij mij voor hem nooit geen twijfel overschoot.

Die juffrouw zei, nu dat zou wel kunnen.

Ik zei, dat ik het een slecht bewijs zou vinden als man en vrouw niet in elkaars consciëntie geopenbaard waren. Dat zou toch zeker wel ontstaan door een stremming in het samenleven dat wij mochten hebben. We hadden geen geheimen voor elkaar. Ja, ik wil nog dikwijls in het gesprek zijn met mijn man, want de Geest scheidt niet, word ik gewaar.

Ik heb kort na zijn sterven daar nog wat van mogen hebben onder het lezen in Justus Vermeers Catechismus, over de strijdende kerk hier en de triomferende kerk hier boven, waaronder hij zich nu mag bevinden onder de rijen der gezaligden, dat ik zoals, het ware in de gemeenschap in mocht blikken in heimwee en jaloersheid en uitriep: *Heere wanneer komt die dag?* enz. Dit ligt wel niet altijd zo ruim, o nee, bij tijden ook vrees en een groot wonder als mij dat zal mogen gebeuren. Daar zal de eeuwigheid toe nodig zijn, in eeuwige verwondering en aanbidding om dat vrije, want daarom alleen zal 't en kan 't aan alles verbeurdhebbenden in zichzelf.

Vlak bij ons ligt er een juffrouw zeer ziek, die heel haar leven in bekommering doorgebracht heeft en zich niets durfde toe-eigenen. Nu is de Heere bij haar over mogen komen en mag ze in de vrijheid en ruimte liggen. Wat een verandering nu voor haar. Ze zal wel sterven. Maar ze kan nu de dood in 't aangezicht zien en wacht maar 's Heeren tijd af.

Gistermiddag was Van der Roest bij mij, die was er geweest. Hij was er vol van. 't Is nog een groot wonder in deze dagen. Maar de Heere zal voor Zijn eigen werk instaan en er nog altijd de zijn uithalen, zolang de wereld staat.

Ik ben kort geleden ook nog bij twee oude zieke mensen geweest. Wat is de Heere toch een vrijwerkend Wezen in Zijn bedelingen, ondervond ik zo.

De een lag er, om zo eens te zeggen donker bij en behielp zich zo nog met 't oude en de grondslag werd zo gemist van de enig geldende en genoegdoenende Borggerechtigheid van Christus, zodat ik niet anders kon zeggen als: *Houdt maar biddend aan*, enz. Zegt een versje. Met het sterven zei ze: *'t is volbracht en ook voor mij*. Daar had ge de toe-eigening en mocht 't wat ruimer liggen. *Hij kan, en wil, en zal in nood*, enz.

En de ander is 82 jaar en dacht dat ze ging sterven; maar daar mocht al die grondslag liggen en zo was de prikkel des doods weggenomen. Ze zei tegen haar man: *Ik ga naar boven, dit is, dit is de poort des Heeren*, enz.

O ik had zo graag weggegaan, zei ze. Ik zei, 't is zeker maar een korte vergissing of teleurstelling. De Heere vergist zich nooit maar komt op Zijn eigen tijd. Nu knapt ze

weer wat op.

Ik mag zo nog wel eens de een en ander ontmoeten in en buiten mijn huis tot hiertoe. Marius brengt me nog wel eens bij de kennissen. Maar ik ga niet veel uit mijn huis, ik ben nog graag in mijn eigen huis en kan altijd niet ook, want 't is al gauw te vermoeiend wegens mijn zwak hart.

Nu zusters, nu eindig ik weer. De Heere draagt en ondersteunt mij nog in Zijn vrije goedheid in mijn weduwschap en ook tot hiertoe mijn groot gezin in deze moeilijke tijdsomstandigheden.

Nu, schrijven jullie ook eens iets terug hoe ge 't maakt? Van Jas en de juffrouw hebben we nog bericht gehad in kort.

Hartelijk gegroet van ons allen, ook de familie.

Uw zuster AARTJE VAN VUUREN.

Als ge eens komt, bericht dan vooruit, dan vraag ik Van de Roest een poosje.

Deze brief werd geschreven 21 April 1933.

Op 22 April daags daarna is ze plotseling overleden door een hartverlamming.

